

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

TEHZÂB-İ AHLÂK VE ISLÂH-I NEFS ADLI ESERİN
DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Muzaffer EKİNCİ

Danışman: Prof. Dr. Özcan BAYRAK

Elazığ-2020

BEYÂNNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Prof. Dr. Özcan BAYRAK danışmanlığında hazırlamış olduğum “Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Adlı Eserin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi hâlinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyân ederim.

...../...../2020

Muzaffer EKİNCİ

(imza)

ÖN SÖZ

Teknolojik gelişmeler başta olmak üzere toplumsal ve bireysel yaşamı kolaylaştıran birçok faktör, toplumun ve en önemlisi bireylerin yaşamında pek çok olumsuz gelişmeye neden olarak toplumu ve bireyleri bir arada tutan maddi ve manevi değerlerin aşınarak kayıp olmasına sebebiyet vermektedir. Söz konusu olumsuz durum toplumun ve bireylerin arayış içerisine girmesine yol açmıştır. Bu durum yokluğunu derinden hissetmiş olduğu değerlerin öneminin daha iyi anlamasına sebebiyet vermiştir. Bu tabii ihtiyacın neticesinde başta ilgili kurum ve kuruluşlar ile araştırmacıların, araştırma ve incelemelerini değerler eğitimi üzerine yoğunlaştırmışlardır. Bu çalışmaların yoğunlaştığı alanlardan biri ise değer aktarımının en fazla gerçekleştiği varsayılan edebi metinler ve edebi eserlerdir.

Bu çalışmada Arakel Tozluyan tarafından kaleme alınan Tezhîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs adlı eser değerler eğitimi bağlamında incelenmiştir. İlgili çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problem cümlesi, amacı, önemi ve sayıtlar üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde değerler eğitimin kavramsal çerçevesi ve ilgili araştırmalara değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise çalışmanın yöntem kısmı ayrıntılı olarak işlenilmiştir. Dördüncü bölümde bulgu ve yorumlar kısmına ayrılmıştır. Bu bölümde eserde tespit edilen her bir değer sayfa numarası ve eserin adı “TAVIN” olarak kısaltılarak verilmiştir. Alıntılarda (*) yıldız işareti ile belirtilen bazı kelimeler ise orijinal metinde yazarın anlamının okuyucu tarafından bilmediğini varsaydığı kelimelerin üzerine konulmuş bir simgedir. Beşinci bölümde ise çalışma tartışma, sonuç ve öneriler ile sonuçlandırılmıştır. Çalışmanın ekler kısmında ise ilgili eserin çevriyazısı ile orijinal matbu metni yer almaktadır.

Bu çalışmada akademik bilgi ve tecrübesini eksik etmeyen, önerileri ile yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Özcan BAYRAK’a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bilgisinden ve nezaketinden istifade ettiğim bölüm hocalarımdan olan Dr. Hayrettin AYZAZ’a teşviklerinden dolayı şükranlarımı arz ediyorum. Tezin bu hale gelmesinde emeği geçen başta Araştırma görevlisi Tuğrul Gökmen ŞAHİN, Dr. Kenan BAŞ, Nezir ERBEK, Bulut KARABULUT, Abdullah GÜNEŞ, Mehmet ÇELİK, Daimi AKGÜL’e

şükranlarımı arz ediyorum. Tez savunma jürimde yer alan Prof. Dr. Serdar YAVUZ ve Dr. Öğr. Üyesi Taner NAMLI'ya eleştiri ve önerilerinden dolayı saygılarımı arz ediyorum. Beni yetiştiren bu günlere gelmemde emeği olan aileme, hocalarıma bu zorlu yolda manevi desteklerinden dolayı eşime sonsuz teşekkürler.

Muzaffer EKİNCİ

Elazığ, 2020

ÖZ

Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Adlı Eserin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi

Muzaffer EKİNCİ

Yüksek Lisans Tezi

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
2020, Sayfa: xiii+269

Okullarda okutulmak amacıyla kaleme alınan, Talîm-i Kırâat'ın II. Kısmı(cildi) olan Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs (TAVIN) adlı eser, sırf bilgi aktarmaktan ziyade bireylere yaşamı boyunca gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlayan, eğitimi hayattan kopuk görmeyen bir eserdir. İlgili eserin yazılmasındaki amaç ile değerler eğitiminin nihai hedefi aynı doğrultudadır. Söz konusu eserin değerler eğitiminin nihai hedefiyle aynı doğrultuda olmasından dolayı ilgili eser değerler eğitimi bağlamında incelemeye tabi tutulmuştur.

Araştırma metinlere dayandığı için nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise içerik analizine başvurulmuştur. Bu çalışma beş bölümden meydana gelmiştir: Birinci bölümde; çalışmanın problem durumu, problem cümlesi, alt problemleri, amacı, önemi, varsayımlar, sınırlılıkları ve tanımlar işlenmiştir. İkinci bölümde; çalışmanın kavramsal çerçevesi içerisinde değer, değerler kavramı açıklandıktan sonra değerlerin özellikleri, işlevleri, değerler eğitimi, değerler eğitimi ile ilgili yapılan araştırmalar ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (TÜDÖP) yer verilen değerler konusu ele alınmıştır. Ardından Arakel Tozluyan'ın hayatı, çalışmaları ve Tanzimat'tan sonra kırâat kitapları konusu işlenmiştir. Üçüncü bölümde; çalışmanın incelenen materyali, araçları belirleme ile verilerin toplaması ve analizi konusu işlenmiştir. Dördüncü bölümde yer alan bulgular ve yorumlar kısmında ise çalışmanın asıl konusu olan TAVIN adlı eserde yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bilimsellik, dua, estetik, hazırcıvaplık, hürriyet ve sağlık değeri olmak üzere 16 temel değer tespit edilmiştir. Tespit edilen her bir değer ayrı ayrı incelenmeye tabi tutulmuştur. Beşinci bölümde; çalışma tartışma, sonuç ve öneriler kısmıyla sonuçlandırılmıştır.

Araştırma sonucunda eserde yer verilen metinlerin değer aktarımı ve değerler eğitimi açısından zengin bir içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte eserde yer verilen metinlerde disiplinler arası metod ile soyut olan ahlaki bir değer fen konularıyla bütünleştirilerek ve somutlaştırarak verilmesi benimsetilmeye çalışılan değerlerin daha kolay anlaşılmasını sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca araştırmada tespit edilen değerlerin MEB'in 2019 yılında yayımlanan TÜDÖP'te yer verilen 10 temel değer ile programda yer verilmeyen diğer değerlerle uyumlu olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kırâat, Talim-i Kırâat, Değer, Değerler Eğitimi

ABSTRACT

The Investigation of “Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs” in terms of Values Education

Muzaffer EKİNCİ

Master Thesis

FIRAT UNIVERSITY
Institute of Educational Science

Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Language Education Discipline
Elazığ, 2020; Page: xiii+269

Written in order to be taught in schools, Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs (TAVIN) which is the second volume of the Talîm-i Kırâat, is a work that aims to provide individuals with the necessary knowledge and skills throughout their life rather than simply conveying information, and does not see education as detached from life.

The purpose of writing the relevant work and the ultimate goal of values education are in the same direction. Since the work in question is in line with the ultimate goal of values education, the relevant work has been examined in the context of values education.

Since the research is based on texts, document analysis method, one of the qualitative research approaches was used. Content analysis was used in the analysis of the data.

This study consists of five parts. In the first part; the problem situation of the study, problem statement, sub-problems, purpose, importance, assumptions, limitations and definitions are covered. In the second part; in the conceptual framework of the study, after explaining the concept of value and values, the properties of values, functions, values education, studies on values education and the subject of values included in the Turkish Language Teaching Program (TÜDÖP) of the Ministry of National Education (MEB) were discussed. Later, the life and works of Arakel Efendi and the subject of bookings after the Tanzimat were discussed. In the third part; the aim was to determine the material and tools, and to collect and analyze the data. In the next section, the findings and interpretations, 16 basic values as justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, benevolence, scientificity, prayer, aesthetics, repartee, freedom and health were determined. Each detected value was examined separately. In the fifth part; the study was concluded with discussion, results and recommendations.

As a result of the research, it has been determined that the work has a rich content in terms of value transfer and values education. However, it has been determined that the interdisciplinary method and an abstract moral value by integrating and concretizing the content with science subjects makes the value tried to be adopted easier to understand. In addition, it was observed that the values determined in the study were compatible with the 10 basic values included in the MoNE's TÜDÖP published in 2019 and other values not included in the program.

Key Words: Tenure, Instruction, Value, Values Education

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BEYÂNNAME	ii
ÖN SÖZ	iii
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
EKLER LİSTESİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
I. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.1.1. Problem Cümlesi	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sayılılar (Varsayımlar).....	3
1.5. Sınırlılıklar	3
1.6. Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	5
II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	5
2.1. Değer ve Değerler Kavramı	5
2.1.1. Değerlerin Özellikleri	6
2.1.2. Değerlerin İşlevleri	7
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması	8
2.1.3.1. Milton Rokeach'ın Değerler Sınıflandırması	8
2.1.3.2. Schwartz'ın Değerler Sınıflandırması	9
2.1.3.3. Spanger'ın Değerler Sınıflandırması	10
2.1.3.4. Nelson'un Değerler Sınıflandırması	10
2.1.3.5. Kinnier, Kernes ve Dautheribes'in Değerler Sınıflandırması	10
2.1.3.6. Kilby'in Değerler Sınıflandırması	10

2.1.4. Değerler Eğitimi.....	11
2.1.4.1. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü.....	12
2.1.4.2. Değerler Eğitiminde Okulun İşlevi.....	13
2.1.4.3. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	14
2.1.5. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar.....	16
2.1.5.1. Değerleri Telkin Etmek Yaklaşımı.....	16
2.1.5.2. Değer Analizi Yaklaşımı.....	17
2.1.5.3. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı.....	17
2.1.5.4. Eylem Davranış Öğrenme Yaklaşımı.....	18
2.1.5.5. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı.....	18
2.1.5.6. Karakter Eğitimi Yaklaşımı.....	19
2.1.6. Türkçe Öğretim Programında Değerler.....	19
2.2. Değerler Eğitimi ile İlgili Çalışmalar.....	20
2.3. Arakel Tozluyan'ın Hayatı ve Matbuat Çalışmaları.....	23
2.3.1. Arakel Tozluyan'ın Eserleri.....	25
2.3.1.1. Arakel Kitabhanesi Esami-i Kütüb.....	25
2.3.1.2. Talîm-i Kırâat.....	25
2.3.1.3. Mekteb-i Edeb.....	25
2.3.1.4. Vezâif-i Ebeveyn Yahut Lahikayı Talîm-i Kırâat ve Mektebi Edeb.....	26
2.3.1.5. Yeni Leke Risalesi.....	26
2.4. Tanzimat'tan Sonra Türkçe Öğretimi ve Kırâat Kitapları.....	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	29
III. YÖNTEM.....	29
3.1. Araştırmanın Yöntemi / Deseni.....	29
3.2. Evren ve Örneklem.....	29
3.3. Veri Toplama Araçları.....	29
3.4. Araştırma Süreci.....	30
3.5. Verilerin Analizi.....	31
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	33
IV. BULGULAR VE YORUMLAR.....	33
4.1. Adalet Değeri.....	33

4.1.1. Adil Olma.....	34
4.1.2. Eşit Davranma	36
4.2. Dostluk Değeri.....	36
4.2.1. Arkadaş Seçimine Önem Verme	37
4.2.2. Diğerkâmlık (Empati).....	38
4.2.3. Yardımlaşma	38
4.2.4. Vefalı Olma.....	39
4.3. Dürüstlük Değeri.....	40
4.3.1. Doğru Sözlü Olmak	41
4.3.2. Etik Davranma.....	42
4.4. Öz Denetim	43
4.4.1. Davranışları Kontrol Etme.....	44
4.4.2. Davranışların Sorumluluğunu Alma.....	45
4.5. Sabır Değeri	46
4.5.1. Azimli Olma	47
4.5.2. Tahammül Etme	51
4.6. Saygı Değeri	52
4.6.1. Başkalarına Kendine Davranılmasını İstedığı Şekilde Davranma.....	53
4.6.2. Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme	54
4.7. Sevgi Değeri	55
4.7.1. Fedakârlık Değeri.....	56
4.7.2. Aile Birliğine Önem Verme.....	56
4.7.3. Öğretmen ve Okul Sevgisi	57
4.7.4. Doğa Sevgisi.....	59
4.8. Sorumluluk Değeri.....	60
4.8.1. Kişisel Sorumluluk.....	61
4.8.2. Bireyin Vatana Karşı Olan Sorumluluğu	62
4.9. Vatanseverlik Değeri	63
4.10. Yardımseverlik Değeri	67
4.10.1. Merhamet	68
4.10.2. İşbirliği	71
4.10.3. Cömertlik	73

4.11. Bilimsellik Değeri.....	74
4.12. Dua Değeri.....	81
4.13. Estetik Değeri.....	84
4.14. Hazırcevaplık Değeri.....	85
4.15. Hürriyet Değeri.....	87
4.16. Sağlık Değeri.....	93
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	96
V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	96
5.1. Tartışma.....	96
5.2. Sonuç.....	97
5.3. Öneriler.....	108
KAYNAKLAR.....	111
EKLER.....	123
ÖZ GEÇMİŞ.....	270

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Schwartz'ın Değerler Sınıflandırması.	9
Tablo 2. Temel ve Alt Değerlerin Sayısal Değerleri ve Yüzdelik Oranları.....	98
Tablo 3. Temel Değerlerin Sayısal Değerler ve Yüzdelik Oranları.....	104

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt.	: Aktaran
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
TAVİN	: Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜDÖP	: Türkçe Dersi Öğretim Programı

EKLER LİSTESİ

EK-1. Talîm-i Kırâat Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Adlı Eserin Çeviriyazısı.....	123
EK-2. Talîm-i Kırâat Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Adlı Eserin Orijinal Nüshası....	209
EK-3. Etik Kurul İzin Belgesi	267
EK-4. Lisansüstü Tez Benzerlik Raporu	269

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Toplumların kriz dönemlerinden çıkarak geleceğe daha sağlıklı adımlarla ilerleyebilmesi toplumu oluşturan bireylerin, iyi bir ruh ve düşünce yapısına sahip olmalarıyla, toplumu hoşnut eden değerleri önemsemeleriyle mümkündür. Bu noktada değerler eğitimi gereksinim duyulmaktadır. Bu gereksinim doğrultusunda Arakel Tozluyan tarafından derlenip, Muallim Naci tarafından tashih edilen Talîm-i Kırâat adlı kırâat kitaplarının II. Kısmı (cildi) olan TAVIN adlı eser değerler eğitimi açısından araştırmaya konu edilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi ve ilgili alt problem başlıklarının yanında; araştırmanın amacı, araştırmanın alt amaçları, önemi, kapsam, sayıltı, sınırlılıkları ile tanım üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Toplumsal yaşamda meydana gelen değişim ve dönüşümler hızla gelişen teknolojinin de etkisi ile toplumda birçok ahlaksal bunalımın yaşanmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz gelişmelerden en fazla yeni yetişen nesiller etkilenmektedir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak maksadıyla günümüzde birçok aydın, sanatçı, kurum ve kuruluş değerler eğitimi konusunda çalışmalar yürütmektedir.

Tarihi süreç içerisinde bütün toplumsal kurumların kendi varoluş amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla temel ahlaki değerlerin yeni nesillere aktarımı konusunda yoğun bir çaba sarf ettikleri bilinen bir gerçektir. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı Devleti'nde özellikle Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra okullarda okutulmak amacıyla birçok Kırâat kitabının hazırlanıp okutulduğu bilinmektedir. Okutulan bu kitaplarla dört temel dil becerisinin öğretiminin yanında millî ve evrensel değerlerin çocuğa aktarılması hedeflenmiştir. Okullarda okutulan kırâat kitaplarıyla toplumun temel duygu, düşünce ve dinamiklerinin çocuğa benimsetilmesi istenilmektedir. Bu bağlamda okullarda okutulmak maksadıyla Arakel Tozluyan tarafından kaleme alınan daha sonra okullarda okutulan Talîm-i Kırâat'ın ikinci kısmını teşkil eden TAVIN adlı eserde toplumun düşünce dünyasıyla ilerleme arzusunu başarılı bir şekilde kaleme

almıştır. Söz konusu eser hakkında literatürde sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür. Bunun yanında ilgili eserin değerler eğitimi açısından incelenmediği tespit edilmiştir. Bundan dolayı eserin değerler eğitimi açısından incelenmesi gerektiği düşünülmüştür.

1.1.1. Problem Cümlesi

Bu çalışmada “TAVIN adlı eserde değerler eğitiminin hangi öğelerine yer verilmiştir?” sorusuna yanıt aranacaktır.

Belirlenen problem durumu ve problem cümlesi neticesinde oluşturulan alt problemler şu şekildedir:

1. TAVIN adlı eserin 2019 yılında yayımlanan MEB’in TÜDÖP’te yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olmak üzere 10 kök değerle programda belirtilmeyen diğer değerleri karşılama durumu hangi düzeydedir?

2. TAVIN adlı eserde tespit edilen değerlere ne sıklıkta yer verilmiştir? Yer verilen öğelerin değerler eğitimi açısından önemi nedir?

3. TAVIN adlı eserin MEB’in 2019 yılında yayımlanan TÜDÖP’te yer alan değerler açısından önemi nedir?

4. TAVIN adlı eser değerler eğitiminde kullanılmaya uygun bir kaynak mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

1928 yılında gerçekleştirilen harf inkılâbının her ne kadar olumlu etkileri olsa da yeni nesillerin eski yazıyla yazılan eserleri okuyup anlamasını zorlaştırdığı bir gerçektir. Hem bu zikredilen olumsuz etkiyi hafifletmek hem de yayımlandığı tarihten itibaren onlarca kez baskısı yapılan, her baskısıyla neredeyse yenilenen, vatanın tüm çocuklarını birçok yönden eğitmeyi amaçlayan, Talîm-i Kırâat adlı okuma serisinin ikinci cildi olan TAVIN adlı eserin değerler eğitimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Böylece bu konuda var olan önemli eksikliği gidererek değerler eğitimi konusundaki çalışmalara katkı sunmanın gerektiği düşünülmüştür.

1.2.1. Araştırmanın Alt Amaçları

1. TAVIN adlı eserin MEB’in 2019 yılında yayımlanan TÜDÖP’te yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik,

yardımseverlik gibi 10 temel değer ile programda belirtilmeyen diğer değerleri karşılama düzeyini,

2. TAVIN adlı eserde yer alan değerlerin doğrudan mı yoksa dolaylı bir şekilde mi işlendiğini,

3. TAVIN adlı eserde tespit edilen değerlere ne sıklıkta yer verildiğini,

4. TAVIN adlı eserin MEB'in 2019 yılında yayımlanan TDP'te yer alan değerler açısından önemini belirlemektir.

1.3. Araştırmanın nemi

Günümüze kadar verdiği mesajlar ile önemini koruyan TAVIN adlı eseri, değerler eğitimi açısından inceleyen ve ilgili eserle okuyucularına hangi değerleri aşılmaya çalıştığını araştıran literatürde bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Yazılan birçok eserin bireyler üzerindeki olumlu veya olumsuz yönleri bulunmaktadırdır. Söz konusu eserlerin değerler eğitimine hizmet ettiği ancak incelemeye tabi tutulduğu vakit anlaşılabilir kaidesine binaen, bu araştırma ile başta sözü edilen eksikliğin giderilmesine çalışılmıştır. Ayrıca bu araştırmanın ülkemizdeki değerler eğitimi çalışmalarına katkıda bulunacağı ve tavsiye edilebilirlik noktasında bir değerlendirme imkânı sunacağı dşnlmektedir.

1.4. Sayıtlar (Varsayımlar)

1. TAVIN adlı eserde yer alan değerlerin MEB'in 2019 yılında yayımlanan TDP'te yer alan değerlerle uygunluk içerisinde olduğu varsayılmaktadır.

2. Değerlerin hedef kitleye kirat /okuma kitapları yoluyla da kazandırılabilceği varsayılmaktadır.

3. TAVIN adlı eserin, değerler eğitimi açısından zengin olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu alışma, Arakel Tozluyan'ın, Hicri 1325 (Miladi 1909) yılında Hilal Matbaası tarafından yayımlanan Talîm-i Kirâat'ın ikinci kısmı olan TAVIN adlı eserin 21. baskısı ile sınırlı tutulmuştur.

2. Yukarıda ismi belirtilen eserde taranan değerler 2019 yılında yayımlanan TDP'te belirtilen değerler ile ilgili programda belirtilmeyen değerlerdir.

3. Arakel Tozluyan'ın TAVIN adlı eserinde adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik, bilimsellik, dua, estetik, hazırcevaplık, hürriyet ve sağlık değeri olmak üzere belirlenen temel değerler metinlerde yer alan değer iletilerinin tespit edilip yorumlanmasıyla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: “Bir toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olan ve korumaya çalışılan inanışların bütünüdür” (Özbay, 2010: 121). Diğer bir ifadeyle “değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, 2010, s. 27).

Değerler: “Değerler, toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunan kabulleniş ve inanışlardır” (Tural, 1992, s. 29).

Eğitim: “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme” (TDK, 2020). Diğer bir tanımla eğitim “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme denemeleri süreci” (Tosun, 2012, s. 19), olarak da tanımlanabilir.

Değerler Eğitimi: Uygun ortam ve zamanda planlı bir biçimde kazandırılmak istenilen değer öğretilerin bireye aktarılması neticesinde bireyde olumlu davranış vücuda getirme etkinliğidir. Hökelekli ve Gündüz (2004, s. 385) ise değerler eğitimi “değerler kazandırma etkinliği” olarak tanımlamışlardır.

Kırâat: Okumak, okuyuş anlamına gelen kırâat kelimesi, Türkçe Sözlük'te “okuma, okuma kitabı” olarak tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük, 2009, s. 1157).

Talîm-i Kırâat: Okuma Öğretimi

İKİNCİ BÖLÜM

II. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Değer ve Değerler Kavramı

Sosyal bilimlerden fen ve matematik bilimlerine kadar yaygın bir kullanım ağına sahip olan değer kavramı, her disiplin alanında farklı anlamlara gelebilecek özeliğe sahiptir. Örneğin: Değer kavramı iktisatta kıymet, eder anlamına gelirken psikolojide insan davranışlarını yönlendiren ilke ve ölçütler manasında kullanılmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük'te (TDK, 2020), değer kavramı

“1. Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet 2. Bir şeyin para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör 3. Üstün nitelik, meziyet, kıymet 4. Üstün, yararlı nitelikleri olan kimse 5. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey 6. Bir değişkenin veya bilinmeyeninin sayısı ile anlatımı. 7. Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” anlamlarına gelmektedir.

Diğer bir ifade ile değer: “Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğunu belirten ifade ise, o halde değer de bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, 2010, s. 27). Değer kavramı sosyal bilimlerde kişinin kendisini ya da olayları bilme, anlama, kavrama, yön verme anlamlarında kullanılmaktadır.

“Değerler, toplumun tarihi birikimi ile ortaya çıkan; toplumun tamamı tarafından kabul gören; toplumun varlık, birlik ve devamının sebebi olarak görülen; tasvip ve teşvik gören; korunan kabulleniş ve inanışlardır” (Tural, 1992, s. 29). Değerler, bireyin benliğini koruduğu, kişiliğinin olumlu yönde devam etmesi için sahip olduğu standartlar olarak da tanımlanabilir. Değerler bu yönüyle bireyin tutumlarını etkileyen olgulardır (Özgüven, 2000, s. 36).

Değerler; bireyin, toplumun geleceğe daha emin adımlarla ilerlemesine imkân tanır. Bu durum değerlerin birey ve toplum tarafından önemsenmesini sağlamıştır.

2.1.1. Değerlerin Özellikleri

Değer kavramının geniş bir kullanım ağına sahip olması ona atfedilen özellikleri bir iki satıra sığdırmayı güçleştirmektedir. Bundan ötürü değerler ile ilgili çalışmaları olan araştırmacıların görüşlerinden istifade etmenin uygun olacağı inancıyla onların konu ile ilgili görüşleri doğrultusunda değerlerin bazı özellikleri şu şekilde belirtilmiştir.

- “Değerler bireye toplumsal hayata katılımında bir güvenlik, anlamlılık, amaçlılık ve geleceğe yönelimlilik hissiyatı kazandırır” (Kilby, 1993’ten Akt. Öznel, 2003, s. 230).
- Değerler birbirinden bağımsız olmayıp değerler arasında bir uyum söz konusudur. Kişiler bu uyum sayesinde çevreye uyum sağlayıp benzer konuda aynı tepkiyi verirler (Öznel, 2003, s. 236).
- “Değerler ister sosyal isterse bireysel olarak sınıflandırılabilir insanların yaşamlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedirler” (Dilmaç, 2007, s. 23).

Fichter (2006, s. 167), ise değerlerin özelliklerini şu şekilde belirtmektedir:

- “Değerler, kültüre ve topluma anlam veren ölçülerdir.”
- Değerler paylaşılr: Bireylerin kişisel yargılar yerine toplumu oluşturan bireylerin çoğu değerler üzerinde uzlaşmıştır.
- Değerler ciddiye alınrlar: Toplum, söz konusu değerleri toplumun refahı, istikbali için önemser.
- Değerler coşkularla beraber bulunur: Bireyler yücelttikleri değerler için fedakârlıkta bulunurlar. Vatan savunması için bireyin ölümü göze alması gibi.
- Değerler soyutlanlr: Toplumsal uzlaşımın kodları olan değerler toplumsal düzeni sağlamak için çoğu zaman soyut olgulara dönüşürler.
- Değerler toplumsaldır: Değerler birey üzerinde sosyal baskı unsuru olup bireyden bağımsız olgulardır.
- Sosyal değerler süreklidir: Değerler, nesilden nesile aktararak toplumsal sürekliliği sağlar. Değerlerin sürekliliği aile, çevre, eğitim ve basın yoluyla gerçekleşir.
- Değerlerin zorlayıcı özeliği var: Değerler, kişilerin davranışlarını yönlendirerek toplumun hoşnut olmadığı davranışlardan bireyi sakındırır.

- Değerlerin sürekliliği değerleri kurumsallaştırır: Değerlerin sürekliliği aile, ibadet gibi olguları kurumsallaşmasını sağlamıştır.

Araştırmacıların konu ile ilgili görüşlerinden hareketle değerlerin özelliklerini şu şekilde betimleyebiliriz:

- Değerler, bireysel ve toplumsal bir nitelik taşırlar.
- Değerler, ferdi, toplumsal ve kültürel özellikleri içinde barındırmasına rağmen bireysel, toplumsal ve kültürel niteliklerinden sıyrılarak evrensel olgular haline gelebilirler.
- Değerler, bireysel yönden öznel nitelik taşıdıkları için bireyin bazı kabullendiği değerler toplumun değer anlayışı ile çatışabilir. Birey bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için kendi değerlerini toplumun kabul edeceği bir forma büründürerek topluma kabul ettirebilir.
- Değerler, esnek yapısından dolayı zaman içerisinde değişim gösterebilir.
- Bazı durumlarda değerlerin önem sırası değişebilir. Örneğin; vatan müdafaası söz konusu olduğunda kişi yaşam hakkını öteleyerek, fedakârlık değerini önceleyebilir.
- Bireyin veya toplumun, toplumsal değerlere verdiği tepkiler de farklı olabilmektedir: Örneğin bazı toplumlarda ailenin yaşlı fertlerinin hizmetlerini ölünceye kadar ailenin diğer bireyleri tarafından karşılanırken bazı toplumlar ise yaşlılarını huzurevlerine bırakabilmektedir.
- Kişiler sosyal rolleri icabı bazı değerleri önceleyerek diğerlerini ise arka planda bırakabilmektedir. Örneğin; bir hâkimin adalet değerini ön plana alarak hırsızlık yapan çocuğunu hapse attırıp çocuğunu üst ceza limitinden cezalandırması gibi.

2.1.2. Değerlerin İşlevleri

Yaşamış olduğu toplumda sorun yaşayan birçok birey, ya yaşadığı toplumun değerlerini bilmemekte ya da var olan değerleri benimsememekten kaynaklı problem yaşamaktadır. Kişinin yaşadığı toplumla sorun yaşamaması için öncelikle değerleri tanımalı ve toplumsal değerlerin yaşamı üzerindeki olumlu işlevini kavramalıdır.

Herhangi bir toplumun; sahip olduğu maddi ve manevi kültürünün, yaşam felsefesinin tam olarak anlaşılabilmesi ancak o toplumda var olan değerlerin iyice

kavranmasıyla mümkündür. Değerlerin toplumsal tutum ve denetim üzerindeki etkisi inkâr edilemez. Değerlerin bu olumlu etkisinin yanında değerlerin toplumsal birlikteliğin devamını sağlayan güçlü bir işlevi de bulunmaktadır. Değerlerin bu olumlu işlevlerinin yanında diğer bazı sosyal işlevlerini Yazıcı (2006, s. 213) şöyle sıralamaktadır:

- a) Bireyin kendisini ve çevresini sağlıklı bir şekilde değerlendirebilmesi için ölçüt vazifesi görür.
- b) Bireyin motivasyonunu önem addedilen kültür nesnelere üzerine yoğunlaştırır.
- c) Toplumsal hayatta ideal düşünce ve davranma tarzlarını gösterirler.
- d) Sosyal rollerin içselleştirmesinde ve sosyal rollere göre hareket etmesinde yol göstericidir.
- e) Toplumsal dirliği sağlama ve devamının sürdürülmesi için otokontrol vazifesi görür.

Değerler, bireydeki otokontrol mekanizmasını devreye katarak toplumsal huzuru, dirliği, düzeni sağlamak gibi işlevlerinin yanında; bireyin sağlam bir karaktere ve iyi bir ruh haline sahip olmasını da sağlamaktadır.

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler, her ne kadar yapı olarak birbiriyle bütünlük arz etse de amaç, kapsam, içerik yönünden farklılıklar arz eder. Değerlerin; bu tarz farklılıklar arz etmesi, bilim insanlarının değerleri farklı şekillerde sınıflandırmasına neden olmuştur. Yapılan bu sınıflandırmalardan öne çıkanlar ise şunlardır:

2.1.3.1. Milton Rokeach'in Değerler Sınıflandırması

Değerlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ilk çalışma Milton Rokeach tarafından yapılmıştır. Milton Rokeach değerleri amaçsal ve araçsal değerler olmak üzere iki kategoride incelemiş her bir kategoriye ait 18 tane değer belirlemiştir.

Rokeach'in değerler sınıflandırmasında ismi zikredilen amaçsal değerler, ulaşılması gereken nihai hedefleri kast ederken; araçsal değerler ise amaçsal değerlere varmak için uyulması gereken cesaret, gerçeklik tutku vb. davranış tarzlarını ifade eder (Rokeach, 1974'ten Akt. Memiş, 2013, s. 23).

Rokeach'ın sözünü ettiği amaçsal değerler: Sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk, özgürlük, bilgelik, dini olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, heyecan verici bir yaşam, iç huzur, mutluluk, aile güvenliği, kendine saygı, rahat bir yaşam barış içinde bir dünya, başarılı olma, güzellikler dünyası iken; araçsal değerler ise: Bağımsız olma, kendini kontrol eden, kibar, kendine hâkim, geniş görüşlü, hırslı olma, dürüst, entelektüel, bağışlayıcı, cesaretli, itaatkâr, mantıklı, neşeli, sevecen, sorumluluk sahibi, temiz, yardımsever, yaratıcı olma, dürüstlük, entelektüel olma gibi değerleri içermektedir (Akbaş, 2004, s. 30).

2.1.3.2. Schwartz'ın Değerler Sınıflandırması

Schwartz, Milton Rokeach'ın değerler ile ilgili sınıflandırmasını genişleterek değerleri 10 temel kategoriye ayırarak tüm kategorilerde 56 tane değer belirlemiştir (Selek, 2014, s. 25). Schwartz' e ait değer sınıflandırması aşağıda yer alan Tablo 1'de detaylı bir şekilde gösterilmiştir:

Tablo 1

Schwartz'ın Değerler Sınıflandırması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): İnsanlar ve kaynaklar üzerinde, denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek.
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendisine saygısı olmak.
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ; tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak.
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın kendisine verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (Dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet.
Uyma (confirm) : Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kıbarlık, itaatkâr olmak, anne - babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.
Güvenlik (security): Toplumsal ve bireysel huzuru ve sürekliliği sağlamak	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.

(Kaynak: Ecerkale, 2019, s. 17).

2.1.3.3. Spanger'in Değerler Sınıflandırması

Milton Rokeach'den sonra en önemli ve kabul gören sınıflamalardan biri Spanger tarafından gerçekleştirilmiştir. Spanger değerleri: Bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik, dini değerler olmak üzere 6 gruba tasnif ederek incelemiştir (Akbaş, 2004, s. 30).

2.1.3.4. Nelson'un Değerler Sınıflandırması

Değerlerin sınıflandırılması konusunda diğer önemli bir çalışma Nelson'a aittir. Nelson, değerleri; bireysel, grupsal ve sosyal değerler olmak üzere üçe ayırmıştır. Bu değerler şu şekilde açıklanabilir:

Bireysel Değerler: Bireyin davranışlarını etkileyen hobiler ve kişisel tercihlerdir.

Grup Değerleri: Grupça beğenilen ve uygulanan değerlerdir. Söz konusu değer, grubu bir arada tuttuğu gibi aynı zamanda grubun moral kaynağını teşkil eder.

Sosyal Değerler: Bireyin cemiyet içerisinde hayatını sürdürmesi için gerekli olan eşitlik, adalet, saygı gibi değerlerdir (Michaelis, 1988'den Akt. Atalay, 2013, s. 21)

2.1.3.5. Kinnier, Kernes ve Dautheribes'in Değerler Sınıflandırması

Kinnier, Kernes ve Dautheribes tarafından dinler, laiklik kurumları ve uluslararası kuruluşlarla ilgili veriler analiz edilerek herkesin üzerinde mutabık kalacağı evrensel ahlaki değerlerin listesi hazırlanmıştır. Hazırlanan listede yer alan değerler şunlardır: "Gerçeği arama, adaleti arama, kendini koruma ve kendine saygı gösterme, kendini övmeme veya benmerkezci olmama, davranışlarından sorumlu olma ve vicdanına göre hareket etme, tüm insanlar arasındaki bağımlılığa saygı duyma, başkalarına yardım etme, diğerleri için saygılı, hoşgörülü ve bağışlayıcı olma, başkalarına zarar vermeme, çevreyi ve diğer canlıları korumak" gibi temel değerler zümresidir (Biçer, 2013, s.15).

2.1.3.6. Kilby'in Değerler Sınıflandırması

Kilby; değerleri, grup ve kültür ölçekli değerler ile bireysel değerler olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Grup ve kültür ölçekli değerler; grubun değerlerini ifade eder. İlgili değerler; toplumsal açıdan grubun sürekliliğini sağlayan normlar ve motivasyonu içerisinde barındırdığı gibi bireylerin değer ve beğeni ölçütlerinin oluşmasına katkı sağlayarak bireyin daha kolay karar vermesine yardımcı olmaktadır. Bireysel değerlerse

bireyin değer yargıları ve beğenileri sonucu meydana gelen değerleri ifade eder (Özsel, 2003, s. 230).

2.1.4. Değerler Eğitimi

Değerler eğitimi, uygun ortamda sistematik ve planlı bir şekilde bireyin kişisel özelliklerini de göz önüne alarak istendik davranış ve iletilerin bireye aktarılarak bireyde olumlu davranış değişikliği meydana getirme işlevidir. Hökelekli ve Gündüz (2004, s.385), değerler eğitimini “değerler kazandırma” etkinliği olarak ifade ederler.

Değerler öğrenilebilen ve öğretilenir olgular oldukları için kişi doğuştan sahip olmadığı olgulara sonradan ailesi başta olmak üzere yakın çevresinden göreberek deneyimler (Ecer Çakar, 2019, s. 8). Davranış örneklerinin, kültürel unsura nazaran hızlı ve rahat değiştiği belirtilir (Güngör, 1993, s. 148). Nitekim değerler eğitimi ile ilgili Güngör’ün (2009, s. 94), şu açıklaması insanın değerler eğitime olan ihtiyacını göstermesi bakımından önemlidir: “Hayvanların standart davranışları onların bünyesine yerleştirilmiş birer mekanizma halinde doğuştan gelmektedir; insanların standart davranışları ise cemiyetin onlara verdiği normlar, yani örfler, adetler, inançlar, kıymetler ve tutumlardır.” Birey var olan değerleri toplumda telkin, taklit yoluyla öğrendiği gibi formal eğitim yoluyla değer eğitimine tabi tutulabilir.

Günümüzde değerler eğitime daha çok ihtiyaç duyulmasının temel nedeni hızla gelişen teknolojinin, toplumsal yaşam üzerinde olduğu kadar birey üzerinde de birçok olumsuzluklara sebep olmasıdır. Bu olumsuzluklardan ise en çok yeni yetişmekte olan çocuklar ve gençler olumsuz etkilenmektedir. Bunun yanında salt akademik başarıya endekslenen eğitim kurumları, bireylerin bunalım yaşamasına neden olmakta tüm bu olumsuzlukların neticesinde toplumda her geçen gün artan şiddet eğilimi ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuz etkiyi ortadan kaldırmak ve bireylerin sağlıklı bir ruh yapısına sahip olmalarını sağlamak maksadıyla son yıllarda bazı kurum ve kuruluşların değerler eğitimi üzerine çalışmalarını yoğunlaştırdıkları bilinen bir gerçektir. Zikredilen bu olumsuz durumun ortadan kaldırılması amacıyla eğitim bilimciler de son yıllarda bu konuya eskisine nazaran daha çok yoğunlaşmış durumdadır. Bunun tabii neticesi olarak değerler eğitimi üzerine üniversitelerde birçok akademik çalışma yapılmaktadır. Üniversiteler dışında ise başta MEB ve diğer kurum ve kuruluşlar bu yönde çalışmalar yürütmektedirler.

MEB'in Türk Millî Eğitimin Temel İlkelerinin 11. Maddesi: “Güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır” demektir. MEB, bu ilkeler doğrultusunda aile kurumundan başlayan değerler eğitimini okullarda pekiştirmek amacıyla hazırlamış olduğu programları her sınıf ve öğretim kademesine uygun bir tarzda uygulamaktadır.

Değerler eğitiminin önemine binaen 2010 yılında MEB tarafından gerçekleşen 18. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan tavsiye niteliğindeki kararlar ile değerler eğitimine vurgu yapılarak bu konuda etkin farkındalığın oluşması için yapılması gerekenler genel olarak dile getirilmiştir (Millî Eğitim Şûrası Kararları, 2010).

Değerler eğitiminin, sistemi bir şekilde yürütülebilmesi için belirlenen değerlerin bireysel, toplumsal, evrensel unsurların dikkate alınarak yapılması gerekir. Değerler eğitimi teoriden ziyade uygulamayı esas aldığından belirlenen değerleri bireye kazandırmaya çalışan kişi/eğitmenin sözünü ettiği değerleri öncelikle kendisinin özümsemesi ve özümsemediği değerlerin gerekliliğini savunması gerekir. Aksi durumda değerler bireye benimsetilmediği gibi bireyde değerlerin benimsenmesine karşı direnç gösterebilir.

Değerler eğitimi, ruhsal ve fiziksel yönden sağlıklı bireylerin yetiştirilmesi için elzem olduğu kadar toplumun geleceğinin teminat altına alması için ilkel ve değerleri özümseyip sahip çıkan bireylerden meydana gelmesi gerekir (Çağlayan, 2005, s. 90).

2.1.4.1. Değerler Eğitiminde Ailenin Rolü

Toplumunu oluşturan en temel yapı olan aile; değerlerin çocuğa aktarıldığı, çocuğun da, bu değerleri aile fertlerinden gözlemleyip, değerleri ilk tecrübe etmiş olduğu mekân ve kurum olarak da tarif edilebilir.

Çocuğun ilk rol modelleri olan aile efradının, çocuğun değerler eğitimi üzerindeki tesirine dair Hökeleki (2007, s. 144), görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: “Çocuğun vicdanı anne, baba ve diğer aile üyelerinin kuralları ile şekillenmeye başlar. Bu yüzden aile, iyinin ve güzelin fark edilmesi ve ortak bir yaşam süreci içerisinde öğrenilmesinde

etkili bir kaynak olarak yerini korur. Çocuk kendi kararlarını verecek yaşa gelinceye kadar aile değerlerine bağlı olarak hayatını sürdürür”

Ailenin çocuklar üzerindeki etkisi sadece çocukluk evresiyle sınırlı olmadığı, hayatın her evresinde çocuğun değişim ve dönüşümü gerçeği göz önüne alındığında ailenin kişilik ve değerler eğitimi üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılır.

Çocuk bir hamur misali ailenin kendisine çocukluk evresinde kazandırmış olduğu değerlerle kişiliği şekillenir. Aydın’a (2005, s. 23) göre; kişilik gelişiminin yaşam boyu sürdüğü söylene de kişilik gelişiminin temelleri çocukluk döneminde atıldığını ifade etmektedir. Bu sebepten ötürü çocukta sağlam bir kişilik yapısının meydana gelmesi için aile ortamının sıcak ve şefkatli ebeveynlerin varlığı ile mümkündür.

Çocuğun ilkokulu olan aile aynı zamanda ilk dini, millî , insani, kültürel değerlerin aktarıldığı bir kurumdur. Ailenin kuşatıcı etkisi modernleşmeyle beraber kısmen kırılmıştır. Her ne kadar politik-sosyal-ekonomik sebepler ailenin yapısını etkileyerek aile bireylerinin rol ve statülerini değiştirmiş olsa da çocukların insani değerlerle yetiştirmesindeki merkezi fonksiyonunu her zaman sürdürmüştür (Vramas, 2001’den Akt. Kesin, 2008, s. 36).

2.1.4.2. Değerler Eğitiminde Okulun İşlevi

“Okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni bazı değerlerin kazanılacağı ortamlardır” (Kesin, 2008, s. 37). Günümüzde okullar salt bilgi aktarımın gerçekleştiği kurumlar olmaktan çıkmış, var olan toplumsal değerlerin yanında değerleri üreten ve aktaran kurumlar hüviyetine bürünmüş durumdadırlar. Okulların değer aktarımında başat rol üstlenmesinin temel sebebi başta aile kurumunun ve toplumsal dokunun değişmesine bağlı olarak değerlerin genç nesillere aktarımında bu iki yapının değer aktarımında yaşamış oldukları zorluklardır.

Okulun, değerler eğitiminde öneminin artmasına bağlı olarak sorumluluğu da artmış durumdadır. Okulda çocuğa öğretilen değerlerin çocuğun aile ve toplumsal çevresiyle uyuşması uyumu beraberinde getirirken, çelişmesi durumundaysa çocukta karşıtlık ve çatışmaya sebebiyet vermektedir (Topçu, 2010, s. 90). Bu sebepten ötürü hazırlanacak olan programların, müfredat içeriklerinin toplumun hassasiyetlerini ve değer yargıları göz önüne alınmalıdır (Ryan, 1993’ten Akt. Geyan, 1993, s. 46). Diğer yandan değer aktarımında okulun sahip olduğu misyon ve vizyonun yanında kurumun

benimsemiş olduğu değerler ile formal ve informal eğitim programlarının değer aktarımındaki rolü yadsınamaz. Okulların değer aktarımı hususunda Hokelekleli (2013, s. 291), okulun bilişsel eğitim kadar öğrencinin duygusal yönden olgun bireyler yetiştirmesi gerektiğini belirtir.

Değerler eğitiminin okulda öğretilmesinin gayelerinden biri öğrencilerin sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasını sağlamaktır (Aydın, 2010, s. 17). Okulun sosyal bir ortam olmasından dolayı bireyin bu ortamda gördüğü davranışları, tepkileri yorumlamasıyla değer anlayışı gelişir (Aydın ve Akyol Grleri, 2012, s. 47).

Okullar, değerler eğitimin merkezi olarak adlandırılabilir. Eğitim kurumlarının tüm basamaklarında değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar yürütülmektedir. Nitekim eğitim fakültelerinde zorunlu olarak okutulan ‘‘Topluma Hizmet Uygulamaları’’ dersiyle beraber birçok niversitenin ders programlarında değerler eğitimine yönelik ders bulunmaktadır (Emirhan, 2016, s. 24). Yükseköğretim kurumları dışında kalan ilkokul, ortaokul, liselerin ders programlarında yer alan: Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Vatandaşlık ve İnsan Hakları, Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Sosyoloji gibi dersler aracılığı ile değer aktarımı gerçekleşmektedir. Bu tarz derslerin eğitim kurumlarında öğretilmesinin en büyük amacı ahlaki kişilik yapısına sahip birey yetiştirmektir. Bu konuda Peres (2015), okulların yeni neslin sosyal alışkanlıklarını etkileyebilmelerinin yanında çağın getirmiş olduğu olumsuzluklar karşısında çocuğun olumlu kararlar almasını sağlayarak onun ahlaki davranışlar sergilemelerine yardımcı olması gerektiğini ifade etmiştir (Erol, 2014, s. 32). Okullar, değerleri öğrencilere aktarırken bunu resmi program çerçevesinde tüm derslere ve aktivitelere yayarak gerçekleştirmekte, bu sayede değerlerin öğrenciler tarafından benimsenerek davranış haline gelmesine gayret etmektedirler.

2.1.4.3. Değerler Eğitiminde ğretmenin Rolü

Çocuğun değer yargılarının oluşumunda ve karakterinin biçimlenmesinde ilk rol modelleri olan ebeveynlerinin dışında eğitim hayatına adım atmasıyla rol-model görevinin büyük çoğunu okuldaki ğretmen devralmaktadır. Öğretmenin okul içindeki rol-model görevi, öğrencinin akademik başarisının yanında çocuğun ahlaksal yargılarının biçimlenmesinde en çok etkiye sahip bireylerin başında gelmektedir.

Öğrenciler uygulamaya dayalı fen derslerini laboratuvar ortamında öğrenebilirler. Sözel dersleri ise kitaplardan okuyarak kavrayıp öğrenmeleri pek tabidir. Fakat değerler gibi önemli bir olgu kitaplardan ya da laboratuvar ortamında öğrenilemez. Değerleri, öğretmenlerin sözlü telkinlerinden de öğrenemezler. Öğrenciler, değerler eğitimini ancak değerleri kendi iç dünyasında benimsemiş ve bu benimsemiş olduğu değerleri davranışlarıyla sergileyen öğretmenler sayesinde öğrenebilirler, bu sayede öğrenciler, öğrendikleri değerleri hayata aksettirebilirler. Bazı önemli değerlerin çocuğa kazandırması konusunda okulla beraber öğretmenin rolü hakkında Ulusoy ve Dilmaç (2012, s. 83) görüşlerini şöyle izah etmişler: “Bazı değerlerin öğrenilmesinde okulun önemi aileye göre daha fazladır. Hoşgörü, sevgi, kendine, başkalarına ve çevreye saygı, dürüstlük, yardımseverlik, adil olma, sorumluluk vb. değerlerin kazanılmasında okul ve öğretmenlerin rolü aileye göre daha fazladır” diye belirtmişlerdir. Bu önemli ayrıntı öğretmenin değer aktarımı konusunda önemini belirtmesi bakımından kayda değer bir tespittir.

Öğretmenlerin değerler eğitiminde başarılı olmaları için sahip olması gereken bazı özellikleri Kadri (2018) şu şekilde sıralamıştır:

- Öğretmen, alanın gerektirdiği yeterliliğe sahip olmalıdır. Çünkü öğrenciler, başarılı olan kişileri daha çok örnek alma eğilimindedirler.
- Sabırlı, merhametli ve tatlı dilli bir yapıya sahip olmalıdır.
- Fikri yönden benimsemiş olduğu değerleri, hal dili ile de gösterme başarısına sahip olmalıdır.
- İyi bir rehber olma vasfı taşıması gerekir.
- Öğretmenlerin, “merak et, öğren, uygula, örnek ol” şiarıyla hareket etmelidir.

Değerlerin öğrencilere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi için öğretmenin sahip olması gereken özelliklerinin yanında sınıf ortamında değer aktarımını başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi gerekir. Öğretmenin sınıfta değer aktarımının başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi için uyulması gereken ilkeleri Lickona(1992'den Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2014, s. 99), şöyle sıralamıştır:

1. Öğretmen, rol-model olmalıdır.
2. Ahlaki bir topluluk vücuda getirmelidir.
3. Öğrencilere sorumluluk vermenin yanında disiplini koruyabilmedir.
4. Demokratik bir ortam oluşturmalıdır.

5. İşbirlikçi öğrenme yöntemini uygulamalıdır.
6. Müfredat doğrultusunda değer öğretimi gerçekleştirmelidir.
7. Öğrencilerin, ahlaki yönden pozitif davranışlarını desteklemelidir.
8. Sorunların çözümü konusunda yol gösterici olmalıdır.
9. Sınıf ortamı dışında da olumlu rol-model olmalıdır.
10. Okul ortamında ahlaki kültürü yaşatmalıdır.
11. Velilerle olumlu ilişkiler geliştirmelidir.

Nitekim değerler eğitimi konusunda araştırma yapan araştırmacıların ortak kanaati öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda rol-model olduğu yönündedir (Emirhan, 2016, s. 27). Öğrencilerin uzun öğrenim hayatları göz önüne alındığında öğretmenin, bilgi aktarımı yanında öğrencileri sosyal hayata hazırlama gayreti içerisinde değerler eğitimini sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek için yaptığı fedakârlık neticesinde öğrencilerdeki olumlu davranış değişikliklerini düşündüğümüz vakit öğretmenin değerler eğitimindeki işlevi daha iyi anlaşılacaktır.

2.1.5. Değerler Eğitiminde Yaklaşımlar

Değer kavramının çok geniş bir kullanım alanına sahip olması, değer yargılarının çok çeşitli ve geniş bir literatürde kullanılması değerlerin öğretimi ile ilgili birçok farklı yaklaşımın teşekkülüne sebep olmuştur. Sosyal Bilimlerde öne çıkan sınıflandırma çeşitleri ise; değerleri telkin etmek, değer analizi, değerleri belirginleştirme, eylem davranış öğrenme, ahlaki gelişim yaklaşımı ile karakter eğitimi yaklaşımıdır. Söz konusu yaklaşımlar alt başlıklar halinde özetle şu şekilde açıklanabilir:

2.1.5.1. Değerleri Telkin Etmek Yaklaşımı

Okullarda, asırlardır uygulanan ve Suparka tarafından sistemleştirilen bu yaklaşım; toplumsal değer yargılarının, yetişkin bireylerin tecrübelerinin genç nesillere doğrudan aktarımı şeklinde gerçekleşmektedir. Bu yaklaşımın en önemli dayanağı, okulların ve yetişkinlerin vazifesi, genç nesillere değerleri doğrudan öğretmek onları ruhsal yetkinliğe ulaştırmaktır (Aydın, 2013, s. 1).

Bu yaklaşım modelinin amacı öğrenciye kazandırılmak istenilen davranışın öğrenci tarafından içselleştirmesine yardımcı olmak ve öğrencide olumlu davranış değişikliği gerçekleştirmektir.

Yöntem olarak da davranış değişikliği gerçekleştirmek için bireye model olma, bireyin olumlu davranışlar sergilemesi için bireye olumlu pekiştirici verme şeklinde gerçekleşen yaklaşımda bireyin, modeli taklit etmesi temeline dayanır.

Sınıf dışında değerler eğitimi genelde gözlem ve rol-modeli taklit esasına dayanır. Sınıf ortamında ise daha çok verilmek istenilen değerler okuma metinleri ve aktivitelerle harmanlanarak verilmektedir. Bu şekilde öğrenciye değer aktarımı yapılarak öğrencide olumlu davranış değişikliğini vücuda getirilmek istenilmektedir (Ekşi ve Katılmış, 2011, s. 16).

2.1.5.2. Değer Analizi Yaklaşımı

Metcalf, Larkins, Oliver, Newmann, Shaver gibi Amerikalı sosyal bilimciler tarafından geliştirilen Değer Analizi Yaklaşımı hiçbir önyargıya mahal vermeden bireyleri sorunlar karşısında bilimsel ve mantıksal süreci esas alarak en üst düzeyde düşündürmeyi esas alır.

Değer Analizi Yaklaşımı'nın temel amacı günlük yaşamda değerlerle ilgili örnek bir olayla karşılaşan öğrencilerin bilimsel ve mantıksal sınırlar içerisinde doğru çözümler üretmek ahlaki düşüncelerini sağlamaktır (Doğanay, 2006, s. 272 ve Akbaş, 2004, s. 77).

Bu yaklaşımda yöntem olarak çözüm getirilmek istenilen örnek bir olay için olaya sebebiyet veren nedenlerin açıklanmasının yanı sıra sorunun ortadan kaldırılması için çözüm üretimi, tartışma tekniği esas alınır.

2.1.5.3. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı

Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı, Simon, Shaftel, Goodykoontz, Gelatt, Rath gibi araştırmacıların öncülüğünde geliştirilen bu yaklaşımın temeli bireylerin potansiyellerinde var olan değerlerin birey tarafından tanımlanmakta zorlandığı varsayımına dayanan yaklaşımdır.

Bu yaklaşım, değerleri telkin yaklaşımından farklı olarak bireye değer telkini yapılmamakta bilakis bireyin neye değer vermesi gerektiğini birey hür iradesiyle karar vermektedir (Doğanay, 2006, s. 269). Bu yaklaşımda öğretmenin görevi sadece çocuğun değerlerini belirginleştirmek ve ifade etmesini sağlamak için rehberlik yapmasını gerektirmektedir.

Bu yaklaşım, sınıf içinde rol oynama, analiz uygulamaları ve duyarlılık aktiviteleri dışında sınıf dışı uygulamalarla da öğrencinin duygularının belirginleşmesine yönelik yapılan aktivite ve yöntemlerden oluşmaktadır.

2.1.5.4. Eylem Davranış Öğrenme Yaklaşımı

Eylem Davranış Öğrenme Yaklaşımı; Jones, Newmann, Ochoa ve Johnson tarafından geliştirilmiştir. Bu yaklaşım, analiz yöntemi ve değer belirginleştirme yaklaşımlarından yararlandığı gibi bireylerin kendilerine sunulmuş olan değer seçenekleri arasından en uygun değeri seçip davranışa dönüştürürler. Böylece birey hem değer kazanır hem de kendini geliştirme imkânı bulur. Bu yöntem, okulda ve okul dışında da kullanılabilir (Aydın ve Gürler 2012, s. 85-86).

Eylem Davranış Öğrenme Yaklaşımı'nın başarıya ulaşması için öğrencinin okul içinde ve okul dışındaki projelerde yer alması gerekmektedir. Bu sebepten öğrencinin okul içindeki ve okul dışındaki projelerde yer almasına azami derecede önem verilmesi gerekmektedir.

2.1.5.5. Ahlaki Gelişim Yaklaşımı

Piaget'in "Bilişsel Gelişim" anlayışına dayalı olarak açıkladığı "ahlak yargısını" Kohlberg geliştirerek günümüzde çokça konuşulan Ahlaki Gelişim Kuramı'nı meydana getirmiştir (Çam, Çavdar, Seydooğulları ve Çok, 2012, s. 1212).

Ahlaki Gelişim Yaklaşımı'nda yöntem olarak ahlaki ikilem oluşturan hikâyeler öğrencilere verilerek öğrencilerin ahlak yargılarının ortaya çıkarılmasına çalışılır. Kohlberg tarafından farklı yaş grupları üzerinde test edilmiş olan hikâyelerden farklı sonuçlar alınmıştır. Bu sebepten Kohlberg, ahlaki gelişim düzeylerini 3 düzey ve altı aşamaya ayırarak gruplandırmıştır (Ergin, 2014, s. 41). Söz konusu yaklaşımın düzey ve aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Düzey: Gelenek Öncesi Düzey; ceza ve itaat eğilimi ve araçsal ilişkiler olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır.
2. Düzey: Geleneksel Düzey; kişiler arası uyum eğilimi, kanun ve düzen eğilimi aşamalarından meydana gelir.
3. Düzey: Gelenek Sonrası Düzey: Sosyal Sözleşme Eğilimi ve evrensel ahlak ilkeleri eğiliminden oluşur.

Ahlaki Gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla ahlaki ikilem kesitleri ve küçük grup tartışmaları yöntemi uygulanabilir. Bu yaklaşımın amacı bireyi ahlaki ikilem karşısında sağlam karakterli yetiştirerek, bireyi en üst aşama olan evrensel ahlak ilkelerine ulaştırmaktır.

2.1.5.6. Karakter Eğitimi Yaklaşımı

Karakter Eğitimi Yaklaşımı, temel ahlaki değerlerin açık ve örtük program aracılığıyla okul ve öğretmen eliyle öğretilerek, öğrencilerin daha duyarlı hale getirilerek istedik davranışları göstermeleri için öğrenciye yardımcı olma konusundaki çabaların tümüdür. “Karakter ancak değerlerle inşa edilebilir” (Kelley, 2003’den Akt. Akbaş, s. 2008, s. 16), anlayışıyla hareket eden bu yaklaşım, karakter eğitiminde istenilen hedefe ulaşmak için öğretmen, veli, okul idaresi, toplumsal kurumlar ve eğitim programlarıyla etkin bir işbirliğini esas alır.

Amerikalı Thomas Lickona tarafından sistemleştirilen “Karakter Eğitimi Yaklaşımı” ahlaki değerlerin öğretilmesinde ailenin dışında okul ve öğretmenin daha da etkin olması gerektiği iddiasıyla görüşünü sistemleştirmiştir (Lickona, 1991’den Akt. Meydan, 2004, s. 103). Diğer yaklaşımlara nazaran daha bütüncül ve kapsayıcı olmasının yanı sıra diğer yaklaşımların öğretilerinden de istifade ettiği kadar bu yaklaşımların eleştirileri doğrultusunda söz konusu yaklaşımı daha da geliştirme ve dönüştürme çabası içerisinde olan “Karakter Eğitimi Yaklaşımı” geleneksel ve modern değerleri harmanlayan bir yapıda olmasından dolayı MEB’in genel amaçlarına yakın olmasının yanı sıra ülkemizde “Okul Temelli Değerler Eğitimi” uygulamalarına ilham kaynağı olması bu yaklaşımın öğretilerinin eğitim sistemimizde görünür olmasını sağlamıştır (Meydan, 2014, s. 105).

Bu yaklaşımın temel amacı toplumsal hayatın bir ferdi olan öğrencinin ahlaksal değerleri her yönü ile benimsemiş ve benimsemiş olduğu değerleri, davranışlarıyla da sergileyen ideal toplumcu şahsiyetli bireyler yetiştirmektir.

2.1.6. Türkçe Öğretim Programında Değerler

Türk Millî Eğitimnin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda TUDÖP incelendiği vakit programın, öğrencinin dört temel dil becerisinin geliştirilmesinin yanı sıra millî, manevi ve evrensel değerlerin öğrenciler tarafından özümsemesine çaba sarf ederek, öğrencilerin günlük hayatta karşılaşılabilecekleri problemleri çözebilecek

kabiliyette yetiştirmenin yanında sağlıklı ruh ve zihniyet yapısına sahip bireylerden müteşekkil bir toplum yapısı oluşturmayı arzuladığı görülmektedir.

MEB'in 2019 yılında yayımlanan TÜDÖP'te değerleri öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler olarak görmesinin yanında değerleri geçmişe kök salmış ve geleceğe doğru dal ve budak vermiş bir ağaca benzeterek, bireyin günlük hayatta karşılaşması muhtemel problemler karşısında eyleme geçiş kaynağı şeklinde tasvir etmektedir (TÜDÖP, 2019, s. 4).

TÜDÖP, bireylerin akademik başarısının yanında değerleri benimsemiş ve benimsemiş olduğu değerleri davranışlarıyla sergileyen bireyler yetiştirme amacındadır. İlgili program; adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi 10 temel değeri esas almıştır (TÜDÖP, 2019, s. 4).

Değer aşılama kullanılan materyallerden olan Türkçe ders kitapları, MEB'in uygun gördüğü temalar çerçevesinde hazırlanan metinler aracılığıyla dört temel dil beceresine harmanlanarak verilmektedir.

2019 yılında yayımlanan TÜDÖP'te Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Okuma Kültürü, iletişim, Hak ve Özgürlükler, Kişisel Gelişim, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor, Zaman ve Mekân, Duygular, Doğa ve Evren, Snat, Vatandaşlık, Çocuk Dünyası olmak üzere 16 tema yer alıp her sınıf düzeyinde 8 tema olması gerekmektedir. İlgili programda “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temaları her sınıf kademesinde zorunlu olup geri kalan 5 tema ise kitap yazarların takdirine bırakılmıştır (TÜDÖP, 2019, s.15). İlgili programda sınıf düzeyleri artıka öğrenciye verilmek istenilen değerlerin arttığı görülmektedir

2.2. Değerler Eğitimi ile İlgili Çalışmalar

Değerler eğitimi ilgili pek çok sayıda makale ve tez türünde araştırma yapıldığı görülmektedir. Aşağıda ülkemizde değerler eğitimi ile ilgili yapılmış bazı çalışmalara yer verilmiştir.

Kılıç (2019)'un “Renad Muhammedi'nin Sırat Köprüsü Sultan Galiyev Romanının Değerler Eğitimi Bağlamında Analizi” isimli çalışmasında sorumluluk, saygı, sevgi, iletişimin önemi, iyilik, hoşgörü, vatanseverlik, barış, dürüstlük, haksızlığa karşı durma, güzel ahlak ve dini değerler başlığı altında sınıflandırılan iletileri değerler eğitimi

bağlamında incelenmiştir. İlgili çalışmada 42 kök değer, 380 adet değer iletisi belirlenmiştir. Belirlenen değerler içerisinde en çok sevgi, sorumluluk değeri işlenmişken en az işlenen değer ise iyilik değeridir. Tespit edilen bulgulara göre romanın, değerler eğitiminde faydalanmada uygun bir materyal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilgen (2019)'un “Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig” isimli çalışmasında Yusuf Has Hacib'in, “Kutadgu Bilig” adlı eseri araştırmaya konu edinilmiştir. İlgili eser 19 temel değer altında tespit edilmiştir. İlgili eserin değer öğretiminde kullanılabilir bir eser olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmacının, yazarın değer öğretiminde kullandığını düşündüğü yöntem ve tekniklere ilişkin özel ders örnekleri hakkında bilgi vermiştir.

Şener (2019)'un “Osmanzâde Ahmed Tâib'in Telhîsü'n-Nesâyih'i ve Değerler Eğitimi Üzerine Önerileri” adlı çalışmasında 18. yüzyıl Osmanlı aydınlarından Osmanzâde Ahmed Tâib'in “Telhîsü'n-Nesâyih” adlı ahlak kitabında dönemin Osmanlı aydınlarının siyasal, sosyal meseleleri nasıl algıladıkları, neleri tespit edip, tespitler neticesinde söz konusu meselelere hangi çözüm önerilerini sunduklarını belirlemek hedefindedir. Dini referanslı eser bir yönüyle siyasetname bir yönüyle pendname özeliği taşımaktadır. Eser sorunların çözümünde ahlaki ilkelerle eğitimi şart koşturmaktadır. Bu iki koşulu ise çözümün temel sütunları olarak görmektedir.

Hotamışlı Dağ (2018)'in “İslâmi Dönem Anadolu Türk Destanlarından “Müseyyeb-nâme, Battal-nâme, Danişmend-nâme ve Saltık-nâme”nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” çalışmasıyla millî kültüre has kültürel unsurlarımızın değer aktarımında ve değerler eğitiminde yeterliliğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen eserler millî ve yerli unsurların ithal öğelere nazaran daha etkili olduğu tezine ulaşılmıştır. İlgili eserin bazı kısımlarının değer aktarımına uygun olmadığı tespit edilmiştir. Söz konusu bölümlerin düzeltilmesi neticesinde bahsi geçen eserlerin değerler eğitimi bağlamında kullanılabilir eserler olduğu görüşüne varılmıştır.

Kalyon (2015)'in “Prens Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayât Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması” adlı çalışmasında araştırmacı Türk Edebiyatının Mısır'daki önemli temsilcilerinden Prens

Kadriye Hüseyin Hanımefendi'nin akıcı bir üslupla kaleme aldığı ve değer aktarımı açısından zengin bir içeriğe sahip olan “Mehâsin-i Hayât” adlı eserini değerler eğitimi bağlamında incelemeye tabi tutmuştur. Eserde aktarılan 21 değer unsuru ve sakınılması gereken 4 tutum ve davranış unsuru değer eğitimi kavramının eğitimcilik özelliklerine vurgu yapılarak açıklanmıştır.

Tanrıkulu (2015)'in “Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kıraat Kitabının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında yer verilen değerler MEB'in belirlemiş olduğu 10 kök değere göre tasnif edilmiştir. Tespit edinilen bulgular neticesinde kitabın değerler eğitiminde kullanılabilir bir eser olduğu varsayılmaktadır. Bu sebeple değerler eğitimi üzerine araştırma yapan araştırmacı ve ders kitabı hazırlayan yazar ve araştırmacıların incelemesi gereken kaynak bir eser olduğu düşünülmektedir.

Okutan (2015)'in “Kabusname'nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” isimli çalışmasında “Kabusname” adlı eserde yer alan değer aktarımı ve değerler eğitimi öğeleri; Dini ve Tasavvufi ve Ahlaki Eğitim, Karakter Eğitimi, Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Eğitim, İlmî ve Mesleki Eğitim, Sağlık Eğitimi, Çocuk Eğitimi olmak üzere 6 üst başlık altında tasnif edilip alt başlıklar halinde değerlendirilmiştir. İdeal insan tipi ve ideal toplum arzusuyla kaleme alınan eser, genel olarak bu ideale varmak için insanın ve toplumun sahip olması gereken nitelikleri beyan ederken bazı olumsuz iletileri beyan etmesi esere gölge düşürse de bu olumsuzluklardan arındırılması sonucu eserin edebiyat ve Türkçe derslerinde yararlanılabilir. Ayrıca eser kişisel gelişim için kullanılabilir bir kaynak özelliği taşımaktadır.

Biçer (2013)'in “Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait “Safahat” Adlı Eserin İncelenmesi” adlı çalışmasında Safahat'ta yer alan şiirler MEB'in belirlemiş olduğu değerler açısından incelenmiştir. Yapılan incelemeler neticesinde eserde 20 temel değer iletilerinin doğrudan veya dolaylı bir şekilde işlendiği belirlenmiştir. Bulgular neticesinde “Safahat” adlı eserin değer eğitimi açısından zengin bir muhtevaya sahip olduğu düşünülmektedir. İnceleme neticesinde “Safahat” adlı eserin Türkçe öğretimi bağlamında değer eğitimi konusunda yararlanılabilecek bir kaynak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.3. Arakel Tozluyan'ın Hayatı ve Matbuat Çalışmaları

Osmanlı Devleti'nin son devrinde yetiştirmiş olduğu nadide aydınlardan olan Arakel Tozluyan'ın doğum yeri ve tarihi hakkında net bilgilere sahip olunmama ile beraber İskit (1939, s. 118), onun aslen Afyonkarahisarlı olduğunu ifade etmişse de Teotig (2012, s. 125) ise aslen Kayserili olduğunu ileri sürmektedir.

Arakel'in matbuat serüveni gazete müvezziliği ile başlayıp matbuat hayatı, Babiali Caddesi'nde bulunan 46 numaralı kitapçı dükkânını açmasıyla o zamana kadar Osmanlı'da tütüncüler, sahaflar tekelinde olan kitapçılığa yeni bir soluk getirerek kitapçılığı bağımsız bir meslek haline getirmeyi başaran ünlü bir kitapçı olmuştur.

Kitapçılığın yanı sıra tabii, naşir/mümessil(editör), mürettip (dizgici) gibi pek çok sığara haiz donanımlı bir şahsiyet olan Arakel, aracı kurumları ortadan kaldırarak kâr marjını artırmak maksadıyla ilk kez 1899 tarihinde Sirkeci'de Musullu Hanı'nda kendi matbaasını kurmuştur. Türkçe ve Fransızca kitapların yanı sıra okul kitaplarının basımına da ağırlık verir. Nitekim kendisi tarafından derlenip kaleme alınan Talîm-i Kırâat adlı kırâat kitapları serisinde yer alan kitaplar o kadar rağbet görmüş ki Şirketi Sahâfiye-i İraniye tarafından bahsi geçen serinin korsan baskısı dahi yapılmıştır (Seymen, 1993, s. 71-72).

Arakel, bastıracağı kitapları devrin en meşhur yazar ve muharrirlerine hazırlatır, bu surette kitapların fiyatını asla düşürmezdi (İskit, 1939, s. 119). Arakel'in, 1875 -1912 tarihine kadar 37 yıllık kitapçılık serüveninde eserlerini bastırduğu ünlü yazarlardan bazıları; Halit Ziya Uşaklıgil, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Muallim Naci, Ahmet İhsan Tokgöz, Abdülhak Hamid Tarhan, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Beşir Fuat, Şemsettin Sami, Sami Paşazade Sezai gibi devrin önde gelen kalemeleridir.

Uşaklıgil (2017, s. 156)'in, “zamanın en muktedir ve cesur tabii” olarak ifade ettiği Arakel, cesur karakterinin yanında yazarlara karşı cömertliği ile de meşhurdur. Nitekim Serveti Fünun sahibi ve yazarlarından olan Ahmed İhsan Tokgöz'ün Jules Verne'nin Fransızca'dan çevirdiği romanları o kadar tutulmuş ki kendisi; Arakel'den aldığı tercüme ücretleri ile kendi matbaasını kurma şansı elde etmiştir (Üyepazarcı, 11 Mayıs 2016). Onun bu cömertliğini Uşaklıgil (2017, s. 157), şöyle beyan etmiştir: “Tabiiiler para vermek hususunda bu derece isticalinini birinci ve sonuncu defa gördüğüm” diyerek hayretini dile getirmiştir.

Arakel'in matbaa ve yazarlarla ilişkisinin yanında kitapçılık sektöründe kâr marjını yükseltmek ve kitapların tanıtımını yaparak piyasaya daha da hâkim olmak maksadıyla Hicri 1301 (Miladi 1884) tarihinde Osmanlıda ilk kez "Arakel Kitaphanesi Esami-i Kütüb" adlı ticari kitap kataloğunu bastırmıştır (Strauss, 1993, s. 16). Bu katalogda Arakel'in kendi yayımladığı eserlerin dışında diğer kitapçılarda bulunan eserler de muhteva edilmektedir (Seymen, 1993, s. 68). Katalog faaliyetleri dışında Arakel, hem dükkânın tanıtımını yapmak hem de kitap satışını artırmak için İstanbul'daki ticaret hayatını başta Avrupalı girişimcilere tanıtmak amacıyla hazırlanan "Indicateur Oriental" adlı yıllıklara 1885-1888 yılları arasında ilan verdiği görülmektedir (Yıldırım, 2019, s. 188-189).

Osmanlıda düzgün bir kitap ticareti olmadığı için kitaplar dergi veya kitapların arka kapağında yer alan adreslerden ya da özel dağıtıcı adreslerinden temin edilmekteydi. Bu özel dağıtıcılar arasında çay satıcıları, eczaneler, tütüncüler ve kâğıtçılar da yer almaktadır (Strauss, 1993, s. 8). Bu olumsuz koşulları ortadan kaldırmak maksadıyla Arakel, taşradaki aydınlara kitap ve gazete göndermek amacıyla çeşitli ilişkiler geliştirmiştir. Bu amaçla Osmanlının 24 vilayet ve sancağında bayilikler verip, şubeler açmıştır (Seymen, 1993, s.69). Bu olumlu girişimlerin neticesinde İstanbul dışında imparatorluğun geniş bir coğrafyasında kültürel faaliyetlerin yayılmasına sebep olmuştur.

Babıali'deki ilk kitapçı olduğu iddia edilen Arakel (Osmanoğlu, 2015 s. 24). 20. yüzyılın başında önce Beyoğlu ardından Babıali'deki yabancı kitapçılar karşısında rekabet etmekte zorlanarak iflas etmiştir (Ayaydın Cebe, 2009 s. 169). İskit'in (1939) aktardığına göre; Arakel'in, ömrünün sonunda artan borçları yüzünden en çok alacaklısı olan Andon Nahnikyan'a kitapçı dükkânını devredip ahir ömrünü yoksulluk içinde geçirerek 12 Nisan 1912 yılında öldüğü belirtilmiştir (İskit, 1939, s. 119). Başka bir iddiaya göre Arakel'in ölümünün ardından oğlu Leon Efendi'nin bir müddet babasının işini sürdürdüğü ve kitapçı dükkânının ise 1914 yılında kapattığı söylenilmektedir (odatv, 19.10.2017).

2.3.1. Arakel Tozluyan'ın Eserleri

2.3.1.1. Arakel Kitabhanesi Esami-i Kütüb

Osmanlı Devleti'nin ilk ticari kitap kataloğu olan eser, 6 sayfalık giriş yazısı ve 8 sayfalık fihrist olmak üzere toplam 272 sayfa olup 968 adet kitabın tanıtımı yapılmıştır. Kitapta yer alan eserler türlerine göre tasnif edilip 26 bölümde kategorize edilmiştir. İlgili eser Hicri 1301 (Miladi 1884) yılında Matbaa-i Ebüzziya'da basılmıştır (Üyepazarcı, 1993, s. 57-60). Arakel, bu katalogla müşteri sayısını artırarak satışlarını artırmayı hedeflemiştir. Bu çalışmasıyla başta roman ve tiyatro gibi farklı türlerin yaygınlaşmasına hizmet ettiği söylenebilir (Yılmaz, 2015, s. 253). Arakel, daha sonra bu eserini genişleterek farklı tarihlerde 7 zeyl eklemiştir.

2.3.1.2. Talîm-i Kırâat

Okullarda okutulmak amacıyla Arakel tarafından kaleme alınan, Muallim Naci tarafından tashih edilmiş olan eser; ilk kez Hicri 1301 (Miladi 1884) tarihinde Ebüzziya Matbaası'nda basılmış olup değişik tarihlerde 36 baskısı yapılır. Kitabın son baskısı Hicri 1328 (Miladi 1912)'dir (Seymen, 1993, s. 70). Dört kısımdan/ciltten oluşan Eserin ilk baskısındaki her bir kısmı 80 sayfadır. Son yayımlandığı tarihe kadar sürekli geliştirilerek değişikliğe gidilir böylece baskısı yapılan eserin her bir kısmının sayfa sayısı giderek artmıştır. İlgili eserin her bir kısmı ayrı bir isim altında yayımlanmıştır. İlgili eseri oluşturan kısımlar şunlardır:

1. Kısım Malûmât-i İbtidâiyye ve Nesâyih-i Nâfia,
2. Kısım Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs,
3. Kısım Tenvir-i Efkâr ve Tefhim-i İnsaniyyet,
4. Kısım Ulviyyet-i Efkâr ve Kemâlât-ı İnsaniyye

2.3.1.3. Mekteb-i Edeb

Arakel tarafından kaleme alınıp, Muallim Naci tarafından tashih edilen “Mekteb-i Edeb” adlı eser iki kısımdan oluşmaktadır. 351 sayfalık eserin 1. Kısım mukaddimeyle beraber 24 başlıktan meydana gelmiştir. Eser Hicri 1304 yılında Şirket-i Mürttibiye Matbaası'nda basılmıştır. Eserin ikinci kısmı Hatme-i Mekteb-i Edeb bölümüyle beraber 32 başlık altında toplam 218 sayfadır. Eserin 2. Kısım 1306 yılında Şirket-i Mürttibiye Matbaası'nda basılmıştır. Eser, içerik olarak topluluk içerisinde yaşayan

bireyin uyması gereken adab-ı muaşeret kurallarını içeren ahlak dersi kitabıdır (Arakel, 2013, s. 8).

2.3.1.4. Vezaif-i Ebeveyn Yahut Lahikayı Talîm-i Kırâat ve Mektebi Edeb

Arakel tarafından derlenip Muallim Naci tarafından tashih edilen bir diğer önemli eser, *Vezaif-i Ebeveyn Yahut Lahikayı Talîm-i Kırâat ve Mektebi Edeb*'tir. Bu eser Maarif Nezareti celilesinin ruhsatıyla ilk baskısı Hicri 1304 yılında İstanbul'da Şirket-i Mürttibiye Matbaası'nda gerçekleşmiştir. Kılavuz kitap özeliğine sahip olan eserin kapak sayfasında "Usul-i terbiye hakkında ebeveyn, veli, mürebbi ve muallimlerin vazifelerini tayin eder bir eserdir" denilmektedir. İlgili eser, "İfadeyi Mahsuse" ile beraber 11 konu başlığına sahip olup 87 sayfadan ibarettir.

2.3.1.5. Yeni Leke Risalesi

Hicri 1311 tarihinde İstanbul'da Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda basımı gerçekleşen eser, esnaf ve ev hanımları için gerekli olan leke çıkarmanın püf noktalarının anlatıldığı temizlik konulu bir kitaptır. Eser; çeşitli gazete, dergi ve yabancı kaynaklardan derlenerek vücuda getirilmiş 45 sayfalık bir kitap olup ilgili kitabın son sayfalarında ise lügatçe ve fihrist kısmı yer almaktadır (Arakel, 1311, s. 1-6).

2.4. Tanzimat'tan Sonra Türkçe Öğretimi ve Kırâat Kitapları

Üç kıtada hüküm sürmüş Osmanlı Devleti, bakiyesinde birçok farklı etnik, dini ve mezhebi çeşitliliğin yer aldığı bir yapıdadır. Bu etnik, dini, mezhebi farklılıklar imparatorluk bünyesinde dini, millî ve mezhebi yaşayışlarında serbest bırakılmıştır. Bunun yanı sıra Türkçe resmi olarak geniş bir sahada işlerlik kazanmış olmasına rağmen zorunlu eğitim dili olarak uzunca bir zaman kullanılmamıştır.

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemi aynı zamanda ülkenin eğitim faaliyetlerinin yenileşmesini beraberinde getirdiği bir dönem olarak görülebilir. Bu yenileşmede Osmanlı aydınlarının batılı eğitim almaları, ülkeye gelen yabancılar; azınlık gruplarıyla yabancıların açmış olduğu okulları sayabiliriz (Akyüz, 1992, s. 248).

Osmanlıda Türkçe öğretimi programına ilk defa 1848 yılında rastlanmaktadır. Yine Türkçenin usullere göre öğretilmesi isteği ilk defa 1869 yılında yayımlanan "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile vurgu yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 1857 yılında Kayserili Doktor Rüştü tarafından yayımlanan "Nuhbe-tü'l Etfal" adlı alfabe kitabı ile

1874 yılında Selim Sabit Efendi'nin "Rühnüma-yı Muallimin" isimli eseri bu alandaki çalışmaları hızlandırarak daha sonraki yıllarda okutulan Elifba (Alfabe) başta olmak üzere Kırâat (Okuma), imla(yazım), Kavaid-i Lisani Osmani (Osmanlı Türkçesi Grameri) , Hüsn-ü Hat (Güzel Yazı), İnşad (Şiir Okuma), Sarf –Nahiv (Dilbilgisi) gibi dersler ile Türkçe öğretimi planlı bir hale getirilmeye çalışılmıştır (Temizyürek ve Balcı, 2006, s. 2). Tüm bu gelişmelerin yanında Osmanlı Türkçesi gramerinin yazılması konusunda ve daha sonraki yüzyılda benzer birçok gramer kitabının yazılmasında 1851 yılında kurulan Encümeni Daniş' in rolü unutulmamalıdır (Korkmaz, 2009, s. CX).

II. Abdülhamit dönemi öncesinde Osmanlı tebaası içerisinde yer alan anadilleri Boşnakça olan Müslüman Boşnaklara, Türkçe öğretmek amacıyla sözlük çalışmaları başlatılmış ve bu amaçla "Üsküfi" mahlasını kullanan Muhammed Hevai 1631 yılında manzum biçimde kaleme aldığı Makbul-i Arif (Potur Şâhidi) adlı Türkçe-Boşnakça sözlük yazmıştır (Okumuş, 2009, s. 823). II. Abdülhamit döneminde Kânûn-ı Esâsî'yle Türkçenin resmi dil olarak kabul edilmesinin akabinde Türkçe tüm okullarda eğitim dili olarak kabul edilerek Türkçenin eğitim yoluyla tüm ülke sathında yaygınlaştırılması için çaba sarf edilmiştir (Özcan, 2017, s. 218-220). Yine II. Abdülhamit döneminde Kafkasya'dan gelen Çerkez kökenli göçmen çocukların Osmanlı Türkçesini öğrenmeleri amacıyla Ahmed Cavid Paşa tarafından 1897 yılında "Elifba" adıyla bir kitap kaleme alınmıştır (Baldık, 2018, s. 53).

Osmanlı Devleti, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanıyla kendi içerisinde farklı etnik unsurlarca izlenilen milliyetçilik akımları ile batılı devletlerin siyasi ve ekonomik baskıları sonucu zayıflayan bağlarını yeniden sağlamlaştırmak, ülkede bulunan tüm unsurları bir arada tutmak ve ortak bir iddia etrafında birleştirmek için Türkçenin öğretimine azami önem vermiştir. Müslüman ahali dışında Türkçenin gayrimüslim okullarında zorunlu olması adına yapılan en detaylı çalışma 1896 yılında kabul edilip yürürlüğe giren "Vilâyat-ı Şahâne Maârif Müdürlerinin Vazâifini Mübeyyin Talimat" adlı çalışmadır. Vezaret bu maksatla gayrimüslim okullarına her türlü maddi ve manevi yardımlarını esirgememiştir (Şimşek, 2018).

Toplumunu daha da ileriye taşımaya gayreti içerisinde bulunan Tanzimat aydınları, amaçlarını gerçekleştirmek için çocuklara yönelmiş ve yazdıkları eserlerle "çocuğa görelilik ilkesi" doğrultusunda eserlerini vücuda getirmişlerdir (Barutcu, 2010, s. 9).

Dönemin aydın ve yazarlarınca kaleme alınan kırâat kitapları, Maarif Nezaret-i Celilesi tarafından görevlendirilen Tedkik-i Müellifat Encümeni adlı komisyonca belirtilen özelliklere haiz olan kitaplar “Kırâat kitabı” olarak tasdik ediliyordu (Tanrıkulu, 2015, s. 52). Hazırlanacak olan kırâat kitaplarının öğrencilerin gelişmişlik düzeylerine uygun, ahlaka muhalif unsurdan münezzeh, imla ve yazım kaidelerine riayet edilerek hazırlanması gerekirdi. Öğrencilerin çok yönlü beceri ve bilgiye haiz olmaları için kitapların tarih, coğrafya, matematik, terbiye, ahlâk, atasözü ve vecize gibi türleri kapsayacak şekilde olmalarına dikkat edilirdi (Mahmut Cevat, 2002, s. 239). Komisyonun onayından geçen Kırâat kitapları, çocukların elifba sayesinde okuma yazmayı öğrendikten sonra Türkçeyi tam olarak öğrenmeleri ve bazı bilgilere vakıf olmaları amacıyla kırâat kitapları; sıbyan, rüştiye, idadi mekteplerinde okutulmuştur.

Kırâat kitaplarının dil ve üslubu yazarın mensup olduğu fikir akımı ile yakınlık duyduğu edebi görüş ve hitap etmiş olduğu okul seviyesi bakımından değişiklik arz etmektedir. Örneğin Fuat Köprülü ve Celal Sahir’in beraber kaleme aldıkları kırâat kitaplarındaki dil ve üslupta Serveti Fünun ekolünün tesiri görülmektedir. Kırâat kitaplarının çoğunda yazıldığı dönemin genel atmosferine bağlı olarak ortak tema olarak din ön plana çıkmaktadır. Buna neden olarak çağın anlayışı ile ders konularının birbirlerinin kapsama alanlarına girmelerini sayabiliriz. Bu sebepten örf, adet, gelenek, görenek ve görgü kuralları iç içe verilmiştir. Bununla hem bireyin okuma alışkanlığını pekiştirmek hem de bireye değer aktarımının gerçekleştirilmesi hedeflemiştir. Kırâat kitaplarının dil ve üslubu dönemlerine göre sade olup, söz konusu kitaplarda seçilen metinlerde çocuğa görelilik ilkesi benimsenmiş olmasına rağmen pedagojik amaçtan uzak, yazarların şahsi düşüncesi ağır basmaktadır (Koç, 2011, s. 592-593).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın yöntemi / deseni, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, verilerin analizi konuları sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Yöntemi / Deseni

Araştırma belgelere dayandığı için nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. “Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 189). Verilerin analizinde TUDÖP’te yer verilen 10 kök değer ile programda yer verilmeyen diğer değerlerin uyumunu belirlemek için doküman analizi yöntemi ile birlikte içerik analizi yöntemi de kullanılmıştır. “İçerik analizi, yöntem olarak mevcut olan metinlerin nicel ve nitel boyutlarından hareketle, mevcut olmayan, yani bilinmeyen sosyal gerçeğin bazı boyut ve kesitlerine yönelik bir takım bulguları elde etmeyi amaçlamaktadır” (Gökçe, 2006, s. 20).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni Arakel Tozluyan tarafından kaleme alınan Talîm-i Kırâat adlı kırâat kitapları serisidir. Araştırmanın örnekleme ise Talîm-i Kırâat’ın ikinci kısmını teşkil eden TAVIN adlı eserin Hicri 1325 tarihli 21. baskısıdır.

3.3. Veri Toplama Araçları

TAVIN adlı eserin Hicri 1325 tarihinde Hilal Matbaası’nda basılan 21. baskısı temin edilmiş. Adı geçen eser Osmanlı Türkçesi’nden Latin harflerine çevrilmek suretiyle çevriyazısı yapılmıştır. Söz konusu incelenen eser dışında değerler eğitimi ile ilgili hazırlanan tezler, kitaplar, makaleler, online ya da basılı materyallerden yararlanılarak çalışmanın alt yapısı oluşturulmuştur. Ayrıca kaynakçada belirtilen çalışmalardan yararlanılmıştır.

Çalışmaya konu eserdeki değer unsurlarının analizi için değerler eğitimi ile ilgili sınıflandırmaları incelenerek değişik bilim insanlarınca yapılan sınıflandırmalara

ulaşıldı. Metinlerinde yer alan değerlerin sınıflandırılması için MEB'in 2019 yılında yayımlanan TUDÖP'te yer verilen değerler ile söz konusu değerlerin alt değerlerinin tespitinde ise 2017 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın¹ TUDÖP'e ilişkin değerlerle alakalı bazı tutum ve davranışlar açısından incelenmiştir. Ayrıca çalışmada MEB'in 2019 yılında yayımlanan TUDÖP'te yer verilmeyen değerler de tespit edilerek, incelemeye tabi tutulmuştur.

3.4. Araştırma Süreci

Ülkemizde değerler eğitimi ile ilgili birçok farklı akademik çalışmanın yapıldığı bir gerçektir. Fakat kıraat kitaplarını değerler eğitimi açısından inceleyen araştırma sayısı ise pek azdır. Bu sebepten hem alanda bu boşluğu doldurmak, hem de değerler eğitimi alanına katkı sağlamak amacıyla yazılmış olduğu dönemde görmüş olduğu teveccühün yansımaları olarak bir çok baskısı gerçekleşmiş olan Talim-i Kıraat adlı kıraat kitapları serisinin II. Kısmı olan TAVIN adlı eserin değerler eğitimi açısından incelemenin uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Bu sebeple incelemeye esas alınan eserin 21. baskısının çevriyazısı yapılmıştır. Çevriyazısının hatalardan arınması ve daha iyi anlaşılması için birçok defa kontrolleri gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kontroller tamamlandıktan sonra çalışmanın başlaması için Etik Kurul Kararı alınmıştır (EK-3).

Çalışmanın gerekliliğinin daha iyi anlaşılması için araştırmanın giriş bölümünde; problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, sayıltı, sınırlılıklar başlığı altında anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışma konusunun tanımlanarak çalışmanın daha iyi detaylandırılması ve anlaşılması maksadıyla konu ile ilgili veriler alt başlıklar halinde sınıflandırılarak çalışmanın ikinci bölümünde kavramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar başlığı altında işlenilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünü teşkil eden yöntem kısmında, araştırmanın yöntemi/deseni, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, araştırma süreci, verilerin analizine dair bilgiler verilmiştir.

---

¹ 10 kök değerinin alt temel değerinin tespitinde (MEB, 2017, s. 24)'te belirtilen alt değerler esas alınmıştır.

Dördüncü bölüm olan bulgu ve yorumlarda ise eserde tespit edilen her bir değer için ayrı ayrı okumalar gerçekleştirilerek ilgili değer açıklanmaya çalışılmıştır. Eserde yer alan değer iletilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için içerik analizi yöntemi kullanılarak konun daha iyi ve sağlıklı anlaşılabilmesine gayret sarf edilmiştir.

Beşinci bölümde ise araştırmada tespit edilen veriler değerlendirilerek tartışma-sonuç ve önerilerle çalışma sonuçlandırılmıştır..

3.5. Verilerin Analizi

Eserde yer alan metinlerde verilmek istenilen değer iletileri analizinde, içerik analizi yöntemi de uygulanmıştır. Bu yöntemin uygulanmasında amaç toplanan verileri ifade edecek kavram ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu kapsamda içerik analizi ile verilerin içerisinde saklı olan gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır. Amaç birbirine benzeyen verileri belli kavram ve temalar çerçevesinde okuyucunun rahatlıkla anlayabileceği bir şekilde yorumlamaktır. Bu yöntemin uygulanmasında dört aşama bulunmaktadır. Uygulamanın ilk aşaması verilerin kodlanmasıdır. Bu aşamada araştırmacı incelediği verilerin ne anlama geldiğini belirleyerek tanımlayıcı kodlarla benzer anlamlara sahip olan verilere aynı adla kodlayarak veriyi işler. İkinci aşamada ise toplanarak kodlanan ve sınıflandırılan verilerden genel düzeyde bir tema bulunur. Belirlenen bu temaların iç ve dış tutarlığı yapılır. Uygulamanın üçüncü aşamasında ise araştırmacı tarafından tespit edilen veriler düzenlenerek tanımlayıcı bir şekilde ifade edilir. Son aşamada ise araştırmacı tarafından ayrıntılı bir şekilde verilen veriler neden sonuç ilişkisi içerisinde yorumlanarak bazı çıkarımların paylaşıldığı bölümdür (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 243-251). Mevcut araştırmada da bu aşamalar takip edilerek ilk önce eserde bulunan veriler kodlanmış, kodlanan verilerden anlamlı birimlere ve açıklayıcı küçük veriler tespit edilmiştir. Tespit edilen verilerin yer aldığı eser adı ve sayfa numarasıyla kayıt altına alınmış. İkinci aşamada kodlanarak, sınıflandırılan verilerden genel düzeyde bir tema (değer) tespiti yapılmıştır. Üçüncü aşamada ise eserde tespit edilen veriler düzenlenerek tanımlayıcı ve okuyucunun anlayabileceği bir şekilde ifade edilmiştir. Dördüncü aşamada ise incelemeye konu olan eserde bulunan değerlerle ilgili veriler tablolar ve grafiklere yansıtılmıştır. Ayrıntılı olarak sunulan veriler neden-sonuç ilişkisi içerisinde yorumlanarak konun önemine değinilmiştir. Bu şekilde tespit edilen bulguların değerlendirilerek daha iyi ve sağlıklı sonuçlara ulaşılması sağlanmıştır.

Nitel veri analizi için Lincoln ve Guba (1985'ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 276) tarafından geçerliliği ve güvenilirliği sağlamak amacıyla geliştirilen; uzman incelemesi-uzman incelenmesi için Danışman'ın konu ile ilgili görüşleri dikkate alınmıştır-stratejisi kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde TAVIN adlı eserde tespit edilen değer iletileri hakkında bilgi sunulmuştur.

4.1. Adalet Değeri

“Hüküm ve davranışlarında tarafsız ve ilkeli olmak” (Hökelekli, 2008, s. 132), şeklinde tarif edilen adalet kavramı Türkçe Sözlük’te (2009, s. 18), “Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk; yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması” olarak tanımlanmıştır.

Adalet kavramı, toplumsal yaşamın devamı, birlik ve beraberliğin sürekliliği açısından önemli bir olgu olup kötülüğü engelleme gibi önemli bir işleve sahiptir (Ağaoğlu, 2018, s. 41). İlkçağlardan itibaren tartışmaya konu olan adalet kavramının, filozoflarca farklı şekilde tanımlanması adalet olgusuna olan özlem neticesindedir. Çünkü adaletsizlik, toplumsal düzeni ortadan kalkması toplumda anarşinin kök salmasına neden olmaktadır (Esener, 2002, s. 52-58). Kargaşanın ortadan kaldırılması ve toplumsal işleyişin devam ettirilmesi için adaleti hayatın her safhasında hâkim kılmak gerekmektedir (Şener, 1997, s. 196). Zira toplumsal dirlik ve düzen ancak adaletle sağlanabilir. Toplumda adalet anlayışının olmaması toplumda kaos ve anarşinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Hökelekli, 2008, s. 136). Bütün değerlerin öncüsü ve en önemlisi olan adalet değerinin olmaması toplumsal düzenin bozulmasına neden olur. Adaletin olmaması toplumda ortaya çıkan kaos ve anarşi sebebiyle toplumsal birliktelik uzun süre devam edemez (Biçer, 2013, s. 54).

Evrensel ve vazgeçilmez bir değer olan adalet değeri; yasalarla korunup uygulatılmaya çalışılmaktadır. Bireylerin adalet değerini özümseyerek, yasa korkusu olmadan da adaleti yaşamın her safhasında uygulamaları gerekmektedir (Gümüş, 2017, s. 68). Adaletin hayatın her safhasında uygulanması gerektiği hususunda semavi kitaplardan Kuran-ı Kerim’de Allah, inanan mümin ve müminelere hitaben şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Allah için, adaleti ayakta tutan dosdoğru şahitler olun. Herhangi bir topluluğa karşı olan kininiz sizi onlar hakkında adaletsizliğe (yalancı şahitliğe) sevk etmesin. Adaletli olun. Adaletli olmak takvaya daha yakındır. Allah’tan

korkun. Şüphesiz ki; Allah yaptıklarınızdan haberdardır” (Maide 5/8), ayetiyle adalet olgusunun maddi ve manevi boyutuna vurgu yapılmıştır.

Adalet değerinin, sadece eşitlik ve paylaşım kavramlarını çağrıştıran bir değer olarak algılanmaması gerekir. Çünkü adalet değeri muhteva olarak cömertlik, hoşgörü, doğruluk gibi diğer kavramları da içinde barındırmaktadır (Yalçın, 2019, s. 99). Böylesine geniş bir muhtevayı içinde barındıran adalet değeri düşünce ve vicdan terbiyesiyle davranışa dönüşecektir. Adalet değeri kişiye doğrudan telkin yoluyla öğretilebilecek bir duygu olmayıp bireye çocukluktan itibaren kazandırılması gereken bir değerdir. Bu değer bireyin doğumundan ölümüne kadar çevresinde gördüğü uygulamalardan öğrenip bu değeri davranışlarıyla ortaya koymasıyla mümkündür (Kalyon, 2015, s. 52).

İncelenen eserde adalet değeri, iki alt başlık altında incelenmiştir:

4.1.1. Adil Olma

Adalet olgusuna bağlı olan adil kavramı, Güncel Türkçe Sözlük'te “Adaletle iş gören, adaletten doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren adaletli” olarak tanımlanmıştır. Adil olma değerine erişen birey hiçbir koşul ve durumda adaletten taviz vermez. Adaletin tecellisi için canla başla uğraşır. Bu duygunun çocuklarda bir meleke olması için öncelikle çocuğun hakkına riayet edilerek çocuğa saygı gösterilmesi gerekmektedir. Çocuğun hakkına riayet edilmesi zamanla çocuğun adil olmayı öğrenerek adalet değerinin özümsemesini sağlayacaktır (Özsoy, 2003, s. 45). Bundan dolayı toplumun her bir ferdine adil olma şuurunun küçüklükten itibaren kazandırılması gerekmektedir (Kumbasar, 2001, s. 91).

Çalışma kapsamında incelenen eserde tespit edilen adil olma değerine ilişkin bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Adaletle hükmetmenin ve adil yargılamanın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için davalının bir iddia karşısında kendisine savunma hakkı verilerek, masumiyet karinesi çerçevesinde davalıya masumiyetini ispat etme hakkının sağlanması gerekmektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Arzû-yı Tahsil” adlı ilgili metin davacı tarafın iddialarının doğruluğunu teyit edilebilmesi için davalı tarafın iddialar karşısında kendini savunma hakkı verilerek adil olmak için gerekli adil yargılamanın önemi gösterilmiştir. Söz konusu hikaye şu şekilde cereyan etmiştir: Alientes isminde geceleri değirmende

çalışan sabahları ise Zenon adındaki bir filozoftan hikmet dersleri alan Aliente, çevredekilerin bu gencin fakir olmasına rağmen nasıl olur da bir filozoftan ders almaya maddi gücü yetmediği halde ders aldığı ve maişetini temini konusunda duyulan su-i zanlar neticesinde dedikodular şehrin valisinin kulağına kadar gider. Vali hakikati anlamak için Alientes'i huzuruna çağırıp hakkındaki iddiaları kendisine söyler. Alientes ise: “hakikat-i hâli arz etti; marûzâtını bağçevan ve değirmencinin şehâdetleriyle de isbât eyledi” (TAVIN, s. 55).

Devletin en önemli özelliği hâkimiyeti altında yaşayan vatandaşlarının menfaatini gözetmek ve adaletle hüküm sürmektir. Bundan dolayı devlet yöneticilerinde aranan en önemli vasıf ise adaletle hükmetmek, hiçbir zaman adaletten taviz vermemektir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Gevezelik-Zevzeklik” adlı metinde Hazreti Ömer’in boşbağazlıkla ilgili bir sözü beyan edildikten sonra metin altında yer alan bilinmeyen kavramlar, terimler ve şahısların açıklandığı bölümde kendisi şöyle tarif edilmiştir: “**Hazret-i Ömer:** Hülefâ-yı Râşidin Hazretlerinin ikincisidir. Ebu Bekrû’s-Sıddîk (radyallahü anh)’dan sonra Emîrû’l- Müminîn olmuştur. Harekât-ı hakîmâne ve âdilânesiyle meşhurdur” (TAVIN, s. 17), sözleriyle yöneticilerde olması gereken adil sıfatı, Hazreti Ömer’in şahsında telmih yoluyla hatırlatılmıştır.

Dünyadaki tüm semavi dinlerden tutun da tüm ideolojik fikir akımları ve ihtilallerin temelinde, adalet temelli adil düzen istemi yer almaktadır. Adalet, toplumların en insani istemi, bireylerin ve toplumların vazgeçilmez temel bir değeridir. Bu yüzden toplumlar yüzyıllar boyunca adaletin tecellisi için uğraş vermişlerdir. Toplumların uzun tecrübeleri sonucu adalet bilincine vararak bu duygu ve düşüncelerini atasözleri ve vecizelerde özlü bir şekilde beyan etmişlerdir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye - Atalar Sözü” adlı metinde toplumların tecrübesi neticesinde ulaştığı adalet duygusunun doğal bir yansıması olan adil olma erdemini “Alma mazlûmun âhını! Çıkar âheste âheste” sözü ile bireyin hakkını, hukukunu koruma ve kollama adına manevi telkinlerle bireyi adil olamaya teşvik ederek adil olmaya yönlendirmektedir (TAVIN, s. 26).

Adaletle hükmetmenin en önemi hususu adil olma erdeminin gereklerini yerine getirmedi. Adil olma erdeminin gereklerinden biri de Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Emsal-i Hikemîye” başlığı altındaki metinde toplumun hikmet pınarlarından süzülüp gelen toplumun adalet özlemini ve adil olma erdeminin ne şekilde olması

gerektiğini dile getiren ilgili metnin 6. sözünde yer alan “Bir şeyi iyice anlayıp dinlemeksizin hüküm* etmemelidir”, sözüdür ki; bu söz adil olmak için gerekli olan dinleme, anlama, kavrama ve tam anlamıyla sağlıklı bir değerlendirme yapılmaksızın hüküm verilmemesi gerektiğini beyan etmektedir (TAVIN, s. 43).

4.1.2. Eşit Davranma

Adalet değerine ait olan eşitlik kavramı, “Aynı haklardan yararlanma, aynı düzeyde olan” (TDK, 2009, 657), demektir. Eşitlik; ırk, renk, cinsiyet, mezhep, din farkı gözetmeksizin tüm bireylerin var olan haklardan hiçbir ayrımcılıkla karşılaşmadan eşit şekilde istifade edebilmesidir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde tespit edilen eşit davranma değerine ilişkin bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Adalet değerinin önemli bir niteliği ise eşitlik bağlamında tüm vatandaşların hiçbir fark gözetmeksizin var olan imkânlardan faydalanmasıdır. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinde hürriyet ülküsü için yapılan mücadele sonucu kazanılan ve daha da perçinleştirilen adalet, eşitlik gibi demokrasinin temel unsurlarının kazanılmasından duyulan memnuniyet dile getirildiği gibi adalet ve eşitlik kavramlarının önemi ilgili metinde şu şekilde belirtilmiştir: “Siz; artık hep: hürriyet, adâlet, muhabbet günleri içinde yaşayacaksınız. Sinniniz ne derece ilerlese Osmânlılığı da o derece büyük, pak, parlak göreceksiniz. Bütün babalar, analar, kardeşler, hep sizin için çalıştılar. Hürriyet, adâlet, müsâvât; hep sizin için kazanıldı” (TAVIN, s. 76-77).

İncelenen eserde adalet değeri; adil olma, eşit davranma alt değerleriyle verilmiştir. Adalet değerinin işlendiği “Arzû-yı Tahsil”, “Gevezelik-Zevzeklik”, “Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü”, “Emsal-i Hikemîye”, “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinlerde adaletin toplumun için önemi ele alınmıştır. Söz konusu metinlerde toplumun adalet özlemi de vurgulanmıştır.

4.2. Dostluk Değeri

Dostluk kavramı; Türkçe Sözlük’te (2009, s. 562), “Dost olma durumu, dostça davranış” olarak tanımlanmıştır. Dostluk değeri ise toplumumuzun geçmişten beri önem verdiği sosyal değerlerin başında gelmektedir. Bu değer toplum tarafından bu kadar

benimsenmesinin sebebi ise bireyi ruhsal yönden olumlu etkilerken manevi yönden ise bireyin doyuma ulaşmasına kaynaklık etmektedir.

Karşılıklı güven, diğerkâmlık (empati), sadakat, vefa ve yardımlaşma temelli dostluk değerinin en önemli koşulu arkadaş(ahbap) seçiminde gereken titizliğin gösterilmesidir. Gerek bu ön koşul gerek başta ifade edilen özelliklere haiz olmayan bir dostluk anlayışının kişiye yarardan çok zarar vereceği aşikârdır.

Çalışmaya konu olan eserde yer alan dostluk değeri, dört temel alt başlık altında işlenmiştir:

4.2.1. Arkadaş Seçimine Önem Verme

Arkadaş kelimesi, Türkçe Sözlük'te (2009, s. 120), "1. Birbirine karşı sevgi ve anlayış gösteren kimselerden her biri, yaren 2. Bir ortamda birlikte bulunanlardan her biri, hempa, refik" olarak tarif edilmektedir.

İnsan fitri olarak daima bir arkadaşına ihtiyaç duymaktadır. Bunun temel sebebi ise sosyal bir varlık olmasından kaynaklı, yalnızlıkla iletişimsizlikten pek haz etmemesidir. Fakat iletişim ihtiyacını giderirken de arkadaş seçiminde gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerekmektedir. İyi arkadaş kişiye her yönden fayda sağlarken, kötü arkadaş ise kişiye maddi ve manevi birçok zarar vermektedir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde arkadaş seçimine önem verme değerine ilişkin sadece bir metin yer almaktadır. Söz konusu metinle ilgili bulgu ve yorumlar şunlardır:

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan "Arkadaşlık- Ahbablık" adlı metinde arkadaş seçiminin önemine değinirken kötü arkadaşlıkların bireyin fitratını bozarken iyi arkadaşın ise bireye olan olumlu katkıları zıtlıklar üzerinden beyan edilmiştir. İyi bir arkadaşın sahip olması gereken hususlar gül metaforu ile dile getirilmiştir:

"Şâirlerden biri; iyi refikin insâna olan hiss-i tesîrini*² anlatmak için şunu söylemişti: "Bir gün gezer iken yerde yarı kurumuş bir yaprak gördüm; nazar*-ı dikkatimi* celb eyledi. Elime aldım. Gâyet latîf kokusundan hoşlandım. Yaprğa dedim, ki: "Sen gül müsün? Anber misin, ki bu kadar latîf kokuyorsun?" Yaprak cevâben dedi, ki: "Hayır! Ben ne gülüm, ne de

---

² Bazı kelimelerin üzerinde bulunan (*) yıldız işareti orijinal metinde lügatçede manaları açıklanan kavram, terimleri belirtmek içindir.

anber; fakat bir zaman güller içinde kaldım da kokusu bana geçti” (TAVIN, 48).

4.2.2. Diğerkâmlık (Empati)

Diğerkâmlık kavramı Türkçe Sözlük’te (2009, s. 634), empati ve duygudaşlık olarak tarif edilmektedir. Diğerkâmlık değeri, insani ilişkilerde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu değer kişinin kendisini muhatabı gibi hissetme durumudur. Bu değere malik olan insanların diğer insanlarla olan iletişimi daha sağlıklı olduğundan sorun giderici bir yönü vardır.

Çalışma kapsamında incelenen eserde diğerkâmlık değerine ilişkin bulgu ve yorumlar sadece bir metinde yer verilmiştir:

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Güzel Bir Misal” adlı metinde diğerkâmlık değeri Gülzar ve Gülsüm adlı kız kardeşlerin okulda arkadaşlarıyla olan duygudaşlıklarının tasvir edilerek söz konusu davranışın anneleri tarafından takdir edilip, diğerkâmlık değerinin insani bir vazife olarak nitelendirilmiş olması ile diğerkâmlık duygusunun özümsetilmesi hedeflenmiştir:

“Evvelâ Gülsüm’e: “Âferîn evlâdım! Yanındaki kızın derste seni geçmiş olduğunu görerek ona hased etmeyip sevinmiş olduğun için kat kat âferîn!” dedi. Sonra Gülzâr’a dönüp “Kızım! Sana da âferîn ki o kızcağız ile berâber ağlamakla, ona teselli vermekle güzel bir vazîfe icra etmişsin; zîra sevinenler ile sevinmek, kederlenenlerle kederlenmek, derdlilere teselli bahş olmak; insân için büyük bir vazîfedir” (TAVIN, s. 85).

4.2.3. Yardımlaşma

İnsanlar tek başına yaşayamadığı gibi dünyada var olan tüm sıkıntıların ve sorunların üstesinden ancak yardımlaşarak kısa zamanda çözdükleri bir vakıadır. Bu değerinden de diğer değerler gibi küçüklükten itibaren öğretilmeye çalışılması bu değer zamanla davranışa dönüşmesini sağlayacaktır.

Çalışma kapsamında incelenen eserde yardımlaşma değerine ilişkin bulgular yalnız bir metinde yer verilmiştir. İlgili değerle ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir.:

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Bir Küçük Çoban ile Avcı” adlı metinde yardımlaşma değerinin öğretilbileceği ve bu değeri öğrenen bireyin ise bunu davranış

haline getirebileceği belirtilmektedir: “Hâlimize şükür eylemek, işimizde dikkatli bulunmak, biri birimize yardım etmek borcumuz olduğuna öğrendim” (TAVIN, s. 108).

4.2.4. Vefalı Olma

Vefa, Türkçe Sözlük’te (2009, s. 2084) “Sevgiyi sürdürme, sevgi bağlılığı” olarak nitelendirilmiştir. Dostluğun olmazsa olmaz bir alt değeri olan vefa, dostluğun devamını sürdürmede ve yapılan iyiliğin kıymetini takdir etmede önemli bir değerdir. Vefa duygusu insanların dostlarında aradıkları ve görmek istedikleri özelliklerinden biridir. Çünkü insanlar vefa duygusu sayesinde sevgi ve bağlılıklarını devam ettirmektedirler (Ağaoğlu, 2018, s. 108).

Vefa duygusunun tabii bir yansıması olarak insani ilişkilerde bireyler çoğu zaman iletişimde buldukları arkadaşlarının kendilerine yaptığı maddi ve manevi iyiliklerinden duyduğu memnuniyeti bildirmek amacıyla hediyeleştikleri bir gerçektir.

Çalışmaya konu olan eserde vefa değerinin işlendiği metinler şunlardır: Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Bir Küçük Çoban ile Avcı” adlı metinde, Avcı kendisine yardım eden Dursun adındaki Küçük Çoban’a iyiliklerine karşılık küçük bir hediye vererek kendisine karşı vefalı olduğunu göstermek istemiştir: “Size minnettâr olduğuma bir nişâne olmak üzere hiç olmazsa akçe ile dolu olan şu kesemi sana vereyim” (TAVIN, s. 108).

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “İyilik Zayi Olmaz” adlı metinde ise Ekrem adındaki vali, zamanında kendisine yardım eden Kampani Efendi’yi zor zamanda yalnız bırakmaz. Onun kendisine yaptıkları yardımlara karşılık kendisine hediyeler takdim ederek, onu Faros adasına mutasarrıf tayin ettirir. Vali’nin Kampani Efendi’yi uğurladığı esnasında söylemiş olduğu: “Babacığım! İşiniz düştükçe haber verin; ömrüm oldukça sizi unutmayacağım” (TAVIN, s. 99). Sözleri vefa değerini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

İncelenen eserde dostluk değeri; arkadaşlık seçimine önem verme, diğerkâmlık, yardımlaşma, vefalı olma alt değerleriyle verilmiştir. Dostluk değerinin yer aldığı metinlerde dostluğun somut hali “Güzel Bir Misal” adlı metinde “Gülzar” ve “Gülsüm” adlı kız kardeşlerin, “Bir Küçük Çoban ile Avcı” hikâyesinde ise “Dursun” adlı erkek çocuğunun şahsında vücut bulmuştur. İyi arkadaşın sahip olması gereken vasıflarsa “Arkadaşlık-Ahbablık” adlı metinde gül metaforuyla dile getirilmiştir.

4.3. Dürüstlük Değeri

Dürüst kavramı; “Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan doğru (kimse); kurallara uygun, yanlışsız” (Türkçe, 2009,s. 588-589), davranan kişidir. Diğer bir tanımla; dürüstlük, bireyin söz ve davranışlarının uyumlu olma halidir.

Dürüstlük sözcüğü doğrulukla eş değer olup bireyin karakter sahibi olmasını sağlayarak, bireyin toplumda itibar görmesine vesile olan evrensel değerlerdendir (Mehdiva, 2017, s.89).

Sağlıklı bir iletişimin şartı dürüst olmaktır. Bu yüzden toplumsal rollerimizi gerçekleştirirken dürüstlüğe azami önem vermeliyiz. Çünkü toplumsal katılım ve toplumun modern bir yapıya kavuşması ancak dürüstlük ilkesine bağlılıkla mümkündür (Öztürk, 1991, s.123). Dürüstlük kavramı, bireyde yalan söylememe, gıybet etmemek, adalet, tutarlılık, güven gibi kavramları çağrıştırdığından dürüstlük değerine sahip bireylerin insani ilişkilerde muhatabına güven aşıladığından ikna etme kabiliyeti diğer bireylere göre daha yüksektir. Nitekim Kuran-ı Kerim’de Allah, Hazreti Muhammed’e hitaben: “Öyle ise sen, beraberindeki tövbe edenlerle birlikte emir olunduğun gibi dosdoğru ol” (Hûd, 11/112), diye buyurarak dürüstlük değerinin önemi vurgulanmıştır.

Bireyin dürüst olmaması onu yapmacık olmaya ve başkalarını kandıran insana dönüştürdüğü gibi şayet yalan söyleyerek hedefine ulaşırsa yalan söylemeye devam eder. Bu şekilde yalanını örtbas etmek için başka bir yalan uydurur. Sürecin bu şekilde devam etmesi durumunda kişide sahtekârlık bir yaşam biçimi halini alır (Urban, 2007, s. 116).

Çocukluktan itibaren çocuğa kazandırılması gereken değerler arasında olan dürüstlük değeri; bireyin sağlıklı bir ruh ve karaktere sahip olması, insani ilişkilerinde karşılıklı güven temelli bir ilişkinin sürdürülebilmesi için gerekli olup ailede ebeveynler, okulda öğretmenlerce çocuğa kazandırılması gereken ferdi-sosyal bir değerdir. Bu nedenle bu değeri aktaracak olan ebeveyn ve öğretmenlerin açık-doğru sözlü, güvenilir olma gibi temel değerleri özümsemiş bunu duygu, düşünce ve eylemlerinde de gösteren kimseler olması gerekmektedir. Çünkü çocuk, telkenden ziyade ebeveynlerin, öğretmenlerin davranışlardan daha çok etkilenmekte ve onların davranışlarını kendilerine rol-model aldıklarını unutmamak gerekir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde dürüstlük değeriyle ilgili iki alt değer tespit edilmiş, tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

4.3.1. Doğru Sözlü Olmak

Doğru sözlü olmak, kişinin gördüklerini, duyduklarını, şahit oldukları bir durumu hiç bir tahrife yer vermeden olduğu gibi aktarma, sözlerini yalan yanlıştan arındırmadır. Doğru sözlüğünün zıttı ise yalancılık olup toplum nazarında hoş karşılanmayan bir davranış biçimidir. Bu tip insanlar toplum tarafından benimsenmedikleri gibi güvenilir olarak da nitelendirilirlir. Bu sebepten toplum doğru sözlü olan kişilerin sözlerine itimat ettikleri gibi bu kimseleri de güvenilir bulurlar.

Çalışma kapsamında incelenen eserde doğru sözlü olmak değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Kimi zaman güzel bir duygu ve düşünceyi anlatmak için onun zıddıyla tarif etmek verilmek istenilen duygu ve düşüncenin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Tama” adlı metinde tamahkâr insanın yalancılığı, sözünde durmamak gibi kötü huyları başta olmak üzere müzmin huyları ifade edilerek doğru sözlü, güvenilir olma erdemimin önemi vurgulanmıştır. Tamakar adamın müzmin huyları metinde şu şekilde tarif edilmiştir:

“Tama; en kötü, en mezmûm* huyların biridir; çünkü o; bütün arzularını ele geçirmek için her türlü fenalığı yapar. Hiçbir günâhtan, ayıptan, vicdânsızlıktan sakınmaz. Tama’kârlar; yalan söylemek, harâm yemek, yalan yere yemîn etmek, yemîninde durmamak, hayırsızlık etmek, rüşvetle iş görmek, hîle yapmak, kâtil olmak, vatana hâinlikte bulunmak, jurnalcilik etmek gibi en büyük fenalıkları irtikâb ederler” (TAVIN, s. 90).

Atasözleri, toplumun uzun bir yaşam tecrübesi sonunda edindikleri tecrübelerin özlü bir şekilde anlatıldığı sözlerdir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü” adlı metinde yer alan atasözlerinden biri “Yalancının evi yanmış, kimse inanmamış” (TAVIN, s. 23), sözüdür. Bu söz, doğru sözlü olmanın ehemmiyetini anlattığı gibi yalancıların kötü sonunun özlü bir şekilde anlatıldığı sözlerden biridir.

Doğru sözlü olmak kişiye manevi huzur verdiği gibi maddi kazancı da sağlamaktadır. Yalancılık ise bireye hem manevi hem de maddi kayba sebep

olmaktadır. “Tama” adlı metinde doğru sözlü amele ile tamahkâr adamın hikâyesi anlatılarak doğru sözlü olmanın fazileti anlatılmıştır. Hikâyeye göre: Tamahkârın biri, dört yüz liralık altın kesesini kayıp eder. Kesesini bulup getirene ise elli lira vereceğini ilan eder. Hamalın biri ise kayıp olan keseyi iki arkadaşıyla beraber adama getirir, adam ise keseyi alır. Ahdettiği parayı vermemek için kesede 450 altın lira olduğunu beyan ederek der ki: “Benim kîsede; 450 lira vardı. Burada; 400 mevcûd. Demek ki vaad ettiğim mükâfâtı kîse içinden kaldırmışsın.” Amele ise böyle bir şey yapmadığını söyler. Amele bakar ki hem yalancılık hem de hırsızlıkla itham ediliyor. İş mahkemeye intikal ettirir. Mahkeme heyeti ise iki tarafı güzelce dinler ve sonra bir tarafın haklı diğer tarafın ise haksız olduğuna kani olur. Mahkeme heyeti tamahkâr adama hitaben şöyle der: “Senin; gâib ettiğin para 450 altın olduğunu dellâl ile ilân etmişsin. Bu adamın bulduğu ise 400 altındur. Demek ki gâib ettiğiniz para bu değildir. Binâenaleyh bunun asıl sâhibi meydâna çıkıncaya kadar para; bu adama âid olacaktır.”

Bu hikmetle, amele adam hem doğru sözlü olduğunu ispatladı hem de doğru sözlüğünün karşılığı olarak 400 altın liralık maddî menfaate nail oldu. Tamahkâr ise hem rezil oldu hem de yalancılığının cezasını buldu (TAVIN, s. 93).

4.3.2. Etik Davranma

Etik davranma, bireyin ahlaksal kurallarla toplumun benimsemiş olduğu töre ve görgü kurallarına uygun hareket etme halidir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde etik davranma değeri’ne ilişkin tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Çiçek - Osmanlılık” adlı metinde insanda bulunması gereken meziyet ve sıfatların her biri çiçeklerin bir nev’ine benzetilerek verilmiş. Bu şekilde etik davranmanın, ahlaklı ve erdemli olmanın güzel vasıfları anlatılmaya çalışılmıştır. Bu düşünce hikâyeye kahramanlarından Cemile Hanım’ın ağzından şu şekilde verilmiştir:

“Aferin çocuklarım! Sizin beğenip sevdiğiniz çiçekler; sahîhen güzeldirler. Onların her biri; iyiliğe, meziyyete birer misâdir. Zambak; iffete*, menekşe; ismete*, gül de hicâba* misâldir. Dikkat ediniz ki: İffette, ismette, hicâbda; onlar gibi olasınız. Eğer bunlar lekeli olsa idi elbette böyle sevmez

idiniz. Siz de pâkdâmen* kalır, iffet ve ismetinizi lekedâr etmezseniz siz de herkes tarafından sevilirsiniz” (TAVIN, s. 74-75).

İncelenen eserde dürüstlük değeri; doğru sözlü olmak, etik davranma alt değerleriyle verilmiştir. Dürüstlük değerinin işlendiği metinlerde doğru sözlü olmanın maddi ve manevi kazancı “Tama” adlı metinde yer alan hikâye kahramanlarından Hamal’ın şahsında gösterilerek dürüstlüğün önemi vurgulanmıştır. “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinde ise etik davranmanın bireye bahşettiği maddi ve manevi temizliği çiçekler temsilinde ele alınmıştır.

4.4. Öz Denetim

Öz denetim kavramı; Türkçe Sözlük’te (2009, s. 1554), “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol.” şeklinde tanımlanırken ilgili kavramı Karatekin ve vd. (2013, s. 12) ise, bireyin iç denetim mekanizmasını harekete geçirerek duygu, düşünce ve eylemlerini kontrol ederek, arzularını ve eylemlerini yönetebilme hali olarak tarif etmişlerdir.

Olgun bir insan olmak için gerekli niteliklerinden biri, öz denetimi sağlayabilmedir. Öz denetimi sağlamakta zorlanan insanların duygu, düşünce ve eylemlerinde dengesizlik durumunda insanın iç dünyasında sıkıntılar baş gösterdiği gibi toplumsal ilişkilerinde aksamaların oluşması kaçınılmazdır. Bu sebepten insanın duygu düşünce ve eylemlerinde dengeli olması daha uygun ve güzeldir. Yaman (2014, s.123) ise, insanın yaratılış itibarı ile vasat olması gerektiği, aşırılıkların, abartıların kişide dengesizliğe yol açarak insanı sıkıntıya düşüreceğini belirterek, insanda fitri olarak var olan latifelerin normal ölçülerde kullanılmasının insan için daha da uygun olduğunu belirterek öz denetimin önemini dile getirmiştir. Nitekim günümüzdeki teknolojik alanda var olan gelişmeler sonucu artan bireyselleşme ile beraber ortaya çıkan bencilliğin, kişinin öz denetim yetersizliğine neden olurken öz denetim değerinin ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Direkci, 2019, s. 186).

Öz denetim değeri, diğer değerler gibi zamanla kazanılan, tecrübeyle perçinleşen bir olgu olduğu gibi öz denetim değerini içsel olarak kazanamayan bireyler sürekli dışsal denetime maruz kalırlar.

Özdenetim değeri ile ilgili eserde tespit edilen bulgu ve yorumlar iki alt değer altında verilmiştir.

4.4.1. Davranışları Kontrol Etme

İnsanların davranışlarını kontrol etme güdüsü insanı diğer canlılardan ayıran özelliklerinden biridir. İnsanoğlu bu güdü sayesinde toplumsal normlarından kaynaklı olarak her eylemi gerçekleştirmediği gibi her duygu ve düşüncesini eyleme dönüştürememektedir (Şahin, 2019, s. 70). İnsanların dünya ve ahiret mutluluğunu esas alan semavi kitaplardan olan Kur'anı Kerim'de Allah "Nefsini (şirk ve gınahtan) temizleyen kimse kurtulmuştur" (Şems, 91/9) ve "Gidişinde (yürüyüşünde) mutedil ol, sesini alçalt..." (Lokman, 31/19) diye buyurarak insanların söz ve eylemlerinde vasat olmasını, aşırılıklardan kaçarak öz denetime uygun hareket etmesini isteyerek davranışlarımızı kontrol etmenin önemini belirtmiştir.

Çalışmaya konu olan eserde davranışların kontrol edilmesi ile ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Özdenetimin bir amacı da bireyi duygusal yönden olgunlaştırarak, toplumun benimsediği örnek rol-model olmasını sağlamaktır. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan "Durûb-ı Emsal-i Osmaniye - Atalar Sözü" adlı metinde yer alan "İğneyi önce kendine sok, sonra çuvaldızı eyle" (TAVIN, s. 26), sözü her ne kadar başkasına saygı çerçevesi içinde yer alması muhtemel olsa da ilgili atasözü aynı zamanda kişisel özdenetimin duygular ve davranışlar üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Özdenetimin önemli bir işlevi ise kişinin toplum içerisinde küçük düşürülmesini engelleyerek bireysel özgüvenin zedelenmesini engellemektir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan "Gevezelik – Zevzeklik" adlı metinde özdenetim duygusunun faydası şu şekilde beyan edilmiştir: "Hazret-i Ömer* radyallahü anh: "Selâmet ve âfiyet on kısım ise dokuzu sükûttur." buyurmuş. Çok söyleyen adam; "Malûmâtlı görüneyim" derken cehâletini gösterir; "Akıllı görüneyim" derken akılsızlığını meydâna kor" (TAVIN, s. 17).

Toplumsal yaşamda bireyin ekonomik gelir durumu ile bağlantılı olarak meydana gelen toplumsal tabakalaşma çoğu zaman bireysel ve toplumsal çatışmalara sebebiyet vermektedir. Alt gelir gurubunda yer alan insanlar eziklik psikolojisi yaşatabildiği gibi

üst gelir gurubunda yer alan insanların ise alt gelir gurubunda yer alan insanlara karşı küçümseyici bir tavır içinde bulunup mağrurlaştığı görülebilmektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Emsal-i Hikemîye” adlı metinde yer alan ve bu olumsuz duruma dikkat çeken “İnsân; ne fakrından dolayı hakîr* olmalı, ne de zenginliği için mağrur” (TAVIN, s. 43), sözü ile bu olumsuz duruma dikkat çekerek bireyin davranışları ile ilgili otokontrol mekanizmasının ruhsal yönden bireye kazandıracığı olgunluğa dikkat çekilmiştir.

Özdenetimin, bedeni hazların kontrolü üzerindeki olumlu vazifelerinden biri, bedeni hazzın; otokontrol sayesinde insanın yemek miktarını dengede tutmasıdır. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Ekl-i Taamın Usûl-i Fenniyesi” adlı metinde fazla yemek yemenin sağlık üzerindeki olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve vücut sağlığını korumak amacıyla bireyin sofradan doymadan kakması gerektiği beyan eden ileti, metinde bir kıssa yoluyla dile getirilmiştir: “Mülûk-ı Îrâniyye*’den birinin nezdine bir tabîb gönderilir. Tabîb evvelâ: “Ne kadar ve ne vakit yemek yersiniz?” diye sorar. Karnımız acıktığı vakit yeriz; doymadan az evvel sofradan kalkarız.” Cevâbını verirler. Tabîb: “Öyle ise burada benim size tavsiyede bulunacak bir şeyim yoktur.” diyerek hemân avdet eder” (TAVIN, s.109). İlgili metin özdenetimin bedensel sağlık üzerindeki olumlu etkisini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Ahlaki Ders üst başlığı altında yer alan “Emsal-i Hikemîye” adlı metinde bireyin ruhsal doyuma oluşabilmesi için özdenetimin mekanizmasıyla neler yapması gerektiğiyle ilgili tavsiye niteliğinde olan bazı sözleri ise şunlardır: “Kalbin râhat olmasını ister isen niyetini pak tut. Yalnız ibâdetle cennete girilmez; selâmet-i kalb* lâzım” (TAVIN, s. 42 - 43). Sözleriyle özdenetimin kalp ve ruh sağlığı üzerindeki olumlu katkılarının ifade edilmesinin yanında bireyin inanç dünyasına hitap ederek özdenetimin duygusal önemine de vurgu yapılmıştır.

4.4.2. Davranışların Sorumluluğunu Alma

İnsanda özdenetim mekanizmasının olması, bireye yaptıkları davranışların sorumluluğunu yüklemektedir. İnsanın hesap verilebilirliği kişide sorumluluk bilincini geliştirerek davranışlarını kontrol etmesine sebep olmaktadır.

Çalışmaya konu olan eserde davranışların sorumluluğunu almayla ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

İnsanın gerçekleştirdiği bazı davranışlar onu ileriki hayatında maddi ve manevi yönden etkilemektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “İsraf-Bahîl” adlı metinde insanların yaptığı davranışların sorumluluğunu alma gibi bir yükümlülüğe tabii olduğunu bu sebepten yaptığı fiillerin sonucunu iyice hesaplayarak gerçekleştirmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu düşünce metinde şöyle ifade edilmiştir:

“Müddet-i ömründe âlem-i beşeriyete hiçbir muâveteni olmadığından kendisi de âlemin muâvenetinden mahrûmdur. O; ömrünün şu tehlikeli günlerinde kendini ziyâret eden, kendine tesellî veren, ahbâblık eyleyen kimseler arayacak; lâkin beyhûde say olacak! Çünkü ekmemişti ki biçebilsin; dikmemişti ki toplayabilsin. Kitâblar bile onun şu düşkün sâatlerinde tesellî bahş olamayacak; zîrâ o; onlara hiç bir vakit meyl û muhabbet etmemişti” (TAVIN, s. 68).

İletişimin en önemli unsuru dildir. Dilin iletişim üzerindeki etkisi ise tartışmazdır. Dili bu kadar önemli kılansa dilin kalbin, duyguların, tercümanı olmasıdır. Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Havass-ı Hamse-yi Zahire” adlı metinde tatma duyusunun organı olan dilin biyolojik fonksiyonun yanında iletişim üzerindeki olumlu ve olumsuz etkisini Ezop’un konuyla ilgili hikâyesiyle somutlaştırmıştır. Bu hikâyede kişinin doğru bir iletişim kurmada kalp ve düşünce paklığının sözcüsü olan dilin iletişimdeki önemi vurgulanmıştır (TAVIN, s. 38-39).

İncelenen eserde özdenetim değeri; davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu alma alt değerleriyle ele alınmıştır. Özdenetim değerinin verildiği metinlerde bireyin içsel olarak denetimini sağlamanın bireye kazandıracığı maddi ve manevi faydaları anlatılarak özdenetim değerinin önemi vurgulanmıştır.

4.5. Sabır Değeri

Sabır; Türkçe Sözlük’te (2009, s. 168), “1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç; 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme ” şeklinde tarif edilmişken; Ulu (2018, s.203) ise sabrı; bireyin olumsuz bir vaka karşısında metanetini koruyarak, olaylar karşısında tahammül etmesi olarak ifade etmiştir.

Güzel ahlakı tamamlayan sabır erdemi, olumsuz bir vaka karşısında kişinin tahammül etmesi, fevri hareketlerden sakınması bunun yanında var olan sıkıntılardan

kurtulmak için azim ve cesaret göstererek, soruna çare buluncaya kadar dilini, kalbini özdenetim altında tutmayı gerektirir (Açıkkel, 2018, s. 155). Semavi kitaplardan Kur'anı Kerim'de sabrın önemine dair "Andolsun zamana ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler müstesna" (Asr, 103/1-2-3). Sözleriyle sabrın tavsiye edilmesi gerektiği telkin edilirken; "Sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır" (Nisâ 4/25). "O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret, onlar için acele etme" (Ahkâf 46/35). Ayetleriyle sabır tavsiye edilirken Kur'an-ı Kerim'de ismi zikredilen ve kıssaları anlatılan Eyüp, Zekeriya, Yakup, Yusuf, Salih gibi peygamberlerin mücadeleleri sırasında gösterdikleri sabıra telmih yoluyla atıfta bulunulmuş, peygamberlerin sabır konusunda gösterdikleri metaneti övülerek insanların onların bu üstün vasıflarından dolayı onları kendilerine rol-model almaları gerektiği telkin edilmiştir. Bu sebepten İslam uleması karşılaştıkları olumsuz durumlar karşısında metanetlerini muhafaza edip var olan olumsuzlukları vakarla karşılamışlardır. Bu konuda Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri'nin "Mevla'm görelim neyler/ Neylerse güzel eyler" sözleri bu yüksek erdemi göstererek bireyin var olan olumsuzluklar karşısında vakarlı dik duruşlarıyla umutsuzluğa giriftar olmaması gerektiğini beyân etmiştir.

Toplumsal hayatta bireye en fazla telkin edinilen, öğütlenen değerlerden biri sabırdır. Sabırla ilgili "Sabrın sonu selamettir", "Sabır acıdır, meyvesi tatlıdır" gibi sözlerle, sabrın önemini, sabır neticesinde zorlukların güzele tebdil edileceğini belirten atasözlerinden bir kaçıdır (Ağaoğlu, 2018, s. 79).

İncelenen eserde sabır değeri ile ilgili bulgu ve yorumlar iki alt başlık altında incelenmiştir:

4.5.1. Azimli Olma

Azim kavramı, "Bir işteki engelleri yenme kararlılığı" olarak tanımlanırken; azimli kavramı ise "1. Azmi olan, 2. Kararında tutumunda direnen kararlı" (Türkçe Sözlük, 2009, s. 167), olarak tarif edilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde sabır değerinin alt başlığında yer alan azimli olma değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Atasözleri, insanoğlunun uzun hayat yolculuğunda elde ettiği tecrübelerden damıtılmış, olaylara bakış açısını özetleyen sözlerdir. Bu sözler sonraki nesilleri birçok

yönden aydınlatarak onların olumlu davranışlar sergilemelerini telkin etmiştir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye - Atalar Sözü” adlı metinde yer alan atasözlerinden bazıları insanların azimli olmaya ve çalışmaya yönelten sözlerdir. Söz konusu atasözleri şunlardır: “Hayvan ölür; semeri kalır, insan ölür; eseri* kalır.”, “Adam; yanıla yanıla âlim olur” (TAVIN, s. 26). Yine bu minvalde yazılan Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Emsâl-i Hikemiyye” adlı metinde yer alan bilge kimselerce söylenen, insanı çalışmaya yöneltip azimli olmaya teşvik eden sözlerden biri de: “Tenbellik ve işsizlik; fakr û zarûret* kapısının anahtarıdır” (TAVIN, s. 43), sözüdür.

Fen ve teknolojinin mahsulü olan bir aletin buluşu, büyük bir sabrın ve hiç kuşkusuz durmak bilmez bir emeğin meyvesidir. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Tabâat – Basmacılık” adlı metinde matbaanın mucidi olan Almanyalı Gutenberg’in matbayı icat etmek uğruna sarf ettiği on beş yılın sonunda bu arzusuna kavuşmuştur. İlgili metin çalışma azminin elinde hiçbir şeyin kurtulamayacağını, azmin; başarının anahtarı olduğu fikri ile kişiyi çalışmaya sevk eden sözlerin kişi üzerindeki tesirini ele alıp işlemiştir: “Gutenberg; 1400 târihinde [Manyas] şehrinde tevellüd* etmiştir. Mezkûr şehrin büyük bir hânesi kapısının üzerinde: “Sebâtın, metânetin elinden bir şey kurtulamaz.” ibâresi mahkûktu.* Bu ibâre; Gutenberg üzerine büyük bir tesîr icra etti; onu gece gündüz çalışmaya sevk eyledi. Nihâyet mezkûr ibâre; Gutenberg’in rehber-i muvaffâkiyyeti* oldu” (TAVIN, s. 29).

İnsanoğlu yeryüzüne ayak bastığından şimdiye kadar sürekli doğa karşısında bir mücadele içine girerek onu kontrol altına almayı, onun bilinmezliklerini çözmeyi, kendisini bağlayan engelleri aşmayı madden azade hayal aleminin derinliklerinde var olan maddesel sorunları aşmayı kendisine misyon belirlemiştir. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Balon” adlı fen ve teknoloji ile ilgili metinde insanoğlunun merak ve azminden hiçbir şeyin kurtulamayacağını fen ve teknoloji vasıtasıyla denizlerden gemileri, karada ise motorlu araçları yürüterek rahatça seyahat ettiğini fakat bu durumun insandaki doğayı keşfetme ve engelleri aşma dürtüsünü köreltmediğini dahası bu dürtü onu havaya çıkararak gökyüzüne hâkim olma düşüncesi onu “Balon” denilen aracı icat yapmaya sevk ettiğini belirtmiştir. Onu bu aracı yapmaya sevk eden duygunun ise azim olduğunu bu azmi sayesinde icatların ortaya çıkıp tekâmül ettiğini dile getirmiştir:

“Son zamânlarda balonların eşkâli, envâi pek ziyâde teceddüd* ve terakkî etmiştir. Balonu; ordularda kullanmak için tecrübeler oluyordu. Nihâyet o gayrette semere bahş oldu.

İşte bu vech ile insânlar; kuşlar gibi havalara yükselmek, yerden görülmeyen envâ-ı mevcudâtı; oralardan seyretmek yolunu bulmuş oldular. Dimâğ-ı beşer hiç durmaz; hüner ve marifet uğrunda çalışanlar; daimâ yeni şeyler bulmaktan, mevcûdları da tekemmül hâle koymaktan geri kalmazlar” (TAVIN, s. 58).

Vatan sevgisi, toplumları bir arada tutan en ulvi duygularındandır. Bu sevgi, toplumlara ve bireylere bir takım sorumluluklar ve ödevler yüklemektedir. Toplumlar ve bireyler kendilerine vatan sevgisi neticesinde yüklenilen sorumluluklarını ise ancak sorunlar karşında gösterecekleri azim neticesinde kurtuluşa ermektedir. “Vatan Şarkısı” adlı şiirde vatan topraklarının tehlikeye girdiği 20. yüzyılın başında balkanlarda cereyan eden olaylar ve öncesinde vuku bulan birçok savaş ve hadise toplumda vatan sevgisinin, vatani tehlikelerden koruma güdüsünün giderek güçlenmesine sebep olmuştur. Şiirin dördüncü dizesinde yer alan:

“Rehberimiz gayret-i merdânedir;
Her taşımız bir nice bin cânedir.
Câne değil meyil bugün şânedir,”
Arş yiğitler vatan imdadına” (TAVIN, s. 112).

Dizeleriyle şairin vatani kurtaracak olan çarenin bireylerdeki azim ve gayret duygusu olduğunu dile getirerek azmin önemine vurgu yapmıştır.

Terbiyye-i Medeniyye Dersi üst başlığı altında yer alan “Hürriyeti Tebcil” adlı metin içerisinde yer alan şiirde vatan ve hürriyet sevdalıları olan vatanseverlerin gayretlerinin hiçbir zaman unutulmayacağını ulvi bir misal olarak sürekli yad edileceğini söyleyerek, gayretin vatan ve hürriyet açısından önemini belirtmesi bakımından önem arz etmektedir. Şiirde gayretin önemi dizelerde şu şekilde yer almaktadır:

“Unutulmaz bu şanlı gayretiniz,
Rumeli erleri..! Bütün ümmet.
Sizi; durdukça nâm-ı Osmânî,
Kılacaktır misâl-i ulviyyet*” (TAVIN, s. 9).

Her dönemde ilimle iştigal eden insanların en temel özelliği okuma arzusuna sahip olmalarıdır. Bu arzuya sahip insanların bu uğurda birçok sıkıntıyı göğüsledikleri bilinen bir gerçektir. Fakat bu sıkıntılar okuma arzusunda olanları yıldırmadığı gibi bu arzuyu yaşayan insanların okumaya, öğrenmeye karşı daha da şevklenmesine neden olmuştur. Bu duyguya sahip insanların ilimle iştigal etme arzuları insandaki merak duygusu kadar bu konuda başarılı olmalarıysa harcadıkları kişisel çabaların neticesinde olmuştur. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Arzû-yı Tahsîl” adlı metinde bilime önemli katkıları olan bilim insanlarının öldükten sonra bile hatırlanmalarının temel sebebinin onları buluşa sevk eden duygunun temelinde tahsil arzusuyla beraber kişisel azimleri olduğunu belirtilerek azimli olmanın öğrenmede ne kadar önemli olduğu şu şekilde belirtilmiştir: “Birçok zevâtın; hüner ve marifetlerinden, ihtiraât ve keşfiyâtından, vatanlarına ve cemiyet-i beşeriyyeye hizmet-i azîmelerinden nâşî vefâtlarından sonra nâmları; dillerde anılır, târîhlerde okunur. Onların böyle birer büyük nâm bıraktıklarının sebebi araştırılacak olsa; hep tahsîl-i ulûm û fûnûn hakkında fevkelâde say û gayretleri olduğu görülür” (TAVIN, s. 49-50).

Sabır, insanın maddi ve manevi acılarını hafifleterek acıyı bal eylediği gibi ilmi sahada emek sarf eden insanların ise en büyük dayanak noktası olan azmin de ilacıdır. Bilim insanlarının, zorlu bilim yolculuğunda onları adım adım ilerleten kudret; azim ve gayrettir. “Arzuyu Tahsil” adlı metinde azmin kudreti Fransa’nın ünlü bilgisi Buffon’a sorulan sorunun cevabında gizlidir. Bu cevap aynı zamanda azmin önemini dile getirmesi bakımından önem teşkil etmektedir: “Bu kadar malûmâtı nasıl tahsîl ettin?” diye sormuşlar. Cevâben: “Bir düziye çalışmak, uzun müddet tecrübelerle idmân ve meleke* hâsıl etmekle” demiş (TAVIN, s. 51).

Dünyada başarının anahtarı azimdir. İnsanoğlu azmi sayesinde birçok problemi çözdüğü gibi sayısız başarıyı da elde etmiştir. Bu başarı bazen içten güdülenmeyle gerçekleştiği gibi bazen de dıştan güdülenme yoluyla gerçekleşebilmektedir. “Arzuyu Tahsil” adlı metinde üç yaşında okumayı öğrenip, dokuz yaşına kadar dokuz dil öğrenen, matematikte yüksek başarıların sahibi İngiliz ünlülerinden Pitt’in başarısının altında “Bir adamın yaptığını; her adam da yapabilir” sözünü kendine destur edinerek, kendi zamanında fennin her dalında başarı elde etmiştir. O, bu başarısıyla ilmin yalnız okullarda okutularak öğretilmeyeceğini, insanın birçok bilgiyi kendi kendine azim ve gayretiyle öğrenebileceğini ispat etmiştir (TAVIN, s.51).

İlim öğrenmede önemli olan halis bir niyet ve zorluklar karşısında yılmadan mücadele azmi gösterebilmektir. Bu gerekliliklere haiz bir insanın zorluklar karşısındaki durumu ancak teferruat derecesinde olabilir. Çünkü mücadele azmi ve kararlılığını sürdürenlerin başarıya ulaşacaklarına dair inançları tamdır. Bu sebepten ilim, irfan, sanat ve hüner öğrenmenin muayyen bir yaşı bulunmamaktadır. İnsanın yaşı ne olursa olsun ilim, irfan, sanat ve hüner öğrenebilir. Yeter ki halis niyetle öğrenme azmini kaybetmesin “Arzuyu Tahsil” adlı metinde İlim, irfan, sanat ve hüner öğrenmenin özel bir yaşı bulunmadığını gösteren örnekler; öğrenmenin yaşının olmadığını ispatlamaktadır. Metinde konu ile ilgili yer alan örnekler, insanları öğrenme konusunda teşvik eder mahiyettedir. Söz konusu örnekler; metinde şu şekilde yer almıştır: 18. yüzyılın ünlü bilgilerinden Boerhave, 40 yaşından sonra tıp ilmine merak sararak çok kısa bir zamanda mükemmel denilecek bir tarzda tıp ilmine vakıf oldu. Hatta o, bu konuda kendisiyle alay eden arkadaşlarını bile tedavi ederek onları duçar oldukları hastalıklardan kurtararak hayretlere gark etmiştir. O, bu azmiyle öğrenmenin yaşının olmadığını ispatlamış oldu.

İlim tahsil etmenin yaşının olmadığını ruhen ve maddeten ispatlayanlardan bir diğeri ise Kastamonu İli'nin Akkaya Nahiyesine bağlı Etyemez Köyü Muallimi Hatiboğlu Ahmet Efendi'dir. Kendisi 87 yaşında olmasına rağmen ilimde derinleşmek maksadıyla “Darü'l Muallim” adı verilen öğretmen yetiştirmeye mahsus okula kaydını yaptırarak eğitimine devam etmiştir.

Üsküdar'da bulunan Hatice Münire Mektebi'nin Hicri 1324 yılı mezunlarından birinciliği elde eden kişi ise 60 yaşında bulunan Hoca Ruşen isimli kadın talebedir. Onun nakış alanındaki hüneri, başkaları tarafından daha çok takdir edilmesine vesile olmuştur. Hoca Ruşen, bu başarısıyla hangi yaşta olursa olsun ilim, irfan, hüner öğrenilebileceğini ve bu alanda başarı elde edilebileceğini ispatlamış oldu (TAVIN, s. 52-53).

4.5.2. Tahammül Etme

Tahammül kavramı; “1. Güçlü, zorlayıcı dış etkenlere karşı koyabilme, dayanma 2. İnsanın kötü, güç, durumlara karşı koyabilme gücü” olarak tanımlanırken; tahammül etme kavramı ise “Dayanmak, katlanmak, kaldırmak” (Türkçe Sözlük, 2009, s. 1883), anlamlarını ifade etmektedir.

İncelenen eserde sabır değerinin alt başlığında yer alan tahammül etme değeriyle ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Sabretmenin, sabırlı olmanın en önemli hususlarında biri; kişinin karşılaştığı maddi ve manevi zorluklar karşısında tahammül edebilmesidir. Çünkü sabrın sonucunda elde edeceği olumlu neticeye ulaşabilmek için bireyin var olan olumsuz duruma katlanması, zorlayıcı etkenlerle baş etmesi gerekmektedir. Kişi ancak bunu başarabildiği ölçüde arzularına kavuşabilir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Arzû-yı Tahsîl” adlı metinde karşılaştığı güçlükler karşısında pes etmeyen, çevresindeki alaycı bakış ve sözlere tahammül ederek kırk yaşından sonra tıp ilmine merak salan 18. yüzyılın ünlü simalardan “Boerhave” adlı doktorun başarı hikâyesi anlatılmıştır. İlgili metinde tahammül etmenin, azim kadar önemli bir erdem olduğu anlatılmaya çalışılmıştır: “Bu zât; hekîmlik öğrenmeye başladığı vakit birtakım câhiller ile ehibbâsından* bazıları; “[Boerhave]; kırkıncıdan sonra hekîm olacak, ammâ hayfâ* ki bizi tedâvî edemeyecek; zîrâ o vakte kadar kim ölür, kim kalır!” diyerek onunla istihzâ* ederdi; lâkin az müddet zarfında öyle bir hekîm oldu, ki cümlesini hayrette bıraktı; tahsîlin bir sinn-i mahsûs* olmadığını fiilen isbât eyledi. Kendisine tarîz* eden ehibbâsından çoğunu; dûçâr oldukları hastalıklardan kurtardı” (TAVIN, s. 52).

İncelenen eserde sabır değeri; azimli olma ve tahammül etme alt değerleriyle işlenilmiştir. Sabır değeri, metinlerde yer alan kahramanların gösterdikleri tutumlar neticesinde somutlaşmıştır. Metinlerde ele alınan sabır değeriyle bireylerin zorluklar karşısında azmetmesi, sıkıntılar ve baskılar karşısında tahammül etmesi gerektiği fikri aşılacaktır.

4.6. Saygı Değeri

Saygı kavramı Türkçe Sözlük'te (2009; s. 1714), “Üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye veya bir şeye karşı dikkatli, özenli ve ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme” hali olarak tanımlanan saygı kavramını Perese (2005, s. 8), ise; insanların dili, dini, mezhebi, ne olursa olsun kişinin muhatabını değerli olduğunu hissettirmek şeklinde tarif etmiştir.

İnsani değerlerden olan saygı; adalet, eşitlik başta olmak üzere diğer tüm değerlerin temeli ve anahtarı olduğu gibi iletişimi başlatan ve sürdüren bir fonksiyonu

vardır. Çünkü insani ilişkilerin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi için insanların birbiriyle sevgi ve saygı temelli bir ilişkinin olması gerekmektedir. Aksi bir durumda insanların birlikteliği, iletişimin devamlılığı da sürdürülemez (Güngör, 2010, s. 70).

Saygı değeri, tüm değerler gibi küçük yaştan itibaren çocuklara kazandırılması gereken önemli bir değerdir. Bu değerın çocuklara özümsetilmesi için ilk önce çocukların ebeveynleri tarafından gerek sözlü gerekse fiili olarak bunu davranışlarında göstermeleri çocuklar üzerinde tesirli olduğundan ebeveynlerin bu konuda daha hassas davranmaları gerekmektedir. Saygı değerinin çocuğa kazandırılması konusunda Şentürk (2018, s. 219), saygının dıştan kaynaklı korku ve zorlamaya dayalı olmasının sakıncalı bir durum teşkil ettiğini bunun yerine çocuğa içten kaynaklı bilinçli istendik bir şekilde olmasının daha faydalı olabileceğini ifade etmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde saygı değerinin önemine dair verilere rastlanmış olup, bu değerlere ilişkin bulgu ve yorumlar iki alt başlık altında düzenlenmiştir:

4.6.1. Başkalarına Kendine Davranılmasını İsteddiği Şekilde Davranma

Ahlak ve siyaset kuramları başta olmak üzere insan hakları, iletişim ile eğitim alanlarında çok önemli bir yeri olan saygı değeri, önemli bir değerdir. Bu konuda Kant'ın; “insanların bir araç olarak değil de bir amaç olarak görmesi gerektiği” sözleri insana olan değeri dile getirmesi bakımından önemlidir (Yazıcı ve Yazıcı, 2015, s. 772). Saygı bilincinin en temel kaidesi “İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına” Türk atasözünde beyân edildiği gibi kendisine yapılmasından hoşlanılmadığı bir şeyin başkasına yapılmaması gerektiği bilincinde olmaktır.

Fenni ve Ahlaki Ders üst başlığı altında verilen “Aks-i Seda ve Mukâbele-yi Bi'l-Misil” adlı metinde yankı konusu gibi fen bilgisine ait somut bir konu, soyut ahlaki bir değer olan saygı konusu ile benzerlik kurularak işlenmiştir. Metinde bu değer şu şekilde işlenmiştir: Recep adındaki çocuk dağda güle oynaya eğlenirken “hu” sesi çıkarır, sesi karşıdaki dağa yankı yaparak kendisine geri gelmiştir. Yankı olayını bilmeyen Recep, karşıda birisinin kendisini taklit ettiği sanır ve kalp kırıcı ağır sözler sarf eder. Ettiği her söz ise kendisine geri gelir. Olayı annesine anlatınca annesi hem yankı olayını oğluna açıklarken oğluna kendisine yapılmasından hoşlanmadığı bir davranışın başkasına yapılmaması gerektiğini oğluna şu sözlerle anlatır:

“Oğlum! O işittiklerin; hep senin söylemiş olduğun sözlerdir. Buna: “aks-i sada” derler. Şöyle ki: Bir kimse; dağlık, kayalık, mağaralık, kuyu ve sahrinc * gibi yerlerde hızlıca bir ses çıkarınca ses; oralara çarparak geri dönüp tekrârlanır. İşte sana da bu hâl vaki olmuş; bilmiş ol, ki bununla bir kabâhatte bulunmuş ve kabâhatini meydâna koymuş oldun; zîra apâşikâr oluyor, ki fena sözler söylemişsin de onlar aynen geri dönüp sana gelmiş. Eğer iyi sözler söylemiş olsa idin bittabi* sen de iyi sözler işitecek idin” (TAVIN, s. 28).

4.6.2. Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme

İnsanların kişiliklerine ve şahsiyetlerine değer verildiğinin bir göstergesi ise onları anarken ya da onlara hitap ederken muhatabını rencide etmeden uygun ifadelerle hitap etmektir.

Ahlaki Ders başlığı altında işlenen “Arzuyu Tahsil” adlı metinde diğer insanların kişiliklerine değer verme hususunda yapılan inceliği, metin altında verilen bilinmeyen kelime, tabir, kavramlar ve önemli kişilerin tanıtıldığı sözlük kısmında İslam devletinin 4. Halifesi Ali (radiyallahu anh) şu şekilde tarif edilmiştir: “İmâm Ali: Hulefâ-yı Râşidîn’in dördüncüsüdür ki Dâmâd-ı Hazret-i Peygamber ve İmâm-ı Hasan ve Hüseyin Hazerâtı’nın pederleridir” (TAVIN, s. 50). Bu tarif insanların kişiliklerine değer verme konusunda önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “İyilik Zayi Olmaz” adlı metinde hikâye kahramanlarından Kampani’nin hemşehrileri arasında muteber görülüp “fukara babası” olarak nitelermeleri Kampani adlı hikâye kahramanına olan güven ve saygının bir ifadesi olduğu kadar onun insani özelliklerini belirtmenin yanında insanın kişilik özelliklerine değer verildiğinin bir göstergesidir (TAVIN, s. 97).

İnsanlara değer vermenin bir diğer göstergesi de onlara sevgi ve saygı belirten sözcüklerle hitap etmektir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinde Cemile Hanım, Cemal Efendi gibi tamlamalarda yer alan “hanım” ve “efendi” gibi saygı ifadesi olarak kullanılan sözcüklere yer verilmenin yanında “Aferin çocuklarım”, “Evlatlarım” gibi sevgi belirten sözcüklerle muhatabının sevgisini kazanacak olan tabirler olduğu gibi onların kişiliklerine olan saygının da bir yansımasıdır (TAVIN, s. 74-76).

Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Ekl-i Taâmın Usûl-i Fenniyyesi adlı metinde yer alan “Ömerü’l-Fârûk Hazretleri buyurmuştur, ki” cümlesinde hem muhataba “hazret” sözcüğü ile saygı ve hürmet ifadesiyle hitap edildiği gibi “buyurmuştur, ki” tabiri ile kişinin makamı ve otoritesine olan bağlılık dile getirilmiştir (TAVIN, s.109).

Terbiyye-i Medeniyye Dersi üst başlığı altında yer alan “Hürriyeti* Tebcîl” adlı metinde “Şâir-i Mâhir Eşref Bey diyor ki” ve “Niyâzi ve Enver Beyler” (TAVIN, s. 8-11); “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinde: “Beşinci Sultân Mehmet gibi melek tabiatlı bir pâdişâh, hürriyeti zâlimlerin pençesinden kurtaran Niyâzî ve Enver Beylerle Mahmûd Şevket Paşa gibi “Büyük Adam” unvanına lââyık kahrâmânlar (TAVIN, s. 76), gibi unvan ve sıfatlarla kişiliğe olan saygı gösterilmiştir. Ayrıca “Kahramân Niyâzî Bey’e” adlı şiirde Kahramân Niyâzî Bey’e hitabıyla muhatabına olan seslenişinin yanında ona olan saygısını da dile getirmiştir (TAVIN, s. 103).

Saygı değeri; ister bireysel düzeyde olsun, ister toplumsal düzeyde olsun bireyin duygusal boyutta ihtiyaç duyduğu temel insani değerlerin başında gelmektedir. Söz konusu değer, incelenen eserin birçok yerinde işlenmiş olup bu değer incelemede iki alt değer altında yer almıştır. İncelenen metinlerde saygı değeri birey için önemli olduğu kadar toplumsal yaşamda insani ilişkilerin devamını sağlayan bir öge olduğu düşüncesi de vurgulanmaktadır.

4.7. Sevgi Değeri

Türkçe Sözlük’te (2009, s. 1742), “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” olarak tanımlanan sevgi; insan ruhunda var olan kıymetli bir kabiliyet olup, bu kabiliyetin varlığı olumsuzlukları bertaraf ederken; bu kabiliyetten mahrumiyetse fenalıklara davetiye çıkarmaktadır (Gümüş, 2017, s. 100). Bunun temel sebebi ise sevginin ruhun ve kalbin manevi gıdası olmasındandır (Yaman, 2016, s. 91). Hökeleki (2013, s. 18-19)’ye göre sevginin üç türü bulunmaktadır: Bu sevgilerden ilki nefsanî olup kişi, nefsi için sever. İkinci tür sevgi ise ruhani olup kişi sevdiğinin sevdiğini de sever. Üçüncü ve son sevgi türüyse ilahî sevgi olup bu sevgi Allah’ı sevme hali olup, tabii ve ruhani sevgiyi de içine alan evrensel boyutlu, bireyin Allah’a karşı duyduğu sevgidir.

Değerler eğitiminde sevgi değeri ise hiçbir menfaat beklemeden karşılıksız sevmeye ve bu uğurda fedakârlıkta bulunma halidir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde sevgi değeri dört temel alt başlık altında incelenmiş olup, söz konusu temel başlıklarla ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir.

4.7.1. Fedakârlık Değeri

Sevgi değerinin bir alt değeri ve sağlam karakterli, şahsiyetli bir bireyin olmazsa olmaz bir özeliği olan fedakârlık, bireyin başkasının rahatı, huzuru ve menfaati için kişisel menfaatinden ödün verme ve özveride bulunma halidir.

Fedakârlık sıfatı, şefkat ve merhamet timsali annelerin en bariz sıfatlarından birisidir. Bu sıfatlara haiz olmasındadır ki bir tavuk, civcivlerini korumak güdüsüyle hayatını hiçe sayarak aslana saldırır. Evlatlarının rahatı için türlü sıkıntıya göğüs gerer, onların mutluluğu için fedakârlıktan kaçınmaz. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Kuşlar” isimli metinde annelerin çektiği sıkıntılar ve yaptığı fedakârlıklar teşbih sanatı kullanılarak ana kuş’a benzetilerek dile getirilmiştir: “Yavrular büyüyüncüye kadar anaları her cihetle onları kayırır; kanatları altına alarak ısıtır; peşi sıra gezdirerek alıştıırır. Dâneler, böcekler, kurtlar tedârik ederek besler; yutmalarını kolaylaştırmak için gagasıyla dânelerin irilerini parçalar. Kendi karnı aç dahî olsa o; yine bulduğunu yavrularının ağzına tıkamakla mahzûz kalır” (TAVIN, s. 101).

Anneler, evlatları için türlü sıkıntılara katlanmanın yanında onları koruma güdüsüyle hayatını bile feda etmekten kaçınmaz. “Kuşlar” isimli metinde bu fedakarlık örneği şöyle verilmiştir: “Kedi, yılan, çaylak gibi hayvânlar vardır, ki kuş yavrularını boğup yemek isterler. Ammâ anaları gelip yetişecek olursa var kuvvetiyle onlara karşı kor; bağırır, çağırır, çırpırır. Her tehlikeyi göze alarak onların üzerine atılır; pençesiyle, gagasıyla cengleşir. İşte vâlidelerin; evlâdları hakkındaki muhabbetlerinin, fedâkârlıklarının bir nümûnesi de burada nümâyân olur” (TAVIN, s. 102).

4.7.2. Aile Birliğine Önem Verme

Toplumun temelini oluşturan, en küçük sosyal kurum olan aile toplumun maddi ve manevi devamlılığını sağlayan vazgeçilmez bir unsurdur. Aydın (1989, s. 196) ise; aile kurumunu, fertlerin birbirine kan bağıyla bağlanmak suretiyle bir araya gelmiş topluluk şeklinde ifade eder.

Çalışma kapsamında incelenen eserde aile birliğine önem verme değeriyle ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Tüm toplumların inanç siteminde aile kurumuna önem verildiği, bu kurumunun korunması için gerekli maddi ve manevi tedbirlerin alındığı bir gerçektir. Nitekim Türkiye Cumhuriyetinin Anayasasınının 41. Maddesi ile ailenin toplumun temeli olduğuna işaret edilerek ailenin önemi vurgulamıştır. Toplumların aile kurumuna önem vermesinin temelinde yatan ana etken; toplumun biyolojik olarak devamını sağlamanın yanında kültürel ve manevi değerlerini geleceğe güvenle taşıma güdüsünden ileri gelmektedir. Çünkü bir toplum ancak sağlıklı temellere dayalı aile kurumu üzerine inşa edilirse bu kurumun biricik meyveleri olan çocuklara aktarılacak olan millî ve manevi değerleriyle geleceğe taşınabilir.

Tüm toplumlarda olduğu gibi toplumlumuzda da en fazla önemsenen aile birliği, toplumun üzerine titrediği bir değerdir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Bir Çoban ile Avcı Hikâyesi” adlı metinde Avcı ile Küçük Çoban olarak adlandırılan Dursun adlı çocukla Avcı arasında geçen diyalogda Avcı; Küçük Çoban’a daha iyi hayat şartları vaat etmesine rağmen, Küçük Çoban ise tüm bu vaatleri elinin tersi ile iterken aile birliği fikrini şu sözlerle dile getirmiştir:

“Teşekkür ederim; fakat ben burada bahtiyârım. Anam, babam var. Onları pek severim. Ne ben onlardan ayrılırım; ne de onlar benden. Zengin değiliz, ammâ bize lâzım olan şeylerden de mahrûm değiliz... Bir yandan bülbüller öter, bir yandan da küçük hemşiremle berâber türkü çağırırız. Ben kaval da çalarım. Sesimiz; tâ uzaklara kadar gider. Dağlar, kayalar; seslerimizi tekrârlar. Anamız babamız; bazı kerre bizimle berâber bulunurlar. Bazı defa da sesimizi işitecek kadar uzakta durupdinlerler. Şükürler olsun! Bundan alâ sefâ olmaz. Ziyâdesine de ihtiyâc görmem” (TAVIN, s. 106-108).

Bu sözler toplumun aile birliğine ve saadetine verdiği değer açısından önem arz etmektedir.

4.7.3. Öğretmen ve Okul Sevgisi

Toplumların geleceğini şekillendiren öğretmenlerin topluma öncülük ederek toplumu maddi ve manevi olarak yükselmesine vesile olan öğretmenlerin çocuk üzerindeki etkisi ebeveynlerden daha fazla olduğu iddia edilebilir. Tarihi öneme haiz

büyük adamların her biri yetenekli bir hocanın elinde şekillenmiştir. Bu sebepten medeni toplumların göstergelerinden biri de öğretmenlerine gösterdikleri değer nispetindedir (Akpınar, 2015, s. 128).

Öğretmenin, öğrencisine karşı göstermiş olduğu sevgi ve şefkat öğrenciyi okula bağlayıp onu duygusal olarak doyururken, buna paralel olarak çocuğun akademik başarısına pozitif bir katkı sağlamaktadır (Kayadibi, 2002, s. 46-47). Çünkü okullarda akademik bilgi aktarımının yanında değerler önemseniip değerler çocuğa aktarılmaya çalışılır (Çengelci, Hancı vd., 2013, s. 42).

Okul yaşamı üzerine yapılan bir araştırmada okula severek gitmeyen çocuklarda, okulda geçirdikleri zamanlarda mutsuz oldukları, öğretmen ve akranlarıyla olan iletişimlerinde kopukluklar yaşandığına değinilmiştir (Sarışık ve Düşkün, 2016, s. 62). Bu ve benzeri çalışmalar çocuğa verilecek olan öğretmen ve okul sevgisi değerinin anlaşılması bakımından önemlidir. Okul ve öğretmen sevgisi değerinden mahrum bir bireyin akademik başarısının tam olarak gerçekleşmesi söz konusu değildir.

İncelenen eserde öğretmen ve okul sevgisinin yer aldığı bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Okul yaşantısı, öğrenim süresi içerisinde bireyin günlük zamanın büyük bir bölümünü işgal ederken ömrünün önemli bir kısmını kapsamaktadır. Okul yaşantısında öğrenci ve öğretmenlerin zamanlarını en fazla geçirdiği mekânlar olan okulların öğrenci için önemi tartışılmazdır. Okul denilen mekânlar sayesinde öğrenciler sosyalleşirken dimağları bilgi denilen değerli hazinelerle donatılmaktadır. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Mektep” adlı metinde bireyin hayatının önemli bir kısmını teşkil eden okulun bireyde gerçekleştirdiği olumlu değişiklikler ve okul sevgisi şöyle tasvir edilmiştir: “Mekteb; gâyet âli, kıymetli, sevimli bir binâdır. İnsanın en güzel geçirdiği ömür; mekteb günleridir. İnsan; oraya gözleri karartılı, zihni kapalı girer; gözleri nurlu, zihni açık çıkar” (TAVIN, s. 19).

Okul sevgisi, öğrenciye okulu sevdirep, öğrencinin akademik olarak gelişimini sağlarken, diğer yandan öğrenciyi de sosyalleştirmektedir. “Mekteb” adlı metinde bu düşünce şöyle ifade edilmiştir: “Mekteb; ikinci bir hanedir. Orada toplanan şâkirdân; aynı bir ailenin evlâdları addolunur; hep kardaş nâmını taşırlar. Orada “hüccet” denilen hiss-i mukaddes ile kalbler büyür. Bu his; orada olanların en büyük tezyînâtı, en kıymetli varlığıdır” (TAVIN, s. 19).

4.7.4. Doğa Sevgisi

İnsanoğlunun doğayla irtibatı süreklilik arz etmektedir. Bu nedenle insanoğlunun bu irtibatının sağlıklı bir şekilde sürdürmesi zaruri bir ihtiyaçtır. Bu nedenden doğayı koruma ve doğa sevgisi insani değerler içerisinde yer almaktadır. İnsanın yaşanılabilir doğal yapının gelecek nesillere aktarılması ise bilinçli bir duygu neticesince mümkün olmaktadır. Zira gelişen teknolojiyle insanoğlunun doğa üzerindeki tahribatı devam etmektedir. Bu tahribatın önlenmesi için doğa sevgisinin insanlara özümsetilmesi gerekmektedir. Çünkü insanoğlu yaşamış olduğu doğanın bir parçasıdır. Doğada oluşabilecek en küçük bir değişiklik doğrudan insanoğlunun hayatını etkilemektedir (Özhancı ve Yılmaz, 2015, s. 39). Bundan dolayı insanoğlunun, huzurlu bir yaşam için doğanın sunmuş olduğu olanaklara uygun olarak hayatını idame etmesi kişinin ruh ve beden sağlığı için önemli olduğu kadar doğal denge için de önemlidir.

İncelenen eserde doğa sevgisinin yer aldığı metinlerde tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

İnsanoğlu, doğa karşısında her zaman bir merak ve hayret içerisindedir. Bu merak ve hayreti onun çoğu zaman yeni keşifler bulmasına, yeni icatlar yapılmasına vesile kılmaktadır. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Balon” adlı metinde insanoğlunun zeplin balonunu icadı sonrası doğadaki yeni keşiflere yelken açtığını ifade edilmektedir: “Kuşlar gibi havalara yükselmek, yerden görülmeyen envâ-ı mevcudâtı; oralardan seyretmek yolunu bulmuş oldular. Dimâğ-ı beşer hiç durmaz; hüner ve marifet uğrunda çalışanlar; daimâ yeni şeyler bulmaktan, mevcûdları da tekemmül hâle koymaktan geri kalmazlar” (TAVIN, s. 58).

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Bir Küçük Çoban ile Avcı Hikayesi” isimli hikayesinde “Dursun” adlı çocuğun ağzından insanoğlunun doğa ile bütünleşmiş yaşamından vücûd bulan doğal yaşama olan sevgisi şöyle anlatılmaktadır: Bizim kulübemiz; zannettiğin gibi sefil hâlde değildir. Yeşil yapraklar, meyveli ağaçlar içinde ve güzel bir çardak altındadır. İçtiğimiz su ise şu yakında bulunan kaynaklardan çıkıp kulübemizin önünden geçen tatlı, berrâk bir sudur, ki hiçbir suya değişmem. Yiyeceğimiz de ona göredir” (TAVIN, s. 107).

Sevgi değerinin yer aldığı metinlerde bu değer, fedakârlık, aile birliğine önem verme, öğretmen-okul sevgisi, doğa sevgisi alt değerleri altında işlenilmiştir. Sevgi değerinin yer aldığı fedakârlık ve aile birliğine önem verme alt başlıklarda yer alan

metinlerde bu değer, ferдин ailesi için yapmış olduğu fedakârlık, özveri erdemleri ön plana çıkarılarak verilmiştir. Öğretmen-okul sevgisi, doğa sevgisi alt başlıklarında yer verilen metinlerde ise mekân ve çevre sevgisi ele alınmıştır. Mekân ve çevre sevgisinin işlendiği metinlerde bireyin çevresini, ikamet etmiş olduğu mekânları sevmesinin onu maddi ve manevi olarak rahatlayacağı düşüncesi vurgulanmıştır.

4.8. Sorumluluk Değeri

Sorumluluk kavramı, “Kişinin kendi davranışlarını veya yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarının üstlenmesi, sorum, mesuliyet” (Türkçe Sözlük, 2009, s. 1794), biçimde ifade edinilen sorumluluk değerini Özen(2013, s. 344) ise; kişinin üzerine düşen vazifeleri yerine getirmesi, başkaları üzerinde tesir eden davranışlarını kontrol ederek, kendi davranışlarının sorumluluğuna ve olası sonuçlarına katlanabilmesi olarak tarif etmiştir.

Sorumluluk kavramının bireysel yönü olduğu kadar toplumsal yönü de bulunmaktadır. Sosyal sorumluluk kavramı, toplumla ilgili vazifeler toplamıdır. Toplumsal çerçevede sorumluluk ise bireyin kendi davranışlarını kontrol ederek kendi sorumluluk alanına giren konularda sorumluluğu üstlenmesidir (Gözüylmaz, 2013, s.1).

Sorumluluğun toplumsal normlara ve değer yargılarına saygılı olmayı, ihtiyaç sahibi kimselere yönelik duygusal sorumluluk bilinci taşımayı; varlıklı kimselerin toplumun geleceği için varlıkları ölçüsünde sorumluluk duygusuyla yükümlü olduklarının, erdemli davranışları benimsemek gibi nitelikleri bulunmaktadır (Seyyar, 2004, s. 643),

Yüksek Öğretim Kurumları bireyde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi amacıyla eğitim fakültelerinin ders müfredatında “Topluma Hizmet Uygulamaları” adlı bir ders okutmaktadır. Bu tarz bir dersin okutulmasının sebebi ise formal eğitim kanalı ile bireylere sosyal sorumluluk bilincini aşılmasıdır.

Öğretilen ve öğrenilebilen bir niteliğe sahip olan sorumluluk değerinin çocuğa kazandırılmasında ebeveynler büyük bir etkiye sahiptirler. Bu yönüyle ebeveynler, çocukların kendilerine örnek aldıkları rol-modelidir. Ebeveynin, çocuğa karşı sorumluluklarının bilincinde olarak görevlerini yerine getirmeleri çocukta sorumluluk bilincinin oluşmasına neden olur. Fakat çocuğun sorumluluk duygusuna sahip olmasında anne ve babanın tutumu büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin; çocuğa

yönelik koruyucu bir tutum sergileyen aileler çocuklarının girişkenlik yönlerini zayıflatmalarından dolayı çocuklarda sorumluluk duyguları da yeterince gelişmemektedir. Fakat destekleyici anne, babalar ise çocuğa belli, sınırlar içerisinde hareket etmeye olanak tanıyıp gerekli durumlarda yardımcı olmaları, en basit ev işlerinde çocuklardan yardımcı olmalarını istemeleri zamanla çocukta sorumluluk bilincinin gelişmesini sağlamaktadır (Yarhisarlı, 2014, s.72). Çocukta sorumluk duygusunun tam olarak gelişebilmesi için çocuğun gelişim dönemleriyle bireysel farklılıklarını göz önüne alarak, çocuğa uygun, sorumluluklar verilmesi çocukta olumlu yönde sorumluk bilincinin geliştirirken; bireysel farklılıkların ve gelişim dönemine uygun olmayan sorumlulukların verilmesi, ya da çocuktan kabiliyetinin üstünde başarımın beklenmesi çocuktaki sorumluluk duygusunu olumsuz etkilemektedir (Çelik, 2015, s. 4-11).

İncelenen eserde sorumluluk değeri, iki alt başlık altında incelenmiştir:

4.8.1. Kişisel Sorumluluk

Sorumluluk değeri, bireye yüklemiş olduğu misyon itibariyle özdenetim, dürüstlük, adalet, dostluk, sevgi, yardımseverlik değeri başta olmak üzere diğer değerlerden önde gelen başat bir değerdir. Çünkü sorumluluk duygusu gelişmemiş olan bireyde özdenetim, dürüstlük gibi değerlerin gelişmiş olduğu söylenemez. Bu sebepten sorumluluk değeri tüm değerlerin omurgasını oluşturmaktadır.

İncelenen eserde kişisel sorumluluk değeri ile ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir.

Sorumluk değeri, bireye ulaşması gereken hedefe varmak için kişiye bir takım görevler yüklemektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Arkadaşlık ve Ahbablık” adlı metinde bireyin her açıdan olgun, iyi insanlarla muhabbet etmesinin ve dostluk kurmasının koşulu olarak bireyin de arzuladığı fert gibi olgun, güzel ve dürüst olmasına bağlamaktadır. Bu düşünce ilgili metinde şöyle belirtmiştir: “İyi arkadaşına nâil olmak; nimete konmak demektir. Bu nimeti takdîr edenler az değil ise de ondan niçin mahrûm bulduklarının sebebini bilmeyenler azdır. Öyle bir nimete mâlik olmanın ilk çâresi; kendinin de tıbkı o aradığı, arayacağı kimse gibi olmasındadır” (TAVIN, s. 47).

Sorumluluk değeri kişiye belli vazifeler yüklemenin yanında kişiden yapmış olduğu davranışlardan dolayı hesap sorulabildiği gibi kişiye yapmış olduğu davranışlarının sorumluluğunu da yüklemektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “İsraf-Bahil”

adlı metinde cimri bireyin sahip olduğu özellikler ve cimriliğin ne kadar düşük bir durum olduğu anlatılmıştır. Metin ayrıca cimri bireyin trajik sonunu betimleyerek bireyin bu olumsuz huyu bırakması gerektiği, şayet böyle davranmaya devam etmesi durumunda bazı olumsuz durumlarla karşılaşabileceği fikri şu şekilde beyan edilmiştir:

“Kaldı, ki müddet-i ömründe âlem-i beşeriyete hiçbir muâveteni olmadığından kendisi de âlemin muâvenetinden mahrûmdur. O; ömrünün şu tehlikeli günlerinde kendini ziyâret eden, kendine tesellî veren, ahbâblık eyleyen kimseler arayacak; lâkin beyhûde say olacak! Çünkü ekmemişti, ki biçebilsin; dikmemişti, ki toplayabilsin. Kitâblar bile onun şu düşkün sâatlerinde tesellî bahş olamayacak; zîrâ o; onlara hiç bir vakit meyl û muhabbet etmemişti” (TAVIN, s. 68).

4.8.2. Bireyin Vatana Karşı Olan Sorumluluğu

İnsanoğlu yaratılışı itibariyle toplumla beraber yaşamak zorundadır. Bu sebepten toplumun maddî ve manevî tezahürü olan devlet, bireye bir takım görev ve sorumluluklar yükler. Birey bu sorumluluklarını yerine getirerek topluma olan vazifesini de yerine getirmiş olur.

İncelenen eserde bireyin vatana karşı olan sorumluluk değeri ile ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir.

Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Sanat” adlı metinde sanatın ehemmiyeti vurgulanırken sanatkârların vatanın genel menfaatini gözeterek hizmet ettiğini ve bu sayede milletin teveccühüne nail olduğunu belirterek, dolaylı olarak bireyin vatana ve devlete olan sorumlulukları şu şekilde açıklanmıştır: “Nice ehl-i sanat ve sâhib-i hüner kimseler görülmüştür ki buldukları memleketin umûr-ı idâresine de memur inticâb olunmuş, binâenaleyh bir taraftan kendi, sanatını icra, diğer taraftan vatana, menâfi-i umûmiyyeye* hizmet ederek mazhar-ı teveccühe olmuştur” (TAVIN, s. 22).

Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Tasarruf-Âkçenin Ehemmiyeti” adlı metinde vatanın yükselmesi ve bir takım zorlukları aşması için bazen hamiyetli kimselerin vatanın zor zamanlarında millî birliğin devamı ve vatanın selameti adına üzerine düşen maddî fedakârlıkları yapmaktan çekinmezler. Hamiyetperver

vatanseverler, yaptıkları bu maddi yardımlardan manevi bir haz alırlar. Bu duygu ve düşünce ilgili metinde şöyle anlatılmıştır:

“Vatanın selâmet veya yükselmesi uğrunda bazen evlâd-ı vatanın kîse-yi hamiyete mürâcaat edildiği esnada hissemend olurlar. Olurlar da kendi kendilerine: Oh ya Rabbi! Kudretimize göre ömrümüzün şu devirlerine kadar hem-nevimize olan borcumuzu îfa edebildik.” diyerek safalanırlar ve “Vatân-ı azîzimize karşı icra-yı vazîfeye şitâbân olabildik.” diyerek kalbleri sürûrla kabarr. İdâre kâidesine riâyet etmeyenler ise bu şereflerin, bu fazîletlerin cümlesinden mahrûmdurlar” (TAVIN, s. 88).

Vatan sevgisi, bireylerin omuzlarına ağır sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklarından biri; vatani tehlikelerden korumak adına öne atılıp mücadele etmeyi gerektirmektedir. “Kahraman Niyazi Bey’e” adlı kıtada vatanın tehlikeye sürüklendiği bir esnada Niyazi Bey adlı vatanseverin yaptığı gayretler anlatılmıştır. Bireyin vatana karşı olan sorumluluğu ilgili kıta’da Niyazi Bey’in şahsında şöyle ifade edilmiştir:

“Kanlı bir pençe, sürüklerken geçende hâkte
Gisvânından* tutup maşûka-i Harîti
Sen yetiştin ey Niyâzî Hızır-veş* imdâdına
Ettin izmihlâlden* tahlîs* mülk ü milleti” (TAVIN, s.103).

Sorumluluk değerinin ele alındığı metinlerde sorumluluk, kişisel sorumluk duygusu ile beraber bireyin vatana karşı olan sorumluluğu çerçevesinde işlenilmiştir. Söz konusu metinlerde bireyin kişisel sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiği düşüncesi işlenirken bu sorumluluğun yerine getirilmemesi durumunda bireyin karışılacağı sorunlar “İsraf-Bahil” adlı metinde işlenerek bireyin kişisel sorumluluğunu yerine getirmesi gerektiği fikri işlenilmiştir.

Bireyin vatana karşı sorumluluğu duygusunun işlendiği metinlerde ise vatana, devlete olan sorumluluğunu yerine getiren vatandaş profiline sahip bireyler yetiştirilmesi gerektiği düşüncesi vurgulanmıştır.

4.9. Vatanseverlik Değeri

Arapça kökenli vatan kelimesi Arapça’da ev anlamına gelmektedir. Vatan kelimesinin Türkçe karşılığı ise yurt olup bir ulusun üzerinde hür yaşadığı toprak parçası anlamına gelmektedir.

Vatanseverlik, ferdin vatanını kendi kişisel menfaatinin üstünde tutması ve vatanına karşı yoğun kalbi bir duygu ve muhabbet beslemesidir (Ecerkale, 2019, s. 44). Vatanseverlik yalnız üzerinde yaşanan toprak parçası değil, aynı zamanda milletin vücuda getirdiği devleti, bağımsızlık sembolü olan bayrağı sevmesi ve o toplumun meydana getirmiş olduğu maddi ve manevi kültür unsurlarını koruyup geleceğe taşımasıdır. Vatanseverliğin en bariz özeliği bireyin vatanının her yönden yükselmesine çalışmasıdır (Kumbasar, 2001, s. 178). Vatanseverlik, en dar anlamıyla bireyin üzerinde yaşamış olduğu toprakları ve milletin vücuda getirdiği maddi ve manevi kültür unsurlarını sevmesi ve gerektiğinde vatanını korumak amacıyla canını seve seve feda etmesidir. Fakat vatanseverlik bu dar anlamının dışında geniş bir anlamı ihtiva etmektedir.

Vatanseverlik masa başında ya da salonlarda nutuk atmak değil, bilakis bireyin tüm hayatını bu uğurda seve seve fedâ ederek örnek bir şahsiyet olmasıdır. Bu sebepten Vatanseverlik duygusuna malik olan ferdin maddi ve manevi hayatını bu duygu ve düşünceye uygun hale getirmesi onun inandırıcılığını artırır.

Vatanseverlik, bireyin doğup büyüdüğü ülkenin maddi ve manevi değerlerine karşı duyduğu duygusal teveccühün yansıması olduğu varsayılmaktadır. Diğer taraftan vatanseverliğin, millîyetçilik ve politik öğelere büründüğü söylenilebilir (Kabaklı Çimen, 2017, s. 1953). Millîyetçilik ve politik öğelerle harmanlanan “vatanseverlik değeri toplumsal hayatın sürekliliğini ve düzeni sağlaması bakımından önemlidir (Karasu Avcı, ve İbret, 2016, s. 2501).

Çoğu ülkenin resmi ve gayri resmi programlarında bulunan vatanseverlik değeri birlik, beraberlik ve dayanışmanın şekillenmesinde önemli bir faktördür. Bu sebepten ülkeler vatanseverlik değerini bilişsel ve duyuşsal yönleriyle öğretmeye çalışmaktadırlar. Bu anlayış doğrultusunda hazırlanan eğitim programlarıyla her ülke vatansever bireyler yetiştirmek amacı gütmektedir (Yavuz, 2018, s. 19-20).

İncelenen eserde yer alan vatanseverlik değeri ile ilgili bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Vatanseverlik, toplumun zor günlerinde bir araya gelerek kenetlendiği maddi ve manevi bir yapıdır. Toplumlar bu yapı sayesinde kurtuluşa ererek istiklallerini koruyup kollarlar. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Çiçekler - Osmanlılık” isimli metinde vatanseverlik konusu işlenmiştir. Bu metinde Osmanlıdaki vatanseverlik anlayışının

geniş ufkunun nadide örneklerini görmek mümkündür. Çünkü Osmanlı üç kıtaya yayılan ve bünyesinde değişik milletleri şefkatli bir valide gibi sinesinde barındıran onları her türlü tehlikelere karşı koruyan, aralarında uhuvveti esas alan yapısıyla dünyada eşine az rastlanır bir yönetim başarısı gösteren bir devlettir. İsmi zikredilen metinde Osmanlı'nın bu başarısı milletlere bakış açısı kurmaca bir metinle işlemiştir. Parçada yer alan her bir çiçek Osmanlı devletini vücuda getiren ayrı bir uzuv olarak tasvir edilip övülmüştür. Bu düşünce Cemile Hanım'ın ağzından dile getirilmiştir. Metinde bu unsurlar zor günlerde ortak bir amacı gerçekleştirmek için birbirine kenetlenen bir çiçek demetine benzetilmiştir:

“Valideleri; keyiflendikten, beyân-ı hoşnûdî ettikten sonra der ki:
“Evlâdlarım! Bu; Osmânlılığa teşekkül eden anâsır-ı muhtelifeyi; Kânûn-ı Esâsî bağıyla birleşerek alâ bir vücûd husûle getirilmesine bir misâl teşkil etmiş. Vâkıâ her unsur; başka başka renk irâe eder; lâkin cümlesi de inâyet-i İlâhîye ile yaratılmış olduğu gibi hepsi de şu güzel güzel renkli, latîf latîf kokulu çiçekler gibi meziyyetleri hâizdirler. Hîn-i hâcette kâffesi bir araya toplanır; şu sevimli, şaşalı demet manzarası misillû isbât-ı vücûd ederler”
(TAVIN, s. 75-76).

Vatanseverliğin bir alameti de toplumu önemseyip hayrı için çalışıp dua etmektir. Yine “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinde; çocuklar kendi bahtiyarlıkları için didinenlere dua ederken, toplumun zararına çalışanlara ise beddua etmektedirler: “Yaşasın Osmânîlik! Yaşasın ordumuz! Kahrolsun ibâdullahın felâketinden zevk alan hâinler! Yaşasın Sultân Mehmet; yaşasın Meşrûtiyyet” (TAVIN, s. 77).

Vatanseverler, vatanseverliklerini sadece savaş meydanlarında canını feda ederek göstermezler. Bilakis onlar gerektiğinde ömürlerini hapisanelerde tüketmeleri de söz konusudur. Bu tür cefakâr insanların hali “Çiçekler-Osmanlılık adlı metinde şu şekilde tasvir edilmiştir: “Böyle bir nimete mâlik olmak için bizde de haylî çalışanlar olmuş ise de evvelki o hâin idâre; hep ona mâni olmuş; hattâ mugâyir-i vicdân olarak o maksada çalışan hayırhâhları, vatanperverleri birer bahâne ile cezâlara çarpmış, habis ve zindânlarda çürütmüştür” (TAVIN, s. 76).

Vatanseverlik duygusu kişiye mensup olduğu millete karşı yoğun bir muhabbet duygusu verdiği gibi kişinin milletinin başarısıyla da iftihar etmesine vesiledir. Bu

duygu “Çiçekler - Osmanlılık” adlı metinde meşrutiyet hakkında yazılan şiirin şu dizelerinde görmek mümkündür:

“Pür-meserrettir gönüller şevk-i hayret ile
Yıkmak istibdâdı artık şânlı bir gayret ile
Nâmımız dünyâyı tuttu hubb-ı milliyet ile
İftihar etmekteyiz Osmanlılıkla biz heman
Ârzu eyler mi Osmânlı olan bir başka şân” (TAVIN, s. 78).

Vatanseverlik, vatanın sevilmesini gerektirdiği gibi vatanının savunmasında yararlılık gösteren gazileri ve şehitleri hizmetlerinden dolayı takdir edip sevmeyi gerektirir. Bu düşünce “Çiçekler - Osmanlılık” adlı metin içerisinde yer alan gaziler ve şehitler hakkında yazılan şiirin şu dizelerinde yer almıştır:

“Bir sâhib-i sefî u kalem, binbaşydı muhterem
İstanbul’a bastı kadem, fahr eyledi feth-i cedîd
İmhâ-yı istibdâd için etti fedâ-yı cân o gün
Allah rahmet eylesin, muhtârımız oldu şehîd” (TAVIN, s. 78).

Kahramân Niyâzî Bey’e adlı kıta’da Niyazi Bey; Hızır’a benzetilerek onun vatan ve millet için göstermiş olduğu fedakârlık neticesinde ulaşılan müspet netice şu şekilde beyan edilmiştir:

“Kanlı bir pençe, sürüklerken geçende hâkte
Gisvânından* tutup maşûka-i Harîti
Sen yetiştin ey Niyâzî Hızır-veş* imdâdına
Ettin izmihlâlden* tahlîs* mülk ü milleti” (TAVIN, s.103).

Vatanseverlik duygusunun en yoğun yaşandığı vakitler vatanın ve milletin felakete sürüklendiği, umutsuzluk ve buhran günlerinde yaşanmaktadır. 20. yüzyılın ilk çeyreği Osmanlı devleti’nin en sancılı dönemlerinden biridir. Bu süreçte ardı arkası kesilmeyen savaşlar ve savaşların arkasından gelen yenilgiler toplumda vatanperverlik duygusunun gelişmesine sebep olmuştur. Ayrıca vatan savunması için mücadelenin şiddetlendiği zamanlar olmuştur. İşte tam bu zamanda bu kaleme alınan “Vatan Şarkısı” adlı manzum şiir, bu duyguların tercümanı olmuştur:

“İşte adû, karşıda hâzır silah!
Arş yiğitler vatan imdâdına.
Arş ileri, arş bizimdir felâh;

Arş yiğitler vatan imdâdına.

*

Cümlemizin vâlidemizdir vatan;

Herkesi lutfuyla odur besleyen.

Bastı adû göğsüne biz sağ iken,

Arş yiğitler vatan imdâdına.” (TAVIN, s.112).

Vatan, hürriyet gibi duyguları aşlamak amacıyla yazılan şiirlerde amaç toplumda vatan ve hürriyet gibi duyguları yeşerterek toplumu olası maddi ve manevi saldırılar karşısında teyakkuza geçirmektir. Bu duygu ve düşünce doğrultusunda kaleme alınan “Vatan ve Hürriyet Şarkısı” adlı şiir metninde, bu ileti şiirin son iki dördlüğünde yoğun bir şekilde işlenilmiştir:

“Kaplamiştı gökleri zulmet;

Bize olmuştu giryeler âdet;

Cehdiniz geldi; birden imdâda;

Kurudu eşk-i dîde-i millet

*

Ey enîs-i cihân hürriyyet!

Şân-ı Osmâniyân hürriyyet;

Yaşa binlerce yaşa azîz û kerîm!

Yaşa ey yâr cân hürriyyet!” (TAVIN, s.112).

Vatanseverlik değerinin, işlendiği metinlerde bu değer yoğun bir şekilde işlenilmiştir. Söz konusu metinlerde, milletin ortak paydası olan vatan için fertlerin çektiği çileler ve yaşadığı ıstıraplar kahraman gazilerin, şehitlerin, askerlerin şahsında betimlenmiştir. Bu betimlemeyle fertlerin vatanın kurtuluşu için çalışması ve her türlü fedakârlığa katlanılması gerektiği düşünesi vurgulanmıştır.

4.10. Yardımseverlik Değeri

Türkçe Sözlük’te (2009, s. 2135), “Hayırseverlik” olarak tarif edilen yardımseverlik kavramı; bireyin, kendi güç ve imkânları ölçüsünde başka birine hiçbir menfaat beklemezsizin maddi ve manevi yönden arka çıkma halidir.

Güçlü bir toplumun meydana gelmesinde yardımlaşma değerinin önemi büyüktür. Toplumda sevgi ve saygının yaygınlaşması için insanların birbirine yardımcı olmaları gerekmektedir. Bu yüzden çocuklara erken yaşlardan itibaren yardımlaşmanın güzellikleri kavratılarak aşılması gerekmektedir (Ulu, 2018, s. 262). Yardımseverlik duygusu çocuğu bencillik ve cimrilik hastalığından kurtararak çocuğun paylaşımcı ve özverili bir birey olmasını sağlar.

Çalışma kapsamında incelenen eserde yardımseverlik değeri; üç temel alt başlıkta incelenmiş konu ile ilgili bulgu ve yorumlar aşağıda verilmiştir:

4.10.1. Merhamet

“Bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acıma” (Türkçe Sözlük, 2009, s. 1373), olarak tarif edilen merhamet kavramını Tanrıku (2015, s. 33) ise “Merhamet, kişinin olumsuz süreçten sonra, içinde oluşan pozitif duygu” biçimde tanımlarken Hökelekli (2011, s.70)’de merhameti, adalet ve eşitlik duygusunun kaynağı olarak tanımlayarak merhamet kavramın diğer değerlerle olan münasebetini geniş manada tanımlayarak önemini vurgulamıştır.

Toplumların refaha ulaşmasında merhamet değeri önemli bir faktördür. Çünkü merhamet duygusundan yoksun olan toplumlarda bencillik ve duyarsızlıklar görülür. Fakat merhamet duygusunun toplumlarda gelişmesi durumunda sevgi ve dayanışma duygusu güçlenerek insanların yardımseverlik duyguları güçlenir (Kavaklı, 2019, s. 245). Bu yönüyle merhamet duygusu, toplumu bir arada tutan doğal çimento vazifesi görmektedir. Toplumlar, toplumsal ve bireysel mutluluk ve refah için gerekli olan merhamet duygusu sayesinde toplumsal birlikteliklerinin güçlenmesinin yanında bireysel düşmanlık ve bencilliğin yerini güzelliklere tebdil etmesine vesile olur.

Merhamet duygusuna sahip insan, kendini kötülüklerden alıkoyduğu gibi içindeki merhamet duygusu onu sadece insana karşı değil insan dışındaki tüm varlıklara karşı iyiliğe ve şefkate yönlendirmektedir. Bu sebepten geniş bir merhamet perspektifiyle eğitim verilmeli bu kapsamda hastane, huzurevi, mezarlık benzeri ziyaretleri eğitim kapsamına alınmalıdır (Ecerkale, 2019, s. 11).

Çalışma kapsamında incelenen eserde merhamet değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar aşağıda verilmiştir:

Merhamet duygusu sayesinde insanoğlu hemcinsine Őekfat gösterip kol kanat gerer. Hele bu zayıf, gcsz bir ocuk olması durumundaysa insandaki merhamet duygusu daha da artarak en katı yreklı insanın bile kalbinin yumuŐamasını sağlar. Ahlâkî Ders st başlığı altında yer alan “İyilik Zâyi Olmaz” adlı metinde merhamet duygusu neticesinde insanın hemcinsine karşı Őekfati Şöyle işlenilmiştir: Kampani, korsanlar tarafından adaya terk edilmiş olan Ekrem adındaki çocuğa sahip çıkarak onu evine götürür. Kampani karısına:

“Oranya! İŞte sana bir ocuk getirdim; gemiciler buraya bırakıp kaŐmıŐlar. Zavallı! Burada kimseyi tanımaz; rica ederim, Şu ocuğa evlâdın gibi bak!” der. Zevcesi zâten kendi millet ve mezhebinden bile olsa iyilik etmek istemediğinden: “Bu çocuğu ne yapacağım?” diye mırıldanmaya başlar. Kampani de: “Oranya! Beni dinle! Bu ocuk kardeşimiz sayılır. Kendi cinsimiz olan insânlara acımak; dince ve akılca farz değil midir?” Şeklinde birtakım nasihatleriyle karısını g bela ikna eder” (TAVIN, s. 98).

Merhamet duygusu, bazen de insanın kendisine zulüm eden insanlara karşı halim selim davranarak onların yaptıkları davranışların zıddını yaparak merhamet etmeyi gerektirir. Ahlâkî Ders st başlığı altında yer alan “Bahri ile Bedri Hikâyesi” adlı metin de merhamet duygusunun iki farklı fitrata sahip ocuk üzerinden Şu Şekilde hikâye edilmiştir: Bedri, kendisine zulüm eden Bahri’yi cezalandırabilecek firsatı varken ona merhametli davranarak onu bulunduğu sıkıntıdan kurtarması olayı anlatılmaktadır. Hikâyeye göre: Bahri bir kıtlık esnasında açlıktan kırılan Bedriye bir parça ekmeği bile reva görmeyip onu terslemiŐtir.

Aradan bir yıl gibi bir zaman geçtikten sonra Bahri kaybolan keçisini bulmak için dağa çıkmış. Keiyi ararken çokça yorulmuŐ, nerdeyse susuzluktan bayılmak seviyesine gelmiştir. Bahri, tam o esnada dağa koyunlarını otlatan Bedri’nin bir ağaç gölgesinde oturduğunu ve yanında bir su testisi olduğunu fark edip yanına giderek Bedri’dan kendisine bir parça su vermesini rica etti. Bedri ise: “Haydi işine git! Sana verecek suyum yoktur” cevabını verdi.

Bahri, zamanında Bedri’nin bir parça ekmek istediğini fakat ekmeği ona vermediği gibi onu azarladığını hatırlayıverdi. Bahri ağlayarak affını Bedri’dan istedi.

Bedri, merhamet ederek su testisini Bahri'ye uzattı. Bahri susuzluğunu giderip memnun oldu. Bahri: “Bana verdiğin bu suyun hakkını Allah ödesin!” diyerek dua etti (TAVIN, s. 61-62).

Merhamet duygusu nasıl ki ebeveynlerde bilhassa annelerde ziyadesiyle tecelli ederek, annenin yavrularına karşı göstermiş olduğu şefkat ve merhamet duygusuyla evlatları üzerinde titreyerek onların her türlü tehlikelerden korumasını sağlıyorsa aynı zamanda anne ve babaya fedakârca hizmet ettirir. Aynı şekilde insandaki merhamet duygusu insanın hemcinsine karşı merhamet duygusuyla harekete geçerek hemcinsinin başına gelen ya da gelebilecek felaketleri defetmektedir. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Zerzele-Yanardağ” adlı metinde geçen bir hikâyede insanoğlunun hemcinsine karşı göstermiş olduğu merhamet duygusu en üst perdeden şu şekilde yer almıştır: 1808 yılında İtalya'nın Sicilya adasında gayet şiddetli bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremde Sicilya adası civarındaki 10 köy harap olmuş. 20.000 nüfus ise yaşamını yitirmiştir.

Deprem felaketini haber alır almaz Kral ve Kraliçe tebdili kıyafetle olay yerine giderek yaralılara yardımcı olmaya çalıştılar. Öyle ki yaralıların tedavisi için didinen Kraliçe'nin gayreti o dereceydi ki herkes kendisini “merhamet meleği” olarak adlandırmıştı. Kral ise canını hiçe sayarak viraneleri gezerek feryat edenlere yaklaşarak: “Serîan size imdâd gelecektir” diyerek onları teselli ederdi. Ağlayıp bağırsan çocukları kucağına alarak severdi” (TAVIN, s. 82).

Merhamet değeri, diğer tüm değerler gibi insanın fitratında yer almakla beraber eğitim yoluyla telkin edilerek bireye öğretilir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Bir Küçük Çoban ile Avcı” adlı hikâyede Dursun adlı küçük çoban ile avcı arasında geçen diyalogda merhamet erdeminin bireye eğitim yoluyla kazandırılabilceğini göstermektedir:

“Avcı: -Size minnettâr olduğuma bir nişâne olmak üzere hiç olmazsa akçe ile dolu olan şu kesemi sana vereyim.

Dursun: -Kabûl etmem. Vâlidem râzı olmaz. Hem de bana darılır; zîrâ mektebde hocamdan, evde vâlidemdan öğrendim, ki: “Muhtâclara yardım etmek insânın vazîfesidir. Parayı kabûl edecek olsam; ettiğim iyiliği satmış olurum. Ben; o mevkide sana peynir, etmek vermekle yalnız borcumu edâ etmiş oldum” (TAVIN, s.108).

4.10.2. İşbirliği

İşbirliği “Amaç ve çıkarları bir olanların oluşturduğu çalışma ortaklığı, teşrikimesai” (Türkçe Sözlük, 2009, s. 995), şeklinde tanımlanan bu kavram toplumsal yaşamda insanların en fazla ihtiyaç duyduğu ilkelerin başında gelmektedir.

İnsan, toplumsal bir varlık olmasından ötürü hayatın her safhasında işbirliğine gereksinim duymaktadır. Çünkü insanoğlu var olan işlerin kolaylaşması, sorunların çözümü konusunda her vakit iş birliğine ihtiyaç duyar (Ağaoğlu, 2018, s. 64).

Çalışma kapsamında incelenen eserde iş birliği değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar aşağıda verilmiştir:

İnsanoğlunun, beşeri yaşamda rahatını ve huzurunu temin etmek için bir arada yaşamaya mecburdur. Çünkü hayatta kendisine gerekli tüm ihtiyaçlarını tek başına karşılaması da mümkün değildir. Bu sebepten kendisine gerekli ihtiyaçlarını ise iş birliği sayesinde temin ederek hayatını kolaylaştırır. Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Sanat” adlı metinde insanoğlunun beşeri hayatın zorlukları karşısında işbirliğine olan gereksinimi şu şekilde izah edilerek iş birliği erdeminin önemi vurgulanmıştır:

“İnsânların şerâit-i hayâtiyyesinden* biri de: topluca yaşamak ve yekdiğerinden istifâde etmektir. Bir sanatkârın mahsûl-i destinden*; diğersanatkârlar da müstefîd olur; çünkü bir adem; ne her sanatı tahsîl edebilir, ne de her sanatı icraya iktidârı bulunur. Binâenaleyh kunduracı ekmekciye; ekmekci de kunduracıya muhtâcdır. Onun gibi dülger; terziye, terzi de dülgerelâzımdır. Kitâbcı ve matbaacı; bu sanatkârların imâlâtıyla* fâidelenir. Sâir sanatkârlar da bunların vücûda getirdiği âsâr-ı nâfiasını* mübâyaa* ve mütâlaa ederek müstefîd olurlar” (TAVIN, s. 23-24).

Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye - Atalar Sözü” adlı metinde toplumların ortak kanaatlerinin sözcüsü olan atasözlerinden derlenen sözlerin içerisinde yer alan “İyilik; iki baştan olmalıdır” (TAVIN, s. 25), sözü ile iyilik gibi bir güzelliğin dahi iş birliği sayesinde zuhur edebileceğini dile getirerek iş birliğinin önemi gözler önüne serilmiştir.

İşbirliği erdeminin soyut boyutu olan meşveret kavramı “Bir konu hakkında birinin düşüncesini sorma, danışma; iki veya daha fazla kişinin birbiriyle fikir alışverişinde bulunması” (Türkçe Sözlük, 2009, s. 1380), halidir. Meşveret kavramı literatürde

danışma, müşavere, konsültasyon, şûra, istişare, müzakere, icmal olarak da bilinmektedir.

Meşveretten maksat bireyin eksikliğini fark ederek problemler karşısında en iyi çözüm önerisini bulmak için bireyin alanında uzman, bilgili ve güvenilir kimse veya kimselerden fikir alışverişinde bulunması ve sorunun çözümü için ortak akıl neticesinde ortaya çıkan çözüm fikrinden istifade etmesidir. Bu yönüyle meşveret çözüm anahtarı olarak da görülebilir.

Meşveret İslam'dan önce de var olan insanların sorunlarını çözmeye biçimidir (Bozkurt, 2019, s. 56). İslam'ın zuhuru ve ayetlerin peyderpey inmesinin ardından Allah'ın; peygamberin şahsında tüm müminlere hitaben “Onlar işlerini aralarında toplanıp istişare ederler” (Şuara, 42/38), “Onlarla meşveret et” (Âl-i İmrân, 3/159), buyrukları ve Hazreti Peygamberin bu ayetler doğrultusundaki fiili uygulamaları ki sahabeden Ebu Hüreyre “Ben Resullah'tan daha fazla arkadaşlarıyla meşveret eden birini görmedim” (Tirmizi, Cihad, 35), sözü Hazreti Peygamber'in bu konuda ne kadar hassas olduğunun bir işaretidir. Meşveret hem Allah'ın bir emri hem de Peygamber'in bir sünnetidir. Bu sebepten dolayı ihtiyaç hâsıl oldukça müracaat edilmesi gereken zaruri bir gerekliliktir.

İslam devletlerin yönetim geleneğinde sıkça başvurulan meşveret geleneği Osmanlı Devleti'nde de, devlet işlerinin daha sağlıklı yürütülmesi amacıyla gerektiğinde sıkça başvurulan bir yöntemdir (Akyıldız, 2003, s. 248). Kolektif düşüncenin ön plana çıkarılarak atılacak olan adımlarla şahsi ihtiras ve öngörüsüzlüğü ortadan kaldırmak ve daha sağlıklı kararların alınması için ortaya çıkan meşveret düşüncesi Osmanlı devlet yönetiminde önemli bir yer teşkil etmektedir. Osmanlı'da meşveret geleneği çağın gerekliliğinden de etkilenerek sürekli değişmiş ve değişikçe tekâmüle uğramıştır. Bu dönüşüm için farklı devletlerin meşveret usullerinden istifade edilir. Bu istifade edilen usuller farklı düşüncelerle sentezlenerek yeni bir çözüm metodu oluşturulurdu. Bu metodların yanı sıra Osmanlı'da meşveret için akıllı, işinin ehli, alanında söz sahibi kişilerin görüşlerinden yararlanılırdı. 19. yüzyılın Osmanlı devletinin idare şekli de sözü edilen anlayışın ruhunu meydana getirmektedir (Erdoğan, 2017, s. 466). Nitekim Osmanlı'daki “meşrutiyet yönetimi” biçimi bu anlayışın tezahürüdür.

İncelenen eserin meşveretle ilgili bulgu ve yorum sadece “İbret-bahş Bir Kelâm-ı Pâdişâhî” adlı metinde yer alan Sultân V. Mehmed'e (Padişah Mehmet Reşat) ait olan

meşveretin önemi hakkında sarf etmiş olduğu “Öteden beri mu’tâdımdır: Cüziyât umûra varıncaya kadar meşveretsiz bir şeye teşebbüs etmem” (TAVIN, s. 73), sözüdür. Bu söz sultanın meşverete verdiği ehemmiyetin tezahürüdür. Gerçi meşveret hükümdar, yöneticiler üzerinde bir baskı unsuru değil bilakis alınacak olan kararların alanında uzman, öngörüsü yüksek olan bilgili kimselerin görüşü alınarak daha isabetli ve doğru kararlar alınıp var olan müşkülü çözüme yöntemidir.

4.10.3. Cömertlik

Cömertlik kavramı Türkçe Sözlük’te (2009, s. 374); “Cömert olma durumu, ahilik, semahat, mürüvvet” şeklinde tanımlanırken cömertlik, bireyin elinde olan mal ya da para gibi değerli maddi imkânlarını gerektiğinde ihtiyaç sahiplerine hiçbir menfaat beklemezsizin gönülden vermektir.

Cömertlik, hem İslam dininin hem de toplumların sevip hoşlandığı bir davranış biçimi olup bireyin kazanması gereken güzel davranış biçimlerinden biridir. Bu sebepten İslam dinindeki zekât, sadaka, fitre, infak gibi malla ilgili dini vecibelerle cömertliği yaygınlaştırarak cömertlik vasıtasıyla yardımseverlik duygusunu bireye aşılama amacı güder.

Cömertlik duygusunun fazla olduğu toplumlarda paylaşma, yardımlaşma gibi insani değerlerin getirmiş olduğu maddi ve manevi haz sayesinde toplumsal refah ve huzur artarak toplumsal iletişim bağları güçlenmektedir (Ağaoğlu, 2018, s. 47). Cömertlik değeri, toplumda sosyal tabakalar arasında meydana gelebilecek çatışmaları önleyerek toplumda olası bir kaosun ortaya çıkmasına engel olmaktadır.

Çalışma kapsamında incelenen eserde cömertlik değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar aşağıda verilmiştir:

Cömertlik, tutumluluğa engel olmadığı gibi bilakis kişinin cömertliği tutumluluğu oranındadır. Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Tasarruf-Âkçenin Ehemmiyeti” adlı metinde tasarrufun ehemmiyetinin anlatılmasının yanında cömertlik değerinin önemi vurgulanmaktadır. Metinde cömertlik ve tutumluluk değeri ile ilgili verilen bir hikâyede bu değer şu şekilde işlenmiştir: Zamanında Londra’da büyük bir yangın vukua gelmiştir. Bu yangın sebebiyle birçok fakir, yersiz yurtsuz kalmıştır. Bu mağdur insanlara yardım toplanması amacıyla şehirde bir komisyon kurulur. Komisyon üyeleri vazifeleri gereği servet sahibi kimseleri ziyaret ederek yardım toplamaktadır.

Yine bu amaçla servet sahibi zengin bir adamın evine giderler. Hane sahibi komisyon üyelerini pek hiddetli karşılar. Çok geçmeden hiddetin sebebi anlaşılır. Hane sahibi; hizmetçi kız tarafından ucu yakılmamış bir kibrit çöpünü yere atmıştır. Komisyon üyeleri ise bu manzara karşısında bir kibrit çöpü için hiddetlenen adamın yardım için sıcak davranmayacağını ummalarına rağmen geliş sebeplerini hane sahibine beyan ederler. Hane sahibinin daha hiddeti geçmemesine rağmen gidip 400 İngiliz lirasını getirerek komisyon üyelerine verir. Komisyon üyeleri bu hal karşısında hayret edince hane sahibi zengin adam şöyle demiştir: “Taaccüb etmeyiniz. Eğer ucu yanmamış kibriti muhâfaza etmeyecek derecede müsrif olsa idim şimdi hayrâta sarf edecek kadar para biriktiremeyecektim. Sahî olmak isteyen; iktisâda riâyet etmeli.” demiştir (TAVIN, s. 89).

Yardımselik duygusunun yer aldığı metinlerde genellikle insanların hemcinsinin zor zamanlarında ona kol kanat gererek yardımcı olması gerektiği düşüncesi verilmiştir. Bu düşünceyle insanın bencil olmamasını elinde bulunan maddi ve manevi imkânları seferber ederek müşkül durumda olanlara yardımcı olmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

4.11. Bilimsellik Değeri

Bilim “Genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi” demektir. Bilimsel kavram ise “Bilimle ilgili, bilime dayanan, ilmi” olma durumudur (Türkçe Sözlük, 2009, s. 269). Bilimsellik ise bilimsel olma hali şeklinde tanımlanabilir.

Temelinde akıl, bilgi, eleştiri, mantık olan bilgi; toplumların sağlıklı bir şekilde gelişmesi için ehemmiyet verilmesi gereken değerlerden biridir (Akpınar, 2015, s. 54). Gelişmiş toplumların temelinde yatan gerçek; bu toplumların bilime, fenne verdikleri değerden ileri gelmektedir.

Okumak, öğrenmek, bilmek, toplum nazarında daima olumlu karşılanmış, bilgili olmak insani bir değer olduğu gibi dini bir değer de sayılmaktadır. Nitekim İslam’ın ilk emri oku’dur. Bu sebeple insanın okuduklarını, öğrendiklerini aklın muhasebesinden geçirerek sorgulayan, sorguladıklarını ise bilimsel bir süzgeçten geçirerek sağlam verilere ulaşan birey bu sayede hayatta karşılaşması muhtemel olaylara, durumlara karşı daha eleştirel bir bakış açısıyla daha doğru kararlar alabilir.

İnsanoğlu fitratı gereği kendisini ve etrafını tanıma ve anlama gayreti içerisinde olmuştur (Gümü, 2017, s. 72). Bilimsel temelli çocuk kitapları ise çocukların ilgisini

çekerek onları okumaya sevk etmekte bu şekilde merak ettikleri bir çok konuyu okuyarak öğrenme fırsatını yakalayarak daha başarılı olmalarına sebep olmaktadır (Emiri, 2014, s. 54). Bu tür kitaplar; çocuklara bilimsel süreci kazandırmaktan ziyade anlama, bilme, keşfetme, merak duygularını kamçılıyarak bilinmeyeni bilmeye sevk eder.

Her yönden gelişmiş bir toplumun anahtarı olan bilimin bir ülkede gelişmesi için çocuklara bilimsellik değerinin anlamı ve öneminin kavratılması gerekmektedir (Kumbasar, 2001, s. 106).

Çalışma kapsamında incelenen eserde icat etme, hayal- merak, düşünme, sorun çözme, bilim ve ahlak ilişkisini ele alan bilimsellik değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

İnsanoğlunun gelişimi için çok önemli bir yer teşkil eden kağıt üretiminin tarihsel gelişimi ve dönüşümünün anlatıldığı Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Kâğıt- Mukavva” adlı metinde kağıt makinasının mucidi şu şekilde anlatılmıştır: “On yedinci ve on sekizinci asırlarda kâğıt imâli sa’natı; Fransa ve Almanya’da terakkî etti. Süratle kâğıt yetiştirmek için makineler ihdâs olundu. İlk defa makine icâd eden; Fransalı [Louis Robert] nam zât olmuştur” (TAVIN, s. 12-13).

Günümüz çağdaş matbaanın mucidi Johannes Gutenberg ve katkıları Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Tabâat – Basmacılık” adlı metin şu şekilde anlatılmıştır: “Mahsûlât-ı fikriyyenin* tamîmi* için yegâne* vâsıta olan fennî tabâat; mîladın 1438 tarihinde ihtirâ* olundu. Mûcidi; Almanyalı [Gutanberg] nâm zâttır” (TAVIN, s. 29).

Balon’un icadı ve tarihi süreci içerisindeki değişim ve dönüşümün anlatıldığı Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Balon” adlı metinde Balon’un mucidi olan Montgolfier kardeşler şöyle anlatılmaktadır: “İlk defa balon yapan, havaya çıkararak; [Mongolfiye] Karındaşlar olmuştur. Târîh-i icâdı; 1783 senesidir” (TAVIN, s. 56).

Barometreyi icad eden Galile ile ilgili Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Mîzânü’l-Havâ-Barometru” adlı metinde Galile ve icadı olan barometre şu şekilde anlatılmıştır: “Mîzânü’l-havâ; havayı nesîmînin* ağırlığını, hafifliği ve onun sâir tebeddülâtını* gösterir bir âlettir. Hikmet-i tabîyyeden olan bu âlet; târîh-i mîlâdın 1643 senesinde icâd olunmuştur. Mûcidi; [Galile] nâmı hikmet-şinâs meşhûrun şâkirdânından İtalyalı [Toriçelli] nâmı zâttır” (TAVIN, s. 104).

Evren; bilinmezliklerle dolu olduğu gibi doğada olup insan tarafından keşfedilmeyi bekleyen maddeler, varlıklar, canlılarla doludur. Helyum gazını keşfeden Cavendish adlı kaşif ile ilgili “Balon” adlı metinde kendisinden şu şekilde bahsedilmiştir: “Müvellidi’l-ma”; birçok cisimde bulunduğu gibi suda dahi vardır. En ziyâde; kömür ve toz madenlerinde bulunur. Hicret’in 1180 târîhinde (Cavendish) nâm zât bulmuştur” (TAVIN, s. 56).

Bilimsel düşüncenin temelinde hayal ve düşünce önemli bir unsurdur. Bilimin tekabül etmesinde hayal ve düşünce en büyük iki faktördür. Bilimsel icadların ortaya çıkmasında hayal ve düşünce mahsulünün işlevi “Balon” adlı metinde şöyle anlatılmıştır: “İnsânlar; fûnûn sâyesinde vapurlarla denizleri, demir yollarla; karaları kolayca gezip dolaşmak yolunu bulduktan sonra bir de havalara çıkmayı, havanın boşluğunda tedkîkât* icrâ etmeyi düşündüler. Nihâyet buna dâir de bir âlet ihtirâ’ına muvaffak olmuş, ismi de (balon) tesmiyye kılmışlardır” (TAVIN, s. 56).

İlmin ve bilimsel düşünce gelişiminin anahtarı merak duygusudur ki insanoğlu bu sayede birçok bilinmeyeni aşarak yeni ufuklara yelken açmıştır. İnsan vücudunun organlarının anlatıldığı Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Cism-i İnsân” adlı metinde insan vücudun organları ve vazifeleri merak etme duygusu aşılayarak insanı araştırmaya sevk etmektedir:

“İnsân; vücûdunun terkîbâtını, cismindeki harâretin sûret-i husûlünü, zihnin ve midenin vazîfesini, nasıl teneffüs ettiğini, kalbin ve dimâğın* ne gibi bir şekli olduğunu, havâ-yı nesîmînin hayât-ı beşere* ne gûnâ tesîrâtta bulunduğunu bilmek kadar mühim şey olamaz. Kezâ nasıl hazım edildiğine ve kemiklerin, sinirlerin, kanın, böbreklerin vücûdda ne hidmette bulduklarına âgâh olmak kadar elzem bir keyfiyyet tasavvur edilemez” (TAVIN, s. 69).

İnsanoğlu, doğada ve evrende vuku bulan olaylar karşısında sürekli şaşkınlık ve merak duygusu içerisinde olmuştur. İnsanın merak ettiği konulardan biri ısı ve ışığın evrende ne şekilde bir yerden başka bir yere intikali konusu ve renklerin ne şekilde vücuda geldiği konusudur. Bu intikal olayı ve renklerin oluşumu Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Renkler” adlı metinde şu şekilde belirtilmiştir:

“Ecrâm-ı semâviyye aralarındaki açıklıklarda havadan hafif olarak [esîr] nâmıyla bir cism-i latîf var, ki ziyâ ve harâreti nakleder. Ziyâ şûâları*; o

cisimden, havaya, havadan da suya geçerken kendi istikâmetini tebdîl eder. Bu tebeddül-i istikâmet kâidesine (inkisâr-ı ziyâ) denir. Ziyânın uğradığı şu inkisâr; onun muhtevî* olduğu eczâ ve terkibâtın neden ibâret bulunduğunu hall*etmeye vesîle olmuştur. İşte (elvân-ı tabîiyye) denilen yedi renk; onun terkibâtında görülmüştür. Bunun fennî tabîri (tayf-ı şems)dir” (TAVIN, 64-65).

Bilinmezlikler karşısında şaşkınlığı ve merak duygusu kabaran insanoğlu, bu şaşkınlık ve merakını deney ya da somutlaştırma sayesinde gidermiştir. Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Havâss-ı Hamse-yi Zâhire” adlı metinde insandaki beş duyu organından biri olan kulağın, duyma olayını ne şekilde gerçekleştirildiği somutlaştırılarak kavratılmaya çalışılmıştır:

“Seda; cisimlerin birbirine urulmasından husûle gelen hafif bir titreme netîcesidir. Bu titreme; heman havaya yayılır; havadan da derhâl kulağımıza gelir. Bu sûretle işitiş vâki olur. Buna güzel bir misâl de fonograf âletidir. Bu âletin geniş ağzından hızlıca bağırdığımızda maden tahtası üzerine iliştirilen sivri uç; titreyerek ifâdeleri oraya zabıt eder. Sonra âletteki o sivri uç; mezkûr tahta üzerinden aksi tarafa dönmeye başlayınca yine titreme kâidesince o ifâdeler; hârice, kulaklara gelir” (TAVIN, s. 37).

İnsanoğlu karşılaştığı sorunlar karşısında elinde var olan imkânları seferber ederek var olan sorunun üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Arzın Tabakaları – Madeniyât” adlı metinde insanoğlunun doğada bulunan gümüşün sertliğini artırmak için yaptığı işlemler, ve bu işlemde hasıl olan netice bilimselliğin problem çözme yönüne örnek teşkil etmektedir: “Gümüşü daha ziyâde sertleştirmek için içine bir mikdâr bakır katılır. O zamân: kuyumculukta, sikke vesâir envâi edevât ve tezyînâte mahsûs eşya yapılmaya yarar” (TAVIN, s. 95).

Perhizin öneminin anlatıldığı Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Ekl-i Taâmın Usûl-i Fenniyyesi” adlı metinde yemek yemenin ne şekilde olması gerektiği, mide problemlerinin çözümü için yapılması gerekenler şu şekilde ifade edilerek bilimin sorun çözme yönüne atıf yapılmıştır:

“İyice çiğnenilen, salya ile mükemmelce ıslatılan lokmalar; boğazdan aşağı indirilirse mideye; kudretinden ziyâde iş gördürmüş olacağız. Binâenaleyh onu dâimâ yorgun, dâimâ zaîf bırakmış bulunacağız. Mide;

böyle belâyaya uğramış olursa îfâ-yı vazîfede âciz kalacağı tabiidir. O hâlde henüz erimemiş, sertçe kalmış taâmlar bağırsaklara gideceği için şimdi eziyet çekmek, iktidârından fazla yük yüklenmek sırası; son hazım âleti bulunan bağırsaklara gelmiş olacak” (TAVIN, s. 111).

İnsanoğlu, bilgi sayesinde hayatın maddî zorluklarının üstesinden gelerek hayatını kolaylaştırdığı gibi zihin ve hayal dünyasını aydınlatarak manevî âlemini de nurlandırır. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Mekteb” adlı metinde ilim ve fennin insan üzerindeki olumlu etkisi şöyle beyan edilmiştir: “Mekteb; zihnin iktidârını takviyye*, fikrin nemâsına* hizmet eder; medeniyyete rehnümâ olur; ulûm û fûnûnun kesîrû'l-nev* esmâriyle* dimâğın bağçesi feyiz-dâr* olur; bizi zîrâ nurlara gark eder. İnsaniyyet denilen hiss-i mübârek; orada edinilir” (TAVIN, s. 19).

Bilinmezlik karşısında birey, cehaletin etkisi ile asabileşip hata yapabilmektedir. Yankı olayını bilmeyen çocuğun yaşadığı maceranın anlatıldığı Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Aks-i Sada* ve Mukâbele-yi Bi'l- Misil” adlı metinde hikâyenin sonunda annesi çocuğuna olayın iç yüzünü açığa vurarak yankı olayını somut ve mantıklı bir şekilde anlatarak konuyu kavratmaya çalışmıştır: “Bir kimse; dağlık, kayalık, mağaralık, kuyu ve sahrinc* gibi yerlerde hızlıca bir ses çıkarınca ses; oralara çarparak geri dönüp tekrarlanır” (TAVIN, s. 28).

Birçok toplum, ilim ve fennin rehberliği doğrultusunda kültürel ilerlemenin yanında elde ettikleri bilgi ve tecrübeleri sayesinde sanayilerini geliştirmiş akabinde bu gelişim ekonomik olarak da kalkınmalarını sağlamıştır.

İpek böcekçiliği ve böcekçilik sanatının ortaya çıkışı, tarihi gelişim süreci, ipek böceğinin gelişim evreleri ve tekstilin ham maddesi olan ipeğin yapımının anlatıldığı Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “İpek Böceği - Böcekçilik Sanatı” adlı metinde ipek böcekçiliği ve böcekçilik sanatının ülke ekonomisine olan katkısı ifade edilerek sanayinin ülke ekonomisine olan katkısı dile getirilerek bilimsellik değerinin önemi dolaylı olarak vurgulanmıştır (TAVIN, s. 44-46).

Bilim ve ahlak birbirinden uzak kavramlar olarak algılansa da toplumların ahlak yapısının oluşumunda aktif role sahip iki temel olgu olmalarının yanında toplumu ayakta tutan iki önemli sütundur. Bilimin ürettiği bilgilerle insanoğlu hayatını sürdürme ve ürettiği bilgiyi gelecek nesillere aktarma gayesi güderken; ahlak ise geliştirmiş olduğu normlarla toplumsal düzeni sağlayarak yaşanılabilir bir toplumun temel taşlarını

döşemektedir. Uygarlıkların çökmesi bu iki temel sütundan birinin ya da ikisinin çökmesinden ileri gelmektedir. Bir cemiyetin çağdaş uygarlık seviyesine sahip olması onun teknolojiye ileri gelmesinde değil, bilakis üretilen teknolojinin cemiyetin daha müreffeh yaşanılabilir; ahlaki değerlerini gelecek nesillere aktarabilme muvaffakiyetindedir (Çiftçi, 2006, s. 161).

Bilimsel bilginin fiiliyatta kullandığı nesne doğayken, ahlaksal bilginin fiiliyattaki hali ise davranışlardır. Ahlaksal bilginin arka planında ise inançlar ve din olgusu yer almaktadır. Bu açıdan birbiriyle hiçbir bağlantısı yokmuş gibi duran bu iki bilgi çeşidinin bilimsel bilginin fiiliyata kullanılması sonucu oluşması muhtemel doğa ve insan türü üzerindeki olumsuz etkisi düşünüldüğünde, bu olumsuz tablonun ortaya çıkmasını engellemede ahlaksal ilkelerin önemi daha iyi anlaşılabilir. Çünkü ahlaksal erdemler, bilimsel bilgilerin pratikte doğa ve insan türü üzerine neyin iyi, neyin kötü olduğunu telkin ederek ortaya çıkması muhtemel olumsuzlukları engellemektedir (Ceylan, 1995).

Bilim, insanlığa hizmet ettiği müddetçe insanlığın sosyal gelişimini olumlu etkilerken bunun aksi ise insanlığı felakete sürüklemektedir. İnsanoğlunun mutluluğa ve huzura kavuşması için bilimin ve ahlakın işbirliği içinde olması gerekmektedir (Akdoğan, 2009, s.42). Sosyal gelişme çerçevesi içerisinde değerlendirebileceğimiz bu durum maddi ve manevi koşulların iyileşmesi olarak tanımlanabileceği gibi bu süreçte manevi unsur olan ahlaki değerler, maddi unsur olan bilime yön verecek bir fonksiyondadır (Akdoğan, 2009, s. 27).

Çalışma kapsamında incelen eserde bilim ve ahlak konusu yalnız bir metinde işlenmiştir. Konu ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Pozitif etkinlikler ve açıklamalar alanı olan bilim; düşünme, tasarlama, uygulama ve yayma yöntemi içerisindeki tüm uygulayıcıların insan olmasından ötürü ister istemez insani sübjektiviten etkilenmektedir (Aydın, 2007, s. 49). Bilim adamının sübjektiflikten çıkararak onu objektiflik seviyesine çıkararak herkes tarafından kabul görmesi ise onun dürüst, güvenilir, hakkı savunma, yararlı ve ilmi ile amel etmesinden ileri gelmektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “İlm ü Edeb-Kadr ü Haysiyet” adlı metinde bilim adamının sahip olması gereken ahlaki nitelikler ilgili kriterler metinde şu şekilde beyan edilmiştir:

“Hazreti İmâm Ali; “Yetim; ebeveynden mahrûm olanlar değil; ilm ü edebden, fazl ü kemâlden mahrûm kalanlardır.” buyurmuş. İnsânın kadir* ü şerefini artıran meziyyetlerin başlıcaları şunlardır: Edeb, ilim, sadâkat,* emâneti siyânet.* Edebi olmayan âkıl ile ameli bulunmayan âlim; şecâatli* fakat silâhsız askere benzer.

Edeb; ilmin amelidir. İlim; bir ağaç, edeb de onun semeresidir *. Edebi olmayan âlim; meyvesiz ağaç gibidir

İnsânın hakîki değeri; az çok ilmi ve ameli ile bilinir; ilmi ameli ne mertebede ise kıymeti de o kadardır” (TAVIN, s. 41-42).

Alem, insanoğlu için bir bilinmezlik ve içi sırlarla dolu efsunlu, kilitli bir sandıktır. O sandığın kilidini açan anahtar ise ilim ve fendir. Bu anahtar ancak uzun bir inceleme ve sabır neticesinde semeresini vererek bilinmezliğin sırrına vakıf olan bir tılsıma dönüşmektedir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Arzuyu Tahsil” adlı metinde, bu bilinmezliğin bilim ve fen sayesinde ne şekilde açıldığı ve insani terakkiye gark ettiğini açıklanarak ederek bilimin ve fennin önemi şu şekilde beyan edilmiştir: “Elhâsıl: insân için okumak, u'lûm ü fûnûn tahsîl eylemek kadar zevkli, safâlı bir şey yoktur. Âlemde görülen her güzellik, her terakkî, her sühûlet; mütâlaa sâyesinde vücûda gelmiştir” (TAVIN, s.49).

Doğadaki bilinmezliğin anahtarı her ne kadar zahiri olarak fen ve bilim görünse de hakikatte onlara bu enerjyi, tılsımı veren ise düşünmedir. Çünkü insan bir bilinmezlik karşısında, onu çözmek ve anlamak ve anlamlandırmak için daima kendisini meşgul eden nesneye, olaya bakıp düşünür ve bu düşündüklerini ise dikkatli bir şekilde gerçekleştirdiği vakit birçok bilinmezliğin sırlarını çözen tılsımlı anahtara dönüşmektedir. “Arzuyu Tahsil” adlı metinde bilimsellikte aklın ve düşünmenin ehemmiyeti, düşünmenin gücünü İngilizlerin dünyaca ünlü bilgisi Newton’a sorulan soruya verdiği cevapta saklıdır: “Kavânîn-i tabiiyyeyi* nasıl buldun?” diye sormuşlar: “Her şeyi etrâfiyla mütâlaa* ve mülâhaza* ederek.” cevâbını vermiş” (TAVIN, s. 51).

İncelenen eserde bilimsellik değeri 14 metinde ele alınmıştır. Ele alınan metinlerde bilimsellik değeri, icat etme, hayal-merak, düşünme sorun çözme, bilim ve ahlak ilişkisi ile ilgili 17 iletişimiyle en fazla işlenen değer olmuştur. Bilimsellik değerinin en fazla işlenen değer olmasında eserin kaleme alındığı 18. ve 19. yüzyılda pozitivist düşünceyle beraber toplumların ve devletlerin bilimselliğe yönelmeleri ve bilimsellikle toplumda

var olan birçok sorunun üstesinden gelme düşüncesi yatmaktadır. Bu düşüncenin bu kadar güçlenmesinde insanoğlunun doğa karşısında durmak bilmez mücadelesi ile yüzyıllardır gizemini koruyan olguları bilimsellikle çözme arzusu yatmaktadır.

4.12. Dua Değeri

“Yakarış, Tanrıya yalvarma, yakarış için söylenen dini metin” (TDK, 2009, s. 573), olarak tanımlanan dua; kulun, acziyet ve fakrının farkına vararak yaratıcıya yönelerek af, mağfîret, bereket, himmet talep etmesidir. Bunun dışında dua mazlumun, mağdurun sığınağı, yüce yaratıcıya dayanma, sabır dileme dergâhı, bireyin ve toplumsal iç huzurun kaynağı, insanların başkalarının iyiliği ve mutluluğu için temennilerde bulunma halidir.

İnsan, dua sayesinde Allah’ın kendisiyle beraber olduğunu hissederek manevi bir güç kazanır. Bu manevi güç sayesinde hayattaki olumsuz sorunların üstesinden gelmesini sağladığı gibi sağlıklı bir ruh ve beden yapısına sahip olmasını sağlar (Tosun, 2000, s. 6-7). Bu yönüyle dua, bireyin zihnini kötü düşüncelerden arındırarak kötülöklere yönelmesini engelleyerek ahlaki yapısını güçlendirmesinin yanında tevekkül, sabır gibi ahlaki değerlerini geliştirerek moral değerlerine olumlu katkı sağlar (Ayas, 2013, s. 79). Bu sebepten inanç ve ibadet öğretiminin vazgeçilmez fenomeni olan dua anlayışının öğretilmesi için bireyin dini gelişim dönemleri titizlikle takip edilip bilinmelidir. Ayrıca aile ve çevrenin birey üzerindeki duygusal etkisi göz önüne alınarak bireyde doğru bir şekilde dua anlayışının yerleşmesi için dini öğretimin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Ayas, 2011, s. 418-419).

Çalışma kapsamında incelen eserde dua değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Dua, Yüce Allah’a verdiği nimetler için içten teşekkür etme olduğu gibi nimetin devamı için niyazda bulunma vesilesidir. Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Sanat” adlı metinde yazar, içinde bulunan duruma şükrederek bu durumun hayırlara ve ilerlemelere sebep olacağı için teşekkürünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Hele Hûda’ya* çok şükür, ki biz de artık hür milletler sırasına girdiğimiz, meşrûtiyyetle idâre olur bahtiyarlığında bulunduğumuz için bundan sonra hem; serbestçe ictimâlar, ittifâklar, telefonla muhâbereler sâyesinde lâyıkiyla icra-yı sanat edebilecek, hem de şirketler teşkil ederek,

cesîm dârü'l-san'alar küşâd eyleyerek sanatın meziyyetini hakkıyla takdîr,
sanatkârânın mevkisi ne kadar âlî olduğunu tamamıyla idrâk edeceğiz”
(TAVIN, s. 23).

Dua, kulun acziyetini görerek, Yüce Allah'a içten yakarışıdır. Kul bu yakarışı ile Allah'ın büyüklüğünü dile getirerek acziyet ve çaresizliğini beyan ederek Allah'ın yardımını istemektedir. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Zeybeklerin Bir Manzumesi” adlı şiirde Hicri 1314 yılında Denizli'de meydana gelen deprem sebebiyle kaleme alınan şiirin 2. kıtasında şair, bir depremzedenin ağzından acziyetini dile getirerek Allah'ın yüceliğini takdis ederek O'dan himmet istemiştir:

“Birdenbire çöküyordu koca dam;
Başımıza taşlar yağdı o akşâm;
Elim belim tutmaz oldu ne yapam;
Senden başka Mevlâm kime yalvaram” (TAVIN, s. 83).

Dua, kulun kendi nefsi için dilekte bulunmanın yanında başkalarının iyiliği ve mutluluğu için yapılabildiği gibi kimi zaman, kulun kendisine yardım eden insanlara karşı duyulan memnuniyetin ve vefanın gereği olarak kul, yaratana el açarak bu insanların mutluluğu, selameti için dua etmektedir. “Zeybeklerin Bir Manzumesi” adlı şiirde Denizli'de meydana gelen deprem sebebiyle kaleme alınan şiirin 4. kıtasında şair, bir depremlerin ağzından depremzedelerin yardımına koşan ve kendilerine maddi ve manevi yardımları dokunan bu insanlara memnuniyetlerinin göstergesi olarak Allah'tan bu insanlara şefkat ve merhamet gösterilmesini istemektedir:

“Bize imdâd edenleri yaradan;
Esirgesin kötü gözden kazâdan;
Hak yanında sevgilidir ev yapan,
Çünkü ehl-i hayr oldu şitâbân” (TAVIN, s. 84).

Din, vatan, bağımsızlık, hürriyet gibi insanı fitraten aksiyona geçiren manevi değerlerin, maddi koruyucuları milletçe hem bir vatanseverliğin hem de vefanın bir işareti olarak millet; kendilerini maddi olarak koruyan orduları için hem başarı dileklerini arz etmek hem de vatan müdafaasında yararlılık gösteren şehit, gazi ve asker için yüce yaratıcıya dualarıyla iyazda bulunmuşlardır. Terbiyye-i Medeniyye Dersi üst başlığı altında yer alan “Hürriyeti Tebcil” adlı metinde yer alan vatana hizmetleri dokunan ordunun neferleri olan askerlere göstermiş oldukları fedakârlıklarından dolayı

kaleme alınan şiirin milletin maddi ve manevi bekçileri olan orduya hitaben, memnuniyetlerini dile getirdikleri şiirde dua değeri şu şekilde işlenmiştir:

“Vatan! Vatan! O batan nâm-ı pâk-mâzîde*;
Feda-yı cân ile kurtardınız bugün işte.
Yetim kalan bu kadar bin zavalı adamlar;
Hulûs-ı kalb ile şimdi bütün dua eyler.
Şecâatinle yaşa! Ey ketîbe-yi nusret*.
Saadetinle yaşa! Ey necîb* olan millet;” (TAVIN, s. 7).

Orduya, kumandanlara olan sevginin bir göstergesi olarak kaleme alınmış olan “Mebûsân Marşı” şiirin ilk dörtlüğünde askerlerin başarıları ve fedakârlıkları övüldükten sonra fedakârlıklarından dolayı ordunun şahsında başarı gösteren komutanlara şiirde yer verilen “yaşasın” nidalarıyla muhabbetin bir nişanesi olarak yer aldığı gibi Yüce Allah’tan bir dileğin, bir arzunun ifadesi olarak ordunun daima başarılarla gark olması için yapılan bir duadır. Bu dua ilgili şiirin dizelerinde şöyle ifade edilmiştir:

“Osmânlılar bugün oldu muzaffer*
Fethetti* vatanı yeniden asker
Açtı mebûslara yolu; süngüler
Yaşasın Niyâzi, yaşasın Enver” (TAVIN, s. 18).

Toplumlar, varlıklarını yokluktan koruyan ve kurtaran ordularına olan muhabbetlerinin neticesinde birçok şair ve yazar tarafından şiirler, piyesler, nesirler kaleme aldıkları gibi halk ise orduya olan muhabbet ve vefası orduyu daima dualarına dâhil ederek göstermiştir. “Hürriyeti Tebcil” adlı metinde halkın orduya olan bu muhabbetinin göstergesi olan duası ilgili metinde şu şekilde yer almıştır: “Yaşasun: “Niyâzi ve Enver Beyler; yaşasın Osmânlı ordusu” duasını göklere çıkardılar. Dâima da bu duada buldukları gibi: “Mevla şühedanın ruhlarına rahmet eyleye.” duasında da kusûr etmemiş ve etmiyorlar” (TAVIN, s.10).

İncelenen eserde yer alan bazı metinlerde dua değerinin bulunması eserin kaleme alındığı dönemin genel ahlak anlayışından ve dinin birey ve toplum nazarındaki baskın etkisinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca dua değerinin yer aldığı “Zeybeklerin Bir Manzumesi” adlı şiirde dua kulun acziyetini anlayarak Allah’ın şefkatine iltica nişanesi iken “Mebûsan Marşı”, “Hürriyeti Tebcil” ve “Sanat” adlı metinlerde geçen dua

ifadeleri ise temenni, iyi dileklerin, şükürün birere nişanesidir. Metinlerde dua değerinin yer almış olması insanın içindeki yaratıcıya inanma ihtiyacının bariz bir yansıması olarak da okunabilir.

4.13. Estetik Değeri

İlm-î bedâyi, ilm-î hiss ve ilm-î hüsn olarak da tanımlanan estetik kavramı Türkçe Sözlük'te (2009, s. 654); "Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duygu" olarak tarif edilen bu kavramı, estetiği bağımsız bir disiplin olarak ortaya koyan A. G. Baumgarten ise estetiği "güzel üzerine düşünme bilimi" der (Yetişken, 1991, s. 6). Bu tanımlardan yolla çıkararak estetik kavramını kısaca sanatta ve hayatta güzellik olgusunun kuramsal bilimi olarak da tarif edilebilir.

Sanat felsefesinin bir kolu olarak estetik, insanı ve tabiatı kendisine konu alır. Fakat tabiattaki varlıklar doğrudan sanat eseri sayılmaz. Tabiattaki güzelliklerin, güzel sayılabilmesi için sanatçı tarafından estetik bir haz gözetilerek ortaya konulması gerekir. Sanatçı; bunu sanatın resim, heykel, müzik gibi farklı ifade yolları ile vücuda getirir (Ayaz, 2019, s. 5).

İnsanın kendini ve tabiatı beyan etme yollarından biri de hiç kuşkusuz edebiyattır. Şairler ve yazarlar yazdıkları eserlerle insanda estetik bir haz oluşturarak insanları iyiye doğruya yönlendirirler. Eğitim, değerleri telkin yoluyla öğretmeye çalışırken edebiyat ise bunu estetik bir duyarlılıkla gerçekleştirmektedir (Akpınar, 2015, s. 3). Bu yönüyle edebiyat, bireye yeni değerler kazandırma yolunda bireyi eğitir (Kaplan, 2009, s. 15).

Estetik bir hazzın, oluşması için çocukların erken yaştan itibaren sanat eserini tanıma, yorumlama ve değerlendirme yapabilmesi için konu ile ilgili kültürel ve çevresel boyutta bilgilendirilerek eğitilmesi gerekir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde estetik değeri ile ilgili tespit edilen bulgu ve yorumlar aşağıda verilmiştir:

Estetik değerler, bireyin çevre duyarlılığı başta olma üzere var olan tarih ve kültürel değerleri koruyup yeni nesillere aktarmayı hedefler. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan "Renkler" adlı metinde renklerin beğeni ve hoşagiderliğini belirterek, görsel ve duygusal yönüne atıf yapmıştır: "Renkler; nazarlara hoş görünür; Kalblere safâ verir. Gök, ovalar, çayırklar, yapraklar, çiçekler, kuşlar, kelebekler; renkleriyle nazar-ı

istihsânımızı* celb ederler. Gözlerimiz; her renkten ziyâde yeşile bakmadan hoşlanır” (TAVIN, s. 64).

Tabiaataki güzellikler insandaki beğeni ve haz duygularının ifadesi sonucu sanat eserine dönüşür. Bu dönüşüm şiirde ve nesirde estetik betimleme ile güzellik ve hoşagiderliğin birer sembolü olur. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinde Cemile Hanım’ın çocukları Kemal, Cemal, Habibe, Nesibe arasında çiçeklikte geçen diyalogda çocukların tabiatta var olan nesnelere atıf yaparak beğeni ve haz gibi soyut duygu ve düşüncelerini somutlaştırmasıyla tabiattaki nesnelere her biri estetik duygusunun birer sembolü olur:

“Cemâl Efendi’nin; çiçekler içinde en ziyâde beğendiği gül idi. Hemşirelerine göstererek: “Çiçekler içinde en güzeli gül değil mi?” diye sordu. Habibe: “Şu zanbak da güzellikte aşağı kalmaz zannederim.” diye beyân-ı fikretti. Nesibe ise: “Menekşeyi de hâtırdan çıkarmayın; o da güzellikte sâileri kadar alâdır*” sözünü dermiyân* etti. Kemâl: “Evet! Öyledir; hele şu zanbağı; hepsinden evvel açıldığı, bizi eğlendirdiği için pek severim.” diye onların sözünü tasdik* eyledi.” (TAVIN, s. 74).

İncelenen eserde estetik değeri “Renkler” ve “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinlerde tespit edilmiştir. Söz konusu metinlerde tespit edilen iletilerde yer alan estetik değeri, bireyin hoşagiderlik ve beğeni gibi soyut duygularının tabiattaki nesnelere varlıklar sayesinde somutlaştırılarak betimlemesi sonucu oluşmuştur. Yazar bu metotla bireylerde estetik hazzın meydana gelmesi için tabiatın insanda güzellik duygusu uyandıran nesnelere istifade etmiştir. Söz konusu metot insandaki gerçek karşılıkları olmayıp sadece maddî âlemdeki yansımaları olabilir.

4.14. Hazırcevaplık Değeri

Hazırcevap “Gerektiğinde çabuk, yerinde cevaplar bulup veren (kimse)” demektir (Türkçe sözlük, 2009, s. 871). İletişimin önemli bir unsuru olan hazırcevaplık ise; kıvrak bir dil, nükteli güzel bir üslupla kişinin gerektiğinde duruma uygun, yerinde cevaplar verme halidir.

İnce, keskin bir zekânın ürünü olan hazırcevaplıkta kişinin muhatabının cümlelerindeki uygun boşluktan yararlanarak muhatabını ikna etme bazen de muhatabının küstahlığını, nezaketsizliğini, yanlışlığını, mantık tutarsızlığını tespit

ederek muhatabını anında hikmetli bir söz ile ikna etme, haddini bildirme, düşündürme, güldürme ve susturma isteği söz konusudur.

Çalışma kapsamında incelenen eserde hazırcevaplık değeri ile ilgili yer alan bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

Birey, yaşanmış ya da yaşanması muhtemel problemler karşısında şiddete mahal vermeden hazırcevaplık sayesinde herhangi bir sıkıntıya düşmeden kendini var olan sıkıntılardan, problemlerden sıyrabilir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Hâzırcevâblık” adlı metinde yer alan birinci fıkrada hazırcevaplık sayesinde bir adamın karşılaştığı bir problemin üstesinden gelişi anlatılmaktadır:

“Bir adam; henüz pederinin mîrâsına konmuş bir zâta gider; “Efendim! Nâil olduğunuz mîrâsın yarısı benimdir; ben de; sizin karındaşınız değil miyim? der. O zât: “Acâib! Neden karındaşım oluyorsunuz?” diye sorunca merkûm cevâben: “Allah Allah! Hepimiz Hazret-i Âdem’in neslinden*, cümlemiz o pederin evlâdı değil miyiz?” der. Mümaün-ileyh: Çıkarıp bir altun verir. Herîf: “Bu kadar bin liralık mîrâsın yarısı bir altun mudur?” diye sorunca öteki: “Sus ol! Birâder sus ol! Eğer diğer bütün karındaşlarımız duyacak olurlarsa pâyına bir kuruş da düşmez.” cevâbını verip başından savar” (TAVIN, s. 63).

Hazırcevaplıkta, muhatabının cümlelerindeki uygun boşluğu yakalayarak onun düşüncesinin hatalı olduğunu kendi düşüncesinin doğru olduğunu ispat etme isteği vardır. “Hâzırcevâblık” adlı metinde yer alan ikinci fıkrada bu konuyu işleyen şu olay anlatılmaktadır: Geç kalkmayı adet edinen bir çocuğa annesi, çocuğuna geç kalkmanın yanlışlığını beyân etmek için akla ve bilime uygun öğüt veremediğinden oğluna şöyle der: “Sabâhleyin erken kalkıp işine giden bir adam; yolda bir kese para bulmuş.” Hâzırcevâb çocuk: “Öyle ise parayı kaybeden; daha erken kalkmış” der (TAVIN, s. 63).

Hazırcevaplıkta, karşısındakini ikna etme, susturma çabası olabildiği gibi, küstahlık yapana usûlüne uygun anında cevap vererek yanlışlığını göstererek haddini bildirme de söz konusudur. “Hâzırcevâblık” adlı metinde yer alan üçüncü fıkrada konu ile ilgili şu fıkra anlatılmaktadır: Köylünün biri ilk defa şehre geldiğinden meraklı gözlerle etrafındaki dükkânlara baka baka bir sarraf dükkânının önüne vararak dükkânı ve içindeki malları meraklı bir gözle süzer. Köylü meraklı bir eda ile sarrafa ne sattığını sorar. Sarraf ise onu alaya almak için “Eşekbaşı” cevabını verir. Köylü adam, alaya alındığını

anlamakla beraber hemen cevabı yapıştırmış: “Yâhû! Bugün alışverişin pek revâclı imiş ki dükkânda bir tek eşekbaşı kalmış” demiş. Bu söz karşısında sarrafın suratı asılı kalır. Yaşanan bu durum üzerine bir daha başkasının onurunu rendice edici söz söylememeyi ahdeder” (TAVIN, s. 63).

Hazırcevaplıkta var olan bir özellikte de bireyin kendisine yapılan şakaları, söylenen sözleri nezaket kuralları içerisinde nazik bir biçimde karşılık vermeyi gerektirir. Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Letâif” adlı metinde hazırcevap bireyin kendisine yapılan şakaya karşı bireyin nezaket kuralları içerisinde verdiği karşılık anlatılmaktadır:

“Îrân şâhlarından biri; musâhiblerinden* biriyle hurma yiyormuş. Şâh; bir latîfe olmak üzere yediği hurmaların çekirdeklerini yavaşçaçık musâhibinin önüne kor. Sonra der, ki; “Amma obur imişsin! Bir kerre şu önündeki çekirdeklerin yığıntısına bak!”. Musâhib; buna karşı: “Şehâmetli efendim! Siz benden de obur imişsiniz, ki hurmaları; çekirdekleriyle berâber yutmuşsunuz. Bakınız! Tabağınızda hiçbir çekirdek kalmış mı?” diyerek şâhın latîfesine nazikâne nezaketle mukâbele eder (TAVIN, s. 85).

Hazırcevaplık değerinin yer aldığı metinlerde; bireyin şiddete başvurmadan, muhatabını da incitmeden, muhatabının nezaketsizliğini, bilgisizliğini, mantıksızlığını ve en önemlisi sözlerindeki uygun boşluktan istifade ederek nezaket kuralları içerisinde cevap vermesi gerektiği vurgulanmıştır.

4.15. Hürriyet Değeri

Türkçe Sözlük’te (2009, s. 909): “Hürriyeti seçmek, baskıdan kurtulmak, özgür yaşamak için davranışta bulunmak” şeklinde açıklanan hürriyet kavramını Develi (1970, s. 466), ise “hürlük, serbestlik, azatlık” olarak tarif etmiştir.

Hürriyet değeri, insanı insan yapan onu şahsiyetli bir birey seviyesine ulaştıran temel değerlerden biridir. Bu sebeple bir insan, temel hürriyetleri korunduğu müddetçe insandır. Hürriyetini kaybettiğinde ise sadece bir meta, yaşayan bir bedenden farkı kalmayan özgürlüğü gasp edilmiş kafesten tutulan bir kuştan farksızdır.

İnsanlar özgürlükleri daraltıldığında kendilerini baskı altında hissettikleri anda düşünceleri kısıtlanır. Özgürlükler kısıtlandığından insanlar robotlaşır, mutsuzlaşırlar. Üretimin ve gelişimin tüm hızıyla devam edebilmesi için özgür ve hürriyetleri teminat altına alınmış bir topluma ihtiyaç duyulmaktadır (Gümüş, 2017, s. 80).

Hürriyetin tam manasıyla hürriyet sayılabilmesi için bazı kural ve kaidelere bağlı olması gerekir. Bu olmadığı takdirde toplumda hürriyetler adına çatışma ihtimali doğar (Çuhadar, 2007, s. 144). Hürriyet değerinin, hürriyet düşüncesinin insanda tam manasıyla zuhuru için insanın hürriyeti nispetinde şahsiyetli bir insan olması gerekmektedir. İnsanın şahsiyetli bir birey olmadığı halde her şeyi yapabilecek kudrete ve hürriyete sahip olması insanoğlunu hürriyet perdesi altında bir canavara dönüştüreceği unutulmamalıdır.

Eğitimde bireyin kişiliğinin geliştirilmesi, insan hakları ile bireylerin temel hürriyetlerine saygılı olunması gerektiğini telkin etmektedir.³ Bu telkinlerle bireyler hak ve özgürlüklerin farkında olarak diğer bireylerin de farklılıklarına saygı duymayı öğrenir.

Ebeveynlerin, çocuklarının kabiliyetleri doğrultusunda serbestiyet, hürriyet ortamı oluşturdukları vakit çocuklar kendilerini daha çok geliştirme fırsatı yakalamaktadırlar (Özsoy, 2003, s. 41-51). Bu gelişimin sağlıklı bir şekilde olabilmesi için anne ve babaların çocuklarının ruh sağlıklarının ve kişiliklerinin pozitif gelişimi için davranışlarının dengeli olması gerekmektedir.

Tüm yönleri ile kendini tanıyan, sınırlarının ve kabiliyetlerinin farkında olan özgür insan, başkalarının düşüncesine göre değil; alınacak tüm kararları özgür iradesiyle belirler. Küçük yaşlardan itibaren bireylere kazandırılması gereken hürriyet fikri, bireylerin daha mutlu ve özgüvenli olmasını sağlayan bir değerdir (Ulu, 2018, s.195).

Çalışma kapsamında incelenen eserde hürriyet değeri, özgürlük değeri ile eşanlamlı olarak yer almıştır. Söz konusu değerle ilgili yer alan bulgu ve yorumlar şu şekildedir:

İnsanoğlu beş duyu organına sahip olmanın ötesinde ruhu bedeninden önce koşan, hayal âleminde gökyüzünde yıldızları gezen, bulunduğu ortamla yetinmeyen fakat yine de bedeninin maddi yükü altında bulunan bir varlıktır.

İnsanoğlu tarih boyunca bedeni gibi kendisini esaret zincirlerine bağlayan tüm engelleri aşmak için yüksek mücadele azmi sergilemiştir. İnsanoğlunun fikri ve zihinsel gelişimi tekemmül ettikçe esaret zincirlerini tek tek parçalayarak onu maddi ve manevi bakımdan kemalata ulaştıracak olan hürriyet fikrine sınıksız sarılıp var olan olumsuzlukları kendisini esarete bağlayan maddi ve zihni zincirleri bu büyümlü tılsımla çözmesini bilmiştir. Fakat bu öyle sanıldığı gibi kolay olmamıştır. Bu engelleri aşmak

---

³ http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf adresinden 02.06.2020 tarihinde erişilmiştir).

için birçok engelle karşılaşmış ve badireler atlamıştır. Lakin insanoğlu yılmaz mücadelesinin sonunda arzulanmış olduğu hedefine ulaşmıştır. Hürriyet fikrinin övüldüğü, güzelliklerinin anlatıldığı Terbiyye-i Medeniyye Dersi üst başlığı altında yer alan “Hürriyeti Tebcil” adlı metinde hürriyetin toplumda sağlamış olduğu adalet, eşitlik, toplumsal birlik gibi güzelliklerinin övülerek hürriyet fikrine olan iştihak, hürriyete olan muhabbetin anlatıldığı metin, hürriyet değerinin bireysel öneminin yanında toplumsal önemine vurgu yaparak hürriyet değerinin hakiki, ulvi duyguları metinde şöyle dile getirmiştir.

“Tebcîl* sana ey hürriyyet!* Tazîm* sana ey vâlide*-yi samîmî*-yi uhuvvet! Ne kadar vakitten beri senin hasretini çekmekte idik.

Sana geldik yerleri şenleten, uhuvvet-i beşeri tesîs eden, mûsâvâtı temelleştiren, adaleti ihya kılan ve bütün hayr û muhassenâtı* hâiz olan bir cevhersin; birçok seneler seni gâib ettik. Henüz nimetlerini iktitâf* etmeden düşmanlara kaptırdık; müstebidler,* o alçaklar; seni istibdâd* yatağına attılar. 32 yıl istibdâd yorganları altında kapatılmış idin, uyuşuk bir halde kalmıştın; fakat çok şükür şimdi halâs oldun” (TAVIN, s. 5).

Birey, fikir ve eylemlerinde hürriyeti arzuladığı gibi kendi kendine yeten ve temel haklarının teminat altına alındığı bir sistemin temennisi içerisinde. Bu nedenle insanları korku ve sindirme yoluyla onları bu ulvi duygulardan caydırmak isteyenler beyhude bir hayal peşinde koşmaktadırlar. Bu duygu ve düşünce “Hürriyeti Tebcil” adlı metinde şu şekilde izah edilmiştir:

“Akıl edemiyorlardı, ki kudret-i İlahiyye ile nebeân* eden su gözleri tıkanırsa mutlaka bir ötesinden patlak verecek; izân edemiyorlardı, ki cereyân eden derelerin akıntısını men için önüne sed konursa terâküm edecek suyun peyda edeceği kuvvetli hüçûm; onu da yıkacak. Bu sefâlet-i ahlâk erbâbı derk edemiyorlar, ki fikr-i hürriyyet; âdetâ buhar gibidir; tazyîk olundukça kesb-i kuvvet eyler” (TAVIN, s. 7).

Hürriyet fikrinin neş ü nema bulduğu yerlerde temel hak ve hürriyetlerin yasal teminata alındığı, hukukun üstünlüğü ilkesinin benimsendiği yerlerde çatışmalardan ziyade muhabbet, kardeşlik, eşitlik, gibi erdemler vücuda gelir. Bu sayede ülkede yaşayan insanlarda ortak vatan, ortak millet bilinci gelişir. Bireyin en temel hakları güvenceye alındığından keyfi uygulamalar ortadan kalkarak insanların can, mal

güvenliğinden emin bir şekilde hayatlarını sürdürmenin yanında onu fikri yönden gelişimine engel teşkil eden olumsuzluklar ortadan kalkar. “Hürriyeti Tebcil” metinde adlı metinde bu duygu ve düşünce şöyle anlatılmıştır:

“Tebcîl sana ey hürriyyet! Senin sayende artık ayrılık, gayrılık kalktı. Nifâk* ve şikâk* zâil* oldu. Sen; cümlemizin bir vatan evlâdı olduğumuzu temîn ettin. Artık düçâr-ı mezalim ve hedef-i tazyîk* olmayacağız. Artık bîgünâhlar habs ü nefy edilmeyecek. Ocaklar söndüren hafiyeler bulunmayacak. Bâit-i terakki ve feyzimiz olan kitâbları serbestçe okuyacağız. Elhâsıl: senin henüz girmediğin yerlere mahsûs olan bilcümle haksızlıklar, hadd ü hesâbı olmayan gadr ü zulmler icra edilemeyecektir” (TAVIN, 10-11).

Hayatta her şey zıddıyla bilinir. Zıddının mukavemeti, gücü, tezadı nispetinde güzellikler tecelli eder. Bu tecellinin neticesindedir ki çirkinin çirkinliği, güzelin güzelliğine güzellik katarken zulüm, kin, adavetin insanlar üzerinde gittikçe ağırlığının hissedilmesi insanda hürriyet ve özgürlük özlemine olan ihtiyacı artırmaktadır. İnsanoğlu bu ihtiyacının temini için fikri ve fiillerini dile getirerek hürriyete olan özlemine beyan ederek içinde alev alev yanan hürriyet ateşini bir nebze de olsa dindirmeye çalışır. Hürriyetin eksikliği ise zulüm, yıkım, kin ve nefretin devamı demektir. Lakin insanoğlundaki hürriyet fikri daima içinde yanan bir alev gibi zalimin zulmünü gösterirken bunun yanında ise onun bu kötü eylemini ise eleştirmekte; zulme uğrayanları ise mücadeleye ve umutlu olmaya davet etmektedir. “Hürriyeti Tebcil” metni içerisinde yer alan hürriyet temalı şiirde dönemin insanların yaşamış olduğu sıkıntılar realist bir biçimde ifade edilerek insanların keyfi uygulamalar neticesinde yaşam hakkının, kişi özgürlüğü ve güvenliğinin gasp edilerek bu keyfiyet neticesinde hapis ve sürgün edildiği dile getirilmiştir. Şiirde insanların hürriyet arzusu ise dolaylı bir şekilde işlenmiştir. Son beytinde yer alan “Selânik’te patladı bir topumuz; / Sadasıyla mesûd olduk topumuz” dizeleriyle İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Selanik merkezli faaliyetlerine ve daha sonraki icraatlarına telmih sanatıyla atıf yapılmıştır. Bu telmihle İttihat ve Terakki yönetimini ise toplumda yaşanan problemleri ortadan kaldıracak olan

bir kurtarıcı gibi gösterilmiştir.⁴ Söz konusu şiirin dizelerinde bu duygu ve düşünce şu şekilde işlenmiştir:

“Ne günlerdi aman Allah ne günler;
Akın akın gidiyordu sürgünler
Yürekleri parçalardı derdimiz;
Bilmez idik ne halde biz kendimiz.
Habersizce gâib olurduk ortadan;
Hâlimize acıyordu dost, düşmân.
Birbiriyle konuşmaktı kabahat;
Gizli sözse sayılırdı cinâyet.
Zevci için ağlayan genç zevceler;
Oğulları sürgün giden anneler.
Kimsede yok avâze-yi* şikâyet;
İçin için kan ağlardı bu millet.
Selânik’te patladı bir topumuz;
Sadasıyla mesûd olduk topumuz” (TAVIN, s. 11).

Fikir akımları başta olmak üzere tüm felsefi düşüncenin temelinde daha yaşanılabilir bir dünya ve düzen mefkûresi yatmaktadır. Bu mefkûrenin tabii sonucu olarak toplumları harekete geçiren vatan, adalet, hürriyet gibi ulvi değerlerdir.

İnsanı insan yapan tanrı, vatan, hak ve hürriyet benzeri değerler insanı kemalata taşıdığı gibi tarihin akışına da şekil vermiştir (Kaplan, 2005, s. 98). Bu nedenle

---

⁴ İttihat ve Terakki Fıkrası'nın ve toplumda giderek artan toplumsal baskıların neticesinde 1908 yılında II. Abdülhamit tarafından tekrardan meşrutiyet yönetimi ilan edilerek II. Meşrutiyet dönemi resmen başlamış oldu. II. Meşrutiyet'in ilk yıllarından başlayarak İttihat ve Terakki Fıkrası'nın siyasi ihtirasları ve ardından gelen tarihte 31 Mart (Miladi 13 Nisan 1909) vakası olarak geçen malum hadisenin sonucunda II. Abdülhamit yönetimden uzaklaştırılarak yerine Padişah V. Mehmet Reşat getirilmiştir. Padişah V. Mehmet Reşat döneminde İttihat ve Terakki Fıkrası'nın yönetim üzerindeki ağırlığı giderek artmıştır. Bu ağırlığın tabii neticesi olarak yönetimde keyfilik, savurganlık, baş göstermiştir. Bunun sonucunda toplumda bir başıboşluğa ve anarşi ortamına zemin hazırlamıştır (31 Mart Vakası, 2020) Kendisi de eski bir İttihat ve Terakki Fıkrası'nın taraftarı olan Tevfik Fikret yaşanan bu duruma içlerenerek 1912 yılında kaleme aldığı “Han-ı Yağma” adlı şiiri ile eski dava arkadaşlarını bu davranışları sebebiyle tenkit etmiştir.

Yaşanan olumsuzların farkında olan Jön Türkler, meşrutiyet idaresi ile ülkenin yönetiminin sürdürülemeyeceğinden yakılarak II. Abdülhamid'i anlayamadıklarını itiraf etmişlerdir. Çünkü o dâhiyane fikirleri ve yönetime kabiliyeti sayesinde yönetimde kaldığı süre zarfında yaşanan tüm olumsuzlara rağmen usta manevralarla Osmanlı İmparatorluğu'nun ömrünü uzatarak, tehlikelerden korumayı başarmıştır (Kocabaş,1991, s. 227).

İttihat ve Terakki, kadrolarının genç ve heyecanlı olmalarına rağmen liyakat, ehliyet eksiklerinin tabii neticesi olan öngörüsüzlük sonucunda meydana gelen Balkan Savaşları ve ardından vuku bulan I. Dünya Savaşı'nda yaşanan yenilgi sonucu Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir hezimetle uğramasına sebebiyet vermişlerdir.

dünyadaki tüm değişim hareketlerinin temel sebebini teşkil eden başta hak ve hürriyet olmak üzere insanlara düşünce dünyasının kapılarını aralattığı gibi onların zihinlerini aydınlatan hürriyet değeri, insanların olgunluğu nispetinde ilerlemiş; ilerlediği nispette insanoğlu, insanlık onuruna yakışacak şekilde hayatını idame yolunu bulmuştur. “Kıt’at-ı Tarihiye” adlı şiirde Osmanlı devletindeki hak ve özgürlükleri teminat altına alma ve ülke yönetiminde halkın görüşünün dikkate alınması arzusu Osmanlı aydınları ve toplumun baskısı sonucu Kanun-i Esasi 24 Temmuz 1908 tarihinde ikinci kez yürürlüğe girerek kanunun üstünlüğü ilkesi çerçevesinde daha evvel fes edinilen Meclisi Mebusan’ın tekrar açılmasıyla hizmete girmiştir. Şair, temel hürriyetleri güvenceye alan Kanun-i Esasi’nin yeniden yürürlüğe girmesi ve Meclis-i Mebusan’ın açılışını hürriyetlerin bir güvencesi ve milletin zaferi görerek duygularını günün anlam ve önemine binaen şiir vasıtasıyla dizelere dökerek duygularını şöyle dile getirmiştir:

Geri aldık biiznillah* kânûn-ı esâsîyi,

Ki mevcûdlukla olduk mazhar-ı tahsîni dünyanın;

Dedim târihini bir düştü evvel, bir daha düşmez,

Açıldı meclis-i millet, kapandı çeşmi a’dânın.*

İnsanlar, Allah’ın kendilerine vermiş olduğu beyan kabiliyeti sayesinde kendisini ifade ederek duygu ve düşüncelerini çeşitli şekillerde dile getirmektedir. Çünkü kendini ifade etme ihtiyacı insanoğlu için ekmek ve su kadar hayati önem taşıyan temel bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın engellenmesi fikir hürriyetini engellemek anlamına gelir ki bu engelleme bireylerde değişik travmalara sebebiyet vermektedir. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan “Tabâat – Basmacılık” adlı metinde tabâat ve basmacılığın tarihi gelişimin anlatılmasının yanı sıra Osmanlı’nın son dönemlerinde matbuat üzerindeki sansür, başta olmak üzere maddi ve manevi baskılar sebebiyle matbuat camiasının yaşamış olduğu problemler dile getirilerek kendileri üzerindeki baskının ise ancak meşrutiyet idaresi tarafından kaldırıldığını dile getirerek hürriyetin maddi tezahürü olan meşrutiyetin aynı zamanda hürriyetin manevi unsuru olan fikir ve vicdan hürriyetinin de güvencesi olduğu mesajı verilerek hürriyet değerinin her türlü ilerlemenin mihenk taşı olduğu görüşü metinde şu şekilde vurgulanmıştır: “Artık nâil olduğumuz hürriyyet-i fikr, hürriyyet-i vicdân, hürriyyet-i kalem, hürriyyet-i sanâyi sâyesinde intişâr-ı maârifimize yol açılmıştır” (TAVIN, s. 35).

Sultan Reşad'ın⁵ padişahlık tahtına çıkması münasebetiyle günün anlam ve önemine binaen kaleme alınıp tarih düşürmek için yazılan “Cülüs Padişahi (Şiir)” adlı şiir metninde sabık yönetimin muhalifleri, dönemin meşrutiyet ve hürriyet taraftarlarınca yeni yönetim sevinçle karşılanmış yeni padişah ise adeta saadetli günlerin müjdeleyicisi ve var olan tüm olumsuzluklardan kurtaracak bir kurtarıcı gibi görülmüştür. Bu duygu ve düşüncenin şiirde bu kadar yoğun bir şekilde işlenmesinin sebebi ise hürriyet ve meşrutiyet taraftarlarının sabık yönetime olan itirazları ve yeni yönetimden temenni ve arzularının yanında onları bu fikre sevk eden hürriyet düşüncesidir. Bu düşüncedeki insanların arzularını kamçılayan diğer husus ise Küçük, (2003: 418)'de belirtildiğine göre; Padişah'ın Harbiye nezaretinde gerçekleşen merasim töreninde hürriyetin ilk padişahı olmaktan iftihar ettiğini, bütün Osmanlı ahalisi ile birlikte meşrutiyet ve saltanatın emrinde olduğunu beyan eden sözleridir.

Söz konusu duyguların ele alındığı şiir metni ise şu şekildedir:

“Zîb ü fer* buldu vücûduyla serîr-i saltanat*

Millet-i Osmâniyân oldu hele handân ü şâd*

Söyledim tarihini Talat, mücevher* yümn* ile

Pâdişâh-ı âl-i Osmândır bugün Sultân Reşâd” (TAVIN, s. 26).

İncelenen eserde hürriyet değeri en çok işlenen değerlerden biri olmasının sebebi ise eserin kaleme alındığı ve yazarın yaşamış olduğu zaman dilimindeki dünya konjektörü ile beraber ülkedeki yönetimden kaynaklı bireysel, sosyal, siyasal baskıların neticesidir. Fakat 1908 yılında Kanun-i Esasi'nin yürürlüğe girmesinin ardından Meşrutiyet idaresine geçişle Meclis-i Mebûsan'ın açılışı bireylerde ve toplumda hürriyete olan özlemin daha da alevlenmesine sebep olmuştur. Bu duygu ve düşüncüyü hürriyet değerinin yer aldığı metinlerde kolayca görmek mümkündür.

4.16. Sağlık Değeri

---

⁵ Osmanlı devletinin 35. Padişahı ve 114. İslam halifesi olan Sultan Reşad (2 Kasım 1844- 3 Temmuz 1918), 31 Mart hadisesi sonucu tahtan indirilen ağabeyi II. Abdulhamid'in yerine 27 Nisan 1909 tarihinde meşrutiyet yönetimin ilk padişahı unvanı ile 65 yaşındayken tahta geçmiştir.

Sultan Reşad, olgun bir şahsiyetin yanında babayani yönü ağır basan, dindar, halim selim fitrata sahip bir padişahdır (Kocabaş, 1991, s. 277-278). Onun bu nazenin yapısının yanında devleti idare konusunda ağabeyi II. Abdülhamid Han gibi becerikli olmaması sebebiyle padişahlığı zarfında aktif bir rol üstlenmemesi sebebiyle kendi hükümdarlığı döneminde 10 hükümet değişikliği yaşanmıştır. Bu ve buna benzer olumsuzluklar İttihat ve Terakki fikrasının daha da güçlenmesine neden olmuştur. Onun döneminde gerçekleşen önemli tarihi olaylar ise şunlardır: Trablusgarp Savaşı, Arnavutluk Kıyamı, I. –II. Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, Halaskâr Zâbitân adı verilen olaydır (Küçük, 2003, s. 418-422).

İnsanın akıl, ruh ve beden bakımından eksiksiz ve iyi olma hali şeklinde tarif edilen sağlık kavramı; Türkçe Sözlük'te (2009, s. 1680), "1. Vücudun hasta olmaması durumu, 2. Vücudun iyi veya kötü olmaması durumu, 3. Sağ, canlı diri olma" şeklinde tanımlanmıştır.

İnsana bağışlanan en mühim nimetlerden olan: akıl, ruh ve beden sağlığıdır. Bu nimetlerden herhangi birinin eksikliği durumunda insanın diğer nimetlerden tam olarak istifade etmesi söz konusu olamaz. Bu sebepten sağlıklı bir hayat geçirmek ve faydalı işler yapabilmek için sağlığımıza dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Çünkü sağlıksız bir bireyin, diğer insanlara faydalı olması düşünülmaz (Yaman, 2014, s. 209-210). Bir bireyin sağlıklı kabul edilebilmesi için bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik durumunda olması gerekir (Tıraş, 2013: 127). Bu sebepten İslam dini, insanın dünya ve ahiret hayatının mutluluğu için sağlığa büyük ehemmiyet vermiş ve sağlığı insana bahşedilmiş bir nimet ve emanet olarak görmüştür (Ulu, 2018, s. 207).

Gelişmiş toplumların bir nişanesi de sağlık konusunda gösterdikleri hassasiyettir. Bunun tabii neticesi olarak günümüzde tüm dünyada artan Korona Virüs gibi salgın hastalıklarla mücadelede devletlerin ve bireylerin bu tip hastalıklarla mücadelesi insan sağlığına olan ehemmiyeti göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen metinlerde söz konusu değere ilişkin iki örneğe rastlanılmıştır ve ilgili metinlerinin birçok yerinde sağlık değerine atıf yapılmıştır: Obezite ile mücadele günümüz dünyasının önde gelen sağlık problemlerinden biridir. Tıp dünyası ise insanları bu hastalıktan korumak adına birçok tedavi yöntemi geliştirmiştir. Çünkü söz konusu hastalık kişide bir sürü hastalığa davetiye çıkarırken kişinin günlük hayatını ise çekilmez hala getirebilmektedir. Doktorlar bu hastalığı önlemek için az yemek yemeyi ve yemekten sonra vücudun hazım kuvvetini artırmak için vücudu hareket ettirmenin önemini sık sık tekrar ederler. Fennî Ders üst başlığı altında yer alan "Ekl-i Taâmın Usûl-i Fenniyyesi" adlı metinde bu konuya dikkat çekilmiştir:

"Bir yemeği; ne kadar nefis* ne kadar lezîz* olsa yine açlığı def edecek miktârdan ziyâde yememeli; zîrâ ziyâdesi mideye ağırlık, hazıma güçlük, uykuya râhatsızlık, mideye yorgunluk, sinirlere gevşeklik verir. Mide; bir defa yorgunluğa uğrarsa artık baş ağrıları, bağırsak sancıları, mide ufûnetleri gibi hastalıklar yüz gösterir; ondan sonra da sâir birtakım tehlikeli

hastalıkların hudûsuna bâis olur. Binâenaleyh karın doyduğu hissedilince sofradan geri çekilmeli” (TAVIN, s. 109).

İnsanda beş temel duyu organı mevcut olup, insan söz konusu duyu organları sayesinde maddi hayatın zorluklarını kolaylaşmaktadır. Kişide bu organların yokluğu birçok maddi ve manevi sıkıntıya yol açmaktadır. Fennî ve Ahlâkî Ders üst başlığı altında yer alan “Havâss-ı Hamse-yi Zâhire” adlı metin beş duyu organı olan görme, duyma, dokunma, koklama, tatma organlarının vazifelerini ve faydalarını beyan ederken bu organların yokluğu durumunda kişinin karşılaşılabileceği sıkıntılar görme ve duyma organlarının eksiliği üzerinden insanın yaşayacağı müşkülleri dile getirilerek bireyin sağlığa gerekli değeri verilmesi gerektiği fikri telkin etmektedir:

“Göz - Bu âlet sâyesinde iyiyi; kötüden, tehlikeliyi; tehlikesinden ayırabiliriz. Göz iledir ki sarıyı, kırmızıyı, maviyi, yeşili, vesâir renkleri fark ederiz. Yürüyüp gezmemiz biribirimizi tanımamız; hep göz sâyesindedir. Göz marifetiyle okuyup yazarız. Onunla: Çiçekleri, kuşları, güneşi, ayı ve etrâfımızı kuşatan kâffe-yi cisimleri görürüz. İyi görmek için gözün sağlam kalmasına sa’y edilmeli. Göz nûrundan mahrûm olanların hâline pek acınır” (TAVIN, s. 36).

“.....Kulak olmasa idi hiçbir şey işitmeyecektik. Sağırlar; şâyân-ı merhamettirler; çünkü kulaklarına hiçbir seda erişmez” (TAVIN, s.37).

Sağlık değerinin yer verildiği metinlerde, insanın bedensel olarak iyi olma hali üzerinde durulmuştur. Bu duygu ve düşünce, “Ekl-i Taamın Usûl-i Fenniyesi” adlı metinde Sadi Şirazi, Hâris bin Kelde ve Ömerü’l-Fârûk Hazretleri gibi tanınmış simaların konu ile ilgili vecizelerine yer verilmek suretiyle desteklenmiştir. “Havass-ı Hamse-yi Zahire” adlı metinde ise sağlık değerinin önemi göz ve kulak gibi duyu organlarının eksik olması durumunda kişinin karşılaşılabileceği durumları betimleyerek sağlık değerinin önemi gözler önüne serilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu kısmında araştırma kapsamında elde edilen bulgu ve yorumlar ile alt problemler esas alınarak varılan sonuçlar değerlendirilerek araştırmanın tartışma sonucu ve önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

5.1. Tartışma

Kaleme alınan eserin, genel olarak dilinin sade, akıcı ve öğretici olduğu tespit edilmiştir. Dilin sade, akıcı ve öğretici olması hitap etmiş olduğu grubun temel özellikleri olabilir. Nitekim kıraat kitapları üzerine çalışmalar yürüten araştırmacılarda benzer sonuçlara ulaşımlardır (Bulut, 2012, s. 294; Tanrikulu, 2015, s. 215; Aslan, 2011, s. 33; Koç, 2011, s. 592-593).

Tablo 3'e göre incelenen eserde bilimsellik değeri'nin % 15,74 oranıyla en fazla işlenen değer olduğu tespit edilmiştir. Bilimsellik değerinin en fazla işlenen değer olmasında eserin kaleme alındığı dönemdeki pozitivist anlayışın toplumun ve devletin yaşamış olduğu problemlere çözüm üretmenin tipik bir yansıması olması muhtemeldir. Bu konuda Özkan (2014, 932-933) ise; Pozitivist düşüncenin 18. ve 19. yüzyılda ilk önce batıda etkisini gösterdiğini, batıda etkisini gösteren bu düşüncenin daha sonra Osmanlı aydınlarını da etkisi altına aldığını, bu etkinin Osmanlı aydınlarının toplumu ve devleti dönüştürme ve devleti içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtarma amaçlı pragmatist yaklaşımların etkili olduğunu söylemektedir.

İncelenen eserin genelinde dini hassasiyetleri önceleyen inanç eksenli değer öğretilerinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu konuda Gündüz (2018) yapmış olduğu çalışmada dinin eğitim sistemleri üzerindeki etkisiyle ilgili benzer sonuçlara ulaşmıştır (Gündüz, 2018, s. 119). Bu anlayışının eserde yer alması eserin yazıldığı zaman diliminde toplumun ve bireyin inanç ve kültür dünyasında dinin ağırlıklı etkisinden kaynaklı olabilir.

Çalışma kapsamında incelenen eserde "Fennî Ders" ve "Fennî ve Ahlakî Ders" üst başlığı altında yer alan çoğu metinde disiplinler arası metot kullanılarak soyut olan ahlaki erdemlerin fenni konularla bağlantı kurularak somutlaştırarak verildiği tespit

edilmiştir. Farklı disiplin alanlarında yapılan disiplinler arası çalışmalarda benzer bulgulara ulaşılmıştır (Turna, 2010; Kaçar, 2012; Çimen, 2002; Güven, 2012). Disiplinler arası öğretimde amaç etkili ve kalıcı öğrenmeyi sağlamaktır. Disiplinler arası yöntem yeni olmakla beraber eğitimdeki önemi her geçen gün artmaktadır. Doğal bir şekilde öğrenmeyi gerçekleştiren öğrenci okulda belli bir disiplinde verilmeye çalışılan dersler arasında doğal bir ilişki kurarak öğrenmesini gerçekleştirir. Bu şekilde öğrenmeyi gerçekleştiren birey, sürekli öğrenen ve öğrendiklerini kalıcı hale getiren hızlı karar veren bireyler olarak yetişmesini sağlayacaktır (Yıldırım, 1996). Disiplinler arası yöntemin ilgili eserde uygulanmış olmasının sebebi öğrencilerin çok yönlü düşüncelerini sağlayarak olaylar arasında bağlantı kurmasını, soyut olan ahlaki değerlerin, fen konularıyla bağlantı kurularak somutlaştırarak kavratılmaya çalışılması amacı olabilir.

5.2. Sonuç

1-Çalışmaya esas alınan eserde toplam 41 metin bulunmakla beraber değerler eğitimi ile ilgili 25'i bilgilendirici, 8'i hikâye edici, 6'sı şiir olmak üzere toplam 39 metin yer almaktadır. Söz konusu metinlerde yer alan değerlerin detaylı bir dökümü aşağıda yer alan tabloda detaylı bir şekilde gösterilmiştir:

Tablo 2 Temel ve Alt Değerlerin Sayısal Değerleri ve Yüzdelik Oranları

Tablo 2
Temel ve Alt Değerlerin Sayısal Değerleri ve Yüzdellik Oranları

Temel Değer/ Alt Değerler	Adalet		Dostluk				Dürüstlük		Özdenetim		Sabır		Saygı		Sevgi			Sorumluluk		Vatanseverlik	Yardıms severlik			Bilimsellik	Dua	Estetik	Hazırcevaplık	Hüriyet	Sağlık
	Adil Olma	Eşit Davranma	Arkadaş Seçimine Önem Verme	Diğergamlık-Empati	Yardımlaşma	Vefalı Olma	Doğru Sözlü Olma	Etik Davranma	Davranışlarını Kontrol Etme	Davranışlarının Sorumluluğunu Alma	Azimli Olma	Tahammül Etme	Başkalarının Kendine Davranışını İstedığı Şekilde Davranma	Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme	Fedakarlık	Aile Birliğine Önem Verme	Öğretmen-Okul Sevgisi	Doğa Sevgisi	Kişisel Sorumluluk değeri	Bireyin Vatanı Karşı Sorumluluk Değeri	Merhamet Değeri	İşbirliği	Cömertlik						
Metnin Adı																													Toplam
Aksi Sada ve Mukabele-yi Bi'l-Misil												1																	2
Arkadaşlık-Ahbablık			1															1											2
Arzın Tabakaları-Madeniyat																													1
Arzû-yı Tahsil	1									4	1																		9
Bahri ile Bedri Hikâyesi																				1									1

Tablo 2'nin devamı

Temel Değer/ Alt Değerler	Adalet		Dostluk				Dürüstlük		Özdenetim		Sabır		Saygı		Sevgi				Sorumluluk		Vatanseverlik	Yardıms severli k		Bilimsellik	Dua	Estetik	Hazırcıvaplak	Hürriyet	Sağlık					
Metnin Adı	Adil Olma		Eşit Davranma		Arkadaş Seçimine Önem Verme		Diğer gamlık-Empati		Yardımlaşma		Vefalı Olma		Doğru Sözlü Olma		Etik Davranma		Davranışlarını Kontrol Etme		Davranışlarının Sorumluluğunu Alma		Azimli Olma		Tahammül Etme		Davranışlarının Sorumluluğunu Kontrol Etme		Merhamet Değeri		İşbirliği		Cömertlik			
Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü	1										1																							5
Ekl-i Taamın Usûl-i Fenniyesi														1																				4
Emsal-i Hikemiye	1													2																				4
Gevezelik-Zevzeklik	1													1																				2
Güzel Bir Misâl				1																														1
Havâss-ı Hamse-yi Zâhire														1																				4
																																		Toplam

Tablo 2'nin devamı

Temel Değer/ Alt Değerler	Adalet		Dostluk			Dürüstlük		Özdenetim		Sabır		Saygı		Sevgi			Sorumluluk		Vatanseverlik	Yardımseverlik		Bilimsellik	Dua	Estetik	Hazırcıevaplık	Hürriyet	Sağlık	Toplam
	Adil Olma	Eşit Davranma	Arkadaş Seçimine Önem Verme	Diğergamlık-Empati	Yardımlaşma	Vefalı Olma	Doğru Sözlü Olma	Etik Davranma	Davranışlarını Kontrol Etme	Davranışlarının Sorumluluğunu Alma	Azimli Olma	Tahammül Etme	Başkalarının Kendime Davranmasını istediği Şekilde Davranma	Diğer insanların kişiliklerine Değer Verme	Fedakarlık	Aile Birliğine Önem Verme	Öğretmen-Okul Sevgisi	Doğa Sevgisi	Kişisel Sorumluluk değeri	Bireyin Vatan Karşı Sorumluluk Değeri	Merhamet Değeri	İşbirliği	Cömertlik					
Metnin Adı																												
Hazırcıevaplık																									3		3	
Hürriyeti Tebcil										1			1													4	8	
İbret-bahş Bir Kelam-1 Padişahi																					1						1	
İlm ü Edeb-Kadr ü Haysiyet																						1					1	
İpek Böceği-Böcekçilik Sanatı																						1					1	
İsraf- Bahıl									1									1									2	
İyilik Zayi Olmaz						1						1								1							3	

Tablo 2'nin devamı

Temel Değer/ Alt Değerler	Adalet		Dostluk				Dürüstlük		Özdenetim		Sabır		Saygı		Sevgi				Sorumluluk		Vatanseverlik		Yardımsızlık			Bilimsellik		Dua	Estetik	Hazırcıvaplık	Hürriyet	Sağlık			
	Adil Olma	Eşit Davranma	Arkadaş Seçimine Önem Verme	Diğergamlık-Empati	Yardımlaşma	Vefalı Olma	Doğru Sözlü Olma	Etik Davranma	Davranışlarını Kontrol Etme	Davranışlarının Sorumluluğunu Alma	Azimli Olma	Tahammül Etme	Başkalarının Kendine Davranılmasını İstediği Şekilde Davranma	Diğer İnsanların Kişiliklerine Değer Verme	Fedakarlık	Aile Birliğine Önem Verme	Öğretmen-Okul Sevgisi	Doğa Sevgisi	Kişisel Sorumluluk değeri	Bireyin Vatanına Karşı Sorumluluk Değeri	Merhamet Değeri	İşbirliği	Cömertlik												
Metnin Adı																																	Toplam		
Kâğıt-Mukavva																																	1	1	
Kahraman Niyazi Bey'e													1						1	1													3		
Kıt'a-i Tarihiye																																	1	1	
Kuşlar														2																				2	
Letâif																																		1	1
Mebûsan Marşı																				1														2	
Mekteb																																		3	
Mizanü' l -Hava- Barometru																																		1	1
Renkler																																		2	
Sanat																			1															3	
Tabaat-Basmacılık										1																								3	

İlgili tablo incelendiğinde TAVIN’de yer alan 10 temel değerler ile beraber diğer değerlerin oransal yüzde düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 3

Temel Değerlerin Sayısal Değerleri ve Yüzdellik Oranları

Sıra No	Değerin Adı	Sayısal Değeri	Yüzdellik Değeri
1	Adalet	5	4,63
2	Dostluk	5	4,63
3	Dürüstlük	4	3,70
4	Özdenetim	7	6,48
5	Sabır	11	10,19
6	Saygı	8	7,41
7	Sevgi	7	6,48
8	Sorumluluk	5	4,63
9	Vatanseverlik	8	7,41
10	Yardımseverlik	9	8,33
11	Bilimsellik	17	15,74
12	Dua	6	5,56
13	Estetik	2	1,85
14	Hazırcevaplık	4	3,70
15	Hürriyet	7	6,48
16	Sağlık	3	2,78
	Genel Toplam	108	100,00

Söz konusu yerilen değerlerin çoktan aza doğru oransal yüzde sıralaması ise şu şekildedir: Bilimsellik % 15,74; Sabır %10,19; Yardımseverlik % 8,33; Saygı % 7,41; Vatanseverlik % 7,41; Özdenetim % 6,48; Sevgi % 6,48; Hürriyet % 6,48; Dua % 5,56; Adalet % 4,63; Dostluk % 4,63; Sorumluluk % 4,63; Dürüstlük % 3,70; Hazırcevaplık % 3,70; Sağlık % 2,78; Estetik % 1,85’dir.

İlgili eserde 16 temel değer, 23 alt değer olmak üzere toplamda 39 değer yer almaktadır.

2- Eser ve seçilen metinler göz önüne alındığı vakit, dönemin siyasi, sosyal, ekonomik, tarihi, ahlaki konularını muhteva eden ve okullarda bir ders kitabı olarak okutulan TAVIN adlı eserde bulunan metinlerde değer aktarımı şu şekilde yapılmıştır:

Eserde yer alan metinlerde yeni yetişen neslin dil, kültür, anane gibi değerlerin öğretimi hedeflenerek bu amaç doğrultusunda metinler ders kitabına dâhil edilmiştir.

Millî birlik ve dayanışmayı kuvvetlendirme amacı taşıyan “Çiçekler-Osmanlılık” metinle “Vatan Şarkısı” gibi şiir metinleri ile toplumun millî ve evrensel değerleri özümsemiş bir neslin tasavvuru dolaylı olarak yapılmıştır.

“Zelzele –Yanardağ- Zeybeklerin Bir Manzumesi” gibi yer verilen metinler kurmaca olmalarına rağmen konularının hayatın acı manzaralarını betimleyerek hakikati olduğu gibi resmetmesi ile çocuklarda farkındalığı artırarak değer aktarımı gerçekleştirmeye çalışılmıştır.

Seçilen metinlerin tümünde bireyin kendisine, çevresine, doğaya faydalı olması telkin edilerek metin kapsamında verilmek istenilen değer/değerlerin çocuklar tarafından özümsemesi hedeflenmiştir.

Eserin tümünde değerler, didaktik öğelerle metne sindirilerek verilmesine rağmen estetik hazzı uyandıracak biçimde edebi bir üslupla okuyucuya iletmeye çalışılmıştır. Bunun yanında atasözleri ve vecizelerin yer aldığı “Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü”, “Emsal-i Hikemîye” benzeri metinlerde ise verilmek istenilen değer doğrudan telkin edilmiştir.

“Fennî Ders”, “Fennî ve Ahlâkî Ders” üst başlığı altında yer verilen metinlerde bilimsellik değeri ön plandadır. Bununla birlikte çocukların hayal dünyasını genişletme, yaratıcılıklarını güçlendirerek ve duygularını narinleştirerek değer aktarımının daha sağlıklı bir şekilde aktarılması hedeflenmiştir.

“Fennî ve Ahlâkî Ders”⁶ üst başlığı altında yer verilen metinlerde bilgi ve eğitimi hayattan kopuk olarak görmeyen onları hayatla birleştirerek soyut bir özellik taşıyan değerlerin öyküleyici metinlerle harmanlanması neticesinde metinler, disiplinler arası metot ile soyut olan ahlaki bir değeri fen konularıyla bütünleştirerek ve somutlaştırarak vermesi benimsetilmeye çalışılan değerlerin daha kolay kavratılarak benimsetilmesini sağlamaktadır. “Aksi Sada ve Mukabele- yi Bi'l-Misil” adlı metinde olduğu gibi metnin olay örgüsü ve konuları günlük hayatla ilişkili olduğundan bir taraftan insanların hayat tecrübeleri yeni yetişen nesillere aktarılırken diğer taraftan metne konu olan olay ise bilimsel bir nazarla açıklanmıştır. Bu sayede bireyin günlük hayatta karşılaşılabileceği olayları, durumları, inceleme fırsatı verilerek konun farklı bakış açılarıyla değerlendirme fırsatı sağlanmıştır.

Bilimsel ve ahlaki öğretilerin harmanlandığı “Fennî ve Ahlâkî Ders” ile “Fennî Ders” üst başlığı altında verilen metinlerin içeriğinde, eserin kaleme alındığı zaman

---

⁶ “Fennî ve Ahlâkî Ders” üst başlığı altında verilen metinler “Disiplinler Arası Programın” bir neticesidir. Çünkü bu disiplinde fikir ve eylem birlikteliğinden yola çıkılarak programların uygulamada gerçekleştirme yoluna gidilir.

dilimi ve şartlar göz önüne alındığı vakit modern anlamda bir bilimsellikten bahsedilemez. Fakat anlatılan konuların günlük yaşamla ilgili olması bilime, bilim adamına olan hürmeti aşılması ve bireye bilimsel düşünce kültürü aşılması bireyi araştırmaya sevk etmektedir. Eser bu yönüyle bilimsellik değerinin okuyucu tarafından benimsenmesini sağlamaktadır.

Eserde yer verilen değerlerin millî, manevi ve evrensel değerlerle bir uyumluluk taşıması öğrencilerin, okuyucuların daha sağlam bir karaktere sahip olmasını sağlamaktadır.

Eserde karakterlerin, okuyucunun hikâye edici metinlerde bulunan hikâye kahramanıyla özdeşim kurabileceği kişilerden seçilmiş olması verilmek istenilen değerlerin daha kolay bir şekilde özümsemesini sağlamaktadır.

“Arzû-yı Tahsil”, “Balon, Mekteb”, “Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü”, “Tabaat-Basmacılık”, “İlm ü Edeb-Kadr ü Haysiyet”, “İyilik Zayi Olmaz” gibi metinlerde çocukların meslek sahibi olmasının ehemmiyetinin dile getirilmesinin yanında iyi eğitilmiş, erdemli olmalarının önemi her fırsatta ifade edilmiştir. Bunu yaparken değer aktarımı gerçekleştirmek için atasözleri, vecize, şiir, biyografi gibi edebi türlerden yararlanılmıştır.

Vatanseverlik değeri ile ilgili olan “Çiçekler-Osmanlılık” adlı metinle Kahraman Niyazi Bey’e, Vatan Şarkısı, Vatan ve Hürriyet Şarkısı gibi şiir metinlerinde millî öğeler geniş bir yer alırken; diğer metinlerde yer alan değerler de daha çok evrensel değerler kapsamına girebilecek türdendir.

Çiçekler-Osmanlılık, Zerzele-Yanardağ-Zeybeklerin Bir Manzumesi, Letaif, Bir Küçük Çoban ile Avcı Hikâyesi gibi eserde yer verilen edebi yönü ağır basan metinlerde çocukların muhakeme etme, yorum yapabilme, kritik düşünebilmelerini sağlayarak olumlu duygularını geliştirerek olumsuz davranışlardan uzaklaştırarak değerlerin çocuğa benimsetilmesi hedeflenmiştir.

Genelde metinlerde bir değer ön planda yer verilmesine rağmen “Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü”, “Bir Küçük Çoban ile Avcı”, “Arzû-yı Tahsil” benzeri metinlerde birden fazla değer verilmiş olduğu görülmektedir. Bu durum eserde yer alan metinlerin içerik ve iletilmek istenilen mesajlar bakımından zengin olduğunu göstermektedir. Bu durum eserin, değerler eğitimi bağlamında maksimum düzeyde yararlanabilirliğini göstermesi bakımından önemlidir.

Talimler (alıştırmalar) başlığı altında metinlerin sonunda yer verilen alıştırmalar sorularıyla hem okuyucunun metni tam olarak anlayıp kavramasına yardımcı olduğu gibi hem de içerisinde yer alan değerlerle ilgili soruların mevcudiyeti ile çocukların algılarını, değer aktarımına kanalize etmesi bakımından önem arz etmektedir.

Eserde yer verilen tüm metinlerde çocuğa görelilik ilkesine uymakla beraber yalnız “Hürriyeti Tebcil” adlı metinde yer alan “Osmânlı ordusu, o hürriyyet evlâdları; senin o emân dinlemez düşmânının kolunu, kanadını kırmış, gözlerini oymuş, kafasını ezmiştir” (TAVIN, s. 10), sözleri şiddet unsuru içermektedir.

Eserde değerlerin aktarımında her ne kadar doğrudan bir anlatım tercih edilse de gayet sade ve akıcı bir üslup kullanılmıştır. Seçilen metinlerde soyut ifadeli anlatımın yerine somut ifadeli bir dil kullanılmıştır. Cümleler birbiriyle uyum içinde olup anlam açıktır.

Değerlerin okuyucuya aktarımında ise inceliğine, ayrıntıya ve estetiğe ve sadeliğe önem verilmiştir.

Dönemin atmosferine bağlı olarak ilgili eserde yer alan metinlerde dini anlayışının ön planda olduğu görülmektedir. Bunda dönemin genel anlayışı ile birlikte kitapta yer alan konu çeşitliğinin de etkisi bulunmaktadır.

Değerler eğitiminde görsellerin önemi yadsınamaz fakat söz konusu eserde görsel hiçbir resme yer verilmemiştir.

3-Türkçe ders kitapları dört temel dil becerisinin öğretimi yanında öğrencilere maddi ve manevi kültürü aktararak millî ve manevi değerlerle donatılmış bireylerin yetişmesini arzulamaktadır. TAVIN adlı eser ise bireylere sırf bilgi aktarmaktan ziyade bireylerin yaşamı boyunca kendilerine lazım olabilecek değer ve beceri aktarmayı hedefleyerek bireylerin çok yönlü yetişmesini hedefleyen bilgi ve yaşamı bütünleştiren bir eserdir. İlgili eser söz konusu hedefi ile MEB’in 2019 yılında yayımlanmış olduğu TÜDÖP’te yer alan değerlerin nihai amacıyla aynı doğrultudadır ki bu amaç öğretim programlarını meydana getiren ilkelerin çerçevesinde olup bireyin günlük hayatta karşılaşması muhtemel sorunların üstesinden gelebilen bireylerin yetişmesini hedeflediği gibi bireylerin akademik başarısının yanında temel değerleri özümseyen ve bunu davranışlarıyla da sergileyen bireylerin yetişmesini hedeflemektedir. Programda belirtilen değerler birbirinden bağımsız olmayıp sarmal bir yapıdadır. Bu yönüyle mukayese edildiğinde eser ile TÜDÖP’te belirtilen değerler aynı yapıdadır.

Tablo 3'e göre söz konusu eserde toplam 16 temel değer tespit edilmiş olup tespit edilen bu temel değerlerden 108 değer iletilen 69 ileti ise MEB'in belirlemiş olduğu 10 temel değerle ilgilidir. 10 temel değerlerin ilgili değerler içerisindeki yüzdelik oranı % 63,89'dur. Bu oranın 10 temel değere göre dağılımı ise şu şekildedir: % 10,19 sabır, % 7,41 vatanseverlik, % 7,41 saygı, % 8,33 yardımseverlik, % 6,48 özdenetim, % 6,48 sevgi, % 4,63 sorumluluk, % 4,63 dostluk, % 4,63 Adalet, % 3,70 dürüstlük değeridir. Elde edilen bu oranlar eserin MEB'in uygun gördüğü 10 temel değer doğrultusunda olduğunu göstermektedir

4- Kırâat kitaplarının kültür ve değer aktarımının yanında dil öğretimi konusunda önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda vücuda getirilen eserde cümle içerisinde okuyucunun anlamını bilmediği varsayılan kelimelerin üzerine (*) yıldız işareti konularak metnin altında yer alan lügatçede anlamı açıklanmıştır. Yazar bu şekilde metnin anlaşılabilirliğini artırarak okuyucunun okunan metni tam manasıyla anlamasına gayret etmiştir. Nitekim yazar, bu konudaki gerekliliği "Bazı Kelimelerin Manâları; Sahifelerin Zirlerine Derc Edilmesi Hakkında Bir İhtâr" adlı metinde izah etmiştir (TAVIN, s. 2).

İlgili eserde Lügatçe dışında üzerinde durduğu diğer bir önemli husus ise imla ve noktalama konusudur. Yazar bu konudaki düşüncelerini ise "İhtâr-ı Mühim" adlı metinde (.) nokta, (,) virgül, (;) noktalı virgül, (:) iki nokta'nın görevleri, ehemmiyeti ve cümle içerisindeki işlevlerini örneklerle açıklamıştır (TAVIN, s. 3-4).

5.3. Öneriler

- 1- Çalışmaya konu alınan TAVIN adlı kırâat kitabının kitabın bazı metinleri modern Türkçe ders kitaplarında yer alabilir. Bunun dışında bu kitap yardımcı ders kitabı olarak da okutulabilir özelliklere haiz olduğundan okullarda öğrencilere yardımcı ders kitabı olarak tavsiye edilebilir.
- 2- Kırâat kitapları serisi içerisinde yer alan ve serinin ikinci kısmı/cildi olan TAVIN adlı eser dışında kalan üç eserin de değerler eğitimi yönünden incelenip araştırmalara konu edinilmesi eserlerin tanıtılıp yeni nesillere aktarımının yapılması önem arz etmektedir. Ancak söz konusu çalışmalar gerçekleştirildikten sonra kırâat kitapları serisinde yer alan değerlerin dağılımı ve

öğretim şekli tam olarak belirlenilebilir. Bu sayede kültürümüze özgü değerlerin aktarım metodu geliştirilebilir.

- 3- Literatür incelendiği vakit kırâat kitapları üzerine yapılan çalışmaların sınırlı sayıda olduğu göze çarpmaktadır. Kültürün sürekliliği ilkesi çerçevesinde daha evvel kaleme alınan kırâat kitaplarının Latinize edilerek değer eğitimi bağlamında incelenmesi literatürü zenginleştireceği gibi ulusal değerlerin tespiti ve aktarımı konusunda daha sistemli verilere ulaşılmasını sağlayabilir.
- 4- Maddi ve manevi gelişimin sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilmesi için nefsi gemleyip ruhu şaha kaldırmak lazımdır. Bunu gerçekleştirebilmek için değer eğitiminin; Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Vatandaşlık, Sosyal Bilgiler gibi sosyal bilimler disiplini içinde kabul edilen değerleri bir veya birkaç derse sığdırmak yerine sosyal bilimler alanı dışında kalan tüm disiplin ve bilimlere yayılarak yer verilmesi ve ilgili değerlerin çocuklara benimsetilmesi için daha uygun olabilir.
- 5- Eğitimin daha alt kademlerinde okutulacak olan kitaplarda resim-metin ilişkisi bağlamında uygun metinlerin okutulması, değerlerin benimsetilmesi ve kalıcılığını artıracığından okutulacak kitaplarda uygun görsellerden yararlanılması faydalı olabilir.
- 6- Değerlerin çocuklara sağlıklı bir şekilde aktarılıp olumlu davranış değişikliğinin meydana getirilmesi için öğretmen, okul yönetimi ile birlikte aile ve çevrenin de konuya aynı hassasiyetle yaklaşıp konu ile ilgili işbirliği içerisinde hareket etmeleri daha yararlı olabilir.
- 7- Değer Eğitimi'nde sürekli telkin ve öğüt verme bazen karşı tarafta antipatiye yol açabilir. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için öğrencilere değerlerin kazandırılmasına yönelik belgesel film, tiyatro, gezi gibi etkinlikler düzenlemek daha yararlı olabilir.
- 8- Öğretmenlerin, resmi programın yanı sıra örtük program çerçevesinde değerler eğitimi kapsamında faydalı olabilecek etkinliklere yer vermeleri faydalı olabilir.
- 9- 2019 TUDÖP'te 10 temel değer isimleri zikredildiği halde alt değerlerin isimlerinin belirtilmemiş olması öğretici ve araştırmacılarda kafa karışıklığına yol açacağı varsayılarak bundan sonra hazırlanılacak olan TUDÖP'te temel

değerlerle beraber alt temel değerlerin isimlerinin belirtilmesinin söz konusu karışıklığın önleneyeği düşünölmektedir.

- 10- MEB'in değerler eğitimi kapsamında belirlemiş olduğu 10 temel kök sınıflandırması bulunmaktadır. MEB'in yapmış olduğu bu sınıflandırma birçok farklı değerin, değerler eğitimi kapsamı dışında yer almasına neden olmuştur. MEB'in değerlerin bir ihtiyaç olduğu varsayımından yola çıkılarak en azından eğitimcilerin, araştırmacıların üzerinde mutabık kalacakları bir değerler kümesinin oluşturulması uygun olabilir.
- 11- MEB'in TÜDÖP'nın değerler eğitimi bakımından zengin bir etkinliğe ve içeriğe kavuşabilmesi için MEB'in sınıflandırması dışında mevcut sınıflandırmalardan yola çıkarak daha kapsamlı ve detaylı bir sınıflandırmanın yapılması faydalı olabilir.

KAYNAKLAR

- Açıkkel, F. (2018). *Yunus Emre'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi Unsurları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Ağaoğlu, H. D. (2018). *Bahaeddin Özkıışı'nın Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Akbaşı, O. (2004). *Türk Millî Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaşı, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akdoğan, A. (2009). Sosyal Gelişmenin İki Dinamiği: Bilim ve Ahlak. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9 (3), 11-44.
- Akpınar, A. (2015). *Yağmur Dergisindeki Hikâyelerde Değerler Eğitimi: 2004-2014*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Akyıldız, A. (2003). *Meclis-i Meşveret*. TDV İslam Ansiklopedisi, 28, 248-249.
- Akyüz, Y. (1997). *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1997'ye*. İstanbul, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Arakel Tozluyan (2013). *Mekteb-i Edeb*. (Çev. Sevim Birici), Malatya, Yılmaz Matbaacılık ve Yayımcılık. (Hicri 1304).
- Arakel Tozluyan, (1325). *Talîm-i Kıraat Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs*. Hilâl Matbaası, İstanbul.
- Aslan, F. Ş. (2011). *Osman Sevki Bey'in Türkçe Öğretimindeki Yeri ve Yeni Usul Talim-i Kıraat (Beşinci Kısım) Adlı Eseri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Atalay, D. Y. (2013). *2012-2013 Öğretim Yılı İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan "Sevgi ve Duygular" Temalarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

- Ayas, M. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Dua Anlayışları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(19), 407-419.
- Ayas, M. (2013). Dua Öğretiminin Birey Üzerindeki Etkileri ve Değerler Eğitimine Katkıları. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 73-96.
- Ayaydın Cebe, G. Ö. (2009). *19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunu ve Basılı Türkçe Edebiyat: Etkileşimler, Değişimler, Çeşitlilik*. Yayımlanmamış doktora tezi, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ayaz, H. (2019). *Sanat ve Estetik Ders Notları*. Yayımlanmamış ders notları, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ.
- Aydın, E. (2007). Bilim, Araştırma ve Etik. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 64 (2), 47-53.
- Aydın, M. Â. (1989). *Aile*. TDV İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2, 196-200.
- Aydın, M. Z. (2005). *Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi*. İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Aydın, M. Z. (2013 Mayıs). Değerlerin Eğitimi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi. 28-29 Mayıs 2013'de *Uluslararası Antalya Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunuldu*, Antalya.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2012). Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler - Kaynaklar. Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aydın, Mehmet Z. (2010). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 16-19.
- Baldık, Y. (2018). *Ana Dili Türkçe Olmayan Göçmen Toplulukların Eğitim Sistemine Katılımında Türkçe Öğretiminin Önemi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Barutcu, T. (2010). *Çocuklara Kırâat (1881) ve Sevimli Mecmua (1925) Dergilerindeki Çeviri Metinler ve Dış Dünya Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Biçer, S. (2013). *Değerler Eğitimi Açısından Mehmet Akif Ersoy'a Ait "Safahat" Adlı Eserin İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

- Bilgen, S. (2019). *Değerler Eğitimi Açısından Kutadgu Bilig*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Bozkurt, A. (2019). İslam Hukuku Açısından Bir Prensipten Olarak Şûra ve İstişâre. *Bartın Üniversitesi İslami Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(11), 35-59.
- Bulut, M. (2012). *M. Fuad Köprülü'nün "Millî Kıraat" Adlı Türkçe-Edebiyat Ders Kitabının Türkçe ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ceylan, Y. (1995-Ekim). Bilim ve Ahlak. *Felsefe Kongresi, Türk Felsefe Derneği*, Ankara.
- Çağlayan, A. (2005). *Ahlak Pusulası; Ahlak ve Değerler Eğitimi*. İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S., Çok, S., (2012). Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, Bahar Dönemi (Ek özel sayısı) 12 (2), 1211-1225.
- Çelik, A. (2015). Çocuklara Sorumluluk Bilinci Kazandırma Aileye Öneriler, *Alanya Ram E-Rehberlik Bülteni*, 16, 4-11.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çiftçi, B. S. (2006). Bilim ve Ahlak İlişkisi. *Köprü Üç Aylık Fikir Dergisi*, (95). 161-170.
- Çimen, S. (2002). *Lise Ekoloji Konularının Disiplinler Arası Öğrenci Merkezli Öğretiminin Başarıdaki Rolü*. Yayımlanmamış doktora tezi,, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çuhadar, C. (2007). Hürriyet Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 131-150.
- Demir İşcan, C. (2007). *İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe, Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Develi, F. (1970). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara, Doğu Ltd. Matbaası

- Dilâçar, A. (1989). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1971, 83-145.
- Dilmaç, B. (2007). *Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği ile Sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Konya.
- Direkçi, B. (2019). Değerler Eğitimi Bağlamında Hızır Bin Yakub'un Cevâhirü'l-Me'ânî Adlı Eserinin İncelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 45,179-192.
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. (Ed. C. Öztürk). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi "Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. Ankara, Pegem-A Yayıncılık.
- Ecerkale, N. (2019). *MEB Yayınları Türkçe 7. ve 8. Sınıf Ders Kitabındaki Metinlerin Değerler Bağlamında İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Emirhan, T. (2016). *Değerler Eğitimi Bağlamında Yavuz Bahadıroğlu'nun Çocuk Romanları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Emiri, E. (2014). *Gülsüm Cengiz'in Eserlerine Değerler Eğitimi Açısından Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Erdoğan, M.C. (2017). Osmanlı Devlet Yönetiminde Akıl ve Meşveretin Yeri. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 453-467.
- Ergin, G. (2014). *Türkçe ve Beden Eğitim Öğretim Programları ile Bütünleştirilmiş Değerler Eğitim Programının Etkililiği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Erol, E E. (2014). *Tarık Buğra'nın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Esener, T. (2002). *Hukuk Başlangıcı: Genel Hukuk Bilgisi*. (6.Basım). İstanbul, Alkım
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji Nedir*. (Çeviren: Nilgün ÇELEBİ), Ankara, Anı Yayıncılık.

- Geylan, T. (2015). *Ortaöğretim Müfredatındaki Değerler Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi: Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Gözüyılmaz, H. (2013). *Fqm Modeli Kapsamında Kurumsal Sosyal Sorumluluk Uygulamaları ile Kurumsal İmaj İlişkisinin Araştırılmasında Yapısal Eşitlik Modellerinin Kullanılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Gümüş, S. (2017). *Değerler Eğitimi Bağlamında Aytül Akal'ın Çocuk Romanlarının Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz, M. (2018). Metodoloji, Kavram ve Konu Kıskaçında (Türk) Eğitim Tarihciliği. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 118-130.
- Güngör, E. (1993). *Dünden Bugünden*. (6. Basım). İstanbul, Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2009). *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. (9. Baskı), Ankara, Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul, Ötüken Neşriyat.
- Güven, E. (2012). *Disiplinler Arası Yaklaşım Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarına ve Davranışlarına Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Hotamışlı Dağ, B. (2018). *İslâmi Dönem Anadolu Türk Destanlarından "Müseyyeb-Nâme, Battal-Nâme, Danişmend-Nâme ve Saltık-Nâme"nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Hökelekli, H. (2007). Tevazu. *Dem Dergisi*, 2, 144.
- Hökelekli, H. ve Gündüz T. (2004). Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri. *Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım 2004*, 371-396, İstanbul.

- Hökelekli, H. (2008). Adalet. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, (5), 132-137.
- Hökelekli, H. (2011). *Değerler Psikolojisi ve Eğitim: Ailede, Okulda ve Toplumda*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Ailede, Okulda, Toplumda Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, Din ve Eğitim Yönüyle İnsani Değerler*. İstanbul, DEM Yayınları.
- 31 Mart Vakası (2020). Wikipedia'dan 03.06.2020 tarihinde erişilmiştir. https://tr.wikipedia.org/wiki/31_Mart_Vakas%C4%B1.
- İskit, S. (1939). *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*. İstanbul, Devlet Basımevi.
- Kabaklı Çimen, L. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Vatansızlık Tutumları ile Benlik Kurguları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1950-1975.
- Kaçar, S. (2012). *Görsel Sanatlarla Bütünleştirilmiş Probleme Dayalı Öğrenme Yönteminin Öğrencilerin Fen Akademik Başarılarına, Bilimsel Yaratıcılıklarına ve Sanat Etkinlikleriyle Fen Öğrenme Tutumlarına Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kadri, C. (2018). “Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Öğretmen” (21.06.2018 tarihli yazı), http://www.kar360.com/degerler-egitiminde-rol-model-olarak-ogretmen_m830.html (09.12.2019 tarihinde erişilmiştir).
- Kalyon, B. (2015). *Prences Kadriye Hüseyin'in Mehâsin-i Hayât Adlı Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ve Eserin Bugünkü Harflere Aktarılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaplan, M. (2005). *Hikâye Tahlilleri*. İstanbul, Dergâh Yayınları
- Kaplan, M. (2009). *Kültür ve Dil*. İstanbul, Dergâh Yayınları
- Karasu Avcı, E. ve İbret, B. Ü. (2016). Vatansızlık Değerine İlişkin Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Görüşlerinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2501-2518.

- Karatekin, N., Durmuş, A., Ekşi, H., Durmuş, H. I., Otrar, M. ve Yıldırım, P.K. (2013). *Perese Değerler Eğitimi Öğretmen Kitabı. 10: Özdenetim*. İstanbul, EDAM Yayınları.
- Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in Masal Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Kayadibi, F. (2002). Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 33-50.
- Kesin, Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında, Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılıç, Ş. (2019). *Renad Muhammedi'nin Sırat Köprüsü Sultan Galiyev Romanının Değerler Eğitimi Bağlamında Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Kitapçı Arakel (1311). *Yeni Leke Risalesi*. İstanbul, Şirket-i Mürettibiye Matbaası.
- Kocabaş, S. (1991). *Kendi İtiraflarıyla Jön Türkler Nerde Yanıldı? Hayaller... Komplolar... Kayıplar...1890-1918*. İstanbul, Vatan Yayınları.
- Koç, R. (2011). Türkçenin Eğitim ve Öğretimiyle İlgili Kaynaklardan Kırâat Kitapları. *Birinci Uluslararası Dünya Dili Türkçe Bilgi Şöleni (Sempozyumu) 20-21 Kasım 2008*. s. 583-593, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Gramer – Şekil Bilgisi*. Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kumbasar, E. (2001). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Küçük, C. (2003). *Mehmed V (1844-1918) Osmanlı Padişahı (1909-1918)*. TDV İslam Anskilopedisi, 28, 418-422.

- Mahmud Cevad İbnü's-Şeyh Nâfi. (2002). *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilat ve İcrââtı*. (Yayına Hazırlayan: Ergün ve diğerleri) Ankara, MEB Yayınları.
- Mehdiyeva, G. (2016). *Mehmet Emin Yurdakul'un Şiirlerinde Değerler Eğitimi Üzerine Bir İnceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Memiş, Y. S. (2013). *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Meydan, H. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin Yeri ve Değerler Eğitimi Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine... Ankara, 18 Temmuz 2017. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf; (15.06.2020 tarihinde erişilmiştir).
- Millî Eğitim Şurası Kararları (2010). https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf. (29.11.2019 tarihinde erişilmiştir).
- Odatv (19.10.2017). Babiâli'nin İlk Kitapçısının Öyküsü, <https://odatv.com/babilinin-ilk-kitapcisinin-oykusu-1910171200.html> (12.12.2019 tarihinde erişilmiştir).
- Okumuş, S. (2009). Muhammed Hevâî Üsküfî ve Türkçe-Boşnakça Manzum Sözlüğü Makbûl-i Ârif (Potur Şâhidî). *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(4), 823-844.
- Okutan, S. (2015). *Kabusname'nin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Osmanoğlu, Ö. (2015). Yayımcılığın Babıali Serüveni. *1453 İstanbul Kültür ve Sanat Dergisi*, 23, 23-28.
- Özbay, M. (2010). *Türkçe Öğretimi Yazıları*. Ankara, Öncü Kitap Yayıncılık.

- Özcan, T. (2017), Osmanlı Devleti'ndeki Gayrimüslim Okullarında Türkçenin Yaygınlaştırılmasına Yönelik Faaliyetler (1876-1908). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 213 - 233.
- Özen, Y. (2013). Sorumluluk Duygusu ve Davranışı Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliliği ve Geçerliliği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 4(7), 343-357.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-240.
- Özgüven, İ. (2000). *Psikolojik Testler*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Özhancı, E. ve Yılmaz, H. (2015). Doğa Sevgisi Değeri (Doğayı Koruma ve Doğadan Yararlanma) ve Peyzaj Mimarlığı Eğitimi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 12(1). 39-45.
- Özkan, K. (2014). Türk Modernleşmesinde Pozitivizmin Bilim Algısı. *Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Belgi Dergisi*, 7(1), 923-951.
- Özsoy, O. (2003). *Etkin Öğrenci, Etkin Öğretmen, Etkin Eğitim*. İstanbul, Hayat Yayıncılık.
- Öztürk, H. E. (1991). Batı Çocuk Klasiklerinde Temel Değerler. Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Perese. (2005). *Saygı "Yapılandırıcı Yaklaşımla Hazırlanmış 69 Etkinlik*. Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- Sarışık, Y. ve Düşkün, Y. (2016) *Çocukların Gözünden Okulda Yaşam Araştırma Raporu*, İstanbul, Baskı İmak Ofset.
- Selek, M. (2014). *Osman Yalçın'ın Hayvan Hikayelerinde Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Seymen, İ. L. (1993). Erbâb-ı Mütalaaya Hizmet: I. Meşrutiyet Kitapçılığı ve Arakel Tozluyan Efendi'nin Mektupları. *Müteferrika Kitabiyat Dergisi*, 1, 67-111.
- Seyyar, A. (2004). *Davranış Bilimleri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul, Beta Yayınları.
- Strauss, J. (1993). İstanbul'da Kitap Yayımları ve Basımevleri (Çev. E. Üyepazarcı). *Müteferrika Kitabiyat Dergisi*, (1), 5-17. (Orijinal Makalenin Yayımlı Tarihi, 1992).

- Şahin, N. B.(2019). *Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Değerler Eğitimi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şener, S. (1997). *Başarı Yolunda 70 Kural*. (5.Baskı). İstanbul, İnkılap Basım Yayım.
- Şentürk, H. (2008). Sosyal İlişkilerde Saygı Kavramı: Psikoloji ve Din Açısından Bir Bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(20), 217-228.
- Şimşek, M. (2018). Osmanlı Devleti'nde Türkçenin Gayrimüslim Okullarında Mecburi Hale Getirilmesi ve Uygulanması. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 43, 199-227.
- Tanrıkulu, M. (2015). *Ahmet Cevat Emre'nin Türkçe Kırâat Kitabının Değerler Eğitim Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Temizyürek, F., Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*, Ankara, Nobel Yayınları.
- Teotig (2012). *Baskı ve Harf: Ermeni Matbaacılık Tarihi* (Çev. Sirvart Malhasyan, Arlet İncidüzen), İstanbul, Birzamanlar Yayıncılık.
- Tıraş, H. H. (2013). Sağlık Ekonomisi: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 125-152.
- Topçu, N. (2010). *Türkiye'nin Maarif Davası*. (4. baskı). İstanbul, Dergah Yayınları.
- Tosun, C. (2000). Dua Öğretimi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 1-22.
- Tosun, C. (2012). *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*, Ankara, Ecdad Yayınları.
- Turna, Ö. (2010). *Müzik Öğretmeni Adaylarının Müzikteki Fizik ile İlgili Kavramları İlişkilendirme Düzeyleri (Samsun İli Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- TÜDÖP (2019). <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019.pdf> (02.12.2019 tarihinde erişilmiştir).
- Türk Dil Kurumu (2020). Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (22.06.2020 tarihinde erişilmiştir).
- Türkçe Sözlük (2009). Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Ulu, H. (2018). *Arif Nihat Asya'nın "Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor" ile "Duâlar ve Âminler" Adlı Şiir Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2012). *Değerler Eğitimi*. (1. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayınlar.
- Urban, H. (2007). *Hayat Dersleri* (çev., G. Şen). İstanbul, Altın Kitaplar:
- Uşaklıgil, H. Z. (2017). *Kırk Yıl*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Üyepazarcı, E. (11 Mayıs 2016). Türkiye'nin İlk Yayıncı Kataloğu: Arakel Kitaphanesi Esami-i Kütübü, <https://kitapeki.com/turkiyenin-ilk-yayinci-katalogu-arakel-kitaphanesi-esami-i-kutubu/> 1/ (12.12.2019 tarihinde erişilmiştir).
- Üyepazarcı, E. (1993). Arakel Efendi'nin Kitap Kataloğu Yahut Evlad-ı Arab'ın Mertliği ve Yahut Esrar-ı Farmason. *Müteferrika Kitabiyat Dergisi*, 1, 57-61.
- Yalçın, I. Y. (2019). *Tarık Buğra'nın Romanlarında Değerler Eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yaman, E. (2014). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. (3.Baskı). Ankara, Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- Yarhisarlı, Y. (2015). Sorumluluk Bilinci ve Kazandırılması. *Somuncubaba Aylık ilim ve Edebiyat Dergisi*. 20(163), 70-72.
- Yavuz, İ. (2018). Sosyal Bilgiler Derslerinde Vatanseverlik Değerinin Öğretimi Konusunda Farklı Ülke Uygulamaları. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 3 (1), 17-31.
- Yazıcı, A. ve Yazıcı, S. (2015). Saygı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkisch Studies Dergisi*, 10(14), 769-780.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-22.
- Yetişken, H. (1991). *Estetiğin ABC'si*. İstanbul, Simavi Yayınları.
- Yıldırım, A. (1996). Disiplinlerarası Öğretim Kavramı ve Programlar Açısından Doğurduğu Sonuçlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12,89-94.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.

Yıldırım, E. (2019). *19. Yüzyıl Sonu Osmanlı Toplumunda “Tercüme” Eserlerin Tanıtımı Üzerine Betimleyici Bir İnceleme: Kitapçı Arakel Katalogları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, B. (2015). *Kitapçı Arakel’in Yayın Katalogları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK-1. Talîm-i Kırâat Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Adlı Eserin Çeviriyazısı

Talîm-i Kırâat

Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs⁷

Umûm etfâl-i vatanın talîm ü terbiyyelerine, tehzîb-i ahlâk ve tenvîr-i efkârlarına cidden hâdim olmak üzere müteaddid kitâb-ı ahlâkiyye, fenniyye, edebiyye, tarîhiyye, sanâiyye, ticâriyye, sıhhiyye, muhabbet-i vataniyye ve mevâdd-ı mühimme-i sâireden bi'l-intihâb bilinmesi elzem olan malûmât-ı nâfia-yı ibtidâiyyeyi hâvîdir.

Musahhîhi
Muallim Nâci

Müessis ve Mürettibi
Kitâbcı Arakel

İkinci Kısım Yirmi Birinci Tab
19 defası nesh, 2 defası rika hattı ile dir.
Her hakkı sâhibine mahsûstur.

Kitâbcı Arakel Matbaası Babîâli Caddesinde İstanbul

Dersaadet - [Hilâl Matbaası]

1325

⁷ Çalışmaya esas alınan eser, “Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Kitabının Değerlendirilmesi” adıyla “Özçakmak, H. ve Zorbaz, K. Z. (2015)” tarafından “Tarih Okulu Dergisi, 24, 439-537’de” çeviriyazısı yayımlanmıştır. Fakat tarafımızca söz konusu eserin Hicri 1325 tarihli 21. Baskısının orijinal matbu nüshası esas alınarak yeniden Latin harflerine çevrilmiş, ilk çalışmadaki eksiklikler tespit edilerek düzeltilmiştir. Ayrıca eserdeki metin altınlarında yer alan lügatçeler alfabetik sıralama esas alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Bazı Kelimelerin Manâları; Sahifelerin Zîrlerine Derc Edilmesi Hakkında Bir İhtâr

(Birinci kısmın mukaddimesinden muktebestir.)

Yekdiğerine: izâfet, vasfiyet, vâv-ı âtifa vesaire ile merbûtiyyetleri olan lugatelerin manâlarını hakkıyla tarif ve tefehhüm için işâretlerde o nisbette konulmuştur. Şöyle ki: “fusûl-i erbaa”, hayvânât-ı ehliyye, fezâil-i ahlâk, hevâss-ı hamse-i zâhire, merkez-i kürre-i arz gibi iki, üç kelimenin manâları birlikte tarif ve terkîbler kaç kelimededen ibâret ise bunların nihâyetindeki kelimenin yanına da o kadar işâret vaz edilmiştir; yani: bir kelimeliye şu (*) tek yıldızlı, iki kelimeliye şu (**) iki yıldızlı, üç kelimeliye de şu (***) üç yıldızlı işâret konulmuştur.

Bazı muallimin ihtârına binâen şu ikinci kısmın bu defaki tabının (vav) işâretleri ale'l-seviyye isti'mâlinden sarf-ı nazar olunmuştur. Yalnız aynı imlâda yazılan (ulu/ölü), (olur/ölür) gibi en ziyâde iltibâs peyda eden ve münâsebetsiz, çirkin telaffuz-i bâis olanlar kemâ-el-sâbık_kendileri için ihdâs olunan (ölü) ve (olur) işâretler kullanılmıştır. Mesela: "Ey ulu Allah" yazılan bir lafzı şâkirdân tarafından çirkin bir sûrette okuduğu aynen müşâhede etmişizdir. Bu da tabii o gibi kelimâtın gayr-ı menûs olduğudur. Gerek imlâsında olup birkaç nev okunan kelimelerce de yine lâzım gelen işâret-i mahsûselar isti'mâl olunmuştur.

Nâci Efendi merhûm hayatta iken kitâbımızın tashîhine bakar, fakat bazen meşgûliyyetleri kesîr olduğu hengâmede: “Ehbâmeden falan zât; benim şîveme vâkıftır; ona götür. Bu bâbda tarafımdan ona da söylendi.” demesine binâen ara sıra kitâbımız vekâleten o zât tarafından bakılırdı. Vefatlarından sonra hasbe'l-zamân icrası lâzım gelen ilâvât ve tadilât müsveddeleri kable't-tab merhûmun tavsiye eylediği o zât-ı muktedîre irâe edilmekte olduğu beyân olunur.

[s. 2]

İhtâr-ı Mühim

Eczâ-yı kelâmı tefrîk ve durak mehalleriyle durak derecelerini tayîn için elsine-yi sâirede şu dört işâret isti'mâl olunur. Biri: [,] şudur ki “virgöl” dinir. İkincisi: [:] şudur ki “puan virgöl” dinir. Üçüncüsü: [.] şudur ki “dü puan” denir. Dördüncüsü: [.]dır ki “puan” nâmı ile marûftur. Bu işâretler; lisân-ı Osmânî için dahi kabul olup ekser âsâr-ı cedîdede isti'mâl edilmektedir.

Bu işâretlere; hizmetlerine ve makâm-ı isti'mâllerine göre erbâb-ı kalem tarafından sâir bazı isimler verildiği görülmüş ise de biz; burada ekser muharrirlerimizle hurûfât dökmeçileri, kitâbcılar, mürettibler ve matbaacılarca en ziyâde müstamel ve marûf olan isimleri isti'mâl ettik.

“Virgül” ile “dü puan”ın durak dereceleri; pek cüzi, yani: bir göz açıp kapayacak kadardır. “Puan virgül”ün durağı; daha ziyâdedir. “Puan”ınki de bundan ziyâdedir. Ancak lisân-ı Osmânî’de öyle bir durak ve tefrîk mahalli daha vardır, ki bunların hiçbiri o hizmeti eda edemez. O gibi mahaller; ya virgül ile geçiştirilmekte, yâhûd bütün bütün işâretsiz bırakılmaktadır. Bu ise zîrde irâd olunan misâllerden müstebân olacağı veche ile okuyanın zihnini teşvîş, manâyı ihlâl, durak hakkını kısmen veya kâmilen gâib etmek gibi mahzûrlardan hâlî değildir. Binâenaleyh o gibi mahaller için ayrı bir işâretin lüzûmu hissedilmiştir.

Vâkıa o yolda ibârelerin siyâk ve sibâkından derhâl manâya intikâl edebilen erbâb-ı vukûf; bunun lüzûmundan müstağni olabilirler; lâkin o okumaya ve manâ çıkarmaya yeni başlayan etfâl-i Osmânî’ye ve sâir mübtedîler için hal; bütün bütün başkadır. Onlar; dürüst okumak, durak mahallerini tanımak için yardıma, vasıtaya muhtaçdırlar. İşte bu gibi mehaller için ayrı bir işâretin ihdâsına en ziyade bizi sevk eden sebep; bu husûs olmuştur.

Bu bâbda muallimîn ve muharrirîn-i kirâmımız dahi bu fikrimizi tasvîb eylemişlerdir, ihdâs olunan işâret ise “puan virgül ”ün aksi demek olan şu [;] şekilden ibârettir. Bunun noktası; bilakis üstünde olmasına göre ismi de “virgül puan” tesmiyesi münâsib görülmüştür.

Bunun durak derecesi sanki “puan virgül” kadar ise de ona mensûb olarak sağ cihete düşen kelimenin telaffuzca sedaya cüzi kuvvet vermelidir. [s. 3] Bu işâret; taammüm edinceye kadar vesâtet-i âcizî ile neşredilecek âsârda isti'mâl olunacağı gibi işbu muhtırada o eserlerin başlarında bulunacaktır.

Misâl: İnsân; kâmil, fâzıl, âkil, munsif, hayırhâh olmalıdır.

Bu misâlde “insân” lafzı; “mübteda” ve “müsnedileyh”dir. “Kâmil”, “fâzıl” vesâir sıfatlar da “haber” ve “müsned”dirler. Burada mezkûr işâretin yerine “virgül” konulsa; hem “müsnedileyh” ile “müsned” birbirine karışmış olur, hem de durak hakkı kısmen gâib edilmiş bulunur. İşâretsiz geçilse, o halde de “kâmil” lafzı; “insân” lafzının sıfâtı

zannolunarak “insân-ı kâmil” okunmak ve binâenaleyh “kâmil insân” anlaşılma ihtimâli var.

Misâl-i Diğer: Cenâb-ı Hak; sebzeleri, meyveleri, mübâh olan hayvanâtı ve şer-i şerîfin tecvîz eylediği vecihle her nev erzâkı insâna nafaka olmak üzere halk buyurmuştur.

Bu misâlde de “Cenâb-ı Hak” tabirinin önündeki yeni işâretin yerine “virgöl” konulsa; gerçi zihni çokluk teşvîş ve manâyı ihlâl etmez; lâkin durak hakkı kısmen gâib edilmiş olur. İşâretsiz bırakılsa; hem durak hakkı kâmilen gâib edilmiş olur, hem de “Cenâb-ı Hak” tabiriyle “sebzeleri” lafzı birbirinin muzâf ve mesâf-i ilâhî zannolunarak o yolda anlaşılma ihtimâli vardır.

“Hilkat-i âlem nedir?” suâlinin cevâbı olan şu âtîdeki misâlde dahi mezkûr işâretin derece-i lüzûmu daha ziyâde görülecektir:

Cenâb-ı Hak’ın; yeri, göğü, insânları hayvanları, otları, ağaçları, elhâsıl: âlemde görülen ve görülemeyen sâir şeyleri yoktan var etmesidir.

Bu misâlde cümle-yi asliyyenin bir kısmı olan “Cenâb-ı Hak’ın” önüne virgöl işâreti konulsa mütemmimât-ı cümleden biri bulunan “yeri” lafzıyla sâir mütemmimât arasındaki irtibât bozulur, cümle-yi asliyyeye karışır. Bundan başka durak derecesi de hakkıyla eda edilmiş olmaz. İşâretsiz bırakılsa; o halde de “Cenâb-ı Hak’ın yeri” tabîrinden ilk önce izâfet manâsı zihne tebâdür eder.

Kitâbcı Arakel

[s. 4]

Terbiyye-i Medeniyye Dersi

Hürriyyeti* Tebcîl

Tebcîl* sana ey hürriyyet!* Tazîm* sana ey vâlîde*-yi samîmî*-yi uhuvvet! Ne kadar vakitten beri senin hasretini çekmekte idik.

Sana geldik yerleri şenleten, uhuvvet-i beşeri tesîs eden, müsâvâtı temelleştiren, adaleti ihya kılan ve bütün hayr û muhassenâtı* hâiz olan bir cevhersin; birçok seneler seni gâib ettik. Henüz nimetlerini iktitâf* etmeden düşmanlara kaptırdık; müstebidler,* o alçaklar; seni istibdâd* yatağına attılar. 32 yıl istibdâd yorganları altında kapatılmış idin, uyuşuk bir halde kalmıştın; fakat çok şükür şimdi halâs oldun.

Ama Şu da var, ki o zaman senin kıymetini takdîr* edenlerin mikdârı az olduğu için hıfz û vikâye edilemedin; binâenaleyh müstebidler kolayca seni gasb ettiler; lâkin gaybûbetinden sonra istibdâd; kendi

---

* **Muhassenât:** Güzel işler. Güzellikler.

* **Samîmî:** Yürek içinden gelen, hâlis, hakîkî.

* **Hürriyet:** Serbest, âzâd olma. Nefsine sâhib olup emre bağlı olmama.

* **İktidâf:** Devşirme, elde etme.

* **İstibdâd:** Kendi başına, kendi keyfine iş görme. Hiçbir kânûna tâbi olmama.

* **Müstebid:** Kânûn ve nizâm saymayan. Keyfine iş gören. Zâlim, zorba olan.

* **Takdîr:** Kıymet biçme. Baha tayin etme.

* **Tazîm:** Büyütme. Ağır lama. Hürmet ve ikrâm etme.

* **Tebcîl:** Tazîm. Tekrîm. Büyütme. Ağır lama.

* **Vâlîde:** Doğuran.

[s. 5]

hükmünü icra eyledikçe seni arayanların adedi de çoğaldı. Müstebidlerin zulmü Şiddet bulduğu, her tarafa yayıldığı nisbetinde hürriyyet defterinde evlâdlarının esâmisi de tekessür eyledi. Hep o kayıdsız duranlar yanlış düşünenler hatalarını anladılar. Artık her taraftan: “Âh onu bir daha ele geçirirsek canımızla sarılacağız; var kuvvetimizle onu düşmanına karşı müdafaa* edeceğiz.” diye ahd eylediler.

Müstebidler; seni kâmilen mahvetmek niyetinde idiler; fakat buna imkân bulmayınca hiç olmazsa dâima uykuda kalman, hiç uyanmaman için seni sallayıp dururlardı; onun için ki evlâdlarının teşebbüsâtı akîm* kalsın; lâkin sen; hiç rahat değildin; hakkında beslenen ümîdi mutlaka husûle getirmek isterdin. Ara sıra kalbin derinlerinden inilti ler işitiliyordu. Demek isterdin, ki: “Hâinler! Beni bırakınız! Bırakınız ki uyanayım da Osmanlılığa hayat vereyim; nurlarımı bir de oraya saçayım.”

Lâkin onlar asla insâf etmezler, asla müteessir olmazlardı. Bilakis seni hiç kımıldatmamak için; yorganlarını bakınamamak için; yüz örtülerini ses çıkaramamak için; ağız tıkaçlarını artırırlardı; fakat sen istibdâdın bu Őiddetine karşı dahi mukâvemet ederek yine görür, yine teneffüs eder, yine figân* eylerdin. Bunu gören müstebidler senin: “Mahvolmaz” bir madde ve “er geç mutlaka hükümferma* olur bir rûh” olduğunu bilemedikleri için bir taraftan hiddet ederler, diğer taraftan zulümlerini artırırlardı. Ne beyhûde say! Ne Őaşkın fikir!

***Akîm**: Netîcesiz olma. Semeresi olmayan.

***Figân**: Feryâd-nale. İleme.

***Hükümferma**: Hükmeden. Emrolan.

***Müdafaa**: Kendini, diğerini korumak için hücum-ı vaka karşı durup dayanma.

[s. 6]

Akıl edemiyorlardı, ki kudret-i İlahiyye ile nebeân* eden su gözleri tikanırsa mutlaka bir ötesinden patlak verecek; izân edemiyorlardı, ki cereyân eden derelerin akıntısını men için önüne sed konursa terâküm edecek suyun peyda edeceği kuvvetli hücum; onu da yıkacak. Bu sefâlet-i ahlâk erbâbı derk edemiyorlar, ki fikr-i hürriyyet; âdeta buhar gibidir; tazyîk olundukça kesb-i kuvvet eyler.

♣♣♣

Ey mübârek hürriyyet! Acaba senin son figânını işiten, üzerindeki sıkleti* kaldırıp fırlatan, ölüm yatağından kurtaran kimler idi? Başta; sana fart-1*muhabbeti olan Niyâzi ve Enver beyler bulunarak ikinci ve üçüncü ordu kahramânları* bu orduların yine sana gâyet âşık olan zâbitân-ı kirâm idiler.

I

O şanlı pür-azamet*: On biriyle temmuzun;

Tanîn*-i pâk-vatan, hep Niyâzi Enver'dir.

Tecelliyâtı* ile hep o rûz-ı firûzun* ;

Kalıp millet-i Osmâniyân, münevverdir.

II

Vatan! Vatan! O batan nâm-ı pâk-mâzîde*;

Feda-yı cân ile kurtardınız bugün işte.

Yetim kalan bu kadar bin zavalı adamlar;

Hulûs-ı kalb ile şimdi bütün dua eyler.

III

Şecâatinle yaşa! Ey ketîbe-yi nusret*.

Saadetinle yaşa! Ey necîb* olan millet;

O medâr-ı iftihârımız olan merd, gayûr, mütebassir*, mürüvvetli* zâbitânın ilk üstâdları* yine seni gâyet takdîs* eden, sana ifrât* derece

***Fart**: Gâyet ziyâde. Aşırı derece.

***İfrât**: Pek ziyâdelik. Aşırı olarak.

***Kahramân:** Bahadır. Yiğit.

***Ketîbe-yi Nusret:** Yardımcı ve zafer-i asker.

***Mâzide:** Geçmişte. Geçen zamanda.

***Mürüvvetli:** İnsâniyetli. Yüksek tabiatlı.

***Mütebassir:** Dikkâtle bakan. İyi mülâhaza eden.

***Nebeân:** Suyun yerden çıkması. Fıskırma.

***Necîb:** Sevimli. Asil.

***Pür-Azamet:** Büyüklerle dolu (olan).

***Rûz-I Firûz:** Mübârek gün.

***Sıklet:** Ağırılık. Sıkıntı.

***Takdîs:** Muazzez tutma. Pâk ve mübârek sayma.

***Tanîn:** Çınlama. Sesin bir müddet devâm edip işitilmemesi.

***Tecelliyât:** âyân olmak; görünmek.

***Üstâd:** Öğretici.

[s. 7]

muhabbet bağlayan ve senin aşkına: hapis, işkence, münfa*, zindân, kırbaç, darağacı* gibi en müdhiş* fedâkârlığa katlanan ve nihâyet senin uğruna birer sûretle şehîd olup giden: Şinâsiler, Kemâller, Midhât ve Ziya Paşalar, Ali Suâvîler olduğu gibi son inkılâbı* hazırlayanlar da o büyük ahrârın* küşâd ettikleri hürriyet mektebinden yetişen ve rahatlarını, iyâl û evlâtlarını terk eden: Mahmûd Paşalar, Ahmed Rızalar, Sabâhaddinler, Manyâsizâdeler, Sezâiler, Sabriler, Talatlar, Nâzımlar, Bahâeddinler, Minâs Çerâzlar idi.

Fakat ey adâletin, uhuvvetin, müsâvâtın vâlidî olan sevgili hürriyyet! Seni takdîs edenlerin, uğruna feda-yı cân eyleyenlerin adedi; daha pek kesîrdir. Zâten hiç müstebitler o kadar şühedanın o mikdâr-ı insânın telefâtına kanâat ederler mi? Onlar o derece taş yürekli kimselerdir, ki yalnız kendileri kalmak şartıyla bütün dünya mahvolursa asla fütûr* etmezler. Binâenaleyh senin 32 sene uyuşup kaldığının müddette anâsır-ı Osmâniyye'den başlıca Türk ve Ermenîlerden mürekkeb olarak bir milyona yakın insan kanıyla sana mâlik olmuşuz.

Temmuz inkılâbı sâkinâne husûle geldiği için “Kan dökmeden hürriyyeti elde ettik.” diyenler varsa da doğru değildir. Bunu diyenler; ya geçen zamandan vukûfları yoktur, yâhûd mâzîyi tezden hatırdan çıkarırlardır. Nitekim şâir-i Mâhir Eşref Bey diyor:

Şimdi kan dökmedi Türkler diyene karşı durup,
Şüheda kabrini ibrâz ile mahcûb etsek...

***Ahrâr:** Hürler, serbestler. Kendi nefesine, kendi haklarına mâlik olarak istediği gibi hareket eden, âzâde.

***Darağacı:** Adam asmak için dikilen direk.

***Fütûr:** Bıkma. Usanma.

***İnkılâb:** Başka kalıba dönme.

***Müdhiş:** Dehşetli. Korkunçlu.

***Münfa:** Nefy mahalli. Sürülen yer.

[s. 8]

Alacaklı çıkarız defter-i hürriyette,

Eskiden döktüğümüz kanları mahsûb etsek.

Aileleri perîşân eden jurnalcilerin adedi az olmadığı malûm idi; onların mikdârı gâyet ziyâde olduğu; ilân-ı hürriyetten sonra intişâr eden gazetelerden, husûsi kitâblardan anlaşılmalıdır. Nasıl ki şâir-i müşârileyh de demiştir:

Ensesi kurtulmadı gitti tokattan milletin,

Bizdeki ense değil, gûya kırılmaz alçıdır.

Yok hafiye jurnalinden korku ama neyleyem;

Şimdi evrâk-ı hevâdet neşreder; jurnalcidir.

Ey azîz hürriyet! İşte bu acılardı, ki o âlîcenâb zâbitânımız; o bir milyona yakın olarak senin uğruna feda-yı cân eden ahrârın açtıkları çığırdan bir azm* ü metânet* ve insâniyyet perverâne ile yürüyerek, fakat o yürüyüşe bir tedbîr-i hakîmâne* zemmetmek sûretle hareket ederek seni kurtarmıştırlar.

Yaşayın ey dilâverân* vatan!

Size medyûndur* vatan û millet;

Sizsiniz rehber-i selâmet* olan;

Bize ey nâşîrân-ı* hürriyet!

Unutulmaz bu şanlı gayretiniz,

Rumeli erleri..! Bütün ümmet.

Sizi; durdukça nâm-ı Osmânî,

Kılacaktır misâl-i ulviyyet.*

Var olsun o kahramanlar; 1324 senesi temmuzunda; seni kurtarmalarıyla otuz milyon mazlûmîn-i* Osmâniyye'yi kurtardılar; bütün teba-yı Osmâniyye'yi azîm sevinçlere gark ettiler. O günden bida ile hep bir ağız olarak:

***Azm:** Kat'î karar verme. Kaviyyen niyet etme.

***Dilâverân-ı Vatan:** Yürekli. Cesûrlar. Kavi yürek taşıyanlar.

***Mazlûmîn:** Zulüm görmüşler. Çok gadre dûçâr olmuşlar.

***Medyûn:** Borçlu.

* **Metânet:** Metîn ve kavi olma. Dayanma.

***Nâşirân:** Neşreyleyenler. Dağıtanlar.

[s. 9]

yaşasun: “Niyâzi ve Enver Beyler; yaşasın Osmânlı ordusu” duasını göklere çıkardılar. Dâima da bu duada buldukları gibi: “Mevla şühedanın ruhlarına rahmet eyleye.” duasında da kusûr etmemiş ve etmiyorlar.

Şu şükranlar, şu müntedârlıklar, okunan şu dualar; henüz mevcûd otuz milyon nüfusun hassasına isabet edendir. Dahası vardır, ki o; gâyet vâsidir. Bu ise bizden sonra gelecek, şu müessir hayriyyeyi mütâlâa edecek olanların hissedecekleri müntedârlıktır, ki adedi; milyarları teşkîl eder. Bundan mâada bir de: huzûr-ı Rabb’ül-âlemînde nâil olmuş ve olacakları ecr ü mükâfat var. Ahh! Ne mutlu onlara, ki böyle gıpta-bahş ecr ü mükâfat cihân-kıymete mazhar olurlar!

Ey sevgili hürriyyet! Artık peñçe-yi mevte esîr değılsin; ilelebed* bizimsin! Artık nûrunla münevver nimetlerinle mütenaim* olacağız; seni bir daha elimizden kapamayacaklar; çünkü Osmânlı ordusu, o hürriyyet evlâdları; senin o emân dinlemez düşmânının kolunu, kanadını kırmış, gözlerini oymuş, kafasını ezmiştir.

Tebcîl sana ey hürriyyet! Senin sayende artık ayrılık, gayrılık kalktı. Nifâk* ve şikâk* zâil* oldu. Sen; cümlemizin bir vatan evlâdı olduğumuzu temîn ettin. Artık düçâr-ı mezalim ve hedef-i tazyîk* olmayacağız. Artık bîgünâhlar habs ü nefy edilmeyecek. Ocaklar söndüren hafiyeler bulunmayacak. Bâit-i terakki ve feyzimiz olan kitâbları serbestçe okuyacağız. Elhâsıl: senin henüz girmedığın yerlere mahsûs olan bilcümle haksızlıklar, hadd ü hesâbı olmayan gadr ü zulmler icra edilemeyecektir.

***Nifâk:** Münâfıklık, araya bozgunluk koyma.

***Şikâk:** İttifâksızlık. Münâferet; zıdlık.

[s. 10]

Ne günlerdi aman Allah ne günler;
Akın akın gidiyordu sürgünler

***Rehber-İ Selâmet:** Selâmet kılavuzu.

***Tedbir-İ Hakîmâne:** Bir işi gâyet akılâne düşünme. Bir işi başa çıkarmak için iyi ve akıllıca hesâb edebilme.

***Ulvîyet:** Yükseklik.

***İlelebed:** Sonu olmayan vakte dek.

***Mütenaim:** Nimetle yaşayan. Ferah ömür geçiren. Nimetle müntedâr kalan.

Yürekleri parçalardı derdimiz;
Bilmez idik ne halde biz kendimiz.

Habersizce gâib olurduk ortadan;

Hâlimize acıyordu dost, düşmân.

Birbiriyle konuşmaktı kabahat;

Gizli sözse sayılırdı cinâyet.

Zevci için ağlayan genç zevceler;

Oğulları sürgün giden anneler.

Kimsede yok avâze-yi* şikâyet;

İçin için kan ağlardı bu millet.

Selânik'te patladı bir topumuz;

Sadasıyla mesûd olduk topumuz.

Ey muazzez hürriyyet! Gelişin hayr, kalbin hayr, varlığın hayr; senin bütün Mâhiyyetin hayrı tecessüm ettirir. İşte onun için sana bir kere daha tebcîl! Bin kere daha tazîm!

***Avâze:** Yüksek Sada. Nida. Ses.

***Hedef-i tazyîk:** Sıkıştırmak için nişân alınacak (adam).

***Zâil:** Zevâl bulan. Bâki olmayan.

[s. 11]

Fennî Ders

Kâğıt-Mukavvâ

İhtiyâcât-ı beşeriyye meyânında büyük bir mevki tutan, külliyetle sarf edilen mevâddan biri de kâğıttır. Hele serbestî-i matbûât, serbestî-i ticâret ile idâre olunan bahtiyâr ülkelerde sarf edilen kâğıdın mikdârı akıllara hayret getirir.

Eski Mısırlılar [papirüs] yapraklarını; kâğıt yerine isti'mâl ederlerdi. Çinliler [bambu] ağacının yapraklarından, Japonyalılar dahi dut ağacının kabuklarından kâğıt yaparlardı.

On birinci asırda garb fabrikacıları bu sanatı; şarkîlerden tehsil ederek İspanya'da bir hayli fabrikalar tesisine başladılar. İlk tesis ettikleri fabrika [Bona] ve [Sen Philip] şehirlerinde idi. Bilâhire kâğıt yapmak için pamuk isti'mâli vârid-i hâtır oldu.

Avrupalılar; bu sanatı Araplardan öğrenince kâğıt imâli hakkındaki malûmât; ba'de yavaş yavaş sâir memleketlere yayıldı. Bir zaman sonra kâğıdın ehven fiyatla çıkarılması için paçavradan yapılması tecrübe edildi. Yünden, ipekten mamûl kumaş paçavraları işe yaramadığı, yalnız kenevir ile pamuk bezi paçavraları maksûda hizmet edeceği anlaşılmıştı.

On yedinci ve on sekizinci asırlarda kâğıt imâli sa'natı; Fransa [s. 12] ve Almanya'da terakkî etti. Süratle kâğıt yetiştirmek için makineler ihdâs olundu. İlk defa makine îcâd eden; Fransalı [Louis Robert] nam zât olmuştur. En alâ kâğıt imâline muvaffak olan mahal de İtalya idi. Louis Robert; îcâd ettiği makine ile istenilen ende ârzû edilen boyda kâğıt yaprakları husûle getirdi. Fransa Hükûmeti; mûmâ-ileyhin bu ihtirâ'ına mükâfâten 8000 frank ihdâ etti.

Bu âlet; 1803 târihinde İngiltere'de de kullanılmaya başlandı; 1828 târihinde Fransa'da dört kâğıt fabrikası var iken el-yevm iki yüz elliye mütecâvizdir. Yalnız banknotlar,* kâime kâğıtları;* el ile imâl edilmektedir.

Kâğıt imâli; şu vechiledir: paçavracılar; sokaklardan bez parçalarını toplarlar. Fabrikalara satarlar. Bunlar; cinslerine, derece-i nefâsetine, temizliğine, yeni ve eskiliğine göre sınıflara ayrılır. Renkli olanlar; başkaca tefrîk edilir. Bunlar; âlet-i mahsûsa ile sodalı sıcak su içinde yıkanır. Esmer renkte bir hamur husûle gelir. Bu hamur; klor gazı ile beyazlatıldıktan sonra bir kere de soğuk su ile yıkanır. Çürümek için bir müddet sodalı su içine bırakılır. Sonra tekneler içine konularak âletler ile kesilip doğranır. Bu sûretle kâğıt hamuru hâzırlanmış olur. Daha sonra âletler vâsıtasıyla

---

***Banknot:** Banka kâimesi; akçe makâmında alınıp verilen kâğıt. Bizim Bank-ı Osmânî'nin; beheri bir liralık ve beş liralık banknotları vardır.

***Kâime kâğıdı:** Hazîne-i mâliye, yâhûd bir banka tarafından karşılık temîn olunarak tedâvüle çıkarılan kâğıt, ki akçe makamında alınıp verilir. Bunun: Bir, beş, yirmi ve yüz kuruşluğu ve daha kıymetdârı bulunur.

[s. 13]

iyice ezilir. Hamurun; artık yaprak hâline vâz etmek zamanı gelmiş olur. Bir tulumba vâsıtasıyla tunçtan mamûl formalar* derûnunda dökülür. Orada bulunan diğer bir hava makinesi ile hamurun suyu alınır.

Tekrar âlet-i mahsûse marifetiyle içleri buhar ile dolu olan ve gâyet sıcak bulunan büyük madenden mamûl üstüvânelere* sarılır.

Hamur; harâret-i şedîde tesiri altında kurur. Ba'de üstüvâneler arasında yassılandırılarak kâğıt varakası şekli verilir. Onu; istenilen uzunlukta kesmek için; buhar, yâhûd elektrik ile hareket eden husûsî mihrâdlara yanaştırılır.

Maârifin, medeniyetin, fennin terakkîsi nisbetinde kâğıdın ihtiyâcı da tezâyid etti. Bu sebepten daha ehven kâğıt tedârik etmenin çâresi arandı. Kâinatta en mebzûl

maddelerden biri olan odunun; maksada hizmet edeceği bilttecrübe anlaşıldı. İşte beher gün milyonlarla tab olunmakta bulunan gazeteler, kitaplar için ehvence mübâiyye ve külliyyetle sarf ettiğimiz kâğıtlar; orman ağaçları sâyesindedir. Güzel kâğıtlar ise bez parçalarından yapılanlardır. Renkli kâğıt yapıldığı vakit kâğıt hamurunun içine boyalı su katarlar.

Mukavva dahi aynı sûrette imâl edilir. Farkı; onların hamuru; eski kâğıt parçalarından mürekkep olmasındadır. Mukavva yapmak için istihzâr* edilen hamur; biraz kalın tabaka hâlinde dökülür. Ba'de Yani bunlar cendereye* konularak biribirine yapıştırılır.

***Cendere:** Tazyîk altı; zeytin yağcılıkta, mücellidlikte ve sâir sanatta kullanılan baskı makinesi.

***Forma:** Kalıp, sahife kalıbı.

***İstihzâr:** Hâzırlamak, meydâna getirme.

***Tekemül:** Mükemmel olma.

***Üstüvâne:** Silindir; merdâne; yanî: üzeri düz yuvarlak cisim.

[s. 14]

Hâne duvarlarını tezyîn eden rengârenk kâğıtların hamuru dahi ot ve sazlardan mürekkebtir. Sûret-i imâli ise kâğıt imâlâtının aynıdır.

Japonya ve Çin memâlikinde imâl olunan duvar kâğıtları Avrupa'ya ithâl edildikten sonra pek ziyâde tekemül eyledi. Hele Fransa'da, İngiltere'de boyada pek ziyade gayret edilerek rengârenk, müzeyyen*, nazar-rübâ* pek çok duvar kâğıtları îcâd edildi. O derece, ki 1760 senesinden beri Avrupa salonlarının duvarları; gittikçe hayret efzâ* sûrette tekemmül eden bu kâğıtlar ile tezyîn* kılınmaya yüz tuttu.

***Talîmler:** Eski zamanda ne üzerine yazı yazılırdı? - Kâğıt yapmak sanatı kimlerden Avrupalılara geçti? - Ne maddelerden kâğıt yapıldı? - En ziyade hangi madde işe yaradı? - Paçavradan ne sûretle kâğıt yaparlar? - Niçin odundan yapılmaktadır? - Duvarlara yapıştırılan renkli kâğıtlar neden yapılıyor? - Hangi memleketlerde ziyâde kâğıt çıkıyor? - Mukavva neden ve nasıl yapılır? - Banknot ne demektir? - En çok kâğıt sarfiyâtı hangi ülkelerde vâkidir?*

Kıta-i Târîhiyye

Geri aldık biiznillah* kânûn-ı esâsîyi,

Ki mevcûdîlukla olduk mazhar-ı tahsîni dñnyanın;
Dedim târihini bir düştü evvel, bir daha düşmez,
Açıldı meclis-i millet, kapandı çeşmi a'dânın.*

1326

- ***A'dâ:** Düşman; hasım.
***Biiznillah:** Allah'ın izniyle.
***Hayret-efzâ:** Hayreti olan; hayreti arattıran.
***Müzeyyen:** Ziyetli; süslenmiş.
***Nazar-rübâ:** Nazarı celb edici; bakışı çekici.
***Tezyîn:** Ziyetlendirme; süslendirme: süsletme.

[s. 15]

Ahlâkî Ders

Gevezelik - Zevzeklik

İnsânın kalbi; sandık*, dudakları; kilit, lisâni; anahtardır. Marifet; anahtarı muhâfazadadır.

Amr bin Âs*

Söz; devaya* benzer lüzûmu kadarının isti'mâli; fâideli, ziyâdesi; muzırdır.

Ömer bin Abdülazîz*

Cemiyet-i beşeriyye arasında mûcib-i nefret hâleden biri de “gevezelik” ve “zevzeklik”tir. Önünü, arkasını düşünmeden lakırdı eden bir zevzekten, münâsebet alır almaz söz söyleyen bir gevezeden; hiçbir kimse hazzetmez. Geveze adam; o kadar çok, o kadar sık; söyler, ki karşısındakini usandırır. Hele bazıları adamın burnuna girercesine yaklaşarak bir de nefesleriyle muhâtablarını bir kat daha sıkarlar.

Çokça açık olan ağız; içinde değerli bir şey bulunmayan kilitsiz sandığa benzer. Az söyleyip çok dinlemek; hem makbûl, hem de fâidelidir. Küçükler; en ziyâde dinlemeyi âdet edinmelidir. Yalnız bilmedikleri meseleleri; büyüklerden sormakla iktafâ* eylemelidirler.

Sükût* etmekte güçlük çeken adam; âlim sayılamaz. Buna binâendir ki âlimler; söz ve sohbetle itidâli tavsiye* etmişlerdir. Geveze ağız; insâna

---

***Amr bin Âs:** Dühât-ı erbaa-i Arabîdendir. Muâviye tarafından Mısır'a vâli tayîn olunmuş idi. ***Devâ:** İlâc.

***Fûnun:** (Fenin cemi); fenler; ilme bağılı bulunan onunla hasıl olma san'atlar.

***Ömer bin Abdülazîz:** Mülûk-1 Emeviyyedendir. Hicretin 99 senesinde makâm-1 hilâfete geçmiştir. 101 senesinde vefât etmiştir. Hasâil-i memdûhası meşhûrdur.

[s. 16]

öyle şeyler söyletir ki bilâhire* sâhibine onları söylediğine pişmânlık getirir. “İnsânın selâmeti; dilini zabt etmesindedir.” meâlinde olan: “selâmetü'l-insân fî hıfzü'l-lisân” sözü de cümle-i hikemiyye-i* Arabiyyedendir.

Hazret-i Ömer* radyallahü anh: “Selâmet ve âfiyet on kısım ise dokuzu sükûtur.” buyurmuş. Çok söyleyen adam; “Malûmâtlı görüneyim” derken cehâletini gösterir; “Akıllı görüneyim” derken akılsızlığını meydâna kor.

Fransa krallarından beşinci (Şarl)a: “Hakîm*” unvânı* verilmiş idi. Müşâr-ileyhin konuşması o kadar lâtif idi, ki dinleyenler hayrân* olurlardı. Bâhusûs şâyân-1 dikkat* ve ibrettir*, ki az söylemeyi âdet edinmiş idi. Bir gün meclisinde bulunanlar; yekdiğerine: “Talâkat-1 lisân*; şâyân-1 gıbta* bir kemâldir.” dediklerini müşâr-ileyh işiterek: “Evet! Fakat sükûtta ondan aşağı kalmaz.” cevâbını vermiştir.

Zevzek tabiatlı, gevşek ağızlı adam; her işinde, her sözünde bir türlü hafilik, eseri gösterir. Mesela: büyük adamlar ile maârife* ve intisâbı* bulunmasından bahseder. “Şimdi filan beyin yanından geliyorum; birazdan filan paşanın konağına gideceğim; dün; filanda ziyâfette idim;

***Bi'l-âhire:** Sonra; sonunda.

***Cümle-i hikemiyye:** Hakîmâne, âkılâne söylenen güzel sözler.

***Gıbta:** Başkasında bulunan bir iyiliğin kendisinde de bulunmasını arzu ediş. Gıbta; makbûl, haset; mezmûmdur.

***Hakîm:** İnce ve derin şeyler bilen; yani çok akıllı ve bilgiç adam.

***Sandık:** Arabîsi “sanduk”dur.

***Sükût:** Susmak.

***Tavsiye:** Bir şeyin yapılması münâsib olacağını söylemek; haber vermek.

***Ûlum:** (İlimlerin cemi) ilimler; bilgiler; bilinecek, öğrenilecek şeyler

---

***Hayrân:** Şaşakalmak.

***Hazret-i Ömer:** Hülefâ-yı Râşidin Hazretlerinin ikincisidir. Ebu Bekrû's-Sıddîk (radyallahü anh) dan sonra Emîrû'l- Müminîn olmuştur. Harekât-1 hakîmâne ve âdilânesiyle meşhûrdur. Hicretin 23. senesinde 63 yaşında vefât etmiştir.

***İbret:** Örnek alınacak şey.

***İntisâb:** Müntesib; bir kimse ile münâsebeti olma.

***Maârife:** Bilişme. Tanışma. Ülfet peyda etme.

***Şâyân-ı dikkat:** Dikkate lâyık ve yakışan şey.

[s. 17]

bu akşâm yine bir ziyâfete davetliyim; filan işi ben başa çıkardım.” gibi sözlerde bulunur. Bunlar sahîh bile olsa ötekine berikine söylenmesi; gevezelikten hafîf meşreblilikten, zevzeklikten, boş boğazlıktan ileri gelir.

Mebûsân Marşı

I

Osmânlılar bugün oldu muzaffer*

Fethetti* vatanı yeniden asker

Açtı mebûslara yolu; süngüler

Yaşasın Niyâzi, yaşasın Enver

II

Al bayrâklar bulutları sarıyor

Şenliğimiz âsumâna* varıyor

Mazlûmlar; zâlimler yalvarıyor

Allah'ım! Bu nasıl rûz-i mahşer!*

III

Gökyüzünde şühedânın hayâli

Alkışlanıyor sanki rûh-ı kemâli

Âh ölmeden görmeliydi bu hâli

O kıymetli, muhterem vatan-perver.

IV

Uyan Midhat! Uyan geldi zamânın

Tutsun dünyaları şöhret û şânın

Sen bulun önünde; şu mebûsânın

Yaşa artık evlâdınla berâber.

***Talâkat-ı lisân:** İyi ve parlak söz söylemek.

***Unvân:** Bir adamın hâline, mevki'ine, memûriyetine rütbesine göre verilen isim (elkab).

Sâmih Bey

***Âsumân**] Sema; gök.

***Fetih**: Zabtetme; bir mahalli düşmandan alma.

***Muzaffer**: Zafere nâil olma; gâlib gelme; yenme.

***Rûz-ı mahşer**: Kıyâmet günü, ölümlerden bu dünyada yaptıkları iyilik ve kötülüklerin hesâbı aranacak meydân.

[s. 18]

Ahlâkî Ders

Mekteb

Âlemde iktidârî icâd eden bir destgâh varsa o da mektebdir.

Nâmık Kemâl

Mekteb; hazînesidir cümle nimetin; miftâhı; say û dikkati ehl-i zekâvetin.

Münîf Paşa

Mekteb; gâyet âli, kıymetli, sevimli bir binâdır. İnsanın en güzel geçirdiği ömür; mekteb günleridir. İnsan; oraya gözleri karartılı, zihni kapalı girer; gözleri nurlu, zihni açık çıkar.

Mekteb; ikinci bir hanedir. Orada toplanan şâkirdân; aynı bir ailenin evlâdları addolunur; hep kardaş nâmını taşırlar. Orada “hüccet” denilen hiss-i mukaddes ile kalbler büyür. Bu his; orada olanların en büyük tezyînâtı, en kıymetli varlığıdır.

Mekteb; zihnin iktidârını takviyye*, fikrin nemâsına* hizmet eder; medeniyyete rehnümâ olur; ulûm û fûnûnun kesîrû'l-nev* esmâriyle* dimâğın bağçesi feyiz-dâr* olur; bizi zîrâ nurlara gark eder. “İnsaniyyet” denilen hiss-i mübârek; orada edinilir; bütün vatandaşlar ile, her cins ehâli ile kemâl-i hüccet ve nezâket üzere davranmanın yolu orada öğrenilir. Orası; vatandaşlığın manâ-yı hakîkiyyesini idrâke, yegâne* bir vâsıtaadır.

Mekteb; muntazam* yaşamının ve Allah'ına, peygamberine, devletine, ebeveynine,

***Esmâr**: Semereler, fâideler.

***Nemâ**: Artma, çoğalma.

***Feydâr**: Feyzli, bereketli.

***Takviye**: Kuvvet verme, kuvvetlendirme.

***Kesîr'ül-Nev**: Nevi çok; türlü türlü.

***Muntazam**: Nizâmlı; sıralanmış, sıraya konmuş, yolunda yapılmış (olan).

***Yegâne**: Tek, biricik.

[s. 19]

akrabasına, insaniyete hizmet-i hasenede* bulunmanın en ; alâ tarîkini irâe* eder. Onlara karşı olan vazîfeleri mükemmelen tahsîl ettirir. Elhâsıl her nev terakkiyâtın esâsı mektebdir.

Cehâlet ve taassub*; bela-yı insandır. Defî çâresi de mektebdir. Câhil; her sinn ü sâlde çocuktan madûddur; dâima âhirin merâmına âlet, mizâcına oyuncak olur. İnsanlık şerefine leke getiren bunun ilâcı; mektebdir. Böyle nimetbahş bir binadan en çok müstefîd* olanlar; kemâl-i hâhişle* çalışanlar, müdâvim* olanlar, derslerine dikkat eyleyenlerdir.

Mekteb; çocukların mevsim-i bahârıdır. Mekteb; ulûm-ı fûnûn meyvesinin bağı, akl ü fikr çiçeklerinin bahçesidir. İlm ü hüner; bir güneş mekteb de o güneşin doğduğu mahaldir. Nûr-ı marifet; hep o mahal-i mübâreketten saçılır. Mektebdir, ki hürriyyet ve meşrûtiyyetin safasını tefehhüm* ettirir; mektebdir, ki hürriyyet ve meşrûtiyyetin derece-yi kıymetlerini lâyıkıyla takdîr* ettirir; mektebdir, ki vatana karşı olan hukûk ve vezâifimizi hakkıyla bize öğretir.

Mekteb; öyle bir makâm-ı mukaddestir, ki insana her yerde hürmet ve riâyet getirecek bir şehâdet-nâme, bir hüccete nâil eder. Bu şehâdetnâme, bu hüccet; herkesin say ü gayreti derecesinin nişânesidir. Âlemde bundan kıymetdâr nimet, bundan ziyâde mûcib-i iftihâr-ı servet olamaz. Elhâsıl: mekteb; çocukların cenneti, cenneti de mektebdir.

***Hidmet-i hasene:** Güzel hizmetler.

***İrâe:** İbrâz etme; gösterme.

***Taassub:** Kendi dîn ve milletine son derece tarafgir olmakla berâber diğer bir dîn ve millette bulunanlara kîn ve husûmet göstermek.

***Müstefîd:** İstifâde eden; fâide gören.

***Hâhişle:** İstekle; arzu ile.

***Müdâvim:** Devâm edici; bir işte aralıksız çalışıcı.

***Tefehhüm:** Fehm etmek. Farkına varmak; azar azar anlamak.

***Takdîr:** Kıymet biçme, baha tayîn etme.

[s. 20]

Fennî ve Ahlâkî Ders

Sanat

Birinci Makale Malûmât-ı İbtidâiyye

Elde altın bileziktir sanat

Ki verir ehline feyz ü rikat

Şinâsî

İdmân* ü mûmârese* ile öğrenilen, kâide üzerine yapılıp vücûda getirilen şeye “sanat” denilir. Bunları icra edenlere de “sanatkâr” nâmı verilir. Ekmekçilik, terzilik, çulhalık*, kunduracılık; sanattır. Saatçilik, kuyumculuk, çilingirlik, bahçıvanlık, doğramacılık da sanattır.

“Ben âlim olacağım; sonra da şu memuriyete gireceğim.” Diye sanata ehemmiyyet vermemek; şâyân-ı tahsîn* bir hâl değildir. Sanat sâyesinde; tûl müddet* safa-yı hâtırla yaşayanların adedi gâyet kesîrdir. Bununla berâber sanatlar; tahsîle, tevsî*-i malûmâta mâni değildir. Arzu edenler; onun için de vakit bulabilirler.

Müsâid zamanlarda güzel kitâblar, risâle-yi mevkûteler*, gazeteler mütalaa olunarak efkârın tenvîrine, malûmâtın tevsî’ine say ü gayret olunabilir.

***çulhalık:** Destgâhlarda bez ve sâir kumaş dokuyuculuk. Nessâclık.

***idmân:** Bir şeye çok devâm etmekten hâsıl olan alışkanlık.

***mûmârese:** Tekrâr ve çok çalışma ve uğraşma kuvvetiyle kazanılan alışıklık.

***risâle-yi mevkûte:** Belli vakitlerde neşredilen risâle; mesela: ayda veya on beş günde bir çıkan mecmûa.

[s. 21]

Bunun emsâli çoktur. Nice ehl-i sanat ve sâhib-i hüner kimseler görülmüştür, ki buldukları memleketin umûr-ı idâresine de memur inticâb olunmuş, binâenaleyh bir

***şâyân-ı tahsîn:** Beğenmeye lâyık.

***tevsî:** Genişletmek.

***tûl müddet:** Uzun zamân.

***Hareket-İ Arz:** Zelzele; yerin oynaması.

tarafından kendi, sanatını icra, diğer taraftan vatana, menâfi-i umûmiyyeye* hizmet ederek mazhar-ı tevecçühe olmuştur. Nice erbâb-ı sanâyi* görülmüştür ki ibrâz-ı liyâkat* ve ezhâr-ı sadâkat* ede ede nihâyet devletin büyük büyük mensublarına nâil olmuştur.

Debbağlıktan yetişmiş olan [Felix Faure]; Fransa'nın riyâset-i hükûmeti gibi en yüksek, en parlak bir makâmı ihrâz* eyledi. Reis-i müşâr-ileyh öyle bir mühim mevki'e nâil olduğuna rağmen sanata, sanatkârlara olan muhabbeti asla zâil olmadı. Ezcümle: Felix Faure; çıraklığındaki fotoğrafı; sâir şaşaalı resimler sırasında yazıhânesi üzerinde bulundurarak zevkyâb olur ve ara sıra darü'l-san'aları* ziyaret ederek ehl-i sanatı teşvîk ve taltîf eylerdi.

Müretteblik sanatıyla iştigâl eden Amerikalı meşhûr [Franklin]; terakki ede ede ekâbir ve ricâl-i devletten* biri oldu. Maden amelesinden olan [Cesiki]; terakki ede ede İngiltere hâriciyye nezâreti müsteşârlığına kadar nasib olundu.

Almanya'da, Fransa'da, İngiltere'de, Japonya'da ve bilhassa Amerika'da,

---

* Darü'l-san'a: Sanatlar icra edilen mahal.	* İbrâz-ı liyâkat: Şâyestelik ibrâzı, yararlık gösterme.
* Ekabir: Pek büyük zatlar, en büyük adamlar.	* İhrâz: Nâil olma. Kazanma.
* Erbâb-I Sanâyi: Sanat sâhipleri. Sanat bilenler.	* menâfi-i umûmiyye: Herkesin fâidesi.
* Ezhâr-ı sadâkat: Nimet hakkını unutmaz olduğunu meydâna koyma.	* Rağmen: Aksine, zıttına
	* Ricâl-i devlet: Büyük zâtlar. Devlerin büyük memurları.

[s. 22]

milyonlar, milyarlar sâhibi olmuş sanatkârların adedi; gâyet büyük bir yekûn teşkîl eder. Bunlar; her nev şerefli mevkileri ihrâz ederek gerek vatan-ı umûmiyyesine gerek bizzat mensub oldukları memlekete cihet cihet hidmât-ı nâfiada bulunmuşlardır.

Nice zengin fabrikatörler vardır, ki kimi; vaktiyle bir çırak, kimi de ufak bir dikkânda icra-yı sanat ederken bi'l-âhire kendi gayreti, zekası, tahsîli sâyesinde terakki etmişlerdir. O derecede, ki nihâyet koca koca birer fabrikatör olmuşlardır; fabrikalarında yüzlerce, binlerce memurlar, ameleler çalıştıkları gibi dünyanın her tarafına da mal satan sâhib-i şöhret olmuşlardır. Bu fabrikatörlerin birtakımı; sırf say-i zâtileriyle nâil-i mertebe* olmuşlar; birtakımı da akd-i şirket etmekle vücûd

bulmuşlardır. Elhâsıl: bilmelidir, ki: sanat; makbûl, muteber, kârlı, şerefli bir meşgaledir.

Hele Hüda'ya* çok şükür, ki biz de artık hür milletler sırasına girdiğimiz, meşrûtiyyetle idâre olur bahtiyarlığında bulunduğumuz için bundan sonra hem; serbestçe ictimâlar, ittifâklar, telefonla muhâbereler sâyesinde lâyıkiyle icra-yı sanat edebilecek, hem de şirketler teşkil ederek, cesim dârü'l-san'alar küşâd eyleyerek sanatın meziyyetini hakkıyla takdîr, sanatkârânın mevkisi ne kadar âlî olduğunu tamamıyla idrâk edeceğiz.

İnsânların şerâit-i hayâtiyyesinden* biri de: topluca yaşamak ve yekdiğerinden istifâde etmektir. Bir sanatkârın mahsûl-i destinden*; diğér

---

***Hüda:** Allah; Tanrı.

***Nâil-i meretebe:** Yükselme. Yüksek mertebeye varma.

***Mahsûl-i dest:** El emeği. El ile işlenilen şeyin mahsûlü.

***Şerâit-i hayâtiye:** Ömrün şartları. Yaşamanın usûlleri.

[s. 23]

sanatkârlar da müstefid olur; çünkü bir adam; ne her sanatı tahsîl edebilir, ne de her sanatı icraya iktidârı bulunur. Binâenaleyh kunduracı ekmekçiye; ekmekçi de kunduracıya muhtâcdır. Onun gibi dülger; terziye, terzi de dülgere lâzımdır. Kitâbcı ve matbaacı; bu sanatkârların imâlâtıyla* fâidelenir. Sâir sanatkârlar da bunların vücûda getirdiği âsâr-ı nâfiasını* mübâyaa* ve mütâlaa ederek müstefid olurlar.

İnsan; istirahat* dâiresinde ömür sürmek için: gıdaya, rübâye, haneye, yatak takımına vesâir nice eşya-yı beytiyyeye* ihtiyâcı vardır. Bu ihtiyâcların tedâriki; iyi bir işe, emîn* bir saye vâbestedir*. İşte bu muvaffakiyyeti en ziyâde temîn eden de sanattır.

Gayretli sanatkârlar; ekseriyyâ zenginlerden ziyâde müsterihâne* yaşarlar. Hele sanatca lâzım olacak kadar tahsîl gören, tama sebebiyle zuhûra gelecek mazarrattan sakınarak şükür dâiresinde yaşamağı âdet eyleyen sanatkârlar; her veche ile mesûddurlar.

Servet; ekseriyyâ bâkî ve dâim değildir; çünkü bir adamın nukûd-ı mevcûdesi*, yâhûd medâr-ı taayyüş ittihâz ettiği sermâyesi veya emlâk ve akârî*; gûnâgûn ve hâtır u hayâle gelmez felâketler yüzünden mahv ü zâil olabilir. Bu da emsâl-i kesîre* ile müsbettir*; hâlbuki sanat; öyle bir servet, öyle bir mal, öyle bir akârdır, ki onu; sârik* çalar, ne de

***Akâr:** Îrâd, yani: kira getiren mülkler; binâlar.

***Âsâr-ı Nâfia:** Fâideli eserler; hünerli, marifetli şeyler.

***Emîn:** Emniyetli; korkusuz (olan).

***Emsâl-i kesîre:** Numûnesi çok. O rengi bol.

***Eşya-yı beytiye:** Hanece eşyalar.

***İmâlât:** İşler, işlenilip yapılmış şeyler.

***İstirâhat:** Râhatlanma. Ferâhlanma.

***Mübâyaa:** Satın alma.

***Müsbet:** İsbât olunmuş; sağlam, muhakkak.

***Müsterihâne:** Râhatcasına; râhat üzere.

***Nukûd-ı mevcûde:** Hazır para.

***Sârik:** Hırsız.

***Vâbeste:** Menût; mütevakkıf; bağlı (olan).

[s. 24]

yankesici çarpar; ne harîk* silip süpürebilir, ne de hareket-i arzdan* harâb olur; ne sel gelip kapabilir, ne de güve yiyebilir.

Sanat; bir kimseyi sâhib-i servet etmezse bile asla zarûrette, sefâlette bırakmaz; dâimâ geçindirebilir. İşte bu hikmete mebnîdir, ki atalarımız: “Sanat; altun bileziktir” demişler.

***Talîmler:** Sanat neye derler? - Sanatkâr ne demektir? - Sanatın ne türlü fâideleri var? - “Sanat; altun bileziktir” denmekten maksad nedir? - Franklin kim idi? - Felix Faure nasıl bir adamdı? - Sanatkârlardan kimler iyi istifâde eder? - Ne gibi istifâde edilir? - Tahsîl gören ile tahsîl görmeyen sanatkârların farkı nedir?*

Ahlâkî Ders

Durûb-ı Emsâl-i Osmâniyye - Atalar Sözü

Akıllı, tecrübeli, güzel huylu, bazı adamların; büyük sözleri vardır, ki dâima anılır. Ne kadar da vakit geçse onların hükmü bâkîdir. Bunlara: “durûb-ı emsâl-i Osmâniyye” yâhûd “atalar sözü” denir. İnsan; onları beller, o vecih ile de hareket ederse çok fâidelenir. Sohbet* edildiği, mektûb yazıldığı sırada bunlardan münâsib düşenler misâl getitilirse lakırdıya parlaklık, yazılan şeylere kuvvet verir. Bunların adedi gâyet çoktur. Kitâbınızdakiler; zamân-ı hâzıra muvafık, mekteblilere en ziyâde yarayanlardır.

At; binenin, kılıç; kuşananın, iş; yetirebilenindir.

İyilik; iki baştan olmalıdır.

Baba bilgisiyle adam; adam olmaz.

Fakîrlük; ayıb değil ama tenbellik ayıbdır.

Nâmûs; insanın kanı bahasıdır.

Az tama; çok ziyân getirir.

Deveci ile komşu olan; kapısını büyük açar.

İyilik et; denize at; balık bilmezse Hâlık* bilir.

Çok söyleyen; çok yanılır.

***Hâlık:** Yaradan, yaratıcı; Tanrı. Allah.

***Harîk:** Yangın.

***Sohbet:** Söz, lakırdı.

[s. 25]

Hayvan ölür; semeri kalır, insan ölür; eseri* kalır.

Ağaç yaş iken eğilir.

Akçenin gittiğine bakma! İşinin yettiğine bak!

İşten artmaz, dıştan artar.

İşsizlik; kötülüklerin anasıdır.

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az.

Âlet işler, el öğünür; kılınç keser, kol öğünür.

Adem; yanıla yanıla âlim olur.

Söyleyenden; dinleyen ârif gerek.

İğneyi, önce kendine sok; sonra, çuvaldızı eyle!

♣♣♣

Cülüs Padişahı (Şiir)

Zîb ü fer* buldu vücûduyla serîr-i saltanat*

Millet-i Osmâniyân oldu hele henden û şâd*

Söyledim tarihini Talat, mücevher* yümn* ile Pâdişâh-ı âl-i Osm

ândır bugün Sultân Reşâd

1327 [Talat]

Yalancının evi yanmış kimse inanmamış.

Tenbele iş buyur; sana akıl öğretmeye çıkışır.

Bana senden olur; her ne olursa.

Ak akçe; kara gün içindir.

Altını; sarrâfa sor, cevâhiri kuyumcuya.

Alma mazlûmun âhını! Çıkar âheste âheste*!

Tilki vardır baş keser, kurdun adı yamandır.

Yengece: Niçin yan yan gidersin? diye sormuşlar. “Serde kabadayılık var.” cevâbını vermiş.

***Âheste âheste:** Yavaş yavaş, ağır ağır.

***Eser:** Kitâb, câmi, mekteb; çeşme, köprü gibi umuma fâideli şeyler.

***Henden û şâd:** Gülüp sevinme.

***Serîr-i saltanat:** pâdişâh tahtı.

***Mücevher:** Yalnız noktalı harfleri
ebcedle hesâb olundukta tarih çıkan
(beyit veya ibâre).

***Yümn:** Saâdet; uğur; bereket.

***Zîb û fer:** Süs ve parlaklık.

[s. 26]

Fennî ve Ahlâkî Ders

Aks-i Sada* ve Mukâbele-yi Bi'l-Misil*

Receb adlı bir çocuk; aks-i sadanın ne olduğunu bilmezdi. Birgün kıra çıkar; kendine bir ferahlık gelir; sevincinden “Hü! Hü!” diye bağırır. Karşı taraftan tıpkı kendisi gibi bir ses işitir. Receb; sesin geldiği yerde başka bir çocuk var da kendisini taklîd ediyor zannettiği için: “Sen kimsin?” diye bağırır. Karşıdan da; “Sen kimsin?” diye aynı sada çıkar.

Receb; buna gücenip kızarak; “Sen deli misin?” diye haykırır. Karşıdan bu sözün de tıpkısını işitir. Receb’in hiddeti* artar; birtakım kalb kıracak, nâmusâ dokunacak sözlerde bulunur. Öteden de aynı sözler kendine akseder. Hâsılı: her ne söylerse karşıdan da aynı cevâb ile mukâbele olunur. Nihâyet aradığını bulup öç almak üzere etrâfı dolaşmaya başlar; fakat -zâten vücûdu olmayan- hasmını bulamayınca argın, yorgun gidip eve düşer. Receb; eğer terbiyye-yi medeniyyenin esâsından olan: “Hazzetmediğin şeyi başkasına yapma”

***Aks-i sada:** Sesin geriye gelmesi. “Yankı” dahi denir.

***Hiddet:** Kızma; öfkelenme.

***Mukâbeleyi bilmisil:** Bir işin karşılığını, yani: Yapılan bir şeye; benzer bir şey yapmak.

[s. 27]

kâidesini öğrenip onu kendine âdet etse idi ne beyhûde yere böyle hiddet edecekti, ne de o türlü yorulacaktı.

Eve gelince vuku-ı hâli vâlidesine nakleder. Vâlidesi işi anlar. Der, ki: “Oğlum! O işititiklerin; hep senin söylemiş olduğun sözlerdir. Buna: “aks-i sada” derler. Şöyle ki: Bir kimse; dağlık, kayalık, mağaralık, kuyu ve sahrınc * gibi yerlerde hızlıca bir ses çıkarınca ses; oralara çarparak geri dönüp tekrârlanır. İşte sana da bu hâl vaki olmuş;

bilmiş ol, ki bununla bir kabâhatte bulunmuş ve kabâhatini meydâna koymuş oldun; zîra apâsikâr oluyor, ki fena sözler söylemişsin de onlar aynen geri dönüp sana gelmiş. Eğer iyi sözler söylemiş olsa idin bittabi* sen de iyi sözler işitecek idin.”

Talîmler: *Aks-i sada neye derler? - Mukâbele-yi bi 'l-misil ne demektir? - Kıra çıkan kim idi? - Receb ne işitti? - Niçin “kime karşı sen kimsin” diye haykırdı? - Etrâfi niçin dolaştı? - Vâlidesi ne dedi? - Receb’i taklîd eden kim idi? - Neden ses aynen geri dönmektedir? -Aks-i sada ne gibi yerlerde vaki olur?*

***Bittabi:** Tabii olarak; elbette; hâliyle.

***Sahrınc:** Yağmur sularının birikmesi için yer altında kazılan, su alan su mahzeni.
[s. 28]

Fennî Ders

Tabâat - Basmacılık

Mahsûlât-ı fikriyenin* tamîmi* için yegâne* vâsıta olan fennî tabâat; mîladın 1438 tarihinde ihtirâ* olundu. Mûcidi; Almanyalı [Gutanberg] nâm zâttır. Fenn-i tabâatin îcâdından evvel kitâblar; el ile yazılırdı. O zaman kâğıt da îcâd edilmemiş olduğundan insanlar; fikirlerini yaprak ve deri üzerlerine yazarlardı. Demek ki hem çok zahmet çekilirdi, hem de çok vakit zâyî edilirdi. Bir küçük kitâbı yazmak için; aylarca o kitâbın adedini çoğaltmak için; yıllarca çalışmaya muhtâc; Binâenaleyh çok kitâb bulunmaz, bulunanlar da pek bahalı olurdu; kitâb satın almak; âdeta zenginlere mahsustu.

Gutenberg; 1400 târihinde [Manyas] şehrinde tevellüd* etmiştir. Mezkûr şehrin büyük bir hânesi kapısının üzerinde: “Sebâtın, metânetin elinden bir şey kurtulamaz.” ibâresi mahkûktu.* Bu ibâre; Gutenberg üzerine büyük bir tesîr icra etti; onu gece gündüz çalışmaya sevk eyledi. Nihâyet mezkûr ibâre; Gutenberg’in rehber-i muvaffâkiyeti* oldu.

***İhtirâ:** Elinde emsâli ve mevcûdu olmadığı hâlde düşünülerek, fikir yorarak bulup meydâna getirme.

***Mahkûk:** Hak olunmuş; çelik kaleme: bakır, tunç, ağaç gibi sert bir şeyin üzerine çukur, yâhûd kabartma

sûretinde yazı peyda etmek ve resim çizmek.

***Mahsûlât-ı fikriye:** Birçok düşünmekle meydâna getirilen fâideler.

***Rehber-i muvaffâkiyet:** Muvaffak olmak kılavuzu, bir işi elde etmek için yol göstermeklik.

***Tamîm:** Umûmî etme. Bir işten herkesi fâidelendirmek üzere o işi etrâfa yayma.

[s. 29]

On beşinci asrın bidâyetinden itibâren tahsîl-i ulûm arzusu; heman bütün Avrupa'yı istila* eylemişti. Hâlbuki kitâbların bahalılığı; bu arzuya karşı bir sedd-i azîm* olmuştu.

İlk önce: Tahta üstüne coğrafya haritaları ve bazı resimler hak* etmekle uğraşıldı. Ba'dema* bu mahkûk tahtalar; mürekkebe sürünerek türüşe* yaprakları üzerine tab edilmeye başlandı. Sonra; bu resimlerin altına ufak tefek ibâreler vaz edildi; daha sonra sahîfeler teşkîl edecek derecede ibâreler kondu. Nihâyet her bir yazının ayrı ayrı şekillerini irae eder gayr-ı sâbit* kalıplar ihdâs olununca artık tabâatin esâsı* vaz edilmiş oldu. Tabîr-i ahirle: Çeşm-i cihân*; nûr-ı marifetle tenvîr edildi.

Gutenberg; bu uğurda tam on beş sene çalıştı. Ondan sonra matbaa hurûfatınca suhûlet ve ehveniyyet tarîkini düşündü. Ma'deniyat meyânında en münâsib olarak kurşunu buldu. Kurşunu sertleştirmek için biraz antimon katılınca tam matlûb hâsıl olacağına kâni' oldu. İlk basılan eser; "El-Mîzâmîr" nâm-ı kitâbdır, ki "Elyom" âsâr-ı nâdire makâmında Fransa'nın Umûmî Kütübhânesi'nde mevcûddur. Târih-i tabı ise 1456 seneyi mîlâdiyyesidir.

"Ondan sonra artık matbu kitâblar çoğalmaya yüz tuttu. Basılan

***Ba'dema:** Ondan sonra.

***Çeşm-i cihân:** Dünyanın gözü, ki burada "bütün insanların bakışı" manâsındır.

***Esâs:** Temel.

***Gayr-ı sâbit:** Yerinde kâim olmayıp öteye beriye nakil olunabilen (şey).

***Tevellüd:** Doğma; dünyaya gelme.

***Yegâne:** Tek; biricik.

***Hak:** Kazıma, oyma. Çelik kaleme maden, tahta üzerine çukur veya kabartılı yazılar, şekiller peyda etme.

***İstila:** Kaplama. Her tarafa yayılma.

***Sedd-i azîm:** Büyük hâil; iki şeyin arasını kapama.

***Türüşe:** Üstüne yazı yazılan deri, güderi. Fransızcası "parşömen"dir, ki bazen Türkçede de kullanılır.

[s. 30]

kitâbların nevi arttıkça matbaaların adedi de tekessür * etti.

Gutenberg'in vefatından sonra onun yetiştirdiği ademler; Avrupa'nın her tarafına dağıldılar; birkaç şehirde matbaa küşâd ettiler. Bunlara: "Gutenberg'in şâkirdleri" dinirdi.

Memâlik-i Osmaniyye'de ilk matbaa 1135 tarihinde cennet mekân Sultân Ahmed-i Sâlis hazretlerinin günlerinde açılmıştır. Açıları; [Said] Efendi ile Macarlı [İbrahim] Efendi merhûmlar olmuştur. Bizde ilk basılan kitâb; "Vankulu" nâmı eserdir.

Tab için başlıca: Dökme yazılar ile makine lâzım. Yazıların her biri; öyle bir şekilde dökülmüştür, ki yan yana konup basılınca yazılar okunaklı sûrette kâğıdın üstüne çıkar. Harfler; mahsûs yapılmış olan kasaların bölmelerine konur. Mürettib;* harfleri birer birer alarak dizer. Bunları; evvelâ satır, bilâhere sahîfe hâline getirir. Fenni tabâatte mürettiblerin emeği kesîr, hizmetleri büyüktür. Nitekim bir büyük şâir demiştir:

Çıkar mı öyle evrâk-ı havâdis kendi kendine?

Ayakta bir beladır bu, bunu bilmez muhâsibler;

Gece gündüz döker bîçâreler göz nuru işlerken;

Ahâli kör kalırdı, olmamış olsa mürettibler.

Mürettib* sahîfeler makineye konur; üzerine; tutkaldan dökülmüş, yumuşak üstüvâneler vâsıtasıyla yağlı mürekkebe sürülür. Makine döndükçe kâğıtlar tabaka tabaka makineye verilir. Günde; binlerce sahîfe basılır. Basılan kâğıt tabakaları katlanarak yan yana getirilerek kitâb yapılır. Çerhsiz olan âdî makineye [el destgâhı] derler.

***Mürettib:** Tertîb edilen; sıraya konulmuş olan.

***Mürettib:** Tertîb eden, sıraya koyan.

***Tekessür:** Kesîr olma; çoğalma, çoğa bâliğ olma.

[s. 31]

Makineler; el ile çevrilirdi; ancak tek bir adamla çevrileceği için pek cesâmetli makine yapılamazdı; lâkin buharın, hava ve petrol gazının kuvveti keşif olunalıdan beri gerek en cesîm yapılanlar, gerek diğerleri o kuvvetle çevrilmektedir.

Makineler ile işlemekte hem kolaylık, hem de çabukluk var. Buharın kuvveti sayesinde artık öyle cesîm makineler ihdâs olundu, ki saatte 5000 tabaka tab edebildiği gibi bastığı tabakaları aynı zamanda kesme, katlamak, yekdiğerine yapıştırmak hünelerleri de hâizdir. Bu miktar ise makineye konulan tek forma halindedir. Hâlbuki bu cesîm makinelere müteaddid formalar dahi vaz edildiği için çıkarıldığı tabakaların adedi

de o nisbette artar. Tabâat makinesini ilk ihtira eden; 1790 tarihinde [Nefelsen] nâm-ı zât olmuştur.

Fenn-i tabâat sayesinde ki gazeteler; en uzak mahallerdeki vakalardan bizi kolayca, ehvence haberdâr etmekte ve icâd edilen envâ-ı âsâr-ı nâfia hakkında bize malûmât vermektedirler. Tabâat sayesinde, ki gâyet ehven kitâblar, risâleler tab' edilmektedir. Bununla; bunca fûnûn ve sanâyi, envâ-yı terekkiyâta sühûletle vâkıf ve mâlik olmaktayız.

Otuz sene evvelisine gidinceye kadar bizde açılan matbaaların adedi; memâlik-i sâireye, ihtiyâcât-ı zamana, mikdâr-ı nüfûsumuza nisbeten ehemmiyyet verecek mertebede değildi. Buna ilk sebep; ekser ahâlimizin zevk-i mütâlaadan mahrûm, maâriften husûle gelecek menfaat-i külliyyeyi takdîrden âciz bulunduğuudur. İkinci sebep; her şeyi hükûmetten, tala'den beklenilmesi, bu olmadığı hâlde vâki' olan kayıdsızlık ve müterakki milletlerin harekâtına atf-ı [s. 32] nazar etmemek ve henüz bizden ayrılib az zamanda çok terakkî eden komşulardan örnek almamak gibi kusûrlar hesâba alınmayarak - mesûliyyetten kolayca kurtulmak için - : “Ne yapalım; tâli'm yokmuş.”, “Kısmetim bu kadarmış!” kılıklı sözlerle iktifâ eylesesidir. Üçüncü sebep hükûmet-i sâbıkamızın; kendi tebasını tarîk-i terakkîye îsâl edecek esbâbını tehiyye etmek hakkındaki pederlik vazifesini îfâ eylemediğidir.

Ma'mâfih iş; hükûmetin pederlik vazifesizliğinde karar kılrsa idi yine kendimizi tesellî edecek cihetlerimiz olacaktı; çünkü hiç olmazsa cereyân-ı zamana tâbi olarak kendiliğimizden haylice terakkî etmiş bulunacaktık. Hâlbuki müddet-i mezkûre zarfında karşımıza öyle bir hükûmet-i müstebite çıktı, ki mevcûd matbaaları, kitâbhâneleri bile mahv û harâb eyledi.

I

Ona dehşetli zulm ve zulmetti,
Tutulan yol; reh-i* dalâletti*;

II

Fikrimiz, itikâdımız bâtıl*;
Gözümüz kör, dimağımız âtıl*.

III

Köstebekten* ne farkımız vardı?
Yüreğim hep bu hâle ağıardı.

Şöyleki, ki: Evvelâ: Mürebbi-yi vicdân ve hamîyyet olan erbâb-ı kalemin bir kısmını enva-yı tehdîdler, tazyîklerle susturdu, diğerk kısmını; habs ü nefy etmek sûretiyle dağıttı. Sâniyyen: mugâyir-i kânûn ve adalet olarak esmân ve bedellerini vermeksizin kitâbcıların ruhsat-ı resmiyye ile tab ettirdikleri kitâblarını zabt ede ede onları kuvvetten düşürdü. Sâlisen:

***Âtıl:** İşsiz; işlemez; yen boş durup battâl olma.

***Bâtıl:** Sahîh olmayan; boş ve yanlış olan.

***Dalâlet:** Doğru yoldan sapma; yol gâib etme.

***Köstebek:** Kör sıçanı. “Yer sıçanı” da dinir, ki gözleri kördür.

***Reh:** Yol; tarik; gidiş.

[s. 33]

gûya kitâbcılara edilen bu insâfsızlık az imiş gibi mevcûdu kalmadıkça tab etmek hakkına mâlik buldukları birçok âsârı ibtâl etmek sûretiyle başkaca ızrâr yoluna gitti.

Râbian: Birçok vakit, nakit zihin sarfıyla vücûda gelen âsârı şiddetli, katmerli sansür altına alarak -keyf-i mâyeşa- ya kâmilen reddetmek, yâhûd en fâideli cihetlerini tayy ü ifâdesi kâbil olamayacak bir hâlde tabına ruhsat vermek tedbîrini buldu.

Hâmisen: Bir taraftan ehl-i kalemi bîzâr etmek, diğerk taraftan kitâbcıları bir kat daha ezmek, hulâsa-yı kelâm: hiç kitâb çıkmamak, o gıda-yı rûh olan pınarları kurutmak maksadına daha sâir vâsıta aradığı sırada: “irâe edilecek kitâb müsveddeleri; birbirine üç nüsha yazdırmak” müşkülâtını çıkardı.

Sâdisen: O mükerrer sansürlüğe giden âsâr ayrı ayrı tayy edildikten sonra tabına müsâide olunduğu hâlde ba'del-tab bir hafta, hatta bir gün sonra “bunda muzırr-ı kaleme kaçmış” denilerek yine bilâbedel o kitâbları kümesiyle toplattırdı. Bunların hepsi; ahâlîyi cehl ü taassub içinde bırakmak, milletin rûhunu kâmilen söndürmek ve yaptıkları zulümlere karşı düşünebilecek fikir, söyleyebilecek lisân, terakkiyye rehber olacak sâhib-i vicdânları mahv eylemek içindi.

İşte o hükûmet-i müstebite; zevâlleri kitâbcıları, ale'l-husûs ahde vefa * etmek meslek-i mukaddesinden* ayrılmayanları böylece ağlatıp sızlattığı, fakr ü zarûrete dûçâr kıldığı, târ u mâr ettiği sırada kendileri

---

***Ahde vefa:** Sözünde, durma; şartta sâdık kalma.

***Meslek-i mukaddes:** Pak yol; doğru gidiş; nâmûsluluk.

[s. 34]

zevk ve sefâhet içinde içinde yuvarlanır dururlardı. Âh! Bîçâre kitâbcılar! Zevâllı matbûât hâdimleri! Siz neler çektiniz! Ne felâketler gördünüz!

Nedendir âh bilmem ben! Seher * mahzûn* ben mahzûn

Enîn* û ye's ile her; pür-keder mahzûn ben mahzun

Figân-ı sûziş*-i âlâmı* taklîd eder bir kuş

Neva*-yı ye'sime* karşı; öter mahzûn ben mahzûn

Evet! Mahzûn. Hem de yalnız şahsa değil, umûma şâmil* bir mahzûniyyet; çünkü nâmûsu, istikâmeti, vicdânı kendine rehber ederek neşri marife, vakf-ı vücûd eden, terakkisi nisbetinde tevsi-i hikmet eyleyeceği tabı bulunan bir matbûât hâdimini; meslek-i müttehizesinden şaşırılmadığı metânet-i meslek ettiği için husûl-i maksad olmak üzere elindeki sermâyesi gasb edile edile perîşân kılınırsa bu insâfsızlıktan, hâinlikten tevellüd edecek masarrat; vatana da şâmil olacağı tabîdir.

Çok şükür ki ordumuz sâyesinde o melûn idâre kaldırılmış, yerine her güne terakkimizin kâfili olan meşrûtiyyet idâre-yi kâim olmuştur. Artık nâil olduğumuz hürriyyet-i fikr, hürriyyet-i vicdân, hürriyyet-i kalem, hürriyyet-i sanâyi sâyesinde intişâr-ı maârifimize yol açılmıştır.

Talîmler: *Tabâatten evvel kitâblar nasıl çıkardı? - Basmacılık ne vakit icâd edildi? - Kim icâd etmiştir? - Bizde ilk matbaa ne vakit kimler tarafından açıldı? - Basma yazılar hangi madenden yapıldı? - Dökme yazıları kim tertîb eder? - Nasıl tertîb edilir? - Ne gibi âletle kitâb basılır? Fenn-i tabiat ne gibi fâideler husûle getirdi? - Ne sebebler ile matbûâtımız geriledi? - Ne vakit ve kimin sâyesinde o mânialar kalktı?*

***Âlâm:** Ağrılar; acılar; derd ü kederler.

***Seher:** İlk sabâh; sabâhleyin.

***Enîn:** İnleme; sesle ağlama.

***Sûziş:** Yanma; yürek yanması.

***Mahzûn:** Hüzünlü; gamlı, kederli.

***Şâmil:** Umûma âid; her tarafı kaplama.

***Neva:** Ahenk; makâm; nağme.

***Ye's:** Meyûsiyyet; ümitsizlik.

[s. 35]

Fennî ve Ahlâkî Ders

Havâss-ı Hamse-yi Zâhire

İnsânda: Görmek,* işitmek,* koklama,* tatmak,* dokunmak* hisleri vardır, ki cümlesine birden “havâss-ı hamse-yi zâhire” dinir.

Göz - Bu âlet sâyesinde iyiyi; kötünden, tehlikeliyi; tehlikesinden ayırabiliriz. Göz iledir ki sarıyı, kırmızıyı, maviyi, yeşili, vesâir renkleri fark ederiz. Yürüyüp gezmemiz birbirimizi tanımamız; hep göz sâyesindedir. Göz marifetiyle okuyup yazarız. Onunla: Çiçekleri, kuşları, güneşi, ayı ve etrâfımızı kuşatan kâffe-yi cisimleri görürüz. İyi görmek için gözün sağlam kalmasına sa'y edilmeli. Göz nûrundan mahrûm olanların hâline pek acınır.

Göz; küçük, parlak, yuvarlak bir cisimdir. Kendi yuvası içinde hareket eder. Bu âleti muhafaza eden bir cisim var, ki "göz kapağı" denir; o; dâima açılıp kapanır. Bu hâl; en ziyâde göze bir ziyân geleceği esnâda vâki' olur. Gözün orta yerinde ufak bir nokta vardır, ki "göz bebeği" tabîr olunur. Maddeler; hep göz bebeğine doğrulur; sınırlar vâsıtasıyla; beyne, beyinden de yine sınırlar marifetiyle heman göze geri gelir. Bunlar; bir anda ve aynı vakitte vâki olur. Görüş; işte bu sûretle husûle gelir.

***Dokunmak hissi:** Kuvve-yi lâmise.

***Koklamak hissi:** Kuvve-yi şâme.

***Görmek hissi:** Kuvve-yi basar.

***Tatmak hissi:** Kuvve-yi zâika.

***İşitmek hissi:** Kuvve-yi sâmia.

[s. 36]

İşitmek - Sözleri, sedaları, çıtırtıları, mûsîkiyi; kulak ile işitiriz. Bu sedaların; hoş veya nâhoş, yüksek, veya hafif olduklarını bu âletle tefrîk* ederiz. Seda; kulak deliklerinden içeri girer; "kulak zarı*" denilen ince deriye çarpar.

Seda; cisimlerin birbirine urulmasından husûle gelen hafif bir titreme netîcesidir. Bu titreme; heman havaya yayılır; havadan da derhâl kulağımıza gelir. Bu sûretle işitiş vâki olur. Buna güzel bir misâl de fonograf âletidir. Bu âletin geniş ağzından hızlıca bağırduğumuzda maden tahtası üzerine iliştirilen sivri uç; titreyerek ifâdeleri oraya zabıt eder. Sonra âlettteki o sivri uç; mezkûr tahta üzerinden aksi tarafa dönmeye başlayınca yine titreme kâidesince o ifâdeler; hârice, kulaklara gelir. Kulak olmasa idi hiçbir şey işitmeyecektik. Sağırlar; şâyân-ı merhamettirler; çünkü kulaklarına hiçbir seda erişmez.

Koklamak - Çiçeklerin, meyvelerin, yemeklerin kokusunu; koklamak hissi sâyesinde alırız. Vücûdumuza zararlı olan bazı şeylerden sakınabilmemiz; yine o sâyededir. Bir rûba; bir kağıt, yâhûd sâir bir cisim ateş alır; yanmaya başlar. Eğer bu hâl gözden uzak bir mahalde vâki olur ise bittabi* anlayamayız; tehlike büyük; fakat koklamak vâsıtasıyla derhâl tehlikeyi hisseder, heman onun önünü aslırız.

Zararlı, yâhûd fâideli olan birtakım sulu şeyler, sulu ilâclar

---

***Bi't-tabi:** Tabiatıyla; zât-ı maslahat iktizâsınca.

***Tefrîk:** Ayırma; ayrı koma.

***Zar:** Gayet ince deri.

[s. 37]

vardır, ki yek nazarda birbirine benzerler. Bunları da koklamakla seçeriz. Kokular; burunda bulunan gâyet ince bir zar sâyesinde hissedilir.

Tatmak - Tatmak âleti; dil ile bir de ağzın tavanıdır. Tatlı, yâhûd ekşi, acı veya buruşuk olanları; tatmak vasıtasıyla anlarız. Yemeklerin; lezzetli veya lezzetsizliği, tuzlu veya tuzsuzluğu; hep dilin nâzik sınırları vasıtasıyla hissedilir.

Ha! Dilin gâyet ehemmiyetli bir memûriyyet daha var. Dil; fikrin tercümânıdır. Onunla merâmımızı beyân ederiz. Müzâkerede bulunuruz. Bununla beraber dil; hem gönül yapıcı, hem de gönül yıkıcıdır. Dil; teskîn-i hiddet edici, teselli verici, dost kazanıcı, sevâb işletici olduğu gibi hiddet giderici, telâşa düşürücü, düşman peyda edici, günâh işletici de olur. Elhâsıl: Dil; hem tatlı, hem acıdır. Ama o uzvu zemm veya medh ederseniz yanılırsınız; çünkü onun vazîfesi; yalnız “kalbin tercümânı” olmaktan ibârettir. Kalp; paklanmış, fikir nurlanmış olursa dil; tatlı, aksi hâlde acı olur.

Hikemâ-yı meşhûreden [Ezop]; henüz mai'yet memûru iken efendisi; davetli misafirlerini ağırlamak için tatlı taa'mlı bir sofraya hazırlamasını tenbîh eder. Ezop; gidip bir hayli dil alır; onlardan envâ yemekler tertîb eder. Akşam bakarlar, ki hep dilden müretteb. Efendisi: “A canım! Senin yapacağın bu mu idi. Benim sana olan tenbîhim; en tatlı yemekler hazırlamak değil mi idi?” deyince Ezop: “Evet efendim! Öyle idi; ben de o vech ile hareket ettim; çünkü dünyada dilden tatlı bir şey yoktur” cevâbını verir.

[s. 38]

Bir gün dahi efendisine acı bir şey iktiza etmiş. Ezop “Gidip dil alarak getirmiş.” Efendisi; “A! A! Nedir bu senin yaptığın? Ben senden acı bir şey istemedim mi?” deyince Ezop cevâben: “Evet efendim! Lâkin dünyada dilden daha acı ne olur?” demiş.

Dokunmak - Bedenimize dokunan maddenin nasıl bir cisim olduğunu; derimiz marifetiyle hissederiz. En iyi vasıta da parmakların uçlarıdır. Vâkıa vücudumuzun herhangi bir tarafına bir cisim dokunsa derhâl hissederiz. Lâkin bunlar buz gibi gâyet soğuk, kaynar su gibi gâyet sıcak, taş gibi pek sert, pamuk gibi çok yumuşak olan maddeler hakkındadır. Hâlbuki bir kâğıdın, bir kumaşın sert ve yumuşaklığının derecesini, ve kezâ bir cismin ne derece düz veya çıkıntılı olduğunu en ziyâde tefrîk

eden; parmaklarımızdır. Parmaklarla bir kere cisimlerin her tarafını yokladıktan sonra göze hâcet kalmaksızın da ne olduğunu tayîn eyeriz.

Mezkûr beş hâssaya âid uzvun; kendilerine mahsûs sınırları vardır, ki beyne kadar mümtedd olur. Beyin; bu sınırlar vasıtasıyla duyar ve anlar; duyar duymaz yine bu sınırlar vasıtasıyla beyinden; hemen aynı vakitte evvelki yerlerine gelirler; yani: Âlet-i his olan: Göz, kulak, burun, dil, parmaklara avdet ederler. İnsanda mevcûd bu beş hâssanın kuvvetleri sanki bir derecedir; fakat hayvânâtta öyle değildir. Onlardan birtakımının hisleri; -yaratılıştan- insanların hissinden daha kuvvetlidir; fakat buna mukâbil de diğer hisleri zaiftir.

[s. 39]

Et yiyen hayvanların görmek, koklamak hâssaları; pek keskindir. Yırtıcı ve sâir birtakım hayvânâtın da işitmek hâssası keskin olur. Ancak insanlarda; mezkûr beş hâssadan biri bulunmadığı hâlde diğer hâssaları farklı olur. Mesela: âmâların; ellerinin dokunmak hissi; gâyet keskin olur. Bir derecede, ki bunlara mahsûs olarak ihdâs olunan kabartılı yazılarla yapılan kitab sahîfeleri üzerinde parmaklarını gezdirmekle yazıları okuyabilirler.

Anadan doğma âmî olanlar renkleri bilmezler; bir renk hakkında ne dense anlayamazlar; fakat gözleri sağlam olanlar; bir defa gördükleri veya ismini hâtırında tuttukları bir rengin ismi verilecek olursa görmeye hâcet kalmaksızın anlarlar; çünkü insan; *görüüp öğrendiği cismin hâl ve rengini zihninde tasvîr* eder.*

Talîmler: *Hâvass-ı hamse-yi zâhire ne demektir? - Yerleri neresidir? - Türkçe ve Arapça isimleri nedir? - Gözün ne gibi hizmeti, fâidesi vardır? - Kulağın hizmeti, vazîfesi neden ibârettir? - Cismimizin hangi kısmıdır ki görmeye, işitmeye delâlet ediyor? - Sedâ nasıl husûle gelir? - Burnun hizmeti, vazîfesi nedir? - Tatma âleti hangisidir? - Kuvve-yi lâmise ne demektir? - Onun hizmeti nedir? - Beş nev histe dimâğın ne hizmet ve tesîri vardır? - Mezkûr hislerde hayvanlarca ne gibi fark vardır? - Ezop'un tatlılık ve acılı nâmına hep dil satın almaktaki maksadı ne idi?*

***Tasvîr:** Sûretini çıkarma: resmini yapma.

[s. 40]

Ahlâkî Ders
İlm û Edeb - Kadr û Haysiyet

Tâlib-i ilm û edeb olanlar; maksadlarına nâiliyyetle müstağrik-i bahr-i sürûr olurlar.

İmam Ali

Dünya ve âhirette insanı azîz, şeferli eden ve alçaklıktan, sefillikten, câhillikten kurtarıp nûr-ı* marifete* ve tarîk*-i saâdete* eriştiren; ilm ve edebdir.

Hazreti İmâm Ali; “Yetim; ebeveynden mahrûm olanlar değil; ilm û edebden, fazl û kemâlden mahrûm kalanlardır.” buyurmuş. İnsânın kadir* û şerefini artıran meziyyetlerin başlıcaları şunlardır: Edeb, ilim, sadâkat,* emâneti siyânet.* Edebi olmayan âkıl ile ameli bulunmayan âlim; şecâatli* fakat silâhsız askere benzer.

Edeb; ilmin amelidir. İlim; bir ağaç, edeb de onun semeresidir *. Edebi olmayan âlim; meyvemiz ağaç gibidir.

Yine Hazreti İmâm Ali buyurmuştur ki: Edeb; vakt-i hâcette mâl-i kesîr, vakt-i mürüvvette:* muayyen-i zâhir,* hâl-i vahdette:* nedîm-i meclistir.*

---

* Hâl-i vahdette: Yalnızlıkta, yalnız kaldıkta.	* Nûr: Işık. Aydınlık.
* Kadr: Değer. Kıymet.	* Saâdet: Dâima iyi ve hoş hâlde olma.
* Mağrûr: Gurûrlanma. Kibirli.	* Sadâkat: İyilik unutulmama, nimet hakkını hâtırdan çıkarmama, dostluk.
* Marifet: Hünerli, sanatlı çok beğenilecek işler bilme.	* Semere: Fâide, (kâh meyve ve yemiş manâsına da gelir).
* Muayyen-i zâhir: Belli ve mahsûsi yardımcı.	* Siyânet: İnanılan bir şeyi iyi saklama.
* Nedîm-i meclis: “İyi, latîf, hamiyetli” arkadaş manâsındadır.	* Şecâatli: Cesâretli; yürekle yiğit olma.
	* Tarîk: Yol.
	* Vakt-i mürüvvet: İnsâniyet vakti.

[s. 41]

Edeb; kulûb-ı zaîfeyi*: Memûr*, ukûl-i meyyiteyi*: hayât-ı dâimi ile mesrûr eder.

İnsânın hakîki değeri; az çok ilmi ve ameli ile bilinir; ilmi ameli ne mertebede ise kıymeti de o kadardır.

Talîmler: *İlm û edeb insânı ne yapar? - İnsânın kadir û şerefini artıran kaç şeydir? - Hazreti İmâm Ali ne diyordu? -Edebi, ameli olmayan âkıl ve âlim neye benzer? - İlmin*

ameli nedir? - İlim bir ağaca benzetilse meyvesi ne olur? Hazreti İmam Ali daha ne diyor muş? - İnsânın hakîki değeri ne ile bilinir?

Ahlâkî Ders

Emsâl-i Hikemiyye

Birçok hisse alınacak sözler vardır, ki onlara: [emsâl-i hikemiyye] derler. Bunlar; atalarımızdan: akıllı, tecrübeli zâtlar tarafından söylenmiş ve asırlardan beri evlâddan evlâda yâdigâr kalmıştır. İnsân; bunları beller, kendine kılavuz ve düstûrî'l-amel* yapar ise gâyet müstefîd olur.

1- Hikmetin* ibtidâsı Allah korkusudur.

2- Kalbin râhat olmasını ister isen niyetini pak tut.

3- Cenâb-ı Hak'ın her şeyi gördüğüne îmânı olan; ne gizli, ne de âşikâr sûrette günâh işler.

***Düstûrî'l-amel**] Her fiil ve hareket için ittihâz edilecek nizâm ve kâide.

***Hikmet**: Derin akıllılık.

***Kulûb-ı zaîfeye**: Zaîf kalblere.

***Memûr**: Ümrânlı, şen, mükemmel.

***Ukûl-i meyyite**: Ölmüş gibi pek zaîf akıllar. Düşünüp anlamakta

kuvvetsizlik.

[s. 42]

4- Tenbellik ve işsizlik; fakr ü zarûret* kapısının anahtarıdır.

5- Bilmemek ayıb değil amma bilmek istememek ayıbdır.

6- Bir şeyi iyice anlayıp dinlememeksizin hüküm* etmemelidir.

7- Hiddet ü şiddet* hâlinde ne hükmet ne de mücâzât*! Zîra hiddet zamânında akıl olmaz; öfke ile kalkan; ziyân ile oturur.

8- Hiddet; tatlı, amma semeresi acıdır. Nasihat; acı, amma meyvesi tatlıdır.

9- İnsân; ne fakrından dolayı hakîr* olmalı, ne de zenginliği için mağrûr*.

10- Yalnız ibâdetle cennete girilmez; selâmet-i kalb* lâzım.

11- Cefâyı* çekmeyen adam; safanın kadrini bilmez.

***Cefâ**: Cevr; eza.

***Düstûrî'l-amel**: Her fiil ve hareket için ittihâz edilecek nizâm ve kâide.

***Hakîr**: İtibârsız. Aşağı.

***Hikmet**: Derin akıllılık.

***Hüküm**: Aklen, fikren bir şeye:

“Şöyledir.” Yâhûd “Böyledir.” diyerek kesip atmak.

***Mücâzât**: Ceza verme. Cezalandırma.

***Selâmet-i kalb:** Yürek paklığı; kalb doğruluğu.

***Şiddet:** Sertlik. Sert huyluluk.

***Zarûret:** Yoksulluk.

[s. 43]

Fennî Ders

İpek Böceği - Böcekçilik Sanatı

İpek böceği; Çin ve Hindistan taraflarında zuhûr etmiştir. Sonra istanbul'un; Osmanlılar tarafından fethinden evvel Bizans imparatoru olan [Jostiyân] nâmı zât; Hindistan'a adamlar gönderdi. Bunlar; ipek böceğinin ne yolda beslendiğini öğrendiler. Tahmîni gizlice Avrupa'ya aşırıldılar. Sonra her tarafa yayıldı.

İpek; ilk zuhûrunda ağırlığına altın ile alınıp satılırdı. Bu böcek; ibtida ufak tohum gibi bir yumurtadan ibâret olur. Bu tohum; koltuk altında veya başka sıcak mehâlde birkaç gün durunca kurt hâlini alır; bunlar; otuz kırk gün kadar dut yaprağıyla beslenir. Bazı ağaçlardan düşen tırtıllar kadar büyür. Nihâyet yaşlı adamların küçük parmağı kadar büyür; rengi, esmere çalar beyâzdır.

Büyüyünceye kadar birkaç defa uykuya yatar. Dört defa deri değiştirir; son değiştirmesinde etrâfına ağaç dalları koyarlar. Tırtıllar; bu dalların üzerine çıkarlar. Birkaç gün zarfında örümcek ağı telleri gibi ağzından incecik teller çıkarırlar. Bu telden; kendilerine - her tarafı kapalı - bir yuva yaparlar. Yuvalar; hurma şeklinde olur; yumurtaya da benzer. Kendi üzerinde ördüğü bu kabuğa: ipek kozası denir. Yuvasını tamamıyla örünce böcek; koza içinde cansız bir hâlde kalır.

[s. 44]

Koza; önce güneş veya fırın sıcaklığında kurutulur. Hayvân orada ölür. İpek çıkarılacağı zaman kozları sıcak su içine atarlar. Koza; çözülüp ipek olur. Bir kozanın teli bazen 400 arşın kadar olur.

Kozaların iyi cinsinden ertesi sene için bir miktâr tohumluk ayırırlar. Bunu; 15 gün kendi hâline bırakırlar; içindeki tırtıllar kozayı; delerek kelebek şeklinde dışarı çıkarlar; fakat uçamayıp yerde sürünürler. Uçamadıklarının sebebi; kanatlarına göre vücûdları büyük olduğudur. Bu sırada erkekler ile dişiler birleşir. Az vakit sonra dişileri yumurtlar. Tohumluk işte bu yumurtalardan; bu sırada; artık erkeği de, dişisi de yiyecek aramayıp telef olurlar.

Mülkümüzün birçok mahallerinde ipek çıkarılır. Başlıca çıkan yerler: Bursa, Edirne, Selânik vilâyetleridir. Kozadan çıkarılan ipekten; envâ' kumaşlar yapılır.

Çarşaf, mendiller, şemsiyyeler ve nice nice esvâblığa mahsûs ipekli kumaşlar; hep böcek kozası sâyesindedir. Elhâsıl: Gâyet fâideli bir hayvân olup pek çok adamlara, âilelere, geçinmeye vesîle olmuştur.

Hele böcekçilik sanatı; Hüdâvendigâr vilâyetinde o kadar ilerlemiştir, ki gerek ne nefsi Bursa'da gerek civâr mahallerinde destgâhların adedi yüze varmıştır. Bu destgâhlarda binlerce erkek, kadın, kız ve erkek çocuklar çalışarak birçok âile temîn-i maîşet etmektedir. Bundan mâada mezkûr vilâyet; senevî altıdan sekiz milyon kiloya kadar koza; bir milyon iki yüz bin kilo ipek, bin beş yüz kilo koza

[s. 45]

tohumu ihrâc ederek servet-i memleketin tezâyidini bâdi olmaktadır. Şübhe yok, ki mazhar olduğumuz meşrûtiyyet idaresi sâyesinde bu ve emsâlî sanayi az zamanda tekessür ve taammüm edecektir.

Talîmler: *İpek böceği ibtidâ nerede zuhûr etmiştir? - İstanbul'a ne sûretle geldi? - İpek böceği; ibtida ne hâlde olur? - Nasıl kurt hâline gelir? - Ne ile beslenir? - Kaç gün yem yer? - Ne kadar büyür? - Ne renkte olur? - Ne kadar uykuya yatar? - Kaç defa deri değiştirir? - Ne sûretle bize ipek verir? - Yuvasını ne ile yapar? - Yuva ne şekilde olur? - İpeği nasıl çıkarırlar? - Böcek nasıl kelebeklenir? - Böceğin yumurtası ne işe yarar? - Memâlik-i Osmâniyye 'nin nerelerinde çokça ipek çıkar?*

Ahlâkî Ders

Arkadaşlık - Ahbâblık

İnsân; kendini dâima arkadaşına muhtâc görür. Yalnızlıktan hazzetmez. Çalıştığı, oturduğu, gezdiği, eğlendiği, taâm ettiği zamanlarda hep kendine refik arar. Ancak refikten refike çok fark var. Fenâ refiklerden mazarrat, iyi refiklerden menfaat hâsıl olacağı için iyilere yanaşmak, fenâlardan uzaklaşmak lâzım.

Bunda; asla, kat'a ihmâl câiz değildir; zîrâ insân güzel veya çirkin örnekleri, ilk çağlarında ahz eder. Biraz vakit kötüler meyânında bulunacak olursa mutlaka fenâlıkla huylaşmaya yüz tutar. Az zaman sonra, önceden beğenilmeyen şeyler; yavaş yavaş beğenilmeye başlar. Bir zaman daha geçtiğinde ise o kötü şeyleri, artık

[s. 46]

pervâsızca* kendisi dahi icra eyler de fütûr bile getirmez; çünkü göz, kulak, vicdân; tamâmıyla onlara alışmış olur. İşte atalardan kalma: “Kişi kendi refikinden azar.” sözü de buna mebnîdir.

Fenâ kimseler ile görüşüp arkadaşlık etmek; âdetâ birçok belâyı satın almak demektir. Bu belânın bir başlıcası da haysiyete, itibâra hâlele geleceğidir; çünkü bir kimsenin ayârı; onun ülfet ettiği kimselerden anlaşılır. Onun içindir, ki atalarımız: “Yakşı* yiğit yâreninden bellidir.” demişler. Hâlbuki bir kimse kötülerden kaçmak, iyilere yaklaşmak kâidesine riâyet edince kendini tanımayanlarca bile akıllı, tedbîrli, haysiyetli olduğuna uzaktan uzağa kanâat gelir, gıyâben âferinler, teveccühler artar.

Bir fenâlığın; birçok kimseler üzerinde görüldüğüne, yâhûd kesretle icrâ olunduğuna, yapanın yaşlı veya zengin olduğuna ehemmiyet vermek asla câiz olamaz; zîrâ fenâ bir şey; hiçbir sebeple iyi addedilemez. Kötü bir şey; hiçbir vakit kötü olmaktan dâr olamaz.

İyi arkadaşâ nâil olmak; nimete konmak demektir. Bu nimeti takdîr edenler az değil ise de ondan niçin mahrûm bulduklarının sebebinin bilmeyenler azdır. Öyle bir nimete mâlik olmanın ilk çâresi; kendinin de tıbkı o aradığı, arayacağı kimse gibi olmasındadır.

Elhâsıl: İyi bir arkadaşın, hakîkî bir ahabbânın kıymeti; gâyet büyüktür. Bunların miktârı ziyâde olduğunda ise elbette daha ziyâde bir bahtiyârlık olur. İyi arkadaşlar; âdetâ o sâf, o berrâk sulara benzerler ki,

---

*Pervâ: Korku; çekinme.

*Yakşı: İyi; güzel. “yahşı” dahi denir.

[s. 47]

ne kadar da yekdiğerine katılsa; pâklikleri asla tagayyür* etmez. Fenâ refikler ise bilakis âdetâ murdâr çamurlara benzerler, ki damlaları bile o güzel suyun berrâklığını, pâkliğini bozar. Nice habse, veya daha ağır cezalara mahkûm olmuş kimseler; ağlayarak, feryâd ederek şu sözleri söylemişler: “Ah! “Ben ne iyi gidiyordum! Sonraları bazı fenâ kimselerle arkadaşlık peydâ ettim de baştan çıktım; şimdi bu felâkete dâcâr oldum.”

Şâirlerden biri; iyi refikin insâna olan hiss-i tesîrini* anlatmak için şunu söylemişti: “Bir gün gezer iken yerde yarı kurumuş bir yaprak gördüm; nazar*- ı dikkatimi* celb eyledi. Elime aldım. Gâyet latîf kokusundan hoşlandım. Yaprâğa dedim, ki: “Sen gül müsün? Anber misin, ki bu kadar latîf kokuyorsun?” Yaprak cevâben dedi, ki: “Hayır! Ben ne gülüm, ne de anber; fakat bir zaman güller içinde kaldım da kokusu bana geçti.”

***Dikkat:** Bir şeye iyice akıl û zihin verme! Bir şeyi gereği gibi anlamak için aklın var kuvvetini verme.

***Hiss-i tesîr:** Bir kuvvetin; bir şeye güzel surette geçmesi.

[s. 48]

***Nezer:** Göz bakışı.

***Tagayyür:** Gayrî olma; değişme; başkalaşma.

***Tehir]** Gayrı Olma, değişme, başkalaşma

Ahlâkî Ders

Arzû-yı Tahsîl

Utlubu'l-i'lm mine'l- mehdi ile'l-lahdi

Rütbetü'l-ilmî ale'r-rüteb

Beşikten mezâra kadar ilim tâleb ediniz.

İlim rütbelerin en âlisidir.

İnsânlar içinde şerefli bulunmak, ebeveynin mahzûziyyetlerini mûcib olmak, hayâtın son zamanlarına kadar parlak bir ömür geçirmek; hep tahsîl sâyesinde hâsıl olur.

Tahsîldâr, ki: fikrimizi parlatmaya, kalbimizi nûrlatmaya, ruhûmuzu yükseltmeye, söz ve sohbetimize zarâfet vermeye, hâl û hareketimize nezâket getirmeye bâis olur. Tahsîldir, ki istidâdımızı tevsi'e, muâmelâtımızda sağlam bir meslek ihzârına, mesâimizi semeredâr kılmaya bâdî olur.

Okumak sâyesindedir, ki insân; hilkât-i âlemden* beri neler îcâd edilmiş ve edilmekte bulunduğunu, îcâd olunanlar ne türlü teceddüdât* gördüğünü, asırların deverânında kâinâtın ne günâ tehavülâta uğradığını, göz önüne getirmiş oluruz.

Elhâsıl: insân için okumak, u'lûm û fûnûn tahsîl eylemek kadar zevkli, safâlı bir şey yoktur. Âlemden görülen her güzellik, her terakkî, her sühûlet; mütâlâa sâyesinde vücûda gelmiştir.

Birçok zevâtın; hüner ve marifetlerinden, ihtiraât ve keşfiyâtından,

---

***Hilkât-i âlem]** Dünya'nın yaratılışı.

***Teceddüd:** Yenilenme; yeni ve taze olma.

[s. 49]

vatanlarına ve cemiyet-i beşeriyyeye hizmet-i azîmelerinden nâşî vefâtlarından sonra nâmları; dillerde anılır, târîhlerde okunur. Onların böyle birer büyük nâm bıraktıklarının

sebebi araştırılacak olsa; hep tahsîl-i ulûm û fûnûn hakkında fevkelâde say û gayretleri olduğu görülür.

[İmâm Ali*] Hazretleri der, ki: “Yetîm; pederden, vâlideden mahrûm olan değil, ilm û edebten, fazl û kemâl*den mahrûm kalandır.” Lâyıklı bir terekkiyâta nâil olmak için şâkirdân; ilk önce yardıma muhtâc. Bu yardımını; ebeveyn, muallim, hükûmet-i seniyye dirîğ etmiyorlar; lâkin eğer şâkirdân efendiler; kendi say û gayretlerinde kusûr ederlerse hem onların o fedâkârlıklarından, o lütuflarından beklenen semere husûle gelmez, hem de güzel bir mevki peydâ etmekten, şanlı bir nâm kazanmaktan nasîbsiz kalınır.

[İmâm Gazâlî*] Hazretlerine: “Ulûmda bu mertebeye nasıl vâsıl oldun?” diye soruldukta: “Bilmediklerimi sormakla.” cevâbını vermiş.

Meşhûr [Şeyh Fahreddîn* Irâkî*]; beş yaşında iken mektebe verildi. Dokuz mâh zarfında Kelâm-ı Kadîm’i tamâmiyle hıfz eyledi. Sinni 17’ye varıncaya kadar zamanında bulunan fûnûn-ı akliyye* ve ulûm-ı nakliyyenin*

***Fazl û Kemâl**] Bilgiçlik ve kâmillik.

***Fûnûn-ı akliyye**: Akıl ile bulunan fenler.

***Irâkî**: Irâk, ikidir. Biri: “Irâk-ı Arab”, diğeri: “Irâk-ı Acem”. Irâk-ı Arab; Bağdat, Basra ve Musul taraflarıdır. Irâk-ı Acem ise İrân’da bir kıt’a-i cesîmedir. Bunun başlıca şehirleri: Isfahân, Kâşân ve Hamedân’dır. Bu iki kıt’adan birinde doğan adama [Irâkî] denir. “Fahreddîn Irâkî” gibi.

***İmâm Ali**: Hulefâ-yı Râşidîn’in dördüncüsüdür, ki Dâmâd-ı Hazret-i Peygamber ve İmâm-ı Hasan ve Hüseyin Hazerâtı’nın pederleridir.

***İmâm Gazâlî**: Birçok telifâtı var. “Kimyâ-yı Saâdet”, “İhyâ-yı Ulûm”, “Cevâhirü’l-Kur’ân” nâm kitâblar; âsâr-ı meşhûresindedir. Hicret’in 450 senesinde doğmuş, 505’inde vefât etmiştir.

***Şeyh Fahreddîn**: Doğuşu: [Hamedân] şehri ise de Irâk taraflarında çok seyâhatler etmiş olmasında: “Irâkî” diye şöhret bulmuştur. Âsâr-ı mekbulesi vardır. Hicret’in 688 senesinde vefât etmiştir.

* **Ulûm-ı nakliyye**: Kitâb-ı tehiyyeden öğrenilen ilimler.

[s. 50]

cümlesini tahsîl eyledi. Nihâyet gerek ulûm fûnûnda, gerek nazm* û nesirde* zamanının ferîdi* oldu.

Fransa meşâhîr-i hükemâsından [Buffon]a: “Bu kadar malûmâtı nasıl tahsîl ettin?” diye sormuşlar. Cevâben: “Bir düziye çalışmak, uzun müddet tecrübelerle idmân ve meleke* hâsıl etmekle” demiş.

İngiliz meşâhîr-i hikemâsından [Newton]a: “Kavânîn-i tabiiyyeyi* nasıl buldun?” diye sormuşlar: “Her şeyi etrâfiyla mütâlaa* ve mülâhaza* ederek.” cevâbını vermiş.

İngiliz meşâhîrinden [Pit]in; henüz üç yaşında iken okuyabildiği, dokuz yaşına varıncaya kadar dokuz lisân öğrendiği, ilm-i hesâba mükemmel sûrette vâkıf olduğu; rivâyât-ı târihiyyedendir*. Bu zât büyüdükte; “Bir adamın yaptığını; her adam da yapabilir.” sözünü kendine bir mebde* ittihâz* etmişti; kim ne yaparsa kendisi de yapmaya çalışırdı. Bu sâyede her fende asrının ferîdi oldu. Tahsîl-i i’lim; yalnız mekteblere mahsûs değildir; say-i zâtî* ile de çok şeyler öğrenilir.

18. asrın meşâhîr-i hükemâsından (Boerhave); 40 yaşından

***Ferîd:** Bir eşi daha bulunmayan; tek olan.

***İttihâz:** Edinme; kabul etme; itibâr eyleme.

***Kavânîn-i tabiiyye:** Tabiatın kanûn ve kâideleri, ki meşiyet-i İlâhî ile insan ve hayvânların doğup büyümesi, otların bitmesi, suların buğu olarak havâyâya çıkıp kar ve yağmur hâlinde tekrâr yere inmesi ve Kürre-i Arz, Ay, Güneş ve sâir ecrâm-ı semâviye muntazaman dönüp hareket etmeleri, gece ve gündüz olması ve sâir bu gibi hâller; hep o kâide ve kanûna tâbidir.

***Mebde:** Başlangıç; ibtidâ; (âdet edinme).

***Meleke:** Bir şeyin; çok icrasıyla hâsıl olan alışkanlık.

***Mülâhaza:** Düşünme; dikkatle düşünme.

***Mütâlaa:** Bir şeyi anlamak için dâimâ ona bakıp düşünme.

***Nazm:** Vezinli, kâfiyeli, tertîbli söz.

***Nesir:** Vezinli, kâfiyeli olmayıp dağınık, yani: düz ve âdetâ yazılan ve söylenen söz.

***Rivâyât-ı târihiyye:** Ağızdan ağıza söylenen ve târih kitâblarına geçen şeyler.

***Say-i zâtî:** Kendi kendine gayret etme.

[s. 51]

sonra ilm-i tabâbet* tahsîline merâk etti; az müddet zarfında onu mükemmel sûrette öğrendi. Şöyle ki: Hem; asrında bulunan bilcümle tabîblere tefavvuk* etti, hem de o ilimde pek çok ıslâhât* icrâ eyledi.

Bu zât; hekîmlik öğrenmeye başladığı vakit birtakım câhiller ile ehîbbâsından* bazıları; “[Boerhave]; kırkıktan sonra hekîm olacak, ammâ hayfâ* ki bizi tedâvî edemeyecek; zîrâ o vakte kadar kim ölür, kim kalır!” diyerek onunla istihzâ* ederdi; lâkin az müddet zarfında öyle bir hekîm oldu, ki cümlesini hayrette bıraktı; tahsîlin bir sinn-i mahsûs* olmadığını fiilen isbât eyledi. Kendisine tarîz* eden ehîbbâsından çoğunu; dûçâr oldukları hastalıklardan kurtardı. Bunlar; [Boerhave’nın ehîbtâsı bulduklarından dolayı kendilerini bahtiyâr addederler idi.

Tahsîl-i ilmin bir sinn-i muayyene* muhassır olmadığını his ve fiilen isbât* edenlerden biri de: Kastamonu vilâyeti dâhilinde Akkaya nâhiyyesinin Etyemez Karyesi muallimi Hatîboğlu Ahmet Efendi nâm zâttır. Efendi-yi mûmâileyh; 87 yaşında olduğu hâlde tevsi-i malûmât* için darü’l-muallimîne* giderek kendini şâkirdân sırasına kaydettirmiştir.

“Üsküdâr [Hatîce Münîre] nâmı mektebin 1324 senesini tevzî-i mükâfâtında

***Dârul Muâlimin:** Hoca yetiştirmeye mahsûs olan mekteb.

***Ehbâ:** Ahbâblar; dostlar.

***Fiilen isbât:** Söz ile değil, yaparak bir şeyi meydâna getirip gösterme.

***Hayfâ ki:** Yazık ki.

***Islâhât:** Bir şeyi; evvelki hâlimden daha iyi bir hâle koyma.

***İstihzâ:** Eğlenme; eğlenceye alma; zevklenme.

***Mutehezur:** Yalnız bir şeye mahsûs olan.

***Sinn-i mahsûs:** Belli bir yaş.

***Sinn-i muayyen:** Belli bir yaş.

***Tabâbet:** Hekîmlik.

***Tarîz:** Dolayısıyla; kapalı, örtülü söz; yani: dokunma ve çekiştirip eğlenme.

***Tefavvuk:** Başkalarından üstün ve yüksek olma.

***Tevsi-i malûmât:** Bildiği şeylerden daha ziyâde öğrenmeye çalışmak.

[s. 52]

birinciliği kazanan; altmış yaşında [Hace Rûşen] nâmında bir zenciyye olmuştur; hele nakışca, malûmâtca nâil olduğu alkışlar fevkelâde derecede idi. Hace Rûşen; nimet-i tahsîle şu nâiliyetten dolayı artık ömrünü pek bahtiyârâne geçireceğini; samimî bir lisânla zikredip dururdu. Mezbûrenin şu emel-i hâsı; öteden beri idiyse de zarûret-i hâli; o emeline mâni olmuştu. Nihâyet bir gün; mekteb-i mezkûru küşâd eden hânımefendiye mürâcaat eder. Mevâfakatı alır. Kitâbları meccânen verildiği gibi sâir günâ muâvenette

de bulunulur; mektebin mini mini tâlebelерinin yemeklerini ısıtmak, paydosta işlerine bakmak sûretiyle kayrılır.

Hace Rûşen; mektebe vedâ* eyledikten sonra gördüğü şu lütuflardan dolayı dâimâ ve her yerde arz-ı şükrân ve beyân-ı müntedârî etmeyi hiç hâtırından çıkarmaz olur. İşte insân; hâangi yaşta da bulunsa tahsîl-i ilim, hüner û marifet etmek ayıp sayılamayacağına, insân hâangi husûsta bir niyeti kavî gösterirse ârzûsuna vâsıl olacağına bir isbât da bu hânım kadın olmuştur.

Say-i metîn ile, fikr-i vâsî' ile, hissiyât-ı âliyyesiyle, tarz-ı ifadesiyle, âsâr-ı hikemiyyesiyle* meşhûr olan sâlifü'l-zıkr [Bufon] der ki: Gençliğimde uykuyu pek ziyâde severdim; vakt-i azîzimin yarısını; uyku tenbelliğiyle geçirerek sabâhları pek geç kalkıyordum. Hidmetkârım [Jozef]e vâkî olan tenbih üzerine beni sabâhları erken uyandırmaya çok cehdedirdi; fakat muvaffak olamazdı. Bir gün güneş doğmazdan evvel beni yatağımdan kaldırabilirse kendisine bir mikdâr

---

***Âsâr-ı Hikemiyye:** gâyet akilâne, vakıfâne yazılan kitâblar ve işler.

***Vedâ:**“Allah’a ısmarladık yâhûd Hüdâ’ya emânet olunuz” diyerek ayrılma.

[s. 53]

akçe vereceğimi vaad ettim. Ertesi gün uyandırmaya gelince hiddetlendim; bırakıp gitti. Üçüncü günü memûriyyetini îfâda kusûr etmedi; lâkin ben yine o derece hiddetlendim, ki bîçâre adam korkusundan kaçiverdi. Kalktığımdaya kendisini çağırıp: “Jozef! Sen de ne korkak adamsın! Yine beni erken kaldıramadın; yine vaktimi gayıb ettim; sen de bir şey kazanamadın. Bir daha uyandırmaya geldiğinde ben ne kadar da seni tekdîr, tarîz etsem aslâ fütûr getirme! Beni yataktan kaldırmadıkça bırakıp gitme! Bu sûretle sen de; vaad ettiğim mükâfâtı almış olursun!” diye ekîden* tenbîh eyledim.

Jozef; bu defa memûriyyetini hakkıyla icrâya muvaffak oldu. Her ne kadar tekdîr ve tehdîd ettimse de yakamı bırakmadı. Ben de vaadimi icrâ etmekle berâber bir de teşekkür ettim. Artık erken kalkmayı âdet edindim. Yazdığım kitâbların bir kısmını; Jozef’e borçluyum.

[Alientes] nâmında Atinalı fakîr bir genç; küçüklüğünde az tahsîl görmüş idi; bununla berâber onun fakîr hâli tahsîl-i ilme olan ârzûsunu men edemedi. Atina’da hikmet* dersi vermekte olan [Zenon] nâm feylezofun* derslerini dinlemeye pek ârzûkeş* idi; lâkin düşünüyordu ki: derse gitse; her gün yiyeceğini tedârik edemeyecek;

gitmese; dersten mahrûm* kalacak. Nihâyet geceleri değirmen çevirmekle maîşetini* temîn etti; gündüzleri de ders

***Ârzûkeş:** Ârzû çeken; yanî: bir şeye ârzûsu, hevesi olan.

***Ekîden:** Bir şeyi; kuvvetli ve metîn olarak tekrâr tekrâr söylemek.

***Feylezof:** İlm-i himeti seven; mesleği hikmete uygun olan; kanâatkârlıkla ömür geçiren gâyet akıllı ve bilgiç adam.

***Hikmet:** Her şeyin sahih ve asıl sebeblerini beyân eden bir ilimdir.

***Mahrûm:** Bir şeyde nasîbi olmamaklık; ârzû ettiği veya muhtâc olduğu şeye eremeyiş.

***Maîşet:** Yaşayış; yaşamak için iktizâ eden sebebler.

***Yaşayış;** yaşamak için iktizâ eden sebebler.

[s. 54]

almaya giderek maksadını husûle getirdi. Onun zaruret hâlini bilenler; “Bu delikanlı çalışmadığı hâlde nasıl geçinip de ders devâm edebiliyor!” diye taaccübte kalırlardı; hattâ onun hakkında sû-i zanda dahi bulunurlardı. Bu sû-i zan; memleketin vâlîsine kadar aksetti; nihâyet huzûruna * celb ile istîzâhât*ta bulundu. [Alientes]; hakikat-i hâli arz etti; marûzâtını bağçevan ve değirmencinin şehâdetleriyle de isbât eyled. Vâlî; delikanlının bu mesleğini * pek beğendi; bir mükâfât etmek dahi istedi; lâkin hocası [Zenon]; buna müsâde * etmedi. Bu gibi; misâller; terâcim-i ahvâllerde*, târîhlerde pek çoktur.

***Talîmler:** Tahsîl-i ilimde ne gibi meziyyetler var? - Geçen zamanlardaki ahvâle ne ile vâkıf oluruz? - Sanat, ticâret, zirâat ne ile terakkî bulur? - Tahsîl hakkında İmâm Ali ne buyurmuş? - Ve İmâm Gazâlî ne demiş? - İmâm Gazâlî nasıl bir zât idi? - Şeyh Fahreddin'in tahsîlce olan hâli nasıl idi? - Bu zât nereli idi? - Bufon ne demiştir? Ve kim idi? - Newton'a ne sormuşlar? - Ne cevâb verdi? - Newton kim idi? - Boerhave kim idi? - İlm-i tıbbî ne vakit öğrenmek merâkına düştü? - Ona ne gibi kimseler tarîz ederdi? - Hatîboğlu kim idi ve emeli ne idi? - Hâce Rûşen kim idi ve maksadı ne idi?*

***Huzûr:** büyük bir zâtın karşısında bulunuş.

***İstîzâhât:** İzâhât taleb etmek; yanî: bir işin açık ve etrâflı surette bildirilmesi ni istemek.

***Meslek:** (Bir işte) tutulan yol, gidiş.

***Müsâde:** Men etmeme; yani: bir şeyi yapmak için karşı durmama.

***Terâcim-i ahvâl:** (Tercüme-i hâlin şeylerin hikâyesi. cem'i) Birini yaşadığı müddetçe ettiği [s. 55]

Fennî Ders

Balon

İnsânlar; fûnûn sâyesinde vapurlarla denizleri, demir yollarla; karaları kolayca gezip dolaşmak yolunu bulduktan sonra bir de havalara çıkmayı, havanın boşluğunda tedkîkât* icrâ etmeyi düşündüler. Nihâyet buna dâir de bir âlet ihtirâ'na muvaffak olmuş, ismi de (balon) tescim edilmiştir.

İlk defa balon yapan, havaya çıkararak; [Mongolfiye] Karındaşlar olmuştur. Târîh-i îcâdı; 1783 senesidir. Sonra her tarâfa yayıldı.

Balon; cânfesten yapılır. İçi; [müvellidü'l-ma]*, yâhûd hava gazı ile doldurulur. Üzeri; bir tabaka [gomelastik] ile sıvalı ve bir ipek ağ ile örtülüdür.

Bu ağın aşağı kısmında; sepet gibi kamıştan örülür bir tekne asılıdır. Baloncu; bunun içinde oturur. Birlikte -içleri kum ile dolu- birtakım torbalar alır. Balonun yukarısında pencere gibi bir veya iki nefeslik vardır. Baloncu; bunları bir ip vasıtasıyla istediği vakit açıp kapayabilir.

Balonu hava gazıyla doldurmak için lüzûmu kadar yüksek direkler

---

***Müvellidi'l-ma'**: Renksiz, kokusuz, yanmaz bir nev gazdır. Ecsâm-ı sâirenin en hafifidir. Bu sebepten balona hâdim olmuştur. "Müvellidi'l-ma"; bir çok cisimlerde bulunduğu gibi suda dahi vardır. En ziyâde; kömür ve toz madenlerinde bulunur. Hicret'in 1180 târîhinde (Cavendish) nâm zât bulmuştur.

***Tedkîkât:** İnceden inceye araştırmalar.

[s. 56]

dikilir. Balon; direklerin başındaki makaralardan geçirilen ipler vâsıtasıyla iyice yukarı kaldırılır. Münâsib bir dereceye gelince direklerden kurtarılarak yalnız iplere bağlı olduğu hâlde muallakta* durdurulur.

Sonra borular vâsıtasıyla balonun alt tarâftaki ağzından hava gazı doldurulur. Gaz; doldukça balon hafifleşmiş olur; artık kendi kendine muallakta duracak dereceye gelir. Bu sırada ipler; üst tarâfta bağlı olan mahalden çözülüp teknesine bağlanmakla berâber gazın doldurulmasına da devâm olunur. Nihâyet bir dereceye gelir, ki balon kendi kendine yükselmeye başlar. Zaptı tamâmiyle güç bir hâlde gelince yolcular hemen

tekneye atılır. Bu hengâmda* kum ile memlû* olan torbalardan bir mikdârı dışarı atıldığı gibi balonun teknesine bağlı olan ipler de salıverilir; balon havalanmaya başlar.

Hava tabakalarının ağırlığı; balonun ağırlığından ne kadar ziyâde ise balon da o kadar ziyâde çabuklukla havaya yükselir. Yükselir yükselir bir dereceye gelir, ki kendi ağırlığı; havanın ağırlığına müsâvî olur. Artık balon daha ziyâde yükselemez. Yalnız rûzgârın tesîrine tâbî' kalır. Eğer baloncu daha yükselmek isterse kum dolu olan torbaların bir kısmını da karaya atar. Bu da balonun hafifliğini artırmak içindir. Ancâk bir derece vardır, ki balon; daha yukarı çıkamaz; zîrâ oraların havası gâyet soğuk ve pek kurudur. Balon; o mertebeye gidince baloncu göç nefes aldığı gibi balon da buruşup büzülmeye başlar.

***Hengâm:** Zaman; vakit; esnâ; sıra.

***Memlû:** Dolu; dolmuş.

***Muallak:** Hiçbir şeye, hiçbir yere ilişmiş olmadığı hâlde havada asılı durma.

[s. 57]

Baloncu; aşağı inmek isteyince balonun tepesinde kapalı olan bir deliği açar; o zaman balondaki [müvellidü'l-mai] veya hava gazının bir mikdârı dışarı çıkar; yerine; işbu gazdan daha ağır olan hava girer. Hava girdikçe balonun ağırlığı da o nisbette ziyâdeleşir. Bu sûretle balon aşağı inmeye başlar; lâkin pek hızlı inmemek için arzumıza yaklaştığı vakit baloncu; kalan kumun bir mikdârını da yere atar.

Bir de (âlet-i sukûtiyyet*) denilen bir şey var, ki tehlike zamânında baloncu; o vâsita ile kurtulur. Bu âlet; gâyet kavî bir kumaştan yapılır; şemsiye şeklindedir; iplerle balonun teknesine bağlıdır. Ortasında bir deliği var. Tehlike vaktinde bu delik açılınca içine hava girer. O zamân mezkûr âlet çadır gibi açılarak havanın akıntısını kolaylaştırır; bu sûretle hem balonun inişinin hızını tadîl* eder, hem de balonu muvâzenette* tutar. Bu sâyede kolayca, selâmetle aşağı inilir.

Son zamânlarda balonların eşkâli, envâi pek ziyâde teceddüd* ve terakkî etmiştir. Balonu; ordularda kullanmak için tecrübeler oluyordu. Nihâyet o gayrette semere bahş oldu.

İşte bu vech ile insânlar; kuşlar gibi havalara yükselmek, yerden görülmeyen envâ-i mevcudâtı; oralardan seyretmek yolunu bulmuş oldular. Dimâğ-ı beşer hiç durmaz; hüner ve marifet uğrunda çalışanlar; daimâ yeni şeyler bulmaktan, mevcûdları da tekemmül hâle koymaktan geri kalmazlar.

Devr-i Abdülhamid’de; her hayırlı işler meyânında balon tecrübe ve tatbikâtı

***Âlet-i sukûtiyyet:** İnme âleti; aşağı inmek için kullanılan âlet.

***Tadîl:** Orta; yani: Karârınca; (bir şeyi) orta hâle getirme.

***Muvâzenette:** Bir tartıda; yani: biri birinden ne ziyâde, ne eksik.

***Teceddüd:** Yenilenme; yeni ve tâze olma.

[s. 58]

da memnû idi. Bu hâl; ahâlimiz için bir mahrûmiyyet olduğu gibi ordumuz için de büyük bir zararı mûcibdi; 1325 senesi Mayıs’ının on beşinci günü Taksîm Talîmhânesi meydânında büyük devletlerde kesb-i ehemmiyyet eden âlet-i fenniyyenin ilk tecrübesi icrâ kılındı.

Balon; Dolmabahçe Gazhânesi’nden alınan gazla dolduruldu. Bu balon; dümensiz nevinden olduğu için önce rûzgârın istikâmeti anlaşılacak üzere birkaç balon salıverildi. Ba’de Yüzbaşı Muhtâr, Mühendis Şükrü Beyler ile iki Fransalı üstâd [Osmânî] balonuna bindiler. Bunlar; temâşâ için akın akın gelmiş olan ahâlinin alkışları, askerî mûsikasının terennümleri arasında zemînden ayrıldılar. Anadolu cihetine geçerek Çamlıca’ya doğru hareket ettiler.

Şimdi merâk edilecektir, ki: “Balonun; gerek yükseldiği, gerek hareket ettiği esnâda acabâ kâinattaki mahlûkât balonculara ne şekilde gözüktür?”. Durunuz! Ben sizi o husûsta da memnûn edeyim:

Fransalı Mösyö (Jan Furi); meşhûr bir balon seyyâhıdır. Mümaün-ileyh 1900’den 1905 târîhine kadar vâkî’ olan seyâhati; 125 adede varmıştır. 125’inci defasındaki yolculuğunda; akrâbâsından (Obar Latam) nâmı zât da birlikte idi. Bunlar; altı sâatte Manş Denizi’ni geçerek Paris’e vâsıl olmuşlar. Jan Fori der, ki: “Balon yerden ayrıldıkta 1600 kademe* yükseldi. Londra; hayretengîz bir manzara irâe ederdi. Gece Pâyitaht’ın demirhâneleri; yanar dağlardan saçılan ufak kıvılcımları taklîd ediyordu. Denizi

---

***Kadem:** Bir kadem; yarım arşun kadar bir uzaklıktır.

[s. 59]

görebilecek müsâvî derecede yükseldiğimizde gözümüzün önünden geçen “şehirler”; domino taşları yığıntısına benziyordu. Işıkları; öteye beriye serpilmiş görürdük. İrmaklar; gümüşten yapılmış yılanvârî kurdelâların manzarasını veriyordu. Arza

baktığımızda; yalnız ileriye doğru olan hareketimizi hissediyorduk. Hava boşluğuna doğru baktığımız zamân ise hareketimiz hiç hissedilemiyordu.

Hürriyyet-i mesûdemizin şu tâzeliğinde kısa bir balon seyâhati icrâda nasibdâr olan mîr-i mumaliye Şükrü Bey de diyor, ki: “Arkadaşlarımdan biri; balonu kumanda ediyordu; diğeri; her bir manzaranın fotoğrafını almakla meşgûl oluyordu. Ben ise şehrin irâe eylediği hoş hoş manzaralarını temâşâ etmeye daldım. Dolmabahçe Sarayı’na vusûlümüz de şehrin patırtıları; uzaktan gelen aks-i sedâyı andırıyordu. Su’ûd* ettiğimiz noktaya döndüğümde meydândaki kalabalık; yuvalarında kaynaşan karıncaları hâtırlatıyordu. Rûzgârın estiğini hissetmiyorduk. Tebdîl-i mahal ettiğimizi; uzaklaştığımız (nokta derecesinde görünen) binâlardan anlaşılıyordu. Yolda yer yer; erkekler, kadınlar, çocuklar mendîl sallayıp bizi alkışlıyordu. Henüz 600 metre yüksekte bulunduğumuz için selâm nidâları salıverdiğimizde bizi mukâbele ediyorlardı. Vakit geç olduğundan Bulgurlu Köyü’ne indik. Balonu takîb eden birçok halk; gelip bize kavuştular. Üstâdımız; balonu İstanbul’a nakletmek istedi. Ahâli; her gûna yardımını dirîğ etmedi. Mösyö (Tiru); bu hayırğâh adamlara para vermek

---

*Su’ûd: Yukarı çıkma; yükselme.

[s. 60]

istediyse de onlar reddettiler. Yolculuğumuz bir sâat sürdü. Bu bir sâat ömrümün en mesûd bir sâati oldu.”

Talîmler: Balon nedir? - İlk balonu kim yapmıştır? - Balon neden yapılır? - Baloncu niçin berâber kum alır? - Balonun nefesliği ne içindir? - Balonu ne ile ve nasıl doldurulur? - Balon ne vakit muallakta durur? - Balon ne zamân yükselmeye başlar? - Kum ne vakit dışarı atılır? - Balon ne vakit havalanır? - Ne derece yükselebilir? - Baloncu ne için tekrâr kumu yere atar? - Niçin istediği kadar yükselemez? - İnilmek için ne yapılır? - Nefesliğin kapağı ne vakit ve ne için açılır? - Alet-i sukûtiyye ne içindir? - Balonun hizmeti nedir? - Devr-i hürriyyetin ilk balonu ne târîhte su’ûd etti? - Ne için şimdiye kadar bizde balon yolculuğu icrâ edilmeydi?

[s. 61]

Ahlâkî Ders

Bahrî ile Bedrî Hikâyesi

Bedrî; fakîr bir çocuk idi. Bir kıtlık* esnâsında ekmek bulmak için bir köye gitti. O köyün en zenginlerinden birinin Bahrî isminde bir oğlu var idi. Bahrî'nin elinde büyük bir ekmek parçası olduğu hâlde evlerinin önünde durmakta idi.

Bîçâre Bedrî! Açlıktan helâk* olmak derecesine gelmişti. Bahrî'nin elindeki ekmeği görünce yanına vardı: "Ricâ ederim bir lokma etmek ver; zîrâ açlıktan ölüyorum" dedi. Bahrî ise: "Haydi işine git! Sana verecek ekmeğim yok." diyerek reddetti.

Aradan bir sene geçti. Bahrî'nin keçisi gaybolmuştu. Arayıb

***Helâk:** Ölme; telef olma.

***Kıtlık:** Yiyecek veya içecek şeylerin bulunmadığı, yâhûd pek az bulunduğu hâl, ve zamân. Aslı: "kahit"dir.

[s. 61]

bulmak üzere dağa çıktı. Pek ziyâde yoruldu. Susuzluktan bayılmak derecesine geldi. Bir damla su bulamadı. Dolaşır iken bir ağaç gölgesinde Bedrî'nin oturduğunu, koyunlarını otlattığını, yanında bir su destisi bulunduğunu gördü; hemân yanına koştu. Bahrî: "Aman birâder! Bana bir yudum su ver; zîrâ susuzluktan bayılıyorum." deyince Bedrî: "Haydi işine git! Sana verecek suyum yoktur." cevâbını verdi.

Vaktiyle Bedrî'nin; bir lokma etmek isteyip de vermediği; Bahrî'nin hâtırına geldi; ağlayarak affını ricâ eyledi.

Âlî cenâb* Bedrî! Merhamet etti; destiyi uzattı. Bahrî; susuzluğunu geçirdi. Memnûn, müteşekkir * oldu. "Bana verdiğin bu suyun hakkını Allah ödesin!" diyerek duâlar eyledi.

Talîmler: Fakîr çocuk kim idi? - Kıtlık esnâsında ne yaptı? - Bahrî kim idi? - Kim kimden ne istedi? - Ne cevâb verildi? - Bir sene sonra ne oldu? - Bahrî ormanda ne gördü? - Suyu isteyen kim idi? -Ne cevâb verildi? - Bedrî'nin âlî cenâblığı ne idi?

[s. 62]

Ahlâkî Ders

Hâzırcevâblık

Bir adam; henüz pederinin mîrâsına konmuş bir zâta gider; “Efendim! Nâil olduğunuz mîrâsın yarısı benimdir; ben de; sizin karındaşınız değil miyim? der. O zât: “Acâib! Neden karındaşım oluyorsunuz?” diye sorunca merkûm cevâben: “Allah Allah! Hepimiz Hazret-i Âdem’in neslinden*,”

***Âlî cenâb:** Kötülüğe karşı iyilik etmekle büyüklük gösteren (zât).

***Müteşekkir:** Gördüğü iyiliği bilen; bir iyiliğe karşı şükür eden kimse.

***Nesil:** Sülâle; zürriyet, soy sop.

cümlemiz o pederin evlâdı değil miyiz?” der. Mümaün-ileyh: Çıkarıp bir altun verir. Herîf: “Bu kadar bin liralık mîrâsın yarısı bir altun mudur?” diye sorunca öteki: “Sus ol! Birâder sus ol! Eğer diğer bütün karındaşlarımız duyacak olurlarsa pâyına bir kuruş da düşmez.” cevâbını verip başından savar.

Yatağından gec kalkmayı âdet edinmiş bir çocuğun annesi; erken kalkmanın fâidelerini, çok yatmanın zararlarını; akla uygun ve fenne mutâbık sûrette nasîhat vermeyi bilmediğinden oğluna der, ki “Sabâhleyin erken kalkıp işine giden bir adam; yolda bir kese para bulmuş.” Hâzırcevâb çocuk: “Öyle ise parayı kaybeden; daha erken kalkmış.” der.

Fakîr bir köylü; ilk defa olarak şehre gelir. Attâr, tuhâffiyeci, eczâcı dükkânlarını seyr ede ede bir sarrâf dükkânı önüne varır. Sarrâfın dükkânında: Râflar, dizilmiş mallar olmadığını görünce merâk ider. “Ne satıyorsunuz.” diye sorar. Sarrâf; onu istihzâ için “Eşek başı” der. Köylü; tahkîr olduğunu hissetmekle berâber hâzırcevâb biri olduğundan sarrâfa: “Yâhû! Bugün alışverişin pek revâclı imiş ki dükkânda bir tek eşek başı kalmış” cevâbını verir. Sarrâfın sûreti asılı kalır. Bir daha haysiyyete dokunmamayı ahdeder.

Talîmler: Bir adam; mîrâsyediye ne dedi? - Mîrâsyedi ne sordu? - O adam ne cevâb verdi? - Mîrâsyedi ne verdi? - Herîf ne söyledi? - Geç kalkan çocuğun annesi ne dedi? - Para bulan kim idi? - Çocuk ne cevâb verdi? - Köylüye hakâret eden kim idi? - Sarrâf ne terbiyesizlikte bulundu?

[s. 63]

Fennî Ders

Renkler

Renkler; nazarlara hoş görünür; Kalblere safâ verir. Gök, ovalar, çayırlar, yapraklar, çiçekler, kuşlar, kelebekler; renkleriyle nazar-ı istihsânımızı* celb ederler. Gözlerimiz; her renkten ziyâde yeşile bakmadan hoşlanır. Tabiatda da en ziyâde yeşil renk bulunmaktadır. Renkler; pek çok sanatlarda isti'mâl edildiği için istifâdesi kesîrdir.

Asıl renkler; yedidir. Sâir bütün renkler; bunların az çok biri birilerine karıştırılmasıyla hâsıl olur. Mezkûr yedi renge: [elvân-ı asliyye] denildiği gibi [elvân-ı tabiiyye] dahi denir. Vâkıâ güneş doğduğu zaman; bize birçok renkler gösterir; lâkin onlardan en ziyâde göze çarpanları yedi renktir.

Renkler; hikmet-i tabiiyye kitâblarında şöylece sıralanmıştır: kırmızı, turuncu, sarı, yeşil, mâvî, lâcûverdî, mor.

Ecrâm-ı semâviyye aralarındaki açıklıklarda havadan hafif olarak [esîr] nâmıyla bir cism-i latîf var, ki ziyâ ve harâreti nakleder. Ziyâ şuaları*; o cisimden, havaya, havadan da suya geçerken kendi istikâmetini tebdîl eder. Bu tebeddül-i istikâmet kâidesine (inkisâr-ı ziyâ) denir.

***İstihsân:** Tahsîn etme; güzel bulma; beğenme.

***Şuâ:** Güneşe bakıldıkta gözlere doğru uzanır gibi görünen nurlu pertevler.

[s. 64]

Ziyânın uğradığı şu inkisâr; onun muhtevî* olduğu eczâ ve terkibâtın neden ibâret bulunduğunu hall*etmeye vesîle olmuştur. İşte (elvân-ı tabiiyye) denilen yedi renk; onun terkibâtında görülmüştür. Bunun fennî tabîri (tayf-ı şems)dir.

Beyâz ve siyâh; renkten sayılmaz; çünkü siyâh; bütün renklerin birleşmesiyle ve beyâz; terkibinde hiçbir renk bulunmamasıyla hâsıl olur.

Sabun köpüğü üflenip kabartılınca bir “kürecik” husûle geldiği malûmdur. Bu kürecik; evvelâ gözümüze beyâz görünür; lâkin üflenmekte devâm olundukça onun üzerinde; bâhusûs en ince tarâfi olan tepesinde; bu yedi renk âşikâr sûrette nümâyân olur.

Güneşin ziyâsı; (menşûr*) denilen billûrdan geçtiği hâlde bu yedi renk görülür. Yağmurdan sonra bazı kere gökyüzünde yay şeklinde görülen (alâim-i semâ)'da dahî bu yedi renk müşâhede edilir. Bu yedi rengin; biri birine karıştırılmasından pek çok renkler çıkar. Onların başlıcalarının sûret-i terkîbi* şunlardır:

Turuncu - Kırmızı ile sarıdan terkîb olunur. Açık olmak için; sarıdan, koyulmak için; kırmızıdan ziyâdece konur.

Tırşe - Beyâz, mâvî, biraz da yeşil renklerden terkîb edilir. Açık olmak için; beyâzdan, koyulmak için; mâvî ile sarı artırılır.

---

*Hall: Karışık bir maddeyi; biri birinden seçerek ayırarak anlama.

*Muhtevî: Birkaç şeyin bir yerde bulunması.

*Menşûr: Âvîze camı gibi üç veya dört yanlı bir cisimdir. Bu şekilde yapılmış billûrun içinden ziyâ geçtiği zaman onu; türlü türlü renklere ayırıp gösteren âlet.

*Terkîb: Birden ziyâde şeyleri biri birine karıştırarak başka bir şey hâsıl etmek.

[s. 65]

Fıstıkî – Sarı, mâvî ve beyâzdan terkîb edilir. Açıklatmak; için; beyâzdan, koyulmak için yeşil ile mâvîden artırılır.

Yeşil - Sarı ile mâvîden terkîb edilir. Açık olmak için; sarıdan, koyulmak için; mâvîden ziyâdece konur.

Mor - Mâvî ile kırmızıdan terkîb edilir; lâkin mâvîden azca konur. Açıklatmak için; kırmızıdan, koyulmak için; mâvîden ziyâdece katılır.

Soğanî - Kırmızı, sarı, biraz da siyâhtan [°*] terkîb edilir. Açığı için sarıdan, koyusu için siyâhtan artırılır.

Te'l- Garibaldi ile kırmızıdan terkîb edilir.

Garibaldi - Kırmızı ile siyâhtan terkîb edilir. Kırmızı fazla ilâve olunursa açık, siyâhtan ziyâdece katılırsa koyu olur.

Penbe - Kırmızı ile beyâzdan terkîb olunur.

Vişne Rengi - Sarıdan, siyâhtan, la'lden terkîb edilir. Bunun koyusuna “vişne çürüğü” derler.

Kahve Rengi - Siyâh, kırmızı ve beyâzdan terkîb edilir. Siyâhtan ziyâdece koymak iktizâ eder.

Lâcûverdî - Siyâh ile mâvîden terkîb olunur. Açık olmak için; mâvîden, koyulmak için; siyâhtan ziyâde konulur.

Havâî - Beyâz ile çividîden terkîb kılınır. Açık olmak için; beyâzdan, koyulmak için; çividîden artırılır.

---

*[°] Siyâh; çok koyu olduğu cihetle sâir renklere tesîri ziyâdedir; binâenaleyh her hangi renge dâhil olacaksa tedricen konulmak icâb eder.

[s. 65]

Zeytûnî - Mesâvi mikdârda sarı ile kırmızıdan, biraz da siyâhtan terkîb edilir. Açığı için; sarıdan ziyâdece konur.

Cevizî - Kırmızı, sarı ve siyâhtan terkîb kılınır; lâkin kırmızı azca konur. Açıklatmak için; sarıdan, koyulattmak için kırmızıdan ziyâdece konur.

Neftî - Yeşil ile mâvîden terkîb edilir. Mâvî ziyâdece konur.

Talîmler: *Elvân-ı aslîyye veya elvân-ı tabîyye kaçtır ve hangileridir? - Alâim-i semâ bize kaç renkte görünür? - Renklerin nevleri dahâ başka nelerde ve ne vâsita ile görülür? - Ne işlerde hidmeti olur? - “Esîr ” nedir ve ne işe yarar? - “Tayf-ı şems” ne demektir? - Turuncu renk nasıl yapılır? - Tîrşe hangi renklerden yapılır? - Fıstıkî? - Yeşil? - Mor? - Soğanî? - Lal? - Garibaldi? - Penbe? - Vişne rengi? - Kahve rengi? - Lâcûverdî? - Havâtî? - Zeytûnî? - Cevizî? - Neftî? - Mâvî? - Beyâz ile siyâh niçin renkten sayılmaz? - Renklerin ne hidmeti var? - “Esîr” nedir ve ne işe yarar?*

Ahlâkî Ders

İsraf - Bahil*

İsrâf dince harâm, akılca merdûd*dur. İsrâf; lüzûmundan ziyâde ve hiç yeri olmadığı hâlde malını sarf* etmektir, ki sonu çok tehlikelidir. Müsrif*; ne kadar da zengin olsa yine zarûrete düşer; zîrâ onun masraf kapısı açıktır. Fakîrlık; girecek öyle açık kapı arar.

***Bahil:** Hasîslik; nâkeslik; cimrilik.

***Merdûd:** Redd olunmuş; kabul olunmamış.

***Müsrif:** Hadden ziyâde ve lüzumsuz yere para ve mal sarf ve harc eden

***Sarf:** Harc etmek; elden çıkarmak.

[s. 67]

Bahil ise mezmûmiyyetçe israfın hempâsıdır*; zîrâ bahîl*; en iktizâlî şeylerden bile malını esirger; gerçekten lâzım olan yiyecek, içecek, giyecek şeylere bile para sarf etmek istemez; meselâ: meyvenin ve emsâlî şeylerin tâzesini, iyisini almaya kudreti var iken: bayatını, fenâsını alır. Esvâbın yenisini satın alma kudreti var iken: eski, yırtık esvâb giyer; güzel, havâdâr yerde sâkin olmak* münâsib iken: karanlık, havasız, nemli

yerleri seçer. Bahîl; malını, parasını cânından bile esirger. Bunlar; âdetâ insân tortusu sayılır.

Hâsılı: nâkışlık denilen bu fenâ hûy; maâzallah bir kerre insânda âdet hükmüne girerse hem kendisi, hem de onun âilesi lezzet-i hayâtta mahrûm kalır. Bahîl, yâhûd hasîs; bir zevk-i mahsûs dahî aramaz. O; kulağını; mûsikîden, fikrini; tenvîrden, kalbini; ahbâblıktan mahrûm bırakır.

Hasîs; ister, ki müsâmere-i mûsikîyi, terbiyye-i fikriyyeyi meclis-i yârânı; hep akçeye tahvîl eylesin. Nihâyet günün birinde muhtel olan sıhhati kendisine ihbâr eder, ki: “Artık işten çekil!”

Kaldı, ki müddet-i ömründe âlem-i beşeriyete hiçbir muâveteni olmadığından kendisi de âlemin muâvenetinden mahrûmdur. O; ömrünün şu tehlikeli günlerinde kendini ziyâret eden, kendine tesellî veren, ahbâblık eyleyen kimseler arayacak; lâkin beyhûde say olacak! Çünkü ekmemişti, ki biçebilsin; dikmemişti, ki toplayabilsin. Kitâblar bile onun şu düşkün sâatlerinde tesellî bahş olamayacak; zîrâ o; onlara hiç bir vakit meyl û muhabbet etmemişti.

***Bahîl:** Parasını, malını hadden ziyâde ve ayıblanacak surette esirgeyip saklayan adam.

***Hempâ:** Arkadaş (Ekseri fenâlıkta kullanılır)

***Sâkin olmak:** Bir mahalde durmak.

[s. 68]

Fennî Ders

Cism-i İnsân

İnsânın cismi; eczâ-yı mâyia* ve eczâ-yı sulbeden* müteşekkildir*. Vücûdumuzu teşkîl eden bu iki kısımdan her biri; kendi hizmetini, vazîfesini muntazam sûrette icrâ ederler.

İnsân; vücûdunun terkîbâtını, cismindeki harâretin sûret-i husûlünü, zihnin ve midenin vazîfesini, nasıl teneffüs ettiğini, kalbin ve dimâğın* ne gibi bir şekli olduğunu, havâ-yı nesîmînin hayât-ı beşere* ne gûnâ tesîrâta bulunduğunu bilmek kadar mühim şey olamaz. Kezâ nasıl hazım edildiğine ve kemiklerin, sinirlerin, kanın, böbreklerin vücûdda ne hizmette bulduklarına âgâh olmak kadar elzem bir keyfiyyet tasavvur edilemez.

Bedenimizdeki uzuvların bazıları; münferiden* îfâ-yı vazîfe ederler. Bazıları da müstereken* aynî bir fiilin icrâsına hizmet eyerler. Meselâ: Ağız, boğaz, yemek borusu, mide, bağırsak, karaciğer, ve tükürük peydâ eden bezler; hep hazma hizmet etmektedirler. Bunlara: [cihâz-ı hazmiye] denir.

Vücûd-ı insânî; hâne gibidir. Kafa; bu hânenin içinde; sâhibinin odası sayılır. Göz, kulak, burun, ağız; bu hânenin kapısı

***Eczâ-yı mâyia:** Sulu parçalar.

***Eczâ-yı sulb:** Sert ve katı parçalar.

***Müteşekkil:** Şekillenmiş; bir şekil ve heyete girmiş olan.

***Dimâğ:** Beyin.

***Hayât-ı beşer:** İnsâna mahsus yaşayış; sağlık.

***Münferiden:** Yalnızca; kendi başına.

***Müstereken:** Birlikte.

[s. 69]

ve pencereleri addolunur. Bunlar vâsıtasıyladır, ki hissederiz; her şeye vâkîf oluruz. Onlar marifetiyledir her şeyin intizâmında bulunmasına nezâret eyeriz. Kafa; yüksekten her tarafı, her şeyi tedkîk ve tecessüs* ederek bizi; zarardan tebâid,* fâideye takarrüb* ettirir.

İnsânın eczâ-yı sulbesi; oynak yerleri, kemikleri, sinirleri ve damarlarıdır. Dişler de eczâ-yı sulbedendir. Kemiklerin şekilleri; yassı, bazısı toparlak, kimi eğri, kimi de oyuk olur. Bir takımını; kısa, bir takımını; uzundur. Oyuk olanların içleri; [ilik] denilen sulu, yağlı bir madde ile doludur.

Kemikler; beyâzımsı, sert ve mücellâdır *. Onların üzeri; gâyet ince bir zâr ile örtülüdür. Her kemiğin üzerinde bulunan ufak bir delikten; kırmızı kan damarları girer. Bu kan; beslenmemiz için mevâdd-ı mağdeniyyeyi nakleder. Kemiklerden; siyâh kan damarlarının dışarı çıkması için de ayrıca küçük delikler var. Vücûd- insândaki kemiklerin adedi; iki yüz yedidir. Çocuklarda ziyâde olur; fakat yaş ilerledikçe bu fazla kemikler; biri birine komşu olan bazı kemikler ile kaynaşarak yekpâre* olur.

Vücûdumuz; kemiklerden bir çatı ile tutturulmuştur. Onlar; bedenimizin kafesini teşkîl, eşkâlini muhâfaza eyer. Buna: [kadîd*] tesmiyye olunur.

Kadîdin en mühim kısmı; sîret kemiğidir. Bunun yukarıki kısmının nihâyet bulduğu yerde kafa tası var. Kafa tası; yekdîğerine muhkem sûrette bitişmiş birkaç kemik parçalarından mürekkebirdir. Bu bitişik yerler;

***Kadîd:** İskelet.

***Tebâid:** Uzaklaşma.

***Mücellâ:** Cilâlı: Parlak.

***Tecessüs:** Araştırma; yoklama.

***Takarrüb:** Karîb olma; yanî: yaklaşma.

***Yekpâre:** Parçasız: Bütün olma.

[s. 70]

destere ağzına benzer. Kafatası içinde; [dimâğ] vardır. Akıl; dimâğda olur. Her şeyi görmemiz; onun vâsıtasıyladır.

Kafanın ön tarafının bâlâsına: [alın] derler. Alnın altında iki kaş, kaşların altında da iki oyuk var. Bunlara: [göz çukuru] denir. Orada gözler vardır. Gözler; tozdan vesâireden muhâfaza edilmek için üzerlerinde göz kapakları, onların kenarlarında da kirpikler vardır. Gözlerin ortasından başlayarak ağza kadar uzanmış burun, burunun iki tarafında da iki kulak vardır. Burnun alt tarafında dudaklar, bunların arasında da ağız vardır.

Ağız; dil, damak, küçük dil ve dişlerden müteşekkildir. Dişler; büyüklerde 32, küçüklerde 20 tâne olur. Dişler; vücûdun değirmenidir. Yemeği; parçalar, ezer, öğütür. Dilin hidmeti; yalnız yenilen, içilen şeylerin tadını almaktan ibâret değildir; o; çiğnenen yemekleri dişlerin altına getirmeye, yutulacağı zaman lokma hâline koymaya da hadimdir.

İnsânın yüzünü; iki çene kemiği kaplamıştır. Dişler; ağzın ön ve yan taraflarında altlı üstlü olarak çene kemikleri içine gömülmüştür. Alt çene; oynar. Çenelerin yanında ve altında tükrük bezleri vardır. Bu bezler sâyesinde ağzımız dâimâ sulak durur. Ağzın ve küçük dilin nihâyetinde gerdan ve boyun vardır. Bunun iç tarafına [gırtlak] derler. Burun yolu delikleri; gırtlığın üst tarafındadır.

Gırtlaktan göğüs boşluğundaki akciğerlere iner bir boru vardır. Alınan nefes; bu yoldan geçerek göğsün iki tarafında bulunan ciğerlere [s. 71] gider. Havâ borusunun yukarı ucundaki gırtlak; düdük gibi ses çıkarır. Gırtlığın arasında bir boru daha vardır; o da mideye iner. Mide; [gâide] denilen tulum şeklindedir. Yenen şeyler mideye gider. Midenin iki deliği vardır. Yukarı tarafı yemek borusuna, aşağı tarafı bağırsağa merbûttur.

İnsânın göğsünde iki meme olur. Göğsün derisi altında on iki çift kemik vardır. Bunlara [kaburga] kemiği denir. Kaburga kemiği; arka cihetten; sırt kemiğine, ön cihetten; göğüs kemiğine merbûttur. Bunlarla; bedenimizde kuvvetli bir kafes teşkil olunmuştur. Kalb, ciğer, böbrekler, öd, mide; bu kafesin derûnunda mevzûdur.

Kemiklerin biri birine bitişi yerlerine [oynaklar] nâmı verilmiştir. Oynaklarda; [kıkırdak] ismiyle bağlar vardır, ki kemiklerin oynak yerlerinden ayrılmasına mâni olurlar. Oynaklar; bedenin hareketlerini temhîl eyerler. Omuz oynakları; mühimdir; kol kemiği; omuz kemiğinin bitiğinde bulunan bir koçuk içinde hareket eder. Kol sallanabildiği gibi yukarıya, aşağıya sağa, sola doğru dahi hareket edebilir. Kolun hizmeti, vazîfesi pek büyüktür.

Kadîd eğer bir tek kemikten ibâret olsa idi bir iş göremeyecektik. Oynaklar sâyesindedir, ki oturmakta, kalkmakta, yürümekte, kaldırmakta, indirmekte, tutmakta, bırakmakta, eğilmekte, bükülmekteyiz. Kemikler; sabî iken yumuşaktır; sinir gibidir. Yaş ilerledikçe katılaştır. Bu katılaşır, on beş yirmi yaşına varıncaya kadar ancâk derece-i kemâli bulur.

[s. 72]

Bel kemiği; enseden kuyruk sokumuna kadar uzanmıştır. Bu kemik; yekpâre şeklini almış ise de biri birine bitişmiş yirmi dört parçadan mürekkeptir. Parçaların ortaları deliklidirler. Bunlar; yekdiğeri üzerine gelerek yukarıdan aşağıya bir oyuk, bir yol teşkil ederler. Bu oyuk da [murdâr ilik] bulunur. (Bakiyyesi; kırâatin üçüncü kısmındadır.)

Talîmler: *Baştaki uzuvlar nedir? - Göz kapaklarının, kirpiklerin yararlığı nedir? - Ağızın içinde ne azâ var? - Dişler kaç dâne olur? - Dilin vazîfesi nedir? - Tükürük bezi nerede bulunur? - Nefes nereden geçer? - Ses ne vâsıta ile çıkar? - Yemek nereye gider? - Kalb nerededir? - Damarlar nereden yayılmaya başlar? - Akciğer kaç dânedir? - Kaç adet kaburga kemiği var? - Bacak kemiklerinin birleştiği yere ne verirler? - Kol kemikleri kaç parçadır? - Bağırsaklar nerede olur? - Yemekler nereden geçer? - Bağırsaklar kaç türlüdür? - Safrâyı hangi uzuv hâsıl eder? - Böbrekler kaç dâne olur? - Bunların vazîfeleri nedir? - Dalağın hizmeti nedir? - Bel kemiği nereden nereye kadar uzanır? - Onun oyuğunda ne vardır? - Sinirler ne işe yarar? - Sinirlerin ilk çıktığı yer neresidir? - Sinirler nerelerde bulunur?*

İbret-bahş Bir Kelâm-ı Pâdişâhî

Öteden beri mu'tâdımdır: Cüziyât umûra varıncaya kadar meşveretsiz bir şeye teşebbüs etmem.

[Sultân Mehmed Beşinci]

[s. 73]

Ahlâkî Ders

Çiçekler - Osmanlılık

Cemîle Hânımın; Cemâl ve Kemâl isminde iki erkek, Habîbe ve Nesîbe isminde iki kız çocuğu vardı. Birgün cümlesini gezmeye götürür. Akrabâdan birinin bağına girerek çiçekliği gezerler. Cemâl Efendi'nin; çiçekler içinde en ziyâde beğendiği gül idi. Hemşirelerine göstererek: "Çiçekler içinde en güzeli gül değil mi?" diye sordu. Habîbe: "Şu zanbak da güzellikte aşağı kalmaz zannedirim." diye beyân-ı fikretti. Nesîbe ise: "Menekşeyi de hâtırdan çıkarmayın; o da güzellikte sâileri kadar alâdır*" sözünü dermiyân* etti. Kemâl: "Evet! Öyledir; hele şu zanbağı; hepsinden evvel açıldığı, bizi eğlendirdiği için pek severim." diye onların sözünü tasdik* eyledi.

Vâlideleri çocukların bu muhâverelerinden* hoşlandı. Onlara didi ki: "Aferin çocuklarım! Sizin beğenip sevdiğiniz çiçekler; sahîhen güzeldirler. Onların her biri; iyiliğe, meziyyete birer misâdir. Zanbak; iffete*, menekşe; ismete*, gül de hicâba* misâldir. Dikkat ediniz ki: İffette, ismette, hicâbda; onlar gibi olasınız. Eğer bunlar lekeli olsa idi

***Alâ:** Çok iyi. Aslı "âlî"dir.

***Dermiyân:** (Bir sözü) ortaya (koymak).

***Hicâb:** Utanmak; utanganlık.

***İffet:** Harâmdan, gûnahtan kaçınıp ırzlı, edebli olmak. *

***İsmet:** Irzlılık; nâmûsluluk; suçsuzluk, masûmluk.

***Muhâvere:** İki veya daha ziyâde adamların söyleşmeleri.

***Tasdik:** Bir sözün, bir fikrin doğruluğuna kânî olmak.

[s. 74]

elbette böyle sevmez idiniz. Siz de pâkdâmen* kalır, iffet ve ismetinizi lekedâr etmezseniz siz de herkes tarafından sevilirsiniz.

Çiçeklerin mevcûdiyyeti; her ne kadar pek eski ise de onların hakîkî meziyyeti son asırda tanılmıştır. Zamânımızda medenî ülkelerde onun tîmârına o kadar ehemmiyet verilmiştir, ki âdetâ cesîm sanatlar sırasına geçmiştir. Çiçekçilik için geniş yerler tahsîs olunarak büyük bir ticâret kapısı açılmıştır. Hele sevgilileri hâtırlamak, dost ve akrabâları taltîf* etmek, velînimetlere arz-ı ubûdiyette eylemek üzere envâ renkten mürekkeb çiçek bûketi takdîm eylemek; en kıymetli hediyeler kadar ihrâz-ı mevkî eylemişler.

Çocuklar; bağın ortasını berisini gezinerek daha birkaç nev çiçek toplarlar. Bûket yapmak için hepsini bir araya getirdikten, atlâstan beyâz bir kûrdelâ ile bağladıktan, hoş hoş fiyongularla süsledikten sonra hem annelerine bir nişâne-i muhabbet olmak, hem de bunun neye misâl olacağını sormak üzere getirip takdîm eyerler.

Valideleri; keyiflendikten, beyân-ı hoşnûdî ettikten sonra der ki: “Evlâdlarım! Bu; Osmânlılığa teşekkül eden anâsır-ı muhtelifeyi; Kânûn-ı Esâsî bağıyla birleşerek alâ bir vücûd husûle getirilmesine bir misâl teşkîl etmiş. Vâkıâ her unsur; başka başka renk irâe eder; lâkin cümlesi de inâyet-i İlâhîye ile yaratılmış olduğu gibi hepsi de şu güzel güzel renkli, latîf latîf kokulu çiçekler gibi meziyyetleri

---

***Obur:** Çok ve sık yiyen, doymak bilmeyen.

***Pâkdâmen:** Eteği, yani: ırzı, nâmûsu temiz.

***Taltîf:** Lutfetme; gönül alma.

[s. 75]

hâizdirler. Hîn-i hâcette kâffesi bir araya toplanır; şu sevimli, şaşalı demet manzarası misillû isbât-ı vücûd ederler.

Beher çiçeğin tek hâlindeki letâfet ve manzara ile cümlesi bir araya gelerek şu bûketteki letâfet ve manzara arasında pek büyük fark var. İşte umûm tebaa-i Osmaniyye efrâdının hâli de tıbkı böyledir. Bütün müterakkî görüp işittiğimiz ülkelerin gidişi de bu sûrettedir. Bir bağçede; bir çok nev nebât bulunur. Bunlar; biri birine zamân vermeden kendi meyvelerini verirler. Memleketi bereketle doldururlar. Hele bağçevân onları iyi tîmâr ederse meyveleri daha ziyâde bol ve bereketli olur.

Böyle bir nimete mâlik olmak için bizde de haylî çalışanlar olmuş ise de evvelki o hâin idâre; hep ona mâni olmuş; hattâ mugâyir-i vicdân olarak o maksada çalışan hayırhâhları, vatanperverleri birer bahâne ile cezâlara çarpmış, habis ve zindânlarda çürütmüştür.

Evlâdlarım! Siz; pek bahtiyârsınız; çünkü Beşinci Sultân Mehmet gibi melek tabîatlı bir pâdişâh, hürriyeti zâlimlerin pençesinden kurtaran Niyâzî ve Enver Beylerle Mahmûd Şevket Paşa gibi “Büyük Adam” unvânına lâyük kahrâmânlar, millet tarafından seçilip tayîn kılınan Meclis-i Mebûsân, vatan ve insâniyeti cidden seven ve selâmet-i umûmiyye için fedâ-yı câna hâzır olan askerî, millî bir çok zevât gününde yaşıyorsunuz.

Siz; bir daha dönmeyecek olan istibdâtın lekelerinden, korkularından, işkencelerinden, kederlerinden âzâdesiniz. Siz; artık hep: hürriyet, adâlet, muhabbet günleri içinde yaşayacaksınız. Sinniniz ne derece ilerlerse Osmânlılığî da o derece büyük, pak, parlak [s.76] göreceksiniz. Bütün babalar, analar, kardeşler, hep sizin için çalıştılar. Hürriyet, adâlet, müsâvât; hep sizin için kazanıldı.

Cemîle Hânım; mekteb görmüş, ondan sonra da iyi bir “evkâtını” alâ bir “zevce”, hakîkî bir “vâlide” olacak kitâbları okuya okuya tâm bir “âile reisi” demeye lâyük hâssalarla cihâzlanmış bir vücûd olduğundan evlâdlarını da gıbtabahş olacak sûrette terbiye ettirdi. Binâenaleyh çocukların suallerinden mahzûz kaldığı gibi onlara iyi bir mürebbiyye olabildiğinden dolayı da kalbi şenlenir, göğsü sevinçle kabarırdı. Çocuklar ise böyle bir vâlideye mâlik olduklarını görerek iftihâr edip dururlardı.

Bu sırada Cemîle Hânım: “Yavrularım! Sizi böyle bahtiyârlığa nâil kılanlar hakkında ezberlediğiniz duâlardan, şiirlerden bir kaçını; bir kere de şu bağda okuyunuz.” dedi. Çocuklar; hemân hep bir ağızdan: “Yaşasın Osmânilik! Yaşasın ordumuz! Kahrolsun ibâdullahın felâketinden zevk alan hâinler!

Yaşasın Sultân Mehmet; yaşasın Meşrûtiyyet” nidâlarından sonra büyük gâzîler, şehîdler hakkında da zîrdeki bazı şiirleri okudular; bağda bu keyifle avdet ettiler.

I

Zâhiren olsa da gerçi farkı

Mîr Enver’le Niyâzî birdir

II

Bu iki âşık bî-mesel vatan

Ejder-i zulme; iki kâhirdir

III

Yaşasın şân û şerefle

Ya Rab Mîr Enver’le Niyâzî

birdir...

[s.77]

♣♣♣

Pîşvâ oldun cünûd-ı Allah'a sell-i seyf edub
Bir gazâ-yı ekber ettin mahv-ı eşrâr eyledin
Kâmrân ol bin yaşa sıhhatle ey Şevket Paşa
Sukût-ı ordu-yı Osmânîyi izhâr eyledin

* * *

Pür-meserrettir gönüller şevk-i hayret ile
Yıkmak istibdâdı artık şânlı bir gayret ile
Nâmımız dünyâyı tuttu hubb-ı milliyet ile
İftihar etmekteyiz Osmanlılıkla biz heman
Ârzu eyler mi Osmânlı olan bir başka şân

***

Bir sâhib-i sefî û kalem, binbaşıydı muhterem
İstanbul'a bastı kadem, fahr eyledi feth-i cedîd
İmhâ-yı istibdâd için etti fedâ-yı cân o gün
Allah rahmet eylesin, muhtârımız oldu şehîd

***

Serîr-i mülke câlis oldu bir hakan-ı hürriyyet
Bihamdülillah ferâhyâb oldu sertâser ahâlimiz
Dedi târîh-i cevherdârî millet ittihâd üzere
Mehmet Hân-ı Hâmis adl ile sultân-ı âlimiz ***

***

Gerek yüzünde şühedânın hayâli
Alkışlıyor sanki rûh-ı kemâli
Ah ölmeden görmeliydi bu hâli
O kıymetli muhterem vatanper

***

Uyan Mithat! Uyan geldi zamânın
Tutsun dünyâları şöhret û şânın
Sen bulun önünde şu mebûsânın
Yaşa artık evlâdınla berâber

Talîmler: Gezmeye gidenler kimler idi? - Neye tesâdüf ettiler? - Cemâl hemşîrelerine ne gösterdi? - Habîbe ne dedi? - Nesîbe ne dermiyân etti? - Kemâl neyi tasdik eyledi? - Çiçekleri nelere benzetti? - Cemîle Hânım buketi neye teşbîh etti?
[s. 78]

Fennî Ders

Zerzele-Yanardağ

(Tevsîf-i ders makâmına da kâimdir.)

Arz kazılarak aşâğılarına doğru inilirse bir sıcaklığa rast gelinir. Bu iniliş ne derece artarsa, sıcaklığın derecesi de o nisbette artar. Derûn-ı arzda bu harârete yakın bulunan cisimler: ısınırlar; kaynarlar; erirler; şişerler. Fışkırmaya, nefes almaya yer ararlar.

Meselâ: bir tencereye su doldurarak keskin ateşe konsa, kapağı da sıkıca kapansa su; kaynadığı zamân kapağın yukarı yukarı atıldığı görülür. Bunun gibi de yer altında kızıp kaynayan maddeler; fışkırmaya, nefes almaya yer aradıkları zamân hırlı hırlı biri birine çarpıp itişirler. Bu çarpışma, bu itişmeleri yüzünden arzımızın o mahalleri sarsılır. İşte bu hâle [zelzele] yâhûd [hareket-i arz] denir.

Arzın bu hareketi pek şiddetli olunca eşyâlar devrilir; camlar, şişeler kırılır; binâlar yıkılır. Hattâ bazı kerre köyler, şehirlere alt üst olarak harâb olur. Yer altında şiddetli sedâlar, dehşetli gürültüler husûle gelir. Yeryüzünün bazı kısımları yükselir; bazı mahalleri çöker. Nehirler yataklarından çıkarlar. Deniz; karaya doğru hücûm eder.

Zelzeleler; her defa sürekli olmadığı gibi kürre-i arzın bazı yerlerinde sık, bazı yerlerinde seyrek vukû bulur; lâkin vukûunda da cüzi [s. 79] bir zamân zarfında koca bir memleket sallanır. O esnâda artık ufak gürültülerden bile ahâliye dehşet gelir. Herkes kırlara kaçar; gözler semâya doğru müteveccih olur. Bazı kere de denizin dibinden karalar dışarı çıkarak ada şeklini alırlar. Bazı kere de adalar denize batarak gâib olurlar; 1312 târihinde İstanbul'da vukûa gelen zelzele dahî hayli dehşetlice idi.

Hareket-i arzın dehşetinden hayvânâtın bile hisse-mend oldukları, hattâ zuhûrundan evvel hissettikleri rivâyât-ı târîhiyedir. 1805 senesinde vukûa gelen zelzeleyi tarîf eden bir müverrih der, ki: İlk sarsıntıdan bir dakîka evvel inekler; böğürürlerdi. Ağıldaki koyunlar; meleyerek çitlerinden fırlamaya cehd ederlerdi. Köpekler; ulurlardı. Ehil kuşlar; figân ederek kümeslerinde durmaz olurlardı. Merâ* hayvânâtı; birden bire

durakalırdı. Kediler; tüylerini kabartırdı. Balıklar; karaya doğru hücum ederlerdi. Böcekler; deliklerinden dışarı fırlardılar.

Dağlar vardır, ki tepelerinde huni şeklinde delikler açılır. Buradan: sıcak su, kirec, kükürt, alev, duman ve kâbil tebellür* cisimler fişkirir. Dağın etrafı bu cisimlerle kaplanır. Hattâ cesîm kayaları uzak mesâfelere kadar fırlatır. İşte bu hâlde olan dağlara [yanardağ] tesmiyye edilir. Dağın etrafında yarıklar açılır. Oradan [lâv] denilen alevli bir su akar.

***Merâ:** Otlak; otlanacak yer.

***Tebellür:** Billûrlaşma; billûr şişeleri gibi donma.

***Rivayeti Tarihiye:**

[s. 80]

Yanardağın tepesi çukur olur. Bu çukura: [menfez-i burkân] denir, ki “yanardağın ağzı” demektir. Bu çukura bitişik bulunan delik; kürre-i arzın merkezine kadar uzanır.

Kürre-i arzın merkezi; gâyet sıcak ateşli bir mahaldir. Vâkıâ havamızın sıcaklığından; toprağın dahî ısındığını görürüz; lâkin bu ısınış; yerin az bir mesâfesine kadardır; dahâ aşağısında; başka hâl görülür: arzın beher 33 metrû derinliğinde; sıcaklık bir derece artar. Yeryüzünden 300 metrû derinlikte; 100 derece sıcaklığa rast gelinir. Bu; suların kaynayabileceği bir sıcaklıktır; 3000 metrû derinlikte; bin derece sıcaklık bulunacağı için bu kadar sıcaklıkta madenlerin çoğu erir. Derinliği 6,266,000 metrû olan arzın merkezinde ise her türlü cisimler eridikten başka buhâr hâline de gelir.

Hareket-i arz, yanardağ ve bunlara mümâsil hâdisât-ı tabiiyenin sebebi; merkez-i kürre-i arzda bulunan ateştir. (Kudret-i hammâmi), yâhûd [ılıca] tesmiyye edilen bazı mahallerde sıcak ve kaynar sular fişkirir. Bu fişkiran suların bu derece sıcak olması; arzın pek derinlerinden nebeân ettiğiidir.

Arzımız üzerine vukûa gelen en korkunç, en vahîm hâdise; yanardağdır; bunların en meşhûrları [Etna], [Vezüv], [Heklâ] dağlarıdır. Kürre-i arzda zelzeleden en ziyâde zarar gören taraf; Amerika-yı Cenûbî ve ale'l-husûs [Ande] dağları civârıdır. [Peru] memleketindeki [Arakipa] şehri; bu sebebde n harâb olduğu gibi Avrupa'nın garb tarafında bulunan [Lizbon] şehri dahî 1755 senesinde zelzelelerden kâmilen harâb olmuştur. [s. 81]

İtalya'da Sicilya cezâiresinde; sık sık zelzele vukûa gelir. 1808'deki zelzele gâyet dehşetli idi. Mezkûr ada ile civârındaki on adet köy ve şehir harâb olmuştur. Nüfusca

zâyiât; yirmi bine, servetçe zâyiât; beş milyar franga bâlig olmuştur. Bir yandan binâlar zelzeleden yıkılır; diğer yandan hava gazları patlamasından hâneler havaya doğru fırlar, dahâ öbür yandan kabaran deniz suları şehre hüçûm ederek binâları, insânları kapıp götürürdü.

Kral ve kraliçe; derhâl felâket yerine şitâbân oldular. Yaralıların tedâvisi emrinde kraliçenin gayreti ve o derece idi, ki herkes onu “merhamet meleği” tesmiye eyledi. Müşârü’n-ileyh; âdî işçi kıyâfetinde bulunduğu için kraliçe olduğu belli olmazdı. Kral ise hayâtını tehlikeye koyarak bütün vîrâneleri gezerdi. Feryâd edenlere yanaşarak “Serîan size imdâd gelecektir” diyerek onları tesellî ederdi. Ağlaşıp bağırişan çocukları; kucaklar, öper, sever, bağırina basardı.

Şu felâketten sağ kalanlara, yaralı düşenlere yardım etmek üzere bütün memâlik-i mütemeddinede iâne cem’ine teşebbüs olundu. Vapurlar, askerler, tabîbler, ilâclar, tîmârcılar, yiyecekler, rûbâlar gönderilir. Hükûmet-i meşrûtemiz dahî iâneye iştirâk ederek insâniyyet eylemiştir.

Sicilya köylüleri; o derece câhil, o derece bâtıl itikâdda idiler, ki “Şeytânlar oradadır” zu’muyla vîrânelere yanaşmazlardı. Bunlar: “Şeytânlar; dâimâ buraları bekleyip bazen dışarı çıkarak şu felâketleri meydâna getiriyorlar” zannederlerdi.

[s. 82]

El-yevm arızımızda kâmilten sönmüş ek çok Bürkânlar vardır. Bu gibi Bürkânlar; kendi eteklerinde: göller, cam gibi maddeler, saçılmış kayalar, lâv akıntıları görülmesiyle tanılır.

[Vezüv] Yanardağı; Mîlâd-ı İsâ’nın 79. senesinde yanmaya başlamış ve [Pompei], [Herkülanom] isminde şehirler; göller, lâvlar altında bulunan bir yanardağın patlamasıyla birdebire [Julya] isminde bir ada hâsil olmuş, fakat sonra yine gâib olmuştur.

1902 senesinde de Fransa müstemlekâtından* bulunan [Martinik] cezîresi dâhilinde kâin [Pele] Yanardağı; müdhiş bir sûrette feverân* etmiş; cezîrenin* kısm-ı azamı âteş lâvları altında kalmış ve şehir ile şehrin karyeleri kâmilten harâb olmuştur.

Şu âfideki; 1314 târîhinde Denizli’de gece vakti vukû bulan hareket-i arz münâsebetiyle zeybeklerin figânını mutazammın* manzûmedir:

I

Damımızda dalgın algın uyurken,

İnil inil bir ses geldi derinden

Dalgalandı yer oynadı yerinden

O korkuyu anlatamam size ben.
II
Birdenbire çökiyordu koca dam;
Başımıza taşlar yağdı o akşâm;
Elim belim tutmaz oldu ne yapam;
Senden başka Mevlâm kime yalvaram.
III
Gel kardaşım yardım eyle kalkayım,

Al şu taşı ben altından çıkayım;
Kapkaranlık: Mumu bulup yakayım.
Anam, babam ne oldular bakayım.
IV
Dedim ama hiç ses veren olmadı,
Dertli gönül aradığın bulmadı,
Yer sarsıldı yine bizi salladı,
O gün bize dağlar taşlar ağladı.

***Cezîre:** Her tarafı su ile kaplanmış kara.

***Feverân:** Kaynayıp fişkırma.

***Mutazammin:** Hâvî olan; içine alan.

***Müstemlekât:** Bir devletin kendi ülkesinden uzak bir mahalde edindiği ve oraya muhâcir sevk ve iskâniyle memur kıldığı memleket. “müstamirât” dahî denir.

[s. 83]

V

Bize imdâd edenleri yaradan;
Esirgesin kötü gözden kazâdan;
Hak yanında sevgilidir ev yapan,
Çünkü ehl-i hayr oldu şitâbân.

Talîmler: Yanardağlar nedir? - Ne vâki olur? - Sebebi nedir? - Yanardağın tepesi ne şeklinde olur? - “Lâv” neye derler? - “Menfez-i Bürkân” ne demektir? - Tepedeki deliğin diğer ucu nerede nihâyet bulur? - Yeryüzünden merkez-i kürreye kadar harâretin derecesi ne gûnâ tebdil eder? - Harâretin hangi derecesinde sular kaynayabilir? - Hangi derecesinde madenler erir? - Madenler ne derece sıcaklıkta buhâr hâline gelir? - Ilıcalarında fişkırان suların sıcak olmasının sebebi nedir? - En meşhûr yanardağlar hangileridir? - Artık yanmamakta bulunan dağlar nasıl tanılır?

Ahlâkî Ders Güzel Bir Misâl

Bir kadın; her akşam çocuklarını başına toplayıp o gün ne yaptıklarını, ne iyilikte bulduklarını suâl ederdi. Bir akşam; çocukların büyükleri; ne yaptıklarını birer birer beyân ederler. Sonra sıra [Gülsüm] ile [Gülizâr]a gelir; Gülsüm der ki: “Vâlideciğim! Bugün refikalarımından biri; derslerini pek iyi bildiği için sınıf geçti. Hocamız tarafından pek medhedildi. Ben heman koşup onu kucakladım. O da sevinerek bana: Sevgili refikam! Ne güzel duygun var imiş! dedi.”

Gülzâr da dedi, ki “Bugün yanımda bir kızcağız oturuyordu. Birkaç gün evvel vâlidesi vefât etmiş; hâtırına geldikçe kederleniyordu; [s. 84] ağlaya ağlaya dersini ezberliyordu. Ona bakarak ben de ağladım; dedim, ki: “Kardeşim! Keder etme! Vâliden vefât etti ise annemi sana vâlide bil! O; ikimize de vâlide olur. “Refikam sevindi. Başını kaldırıp beni kucaklayarak: Bana büyük bir iyilik ettin.” dedi. Bilmem ne yaptım, ki bana öyle söyledi.

Vâlideleri; bunları işitince memnûn oldu. Evvelâ Gülsüm’e: “Âferîn evlâdım! Yanındaki kızın derste seni geçmiş olduğunu görerek ona hased etmeyip sevinmiş olduğun için kat kat âferîn!” dedi. Sonra Gülzâr’a dönüp “Kızım! Sana da âferîn, ki o kızcağız ile berâber ağlamakla, ona teselli vermekle güzel bir vazîfe icra etmişsin; zîra sevinenler ile sevinmek, kederlenenlerle kederlenmek, derdlilere teselli bahş olmak; insân için büyük bir vazîfedir.

***Talîmler:** Bir kadın çocuklarına ne sorardı? - Gülsüm kimi ve ne için kucakladı? - Refikası ne dedi? - Refik ve refika ne demektir? - Ağlayan kim idi? - Sebebi ne idi? - Gülzâr ağlayan kıza ne söyledi? - Ne türlü mukâbele gördü? - Vâlidesi Gülsüm’e ne dedi? - Gülizâr ’a ne söyledi?*

Letâif

Îrân şâhlarından biri; musâhiblerinden* biriyle hurma yiyormuş. Şâh; bir latîfe olmak üzere yediği hurmaların çekirdeklerini yavaşçaçık musâhibinin önüne kor. Sonra der, ki; “Amma obur imişsin! Bir kerre şu önündeki çekirdeklerin yığıntısına bak!”. Musâhib; buna karşı: “Şehâmetli efendim! Siz benden de obur imişsiniz, ki hurmaları; çekirdekleriyle berâber yutmuşsunuz. Bakınız! Tabagınızda hiçbir çekirdek kalmış mı?” diyerek şâhın latîfesine nazikâne nezaketle mukâbele eder.

---

* [musâhib] Sohbet eden: Pâdişâhlar ile konuşmak şerefine nâil olan zât.

[s. 85]

Fennî ve Ahlâkî Ders Tasarruf - Âkçenin Ehemmiyeti

Azıcık azıcık olur besyâr*

Dânelerle dolar koca anbâr.

Şeyh Sadi

Tasarrufa riâyet; herkes için büyük bir vazîfedir. Buna “ilm-i iktisâd” denildiği gibi “fenn-i idâre” dahi denir.

İdârenin ilk şartı; beş para yerine on para sarf etmemek, lüzûm-ı hakîkisi görülmedikçe bir şey satın almamak, masrafını îrâdına uydurmaktır. İkinci şart; kazanılan, elde edilen paradan “ihtiyât âkçesi” nâmıyla birer mikdâr âtırmak ve bunları; tedârik olunacak “ihtiyât sandığına” bırakmaktır.

Tasarruf; hayât-ı maddiyemizi temîn eden bir dür-endişliktir. Şahısça, hânece, eşyaca birçok ihtiyâcımız var. Sinnimiz ileriledikçe bu ihtiyâcın nevi ve mikdârı ârtar. Bundan mâada insânın hayât-ı âtisinde memûlün hilâfında birçok nâhoş hâlleri var. (Allah esirgesin.) Hastalık, sakatlık, işte bozgunluk, işsiz kalmaklık ve evvelinden hâtıra gelmez daha sâir nice hâller vardır, ki hep; insân içindir. Bu tehlikelere, bu güçlüklerle galebe etmek behemehâl ihtiyât âkçesine muhtâcız.

Tasarruf; zâten kazanılmış bir para, bîda edilmiş bir îrâd demektir.

***Besyâr:** Çok.

[s. 86]

Ettiğimiz masârif meyânında öyleler bulunur, ki onları yapivermemek mümkündür; elimizdedir. Herkes sarf ettiği parayı kaleme alır ve ayda, yâhûd yılda bir kerre ona göz gezdirirse nice zarûrî ve mecbûrî olmayan şeylere para sarf edilmiş bulunduğuna kânî olur. Bu hâl; yalnız zenginlerce değil; her sınıf halk için de böyledir. Yarını ve gelecek diğer günlerini düşünmeyenler, eline geçen parayı harc edenler; hiçbir vakit devâmlı olarak düzgün bir ömür geçireezler; sıkıntıdan, zarûretten, sefâletten yakalarını kurtaramazlar; rastgele zevk ve cümbüş etmenin sonu; mutlaka züğürtlük ve sefâlettir; bunun netîcesi de şuna buna boyun eğmek zilletine düşmektir.

Akçenin; hayâtımızla o derece bağları, münâsetleri var, ki her adımımızda onun lüzûmu, ehemmiyetini hissederiz. Sevinç, keder, zevk, kasâvet, gençlik, ihtiyârlık gibi hâllerin hangisinde de bulunacak olsak; kendimizi; hep akçenin yardımına muhtâc

buluruz; ömrümüzün her devrinde onun lüzûmu bizden ayrılmaz. Hele asr ü zamânımızın gidişi; buna en ziyâde bir sebep teşkîl ediyor. İlim, malûmât, fazîlet, kemâlât; hep akçeye vâbeste kalmıştır.

Hatta akçenin sarf etmek yolunu, zamânını bilenler; akıllı, tedbîrli tanılıyor. Fi'l-hakîka nice zekaya mâlik kimseler görülmüştür, ki vaktiyle akçeye ehemmiyyet vermedikleri için ömürleri sefâlette karâr kılmıştır. Âh! Bir kere hayâtın son zamânlarında fakîr kalmış bir ihtiyâr adamı, yâhûd bir koca karıyı göz önüne getirelim. Bunlar; vücûdca kuvvetten düşmüş, hissiyât âletleri zaîflemiş, her vech ile çalışmaktan dûr kalmış

[s. 87]

oldukları hâlde ne yapabilirler? Eğer onlar maâzallah terbiyesiz, vicdânsız bir âileye mensûb iseler duyacakları acı; katmerli olacaktır; çünkü o hâyırsızlar: “Sen neden vaktiyle tasarruf etmedin?”, “Sen niçin ihtiyârlık zamânına para artırmadın?” diye sitemler edecekler; belki onu istihza etmekten de çekinmeyecekler. İhtimâl ki bir gün de hânedan koğarak onu bir dâr'ül-acezeye atmaya çalışacaklar.

Şimdi bir de ihtiyât sandığına birer mikdâr para atan ihtiyârları göz önüne getirelim: Bunlar; evvel-emirde efrâd-ı âileleri arasında daha yüksek bir mevki ihtirâm ihrâz etmiş bulunur. Sâniyen: Kendilerine mürâcaat eden fukarayı boş çevirmediklerinden dolayı halk arasında başka türlü ihtirâmlı olurlar. Sâlisen yangından perîşân olanlar, kıtlıkta açlık çekenler, zelzeleden meskensiz kalanlar için açılan iâne defterine iştirâk etmekten çekinmezler. Vatanın selâmet veya yükselmesi uğrunda bazen evlâd-ı vatanın kîse-yi hamiyete mürâcaat edildiği esnada hissemend olurlar. Olurlar da kendi kendilerine: Oh ya Rabbi! Kudretimize göre ömrümüzün şu devirlerine kadar hem-nevimize olan borcumuzu îfa edebildik.” diyerek safalanırlar ve “Vatân-ı azîzimize karşı icra-yı vazîfeye şitâbân olabildik.” diyerek kalbleri sürûrla kabarır. İdâre kâidesine riâyet etmeyenler ise bu şereflerin, bu fazîletlerin cümlesinden mahrûmdurlar.

Londra'da büyük bir yangın zuhûr eder. Birçok fukara; yersiz, yurtsuz kalır. Bunlara iâne toplamak üzere taraf taraf komisyonlar teşekül eder. Komisyon âzâsından bazıları; ehl-i servetten birinin

[s. 88]

hânesine giderler. Hâne sâhibi gâyet hiddetli bir hâlde bulunur. Bunun sebebi çabuk anlaşılır. Meğer hizmetçi kız; ucu yakılmamış bir kibriti yere atmış.

Âzâlar bu hâli görünce: “Bir kibrit için hiddetlenen adamdan; gerçi iâne ümîd edilmez; amma buraya kadar gelmiş iken bir şey demeden avdet etmek de uyamaz.” diyerek mürâcaatlarının sebebini beyân ederler. Hâne sâhibi henüz hiddeti bâkî olduğu hâlde gidip dört yüz İngiliz lirası getirir. Âzâlar izhâr-ı hayret edince sâhib-i hâne: “Taaccüb etmeyiniz. Eğer ucu yanmamış kibriti muhâfaza etmeyecek derecede müsrif olsa idim şimdi hayrâta sarf edecek kadar para biriktiremeyecektim. Sahî olmak isteyen; iktisâda riâyat etmeli.” demiştir.

Mîrâsa konmuş zengin bir adamın oğlu; idâre bilmezdi. İsrâf ede ede idâresi darlaşmıştı. Bir gün iyi bir ahabbına: “Ne yaptın da bu derece zengin oldun? Ben idâreli davranıyorum da yine darlık çekiyorum.” diye hâlınden şikâyet eder. Ahabbı; o sırada yanmakta olan iki mumun birini söndürerek der ki, “Dostum! Servete mâlik olmanın sırrı, lüzûmundan ziyâde sarf etmemek, ikinin yerine bir ile iktifa eylemektir.”

Talîmler: İdâre ve tasarruf ne demektir? - Müsrif ile idâreli adam nasıl olur? - Yangın sebebinden niçin komisyonlar teşkîl olunmuştu? - Bir zengini evde ne hâlde buldular? - Hâne sâhibi ne yaptı? - Azâların taaccübüne karşı ne dedi? - Bir zenginin oğlu; ahabbına ne sordu? - Ne cevâb aldı?

[s. 89]

Ahlâkî Ders

Tama’*

Tama; en kötü, en mezmûm* huyların biridir; çünkü o; bütün arzularını ele geçirmek için her türlü fenalığı yapar. Hiçbir günâhtan, ayıbdan, vicdânsızlıktan sakınmaz. Tama’kârlar; yalan söylemek, harâm yemek, yalan yere yemîn etmek, yemîninde durmamak, hayırsızlık etmek, rüşvetle iş görmek, hîle yapmak, kâtil olmak, vatana hâinlikte bulunmak, jurnalcilik etmek gibi en büyük fenalıkları irtikâb ederler.

Onlar; nice adamları sefalete, nice âileleri mâteme* dûçâr kılarlar da yalnız kendi varlıklarının yığıntısı, kendi keyiflerinin husûle gelmesini gözetirler. Tama’kârlar; her istediklerine mâlik olurlar da sonra yine kendilerini her şeye muhtâc görürler; pare yığdıkaça daha ziyâde yığmaktan kendilerini alamazlar. Onların gözleri; mezâra girinceye kadar doymaz.

Ey ki endîşe*-yi mâl ile serâsîme* olup
Dün û gün dehrde âşüfte* geçer ahvâlin
Cem-i mâl eylediğin; râhat içindir amma
Râhatın eksik olur her nice artar mâlın

***Âşüfte:** Meftûn; vurgun; çıldırircasına
sevme.

***Endîşe:** Düşünce; gam; kederli olma.

***Mâtem:** Ölü için siyâhlar giyinme;
zevk ve eğlenceden sakınma; yas tutma.

[s. 90]

Altun ve gümüş; insânı mesûd edemez. Seâdet; servetin iyi sûrette kullanılmasıdır. Tama'kâr ise yalnız altını, gümüşü saâdet zanneder. Tama'kâr; dünyada en sefîl, en muhakkir* bir şahıstır. O; cemîyyet-i beşeriyyeden sayılmamış ve sayılamaz; zîra beşeriyyetin bağları olan: Merhamet, emel-i hayr, hıdmet-i mütekâbile; vezâif-i vatan gibi evsâf-ı insâniyyeden* bîhaberdır. O; belki o kelimeleri de tanınamıştır. Elhâsıl: Tama; hissiyât-ı âliyye-yi* insâniyyeyi mahveder.*

10 Temmûz 324 veya 14 Nisân 325 târîhli büyük inkılâbımıza gelinceye kadar otuz sene zarfında uğradığımız dehşetli ziyânların, dûçâr olduğumuz 'azîm felâketlerin, çektiğimiz enva sefâletlerin, vatana karşı icra edilen hâinliklerin, devlet ve milletin zaîfliklerine bâis olan jurnalciliklerin sebebi; hep; paraya tama'en icra edilmiş olduğuna, nâmeşrû * olarak yığmış oldukları servetleri üzerine daha ziyade servet ilâve etmek hırs ve tama beliyyesinden ileri geldiğine herkese kanâat-i kâmile gelmiştir. Bunların; âhireti iyi olamayacağı gibi bu dünyada dahi er geç cezalarını çekerler.

Buna en yakın, en güzel delîl; o ahlâkta bir hayli kimselerin 10 Temmûz 324'ten sonra ba'de'l- muhâkeme ağır ağır cezalara çarpıldıklarıdır. Bunların mikdârı pek de az değil iken devr-i Abdülhamîd'de teşvîk edildikçe adedleri, küstâhlıkları da o nisbette artmış, binâenaleyh tama beliyyesiyle ocaklar söndürmek, âileleri ağlatmak, vatani harâb

***Deher:** Zaman, uzun, müddet, cihan,
alim

***Evsâf-ı insâniye:** İnsânlığa şeref verici
hâller.

***Mezmûm:** Zem olunacak şey;
ayıblanacak hâl.

***Serâsîme:** Sersem; alık.

***Tama:** Gözü doymamak; açgözlü
olma.

***Hissiyât-ı âliye:** İnsânın yüksek
duyguları.

***Mahv:** Bir şeyi yok etmek.

***Muhakkir:** Tahkîr olunmuş; alçamış.

*Nâmeşrû: Şeran memnu ve harâm olan; helâl olmayan.
[s. 91]

etmek gibi envâî' hâinlikleri icra etmişlerdi; fakat adâlet yetişerek haysiyet, rütbe ve servetlerini gâib etmekle berâber kimi asılmış, kimi nefy olunmuş, kimi habse atılmış, kimi de memûriyyetlerinden tard edilmiştir.

Anadolu köylülerinden iki neferin müddet-i askeriyyeleri tamâm olur; memleketlerine avdet etmek üzere birlikte yola çıkarlar. Neferlerden biri; henüz köye girmeden diğerine der, ki: “Bunca yıldır gurbette idik. Gel kendimizi hânemiz halkına birdenbire bildirmeyelim; bakalım bizi tanıyacaklar mı?” Bu karâr üzerine her biri; kendi hânesine gider.

Bunlardan birinin vâlidesi; oğlunu tanıyamaz. Oğlu; yine kendini bildirmeyip yabancı gibi davranır; o gece kendisini misâfir etmesini rica eder. Vâlidesi: “Benim yatacak yerim yok. Misâfir kabûl edemem; şurada bir kahve var; gidip orada yatabilirsin.” der.

Oğlu: “Canım! Üzerimde para var; olur olmaz yere gidemem; merhamet et de beni evine kabûl eyle!” diye tekrâr yalvarır; ve “Al şu parayı da sakla!” diyerek kîsesini çıkarıp teslim eyler.

Kadın; kîseyi görünce sınırları gevşer; misâfiri alıkor; yemek verir. Yatacak vakit gelir; misâfir; hâlâ kendini bildirmez. Nihâyet herkes yatar. Kadın; paraya tama'en misâfirini öldürmeyi kurar. Gece yarısında gidip onu telef eder. Sabâh olunca öteki nefer gelir; arkadaşını sorar. Kadın; hânesine öyle bir adam geldiğini inkâr eder. İnkârında ısrâr edib durunca nefer: “ A cânım! Askerde bir oğlun yok mu idi? İşte biz; dün onunla birâber geldik.” diye beyân-ı hâl eyler. Kadın; “Eyvâh! Öyle ise oğlumu öldürmüşüm!” diyerek bayılıp

[s. 92]

yere düşer; ne çâre, ki olan olmuş; kuş elden uçmuş bulunur.

Vaktiyle tama'kârın biri; dört yüz lirayı hâvî bir kîse gâib eder. “Bulup getirene elli lira verilecektir.” diye etrâfa dellâl çıkarır. Kîseyi bulan bir amele; birlikte iki arkadaş olarak götürüp sâhibine teslim eder. Tama'kâr; vaad ettiği mükâfâtı vermemek için

hîleler düşünür. Ameleye der, ki: “Benim kîsede; 450 lira vardı. Burada; 400 mevcûd. Demek ki vaad ettiğim mükâfâtı kîse içinden kaldırmışsın.”

Amele; öyle şey yapmadığını, sâhibi çıkana kadar yanında hıfzelyediğini; yana yakıla beyân eder ise de tama’kâr asla dinlemez. “Hadi işine git.” diye de kovar. Zavallı amele bakar ki hem nasîbedâr olduğu elli altından mahrûm kalıyor, hem de nâmûsu lekeleniyor. İş mahkemeye düşürür. Mahkeme; her iki tarafı güzelce dinler. Nihâyet bir tarafın; hîle ve desîseye saptığını, diğer tarafın; nâmûslu, vicdânlı biri olduğuna tamamıyla kanâat getirir. Mahkeme; tama’kâra hitâben der, ki: Senin; gâib ettiğin para 450 altun olduğunu dellâl ile ilân etmişsin. Bu adamın bulduğu ise 400 altundur. Demek ki gâib ettiğiniz para bu değildir. Binâenaleyh bunun asıl sâhibi meydâna çıkıncaya kadar para; bu adama âid olacaktır.”

Bu hikmetle; vicdânlı bir ameleye; hem kendi doğruluğunun mükâfâtını almış olur, hem de nâmûsu muhâfaza edilmiş bulunur. Tama’kâr ise hem hîlesi meydâna çıkararak rezîl olur, hem de hîlekarlığının cezasını çekmiş bulunur. Bu; eski vakitlere mahsûs hüküm ve muâmeledir. Zamânımızda; gâib edilmiş bir şey bulununca yakın karakolhâneye teslîm etmek, veya gazetelerle ilân eylemek usûli cârîdir.

[s. 93]

Fennî Ders

Arzın Tabakaları - Madeniyât

(Birinci kısım kırâatten bakiyye)

Altun - Bu maden; iki nevdür. Biri “dağ altunu”dur, ki billur veya yaprak hâlinde kayalar içinde zuhûr eder. Diğeri “kum altunu”dur, ki bazen: gümüş, bakır, kurşun, kil, kum, ve bazen de çakıl, çakmak taşı ile birlikte bulunur; dane, yâhûd külçe hâlinde de zuhûr eder. Hâlis altunun rengi; sarıdır. Altın: ağır, parlak, yumuşak, çok yayılır, ziyâde incilir, paslanmaz, çürümez; pek güç erir bir madendir. İşte gerek bu hâssalarından, gerek nâdir bulunduğundan nâşî kıymetlidir.

Altından: Sikke, yüzük, bilezik, küpe, gerdânlık, sâat, kordon ve sâir süse âid şeyler yapılır. Memâlik-i Osmâniyye’de altun madenleri bulunan mahal: Aydın, Konya, Sivas, Diyârbekir, Mamûret’ül-Azîz, Cezâir Bahr-i Sefîd vilâyetleriyle Biga sancağıdır.

Gümüş - Bu maden; ekseriyya: saç, tel ve dal şeklinde, yâhûd damar hâlinde taşlar içinde bulunur. Az defa olarak sâfî, hâlis hâlinde çıkar. Ekseriyya: kurşun, antimon, kükürt, altun, bakır ile karışık zuhûr eder. Gümüş; beyâz, parlak, sert, ince sedalıdır.

Gümüş; tel gibi inceleşir, yaprak gibi yayılır, cila kabûl eder bir madendir. Gümüş; eğer hâlis olmazsa rengi sarı ve [s. 94] siyâha çalar. Gümüşü daha ziyâde sertleştirmek için içine bir mikdâr bakır katılır. O zamân: kuyumculukta, sikke vesâir envâi edevât ve tezyînâte mahsûs eşya yapılmaya yarar. Bu maden; dünyanın her tarafında mebzûlen zuhûr eder.

Memâlik-i Osmâniyye’de bulunan umûm gümüş madenlerinin adedi; 250’den ziyâdedir. En çok çıkan yerler: Trabzon, Sivas, Hudâvendigâr, Konya, Mamûret’ül-Azîz, Adana, Yemen, Selanik vilâyetleridir.

[s. 95]

Çinko - Bu maden; yalnızca bulunmaz. Sâir madenlerle karışık olarak zuhûr eder. Çinkoya; “Tutya” da denilir. Bizde başlıca çıkan yerler: Hudâvendigâr, Aydın, Trabzon vilayetleridir.

Bu maden; birkaç ameliyâttan geçirilerek, toz hâline konularak boyacılıkta kullanılır. Tahta hâline konularak: evlerin damlarını örtmekte ve oluk, boru, koğa, banyo, havız gibi şeyler yapmakta müstameldir. Çinko; zehirli olduğundan yiyecek, içecek kablar yapılması câiz değildir. Çinko; çıkarıldığı zamân sertçe olur; rengi ise ekseriyya esmer, bazı kerede sarı, yeşil, kırmızı olur.

Teneke - Bu maden; ayrıca bir şey değildir. Eritilip dökülmüş, tahta hâline getirilmiş ve kalay ile cila verilmiş demirden ibârettir. Bu da: hâne, bağçe su kablari ve oluk, kutu, meşrebe ve nice sâir şeyler yapılmakta kullanılır.

Tuz - Bu maden; deniz sularından, tuzlu göllerden kaynaklardan çıkar; bazı toprak içerisinde kaya hâlinde de zuhûr eder. Tuzlu sulardan tuz çıkarmak için iki tedbîr var. Biri: [s. 95] mahsûs kuyular, havuzlar açılır; tuzlu sular orada doldurulur; güneşin karşısına bırakılır. Orada su; buğulana buğulana tükenir; nihâyet sâfi tuz meydâna çıkar. Diğeri: bu suları kazanlarda kaynata kaynata buğuya tahvîl etmek, nihâyet safi tuzu zâhire çıkarmaktır. Bu icrâât mahallerine “tuzla” derler. Toprağın altından çıkarılanlara da “tuz madeni” nâmı verilmiştir.

Tuz; yemeklere lezzet verir; yenen şeyleri sindirmeye yardım eder; hayvânların derilerine ekilerek, balıkların ve sâir hayvânların etlerine dökülerek tuzlanır. Bu da onları kokmaktan, çürümekten korumak içindir. Camcılıkta, soda yapmakta da kullanılır. İştihâlî yem yemeleri, semizlenmeleri için davarlara, sığırlara, binek hayvânlarına yedirilir. Toprağı ıslâh etmek ve kuvvetleştirmek için karıştırılır.

Memâlik-i Osmâniyye’de; tuz madenleri çoktur. Bazı memâlikte öyle cesîm tuz madenleri vardır, ki yüzlerce senelerden beri oralardan tuz çıkarıldığı hâlde hâlâ tükenmemiştir. Kazıla kazıla artık oraları pek acâib mahaller olmuştur. Madenin derinliklerinde tuzdan yapılmış birçok hâneler var. Ameleler; âileleriyle bütün ömürlerini orada geçirirler. Madenin; uzunluğuna, derinliğine doğru kazına kazına o derece ileri varılmıştır, ki oralar; gündüzleri de karanlıktır; lambaların ışığıyla ışılır. Ameleleri; gök, yaprak, çayır yüzünü görmekten mahrûmdurlar. Orada artık ibâdethâneler yapılmıştır. Buralara indirilen araba atları; bir daha yukarı çıkarılmaz. [s. 96]

Talîmler: *Altun nasıl bulunur? - Altunun hâssaları nedir? - Altun ne gibi işlere yarar? - Bizde nerelerde çıkar? - Gümüş nasıl bulunur? - Hâssası nedir? - Nasıl sertleştirilir? - Ne türlü işlerimize yarar? - Bizde ne kadar gümüş madeni var? - Çinko nasıl bulunur? - Onun başka ne ismi vardır? - Hangi vilâyetlerde çıkar? - Çinko ne işlerimize yarıyor? - Ne renktedir? - Teneke neden çıkar? - Ne ile parlak oluyor? - Nasıl elde ediliyor? - Tuz nerelerde bulunur? - Tuzu elde etmek için ne ameliyât icra olunur? - Hangi sanatlarda kullanılır? - Hayvânlara niçin yedirilir? - Niçin toprağa karıştırılır? - Kaç türlü tuz madenleri var?*

Ahlâkî Ders

İyilik Zâyi Olmaz

Vaktiyle “Faros”* adası muteberlerinden* “Kampani” nâmında merhametli, insâniyyetli bir zât vardı. Hemşehrileri nezdinde: “Fukara Babası” ismiyle yâd olunurdu. Zevcesi “Oranya” ise bilakis* gâyet hasîs olup kimseye iyilik etmez, zevcinin de iyilik etmesini istemezdi.

Bir gün; yiyecek, içecek almak üzere mezkûr adanın limanına * bir gemi yanaşır; gemiciler; Ekrem isminde bir Türk çocuğunu oraya çıkarıp kaçarlar. Bîçâre Ekrem; orada hazîn* hazîn ağlamaya başlar. O sırada Kampani de deniz kenârına inmekte bulunur. Çocuğun feryâdını* işiterek yanına gider: “Evlâdım niçin ağlıyorsun?” diye sorar. Çocuk, başına geleni anlatır. Kampani: “Keder etme,

***Bilakis:** Aksi olarak; zıddı olarak.

***Faros:** İskenderiye civârında evvelleri meşhûr bir ada idi. Şimdi yarım ada hâlinindedir.

***Feryâd:** Bağırarak; yüksek sesle yardıma çağırarak.

***Hazîn:** Hüzünlü; kederli. Hazîn hazîn: Kederli kederli.

*Liman: Gemilerin, vapurların barındıkları deniz parçası, deniz kıyısı. ***Muteber:** İtibârlı; kıymetli; değerli.

[s. 97]

çocuğum! Hâneme gel! Ben seni evlâdım gibi sever ve beslerim.” der; alıp hânesine götürür.

Kampani; zevcesine: “Oranya! İşte sana bir çocuk getirdim; gemiciler buraya bırakıp kaçmışlar. Zavallı! Burada kimseyi tanımaz; rica ederim, şu çocuğa evlâdın gibi bak!” der. Zevcesi zâten kendi millet ve mezhebinden bile olsa iyilik etmek istemediğinden: “Bu çocuğu ne yapacağım?” diye mırıldanmaya başlar. Kampani de: “Oranya! Beni dinle! Bu çocuk kardeşimiz sayılır. Kendi cinsimiz olan insânlara acımak; dince ve akılca farz değil midir?” yolunda birtakım nasihatler ile karısını güç hâl kandırır.

Ekrem; hayli zamân Kampani’nin hânesinde kalır. Baba, evlâd gibi biri birilerini severler. Nihâyet büyüyünce İstanbul’a gitmeyi arzu eder; izin alır; “Faros” adasından ayrılır.

Ekrem; bir vakit hâtırdan çıkmaz; lakin aradan birçok seneler geçince yavaş yavaş unutulur. O sırada Akdeniz adalarında korsanlar peyda olmuş idi. Bunlar; bir gece mezkûr adaya çıkarlar.

Korsanlar*; Kampani’nin evine girerler. O esnâda Kampani bir yol ile kaçır. Zevcesini ele geçirirler. “Paraların yerini göster!” diye sıkıştırırlar. Kadın: “Paramız yok!” diye pek çok yemînler eder; fakat korsanlar bir türlü inanmazlar. Bin yüzlük altun alınmadıkça salıverilmemesine karâr verirler. Nihâyet kadını aşırırlar.

Zavallı Kampani! Bu hâlden gâyet kederlenir. Zevcesini kurtarabilmek

---

*Korsanlar: Deniz hırsızları; hırsızlık etmek için deniz üzerinde gezenler.

[s. 98]

emeliyle adanın mutasarrıfına gider. Mutasarrıf; zevcesini kurtarmaya kâdir olmadığını söyler; fakat keyfiyyet “Ağrıboz” vâlisine* arz* edilir ise - hakkâniyyeti sever bir zât olduğundan- korsanları buldurup zevcesini kurtarabileceğini beyân eder. Kampani, Ağrıboz’a gider; vâlinin huzûruna çıkar.

Vâli; Kampani’yi görür görmez tanır. “Buyurun! Kampani Efendi! Oturunuz!” diyerek taltîf* eder; kahve getirilmesini emreyleyir. Bîçâre Kampani; bu iltifâtın* sebebini bilemez; ne diyeceğini şaşırır.

Vali; tekrâr: “Nasılsınız! Kampani Efendi! İnşâallah keyfiniz iyidir. Madam Oranya nasıldır? Faros’tan nasıl geldiniz?” der. Bunun üzerine Kampani’ye biraz cesâret gelir. Valiye: “Bendenizi neden tanıyorsunuz?” diye suâl eder. Vali: “Nasıl tanımam? Siz beni tanımıyor musunuz? Küçük Ekrem’i unuttunuz mu?” deyince Kampani; hemen valiyi kucaklar; başına gelen hâli hikâyeye eder.

Vali korsanları tutturmak üzere derhâl dört gemi çıkarır; çok sürmez korsanlar tutulur. Kampani’nin zevcesi sağ, sâlim kurtarılır; kadını Ağrıboz’a getirirler. Vali; Kampani’yi birkaç gün misâfir eder; birçok hediyelerle de taltîf eyler. Bundan mâada onu Faros adasına mutasarrıf tayîn ettirir. Limana kadar berâber gider. Vedâ ettiği sırada: “Babacığım! İşiniz düştükçe haber verin; ömrüm oldukça sizi unutmayacağım.” der.

***Arz:** Beyân etmek; göstermek.

***İltifât:** Biriyle iyi görüşmek; güzel konuşmak.

***Taltîf:** (Bir kimse hakkında) iyi muâmele etmek: hâtırını hoş eylemek.

***Vali:** Bir vilâyetin âmiri; yani: pay-i tahtlardan küçük ve nahiyeden, kazadan ve sancaktan büyük olan şehirlerin en büyük memuru.

[s. 99]

Fennî Ders

Kuşlar

Kuşlar Hakkında Malûmât-ı İbtidâiyye

Kuşların ekserîsinin; insanlara birer gûnâ yararlığı vardır. Birtakımının: yumurtasından ve etinden, birtakımının: tüylerinden, bazılarının muzır ve bize tacîzlik veren böcekleri telef etmelerinden, kiminin postacılık hizmetini görmesinden nâşî müstefid oluruz. Birtakımı ise rengârenk ve parlak tüyleri, sevimli biçimleri, tatlı ötüşleri ile bâis-i sefâmız olurlar.

Kuşların iç azâlarının yapılışı, hazım âletleri; memeli hayvânlarınkinden az farklıdır. Kuşların mide yolu üzerinde [taşlık] denilen bir âlet vardır. Yediklerini orada hazmederler. Bu âletsiz; muâmele-i hazmiyye mükemmel olamaz. Kuşların dişleri yoktur; koparmak, ufaltmak hizmetini; gagaları gördüğü gibi âlet-i müdâfaaları da gagalarıyla pençeleridir.

Kuşlar; yumurtadan peydâ olurlar. Dişileri; yumurtaların üzerine kanatlarını yayarak otururlar. Buna [kuluçka] denir. Kuş; o günden itibâren [ana] vazîfesini edinmiş olur.

Bir kuş; kuluçka hâlini kesb edince vücûduna âdetten ziyâde bir sıcaklık gelir. Bu sıcaklık sâyesinde; üzerine oturduğu yumurtaların içlerindeki madde; azar azar vücûdlanıp canlanır.

Ana kuş; gece gündüz kemâl-i hevesle üç hafta kadar yumurtaların

[s. 100]

üzerinde kalır; o; açlığını, susuzluğunu bile unuttur. Onun biricik ârzûsu; meydâna gelecek yavruları olur. Bu; ana muhabbetinin başlangıcıdır.

Kuluçka müddeti tamâmlanacağı sırada yavrular; kendi mini mini gagaları ile içeriden yumurtanın kabuğuna vurmaya başlarlar. Nihâyet kabuğu delerek, yarararak dışarı çıkarlar.

Yavrular büyüyünceye kadar anaları her cihetle onları kayırır; kanatları altına alarak ısıtır; peşi sıra gezdirerek alıştırır. Dâneler, böcekler, kurtlar tedârik ederek besler; yutmalarını kolaylaştırmak için gagasıyla dânelerin irilerini parçalar. Kendi karnı aç dahî olsa o; yine bulduğunu yavrularının ağzına tıkamakla mahzûz kalır.

Ehlî kuşlara: [kümes hayvânları] denir. Kümes; onların yatacakları, yumurtlayacakları mahaldir. Kümes; insânlar tarafından yapılır; ki onların yuvası demektir. Gayr-i ehlîler; yuvalarını kendileri yaparlar. Başlıca intihâb ettikleri yer ise: kaya aralıkları, ağaç tepeleri, duvar araları, saçak altı köşeleridir. Bunlar; evet, çamur, kil ve emsâli şeyleri gagalarıyla taşıyarak celb-i hayret edecek sûrette yuvalarını muhkemce inşâ ederler. Gayr-i ehlîlerin yumurtlamaları, civciv çıkarmaları, yavrularını besleyip büyütmeleri; hep kendi yuvalarında vâki olur.

Gayr-i ehlî kuşların anaları; yiyecek tedârikine gittiğinde yavrular yuvada kalırlar. Ana kuş; bulabildiği me'kûlâtı getirip yavrularının ağzına kor. Yavrular; analarının öteden kopup gittiğini gördüklerinde cıvıdayarak, çırpınarak ilân-ı meserret eylerler; çünkü

[s. 101]

anaları kendilerinden ayrılıp uzaklara gitmiş iken şimdi yanlarındadır. Ah analar! Siz ne kadar tatlı, ne derece sevimlisiniz!

Kedi, yılan, çaylak gibi hayvânlar vardır, ki kuş yavrularını boğup yemek isterler. Ammâ anaları gelip yetişecek olursa var kuvvetiyle onlara karşı kor; bağıır, çağırır, çırpınır. Her tehlikeyi göze alarak onların üzerine atılır; pençesiyle, gagasıyla cengleşir. İşte vâlidelerin; evlâdları hakkındaki muhabbetlerinin, fedâkârlıklarının bir nümûnesi de burada nümâyân olur. Ey analar! Ey sevgili vücûdlar! Siz ne kadar şefkatli, ne derece vefâkârsınız!

Gayr-i ehlî kuşlar; gerek yerde gezerek, gerek havada uçarak istedikleri mahle giderler. Bazıları; cevî-i havada göze görünmeyecek derecede yükselebilirler. Kuşların kemiklerinin içleri boş ve hava ile dolu olduğundan vücûdları hafif olur. Kemiklerinin boşluğu, enlerinin kuvvetliliği uçmalarına kolaylık verir.

Kuşlar: yiyeceklerine, âdetlerine, yapılaşlarına, tırnaklarına, pençelerine göre altı sınıfa ayrılır. Birinci: [Yırtıcı] tesmiye olunandır. Bunların gagası ile pençeleri pek kuvvetli olduğundan avlarını parçalayabilirler. İkincisi: Serçe cinsinden olan kuşlardır. Üçüncüsü: Horoz, güvercin, tâvûs, keklik gibi tavuk cinsinden olanlardır. Bunların gagalarının dipleri yumuşak olur. Dördüncüsü: Ağaçkakan nevidir, ki tırmanarak ağaçlara çıkarlar. Bunlar; dört parmaklıdırlar. İkisi; önünde, diğer ikisi; arkada olur. Beşincisi: Uzun bacaklılardır. Bunların bacakları; büsbütün [s. 102] tüysüz olduğu gibi parmakları da ince olur; bataklıkların kenarlarında gezerler. Altıncısı: Ayakları avuç biçiminde olanlardır. Bunların parmaklarının araları bir deri ile yekdiğerine merbûttur.

Kuşların yemleri: hubûbât, yemiş, böcek, solucan, tırtıl, kepek, et ve balıktan ibârettir. Kuşlardan bir haylîsinin etleri yenilmez. Yırtıcıların, bataklıklarda gezenlerin eti bu kabîldendir.

Gayr-i ehlîlerin ekserîsi; mevsimlere göre sürü sürü öteye, beriye göç ederler. Kırlangıç, incir kuşu, bıldırcın gibi kuşların bir çoğu; soğuklardan kaçınarak havası daha mülâyim yerlere giderler.

Kuşların en alâ tüylüsü; [tâvûs], en yiğidi [kartal], en güzel seslisi; [bülbul], en keskin kanatlısı; [kırlangıç], en çok yükselebilen; [rîh], en çok yumurtlayan; [tavuk], en iri vücûdlusu; [deve kuşu]dur. (Alt tarâfi kırâatin üçüncü kısmındadır.)

Talîmler: Kuşların ne türlü fâideleri vardır? - Kuşların dişleri var mı? - Taşlıklarının hâssası nedir? - Kuşlar nereden peydâ olurlar? - Ne gibi kuvvetle yükselebilirler? - Kuşlar kaç sınıfa ayrılırlar? - Hangi nevinin etleri yenir? -

Beslenmeleri ne iledir? - Hangilerine kümes hayvânı denir? - Ehlî ve gayr-i ehlî olanların meskenleri neresi olur?

❁❁❁

Kahramân Niyâzî Bey'e

Kanlı bir pençe, sürüklerken geçende hâkte

Gisvânından* tutup maşûka-i Harîti

Sen yetiştin ey Niyâzî Hızır-veş* imdâdına

Ettin izmihlâlden* tahlîs* mülk ü milleti

(Muhyittin)

***Gisuvân:** Omuz üzerine dökülen saçlar.

***Hızır-Veş:** Hızır gibi “Hızır” nâmıyla marûf peygamber.

***İzmihlâl:** Zâil, yok olmak.

***Maşûka-İ Harîti:** Harîti'nin sevgilisi.

***Tahlîs:** Kurtarmak.

[s. 103]

Fennî Ders

Mîzânü'l-Havâ-Barometru

Mîzânü'l-havâ; havayı nesîmînin* ağırlığını, hafifliği ve onun sâir tebeddülâtını* gösterir bir âlettir. Hikmet-i tabîyyeden olan bu âlet; târîh-i milâdın 1643 senesinde îcâd olunmuştur. Mûcidi; [Galile] nâmı hikmet-şinâs* meşhûrun şâkirdânından İtalyalı [Toriçelli] nâmı zâttır. Aynı zamânlarda Fransa erbâb-ı fûnûndan [Paskal] dahî dağların ve emsâli mevkilerin yüksekliklerini ölçmek için ettiği tecrübelerin netîcesi olarak bu yolda bir âlet îcâd eylemiştir.

Mîzânü'l-havâ; bir ucu kapalı bir cam borudan ibâettir. Borunun içine civa doldurulmuş ve açık olan tarâfi; yine civa dolu bir çanağa daldırılmıştır. Daha sonraları bu âletin sâir nevleri ve bunlar meyânında civasız dahî ihdâs edilmiştir. Civalı nevinden olan mîzânü'l-havada; cam borunun boyunca uzatılmış bir tahta vardır; boruya bitişik olan bu tahtanın üzerinde de milimetrü * hesâbıyla işâretler konulmuştur. Kurak hava; nemli havadan hafiftir; binâenaleyh civa; ne derece yukarı çıkarsa havanın da o derece kurak, ve ne derece aşağı inerse havanın o derece nemli olduğunu gösterir.

***Hava-yı nesîmî:** Yeryüzünden yükseldikçe hâl ü tabîatları başkalaşan hava tabakalarından bize en yakın olan ve etrâfımızı kaplamakta bulunan hava.

***Hikmet-şinâs:** Hikmete âşinâ; yani: harâret, ziyâ, elektrik, sadâ, cisim gibi fenler hakkında tecrübeler eden ve malûmâtı bulunan kimse.

***Milimetrû:** Metrûnun binde bir yayı.

***Tebeddülât:** Değişmeler; başka başka olmalar.

[s. 104]

Havanın ziyâde kurak hâlinde civa; 97 santimetrûya * kadar çıkar. Yağmurlu, fırtınalı hâlinde de ziyâdece iner. Bir bora ve kasırga vukûundan evvel civanın çarçabuk birkaç santimetrû aşağı indiği vardır.

Havanın iyi veya fenâ olacağı hakkında mîzânü'l-havanın gösterdiği hesâbın bazı doğru çıkmadığı vâkidir. Bu da en ziyâde ufak hacimde olan âletlerde görülmüştür. Rasadhânelerde* ve kimyâhânelerde* bulunan geniş ve sâbit barometrûlarda ise bu hatâ; hemân hiç hükmündedir. Muharenemîn bir tarîk bulunmuştur: [mîzânü'l-hava] ve [mîzânü'l-harâre] âletleriyle bir de [mikyâs-ı rutûbet] denilen âlet; birlikte kullanılıyor. Bu vecih ile havanın; sahîhen yağmurlu, yâhûd açık olacağı anlaşılmaktadır.

Havanın dereceleri bilinmek üzere civasız olarak ihdâs olunan diğer bir âlet daha vardır, ki havanın tebeddülâtını; sâat yelkovanı gibi üzerinde bulunan iğnesiyle göstermektedir. Şöyle, ki tepsi gibi yuvarlak olan bir âletin etrâfı: “muhtelif”, “yağmur”, “ziyâde yağmur”, “fırtına”, “pek kuru”, “berrâk”, “güzel hava” diye yazılır. Üzerindeki yelkovanı; - havanın muhtelif hâllerine göre - mezkûr işâretler üzerine gidip durarak havanın derecesini gösterir.

***Talîmler:** Mîzânü'l-hava nedir ve hangi fenne âiddir? - Ne vakit îcâd olundu? - Mûcidleri kimlerdir? - Alette ne nev işâret vardır? - Havanın hafifi veya ağırlı nasıl bilinir? - Ziyâde kurak derecesi nedir? - Havanın tebeddülâtını dâimâ doğru göstermek üzere ne ihdâs edildi? - Kaç nev mîzânü'l-hava var?*

***Santimetrû:** 100 kısma taksîm olunan metrûnun beher parçası.

***Rasadhâne:** Güneş, Ay, yıldız gibi ecrâm-ı semâviyyenin hareketini tedkîk etmek ve havanın ahvâlini anlamak için yapılan binâ-yı mahsus.

***Kimyâhâne:** İlm-i kimyâ ameliyâthânesi; yani: gerek uzvî, gerek madenî bilcümle cisimleri eritmeye, biri birleriyle birleşdirmeye (terkîb etmek), birleşmiş olanları ayırmaya (tahlil eylemek), hâssalarını ve tesîrlerini anlamaya mahsus binâ.

***Mikyâs-I Rutûbet:** Nemli havanın ölçüsü

[s. 105]

Ahlâkî Ders

Bir Küçük Çoban ile Avcı Hikâyesi

Anadolu köylerinin birinde [Dursun] nâmında büyücek bir çocuk var idi; köyün hayvânlarını güderdi.

Bir gün; koyunlardan biri sürüden ayrılır; ormanda gâib olur. Koyunu ararken ağacın altında yatmış bir adam görür. Bîçâre adam; güç hâl ile nefes alabiliyordu. Çoban; bu adamın yanına yaklaşınca “Çocuğum! Açlıktan, susuzluktan bayılıyorum. Bana bir parça etmek, su virebilir misin? Dün ava çıktım; yolumu şaşırđım; buralara düştüm.” der. Dursun dağarcığındaki etmek ile peyniri avcıya verir.

Avcı; biraz kuvvet peydâ edince çobanı alıp bir su başına götürür. Avcı suyu da içince daha ziyâde ferahlanır. Dursun’a bir çok teşekkürler eder. sonra binlerinde şöyle bir muhâvere geçer:

Avcı: -Gel seni hâneme götürüyüm; evlâdlarım gibi besleyim; seni bahtiyâr edeyim.

Dursun: -Teşekkür ederim; fakat ben burada bahtiyârım. Anam, babam var. Onları pek severim. Ne ben onlardan ayrılırım; ne de onlar benden. Zengin değıliz, ammâ bize lâzım olan şeylerden de mahrûm değıliz.

Avcı: -Sen burada bir kulübede oturuyorsun. Benim büyük

[s. 106]

hânem var; iyice râhat edersin. Burada su içecek tasın bile yok. Oraya gelince gümüş ve altın taşlar ile su içersin. Türlü türlü yemekler, tatlılar yersin.

Dursun: -Bizim kulübemiz; zannettiğın gibi sefil hâlde değıldir. Yeşil yapraklar, meyveli ağaçlar içinde ve güzel bir çardak altındadır. İçtiğımız su ise şu yakında bulunan kaynaklardan çıkıp kulübemizin önünden geçen tatlı, berrâk bir sudur, ki hiçbir suya değışmem. Yiyeceğımız de ona göredir.

Avcı: -Şehrimizde öyle güzel çiçekler, meyveli ağaçlar vardır, ki tarîf edemem. Bağçem de her türlü çiçekler, ağaçlar ile doludur. İçinde güzel bir şâdırvân* da var, ki fiskiyelerinin güzelliğı dil ile tarîf olunamaz; görmeye muhtâc! Su; o fiskiyelerden fişkıarak top top havaya doğıru yükselir; havâi fişengi şeklini alır. Sonra köpük kesilip mermer havuza dökülür. Havuzun etrâfı; çiçekler ile yeşillikler ile müzeyyendir *.

Dursun: -Bizim ormanın gölgelikleri içinde akan suların çağılıtları; sizin o şâdırvânlı fiskiyelerden aşağı kalmaz. Kulübemizin etrâfında bulunan: Çayırlar, çemenler, çiçekler; sizin bağçeden daha güzeldir. Kayalardan fişkıra fişkıra akan,

tepelerden köpüre köpüre aşağı dökülen, kayalar arasından çağlaya çağlaya akan suları görür de sefâlandıkça sefâlanırım. Hiç böyle bir sefâdan, böyle bir manzaradan vazgeçilir mi?

***Müzeyyen:** Ziyetli; süslü; sevimli.

***Şâdırvân]** Câmi havlilerinde ve bazı konakların bağçelerinde bulunan fıskiyeli büyük havuz.

[s. 107]

Avcı: -Çocuğum! Sen söylediğini bilmiyorsun. Ayağına gelen bir kısmeti tepmek istiyorsun. Şehirde muntazam mekteblerimiz var. Orada her türlü ilimleri sana tahsîl ettiririm. Güzel tiyatrolarımız var; alâ oyunlar icrâ ederler. Çalgıcıların; envâî çalgılarını, hânendelerin*; latîf şarkılarını dinlersin. Seyrângâhlarımız* var, ki seyirciler ile dolar.

Dursun: -Bana lâzım olacak kadar ilmi; köyümüzün mektebinde tahsîl ettim. Allah Teâlâ Hazretlerinden korkmak, büyüklerimize itâatte kusûr etmemek, hâlimize şükür eylemek, işimizde dikkatli bulunmak, biri birimize yardım etmek borcumuz olduğunu öğrendim; bizim de güzel güzel eğlenecek şeylerimiz var. Sizin hânendelerinizin şarkıları; bizim bülbüllerin ötüşünden daha güzel midir? İşsiz günlerde; kenârında tatlı, berrâk bir suyu bulunan ağaçlıkta oturur, iyice eğleniriz. Bir yandan bülbüller öter, bir yandan da küçük hemşîremle berâber türkü çağırırız. Ben kaval da çalarım. Sesimiz; tâ uzaklara kadar gider. Dağlar, kayalar; seslerimizi tekrârlar. Anamız babamızı; bazı kerre bizimle berâber bulunurlar. Bazı defa da sesimizi işitecek kadar uzakta durupdinlerler. Şükürler olsun! Bundan alâ sefâ olmaz. Ziyâdesine de ihtiyâc görmem.

Avcı: -Size minnettâr olduğuma bir nişâne olmak üzere hiç olmazsa akçe ile dolu olan şu kesemi sana vereyim.

Dursun: -Kabûl etmem. Vâlidem râzı olmaz. Hem de bana darılır; zîrâ mektebde hocamdan, evde vâlidemdan öğrendim, ki: “Muhtâclara yardım etmek insânın vazîfesidir. Parayı kabûl edecek olsam; ettiğim iyiliği satmış olurum. Ben; o mevkide sana peynir, etmek vermekle yalnız borcumu edâ etmiş oldum.

***Hânende:** İyi ve çok şarkı bilen. Güzel türküler çağırın.

***Seyrângâhlar:** Seyir yerleri; eğlenecek mahaller.

[s. 108]

Avcı: -Ya ben senin minnetdârın olduğumu ne ile beyân edeyim? Her hâlde benden bir şey almadıkça râhat edemem.

Dursun avcının bu kadar ibrâmına binâen onun üzerinde gördüğü güzel resimli şişeyi kabûl edebileceğini bildirdi; avcı onu kemâl-i memnûniyyetle verdi; çocuk da vedâ ederek ayrıldı; sıçraya oynaya koyunlarının yanına gitti.

Talîmler: *Dursun neci idi? - Çoban kime rast geldi? - Çobandan ne istedi? - Çoban ne verdi? - Avcı, Dursun'a ne tekliflerde bulundu? - Çoban onları niçin reddetti? - Sonra avcı ne vermek istedi? - Çoban onu ne diye kabûl etmedi? - Çoban ile avcı ne oldular?*

Fennî Ders

Ekl-i Taâmın Usûl-i Fenniyyesi

Şikemperverler*; iki cihetle uyuyamazla; biri: Ziyâde ekl-i taâmdan, biri de açlıktan.

(Sadî)

Bir yemeği; ne kadar nefis* ne kadar lezîz* olsa yine açlığı def edecek mikdârdan ziyâde yememeli; zîrâ ziyâdesi mideye ağırlık, hazıma güçlük, uykuya râhatsızlık, mideye yorgunluk, sinirlere gevşeklik verir. Mide; bir defa yorgunluğa uğrarsa artık baş ağrıları, bağırsak sancıları, mide ufûnetleri gibi hastalıklar yüz gösterir;

***Lezîz:** Lezzetli; taâmı güzel; tadı hoş.

***Nefis:** Hazzedilecek; hoşlanılacak şey.

***Şikemperver:** Karın besleyici; çok yiyen.

[s. 109]

ondan sonra da sâir birtakım tehlikeli hastalıkların hudûsuna bâis olur. Binâenaleyh karın doyduğu hissedilince sofradan geri çekilmeli.

Asr-ı Saâdet*-i Hazret-i Peygamberî'de bulunan etıbbâden; Mekke-i Mükerrema'de tabîblik eden [Hâris bin Kelde]den: “Devâ-yı ahsen* nedir?” diye suâl olunmuş. “Yemekte itidâldir” demiş. “İllet nedir?” diye soruldukta: “Acıkmadan taâm üstüne taâm emektir.” cevâbını vermiş.

Zâten bütün etıbbânın iddiası; birçok hastalıkların sebeb -i hudûsu; taâm etmek sanatına vukûfsuzluk olduğu merkezindedir.

Ömerü'l-Fârûk Hazretleri buyurmuştur, ki “Mide dolgunluğu; vücûdu harâb eder; îrâs-ı maraz* eyler; edâ-yı farîza-i ubûdiyyette* gevşeklik getirir; illete düşürür. İtidâl-i taâm ise vücûdu ıslâh eder.”

Yemekten biraz evvel ve biraz sonra bedenen* bir işle meşgûl olmak, gezinerek vücûdu harekette tutmak lâzımdır. Bunlar iştilâ açmaya, yemeği hazmetmeye yardım eder. Ekl-i taâmın bir şartı da onu; âheste âheste icrâ eylemek, lokmaları iyice çiğnemektir. Bunun için gâyet kıymetli azâmızdan bulunan dişlerin muhâfazasına dikkat etmelidir.

Mülûk-ı Îrâniyye*’den birinin nezdine bir tabîb gönderilir. Tabîb evvelâ: “Ne kadar ve ne vakit yemek yersiniz?” diye sorar. Karnımız acıktığı vakit yeriz; doymadan az evvel sofradan kalkarız.” Cevâbını verirler. Tabîb: “Öyle ise burada benim size tavsiyede bulunacak bir şeyim yoktur.” diyerek hemân avdet eder.

***Asr-ı saâdet:** Saâdetli asır; bahtlılık zamânları.

***Bedenen:** Vücûd ile; gövde ile.

***Devâ-yı ahsen:** En güzel, en iyi ilâc.

***Edâ-yı farîza-i ubûdiyyet:** İbâdet farzını edâ etmek; farz olan ibâdeti; yani: namâz ve duâ borcunu ödemek.

***Îrâs-I maraz:** Hastalık getirmek; hastalığa sebep olmak.

***Mülûk-ı Îrâniyye:** Îrân şâhları.

[s. 110]

Hazım âletleri: Dişler, salya, mide, bağırsaklardır. Bunlar; sıra ile icrâ-yı vazîfe ederler. İlk vazîfedâr; dişler ile salya olduğu için taâmı iyice çiğnemek, salya ile güzelce ıslatmak iktizâ eder.

İyice çiğnenilen, salya ile mükemmelce ıslatılan lokmalar; boğazdan aşağı indirilirse mideye; kudretinden ziyâde iş gördürmüş olacağız. Binâenaleyh onu dâimâ yorgun, dâimâ zaîf bırakmış bulunacağız. Mide; böyle belâyâ uğramış olursa îfâ-yı vazîfede âciz kalacağı tabiîdir. O hâlde henüz erimemiş, sertçe kalmış taâmlar bağırsaklara gideceği için şimdi eziyet çekmek, iktidârından fazla yük yüklenmek sırası; son hazım âleti bulunan bağırsaklara gelmiş olacak.

Bundan; evvel-emirde: bağırsak sancıları baş gösterecek; sâniyen taâmdan beklediğimiz fâideyi hakkıyla edinememiş bulunacağız; çünkü yemekler; ne derece

ziyâde erimiş bulunursa o derece ziyâde kana karışır, binâenaleyh ona göre gıdâlanmış oluruz; zîrâ insân; yediklerinden değil, hazmettiklerinden beslenir.

Talimler: *Taâm etmenin fennî nedir? - Bu fenne riâyetsizlikte mazarrat doğar? - Hâdes bin Kelde ne demiştir? - Hazret-i Ömer ne buyurmuştur? - Yemekten evvel ve sonra ne tedbîrde bulunmalı? - Mülûk-i Îrâniye nezdine giden tabîb ne sordu? - Ne cevâb aldı? - Hazım âletleri kaçtır? - İlk ve başlıca hizmet eden hangisidir? - Ekl-i taâmdan hakkıyla istifâde etmek neye bağlıdır?* [s. 111]

Vatan Şarkısı

(Güftesi; Kemâl Bey merhûmundur. Bunun notası; Talîm-i Kırâat'in dördüncü kısmındadır.)

I

İşte adû, karşıda hâzır silah!
Arş yiğitler vatan imdâdına.
Arş ileri, arş bizimdir felâh;
Arş yiğitler vatan imdâdına.

II

Cümlemizin vâlidemizdir vatan;
Herkesi lutfuyla odur besleyen.
Bastı adû göğsüne biz sağ iken,
Arş yiğitler vatan imdâdına.

III

Şân-ı vatan, hıfz-ı bilâd u ibâd;
Etmededir süngünüze istinâd.
Milleti eyler misiniz nâmurad?
Arş yiğitler vatan imdâdına!

IV

Rehberimiz gayret-i merdânedir;
Her taşımız bir nice bin cânedir.
Câne değil meyil bugün şânedir,
Arş yiğitler vatan imdâdına.

V

Yâre; nişândır tenine erlerin;
Mevt ise son rütbesidir askerin.
Altı da bir, üstü de birdir yerin;
Arş yiğitler vatan imdâdına.

[s. 112]

Vatan ve Hürriyyet Şarkısı

(Güftenin ikisi; Nigâr Hânım Efendi'nin, diğer ikisi; Mösyö [Rebo]nundur. Bestesi ise Mösyö [Forlani] tarafından tanzîm olunmuştur.)

I

Ey şerefli, şânlı askerler!
Ey dilîr û şecî dilâverler!
Var olun ey müfâhir millet!
Bâis inşera Hamza erler.

II

Şu vatan buldu feyzinizle necât;
Sayınız oldu dâfi-i âfât;
Kahramânlar kulûb-ı ümmette
Size râci bütün bu tahmidât.

III

Kaplamıştı gökleri zulmet;
Bize olmuştu giryeler âdet;
Cehdiniz geldi; birden imdâda;
Kurudu eşk-i dâde-i millet

IV

Ey enîs-i cihân hürriyyet!
Şân-ı Osmâniyân hürriyyet;
Yaşa binlerce yaşa azîz û kerîm!
Yaşa ey yâr cân hürriyyet!

[s. 112]

(İkinci Kısım Talîm-i Kırâat'ın 21. Baskısının Arka Kapağı)

İkinci Kısım Talîm-i Kırâat'ın 21. Baskısının Fihristi

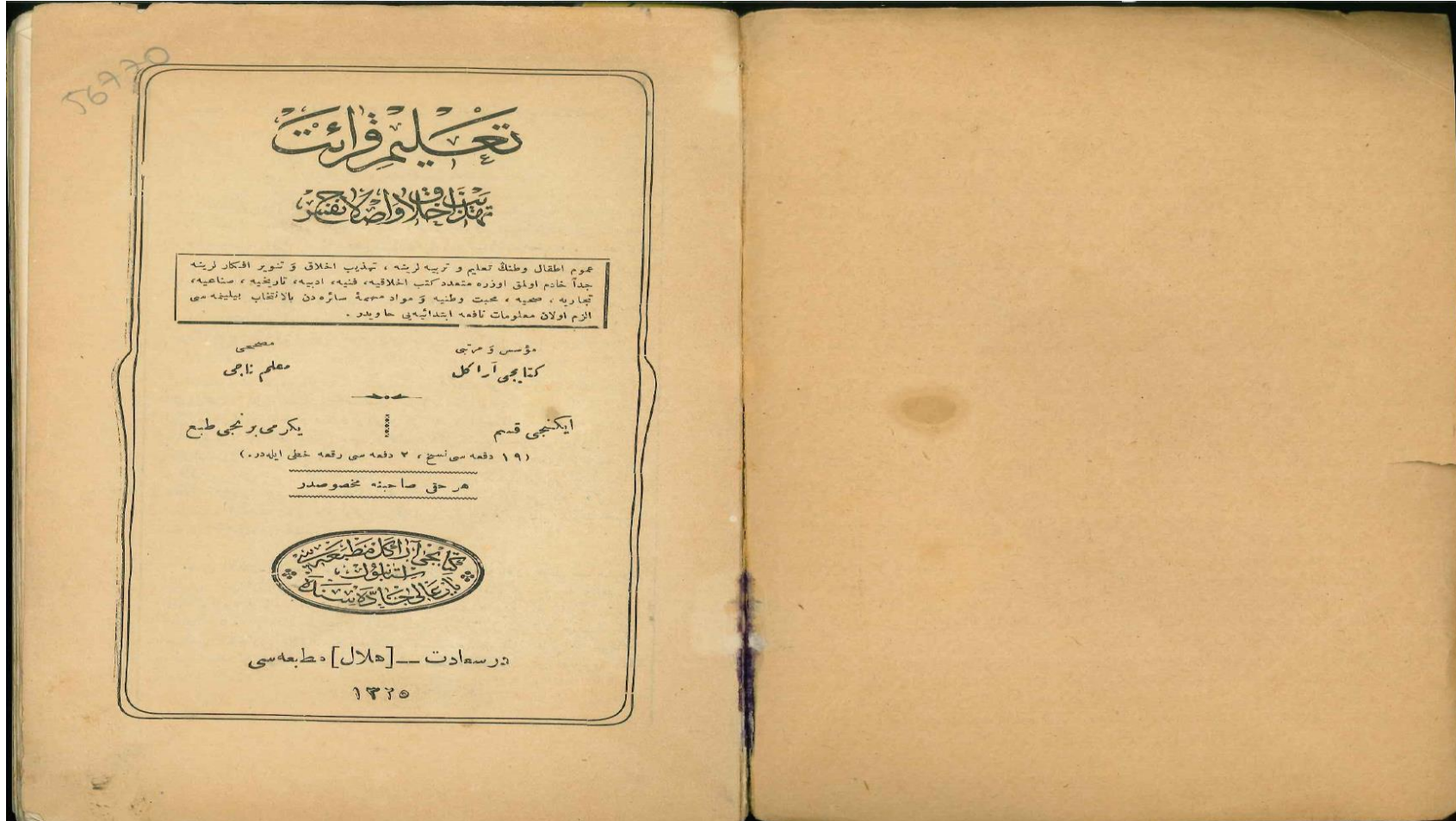
1 Lugatçe Hakkında İhdâât	64 Renkler
2 Noktalar Hakkında İhtâr-i Mühim	67 İsrâf- Bahîl
5 Hürriyeti Tebcil	69 Cism-i İnsan
12 Kâğıt-Mukavva	73 İbret-bahş Bir Kelam-ı Padişahi
15 Kıt'a-i Tarihiye	74 Çiçekler-Osmanlılık: Meşrudiyet, Padişah, Gazi ve Şehidler Hakkında Şiirler
16. Gevezelik-Zevzeklik	79 Zerzele-Yanardağ-Zeybeklerin Bir Manzumesi
18 Mebûsan Marşı	74 Güzel Bir Misal
19 Mekteb	75 Letaif
21 Sanat	76 Tasarruf-Âkçenin Ehemmiyeti
25 Durûb-ı Emsal-i Osmaniye-Atalar Sözü	90 Tama'
26 Cülûs Padişahi (Şiir)	94 Arzın Tabakaları- Madeniyat
27 Aksî Sada ve Mukabele- yi Bi'l-Misil	97 İyilik Zayi Olmaz
29 Tabaat-Basmacılık	100 Kuşlar
36 Havass-ı Hamse-yi Zahire	103 Kahraman Niyazi Bey'e
41 İlm ü Edeb-Kadr ü Haysiyet	104 Mizanü' l -Hava- Barometru
42 Emsal-i Hikemîye	106 Bir Küçük Çoban ile Avcı
44 İpek Böceği-Böcekçilik Sanatı	109 Ekl-i Taamın Usûl-i Fenniyesi
46 Arkadaşlık-Ahbablık	112 Vatan Şarkısı (Namık Kemal Bey)
49 Arzû-yı Tahsil	112 Vatan ve Hürriyet Şarkısı (Nigar Hanım ve Mösyö Rabul)
56 Balon	
61 Bahri ile Bedri Hikâyesi	
62 Hazırcevablık	

Beyân-i Hâl

Devr-i istibdâdda derci memnu' olan mevâdın devri hürriyete yazılabilmemesinden nâşi esere bir forma daha ilâve edildi. Bu mâna sebebiyle fiyâtına da yirmi pâre zammı zarûrî oldu. Bundan ma'da bir seneden beri matbaaların ümle ücreti üç dört misli niyazed ettiği için eserin fiyatı dahi hiç olmazsa iki misline eblâğı mecburi iken büyük bir fedâkârlık ihtiyar olunarak yalnız yirmi pâre zamlı iktifâ kılındı.

Talîm-i Kırâat'ın dördüncü kısmı büyük bir hâhişle arandığı lâkîn devr-i sabık siyasetinden olarak tekrâr tablaları memnû edildiği için her türlüce mûcib mahrumiyet olmuştu. Bu kere efkâr-i aliye, fezail- Osmaniye, ahlâki mükemmeleyi cem' ve mekâlâti mühimeyi, muhtevi olarak tab' ve neşir kılındığı ilân olunur.

EK-2. Talîm-i Kirâat Tehzîb-i Ahlâk ve Islâh-ı Nefs Adlı Eserin Orijinal Nûshası

بعض کله لړک معنای، صحیفه لړک زیرینه درج ایدیلله سی

حقیقته بر اخطار

(ریښی قسمک مقدمه سندن مقنیدر)

یکدیگریته : اصانت ، وصفت ، واو طافه و سازه ابله سرپویتیتری
اولان لغت لړک معنای حقیله تعریف و فهم ایچون اشارت لړده اونو بیته
قونولشدر . شوله که : « فصول اربعه » ، « حیوانات اهلیه » ، « فضائل
اخلاق » ، « حواس خمسہ ظاهره » ، « مرکز کریم ارض » گئی ایکی ، اوج
کله نیک معنای بر لکده تعریف ، و ترکیب قاج کله دن عبارت ایسه بونلک
ته ایتدیه کی کله نیک یانه ده او قدر اشارت وضع ایدیلشدر ؛ یعنی : بر طله لی به
شو (*) ته یلدیزی ، ایکی کله لی به شو (*) ایکی یلدیزی ، اوج کله لی به ده
شو (*) اوج یلدیزی اشارت قونولشدر .

بعض معانی اخطاریه بیا شو ایکنجه قسمته بودفه کی طبعه کی «او»
اشارت لری علی السویه استعمال بندن صرف نظر اولوغشدر . یا لکن هین
املاده یا زیلان « اولو » ، « اولور » کی اڅ زیاده التباس پیدا ایدن و
مناسبتیز ، چیرکین تلفظی باعث اولان لړک السابق کنیدلری ایچون احداث
اولونان اولان و ایاور اشارت لړ قوللایلشدر ، مثلاً : « ای اولوالله » یا
زیلان بر لفظی شاکردان طرفندن چیرکین بر صورتده اوقودینی عیباً مشا
همه ایشدر . بوده طبعی اوکی کله نیک غیر ما یوس اولدینی در . « کورک »
املاسنده اولوب بر قاج نوع اوقونان کله لرحه ده یته لارم کان اشارت مختصر
صه ل استعمال اولوغشدر .

ناجی افندی مرحوم حیاده ایکن کله نیک صحیفه باقاره فقط بعضاً مشفوی
یلنری کثیر اولدینی هنکا مده : « اجامدن هلان ذات ، نیم شیومه وانقدر ،
اوکا گونور . بو باید طرفدن اوکا ده سولندی » دجه سنه بیا آرا صیره
کتابن و کاتبه او ذات طرفندن باقبایر دی . وفاتلرندن صکره حسب الزمان
اجراسی لازم کان علالات و تبدیلات مسوده لری قبل الطبع مرحومک
نوصیه ایله دینی او ذات مقنیدر اولان ایدیلکده اولدینی بیان اولونور .

﴿ اخطار سریم ﴾

اجزای کلابی تفریق و طوراق محاربه طوراق درجه لری تعیین ایچون
السنه سازه شو دورت اشارت استعمال اولونور . پری : [ء] شودرکه « ویر
کول » دینیر . ایکنجه سی : [ء] شودرکه « بوان ویرکول » دینیر . اوچجیبی : [ن]
شودرکه « دو بوان » دینیر . دورنجیبی : [و] درکه « بوان » نامیله معروفدر .
بواشارت لره لسان عثمانی ایچون دخی قبول اولونوب اکثر آثار جدیده ده
استعمال ایدیلکده در .

بواشارت لره خدمت لریته و مقام استمهال لریته گوره ارباب قلم طرفندن سائر
بعض اسملر ویریلدیگی گورولمش ایسه ده بزه بوراده اکثر محرر لریته حرور
فات « وکه جیلری ، کتساجیلر ، سرتیلر و مطبعه جیلر جه اڅ زیاده مستعمل و
معروف اولان اسملری استعمال ایتدک .

« ویرکول » ابله « دو بوان » ک طوراق درجه لری به جزئی ، یعنی :
برگوز آچوب قایا به حق قدردر . « بوان ویرکول » ک طوراخی دها زیا
جه جه در . « بوان » ککه ده بوندن زیاده جه در . آتیجی لسان عثمانیده اوله
بر طوراق و تفریق محلی دها وارددر ، که بونلک هیچ بری او خدمتی ادا
ایده سنر . اوکی محاربه یا ویرکول ابله کچیشدیریلکده ، یا خود بوتون بوتون
اشارتیز بیراقتده در . بو ایسه زرده ایراد اولونان مثاللردن مستنبان
اوله جی وجه ابله اوقو یا نیک ذهنی تشویش ، معنای اخلاص ، طوراق حقی
قسماً و یا کاملاً . غائب ایتک کی محذورلردن خالی دگلدر . بناء علیه اوکی
محار ایچون آری بر اشارتک لژی حسن ایدیلشدر .

واقفا او بولده عبارته لړک سیاق و سیاقندن در حال معنا به انتقال ایدیه بیان
اوباب وقوفه بونک لزومندن مستثنی اوله بیایرلر ؛ لکن او قومنه و معنی
چیتارمنه یکی باشلان اطفال عثمانیه و سائر مبتدلر ایچون حاله بوتون
چون باشقه در . آنلره درست اوقومی ، طوراق محاربه طابق ایچون
یاردجه ، واسطه به محاجدولر . ایشته اوکی محار ایچون آری بر اشارتک
احداثه اڅ زیاده بزی سوق ایدن سببه بو خصوص اولشدر .

بو باید معاین و محررین کرامیز دخی بو فکر لری تصویب ابله مشارددر ،
احداث اولونان اشارت ایسه « بوان ویرکول » ک هکسی دیک اولان
شو [ء] شکلدن عبارتدر . بونک نقطه سی به بالمکس اوستنده اولان سنه گوره
اسمی ده « ویرکول بوان » تمهیه سی مناسب گورولشدر .

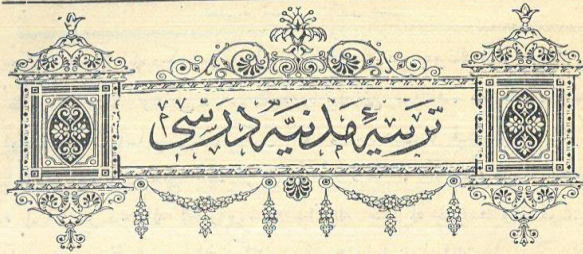
بونک طوراق درجه سی صانکه « بوان ویرکول » قدر ایسه ده آکا منسوب
اوله رق ضاع جهته دوشن کله نیک تلفظجه صدا به جزئی فوت ویرمه لیدر .

بو اشارتہ، تعمیم ایدنیجہ بہ قدر وساطت طاحزی ایلہ نضر ایدیلہ جک آتاردہ
استعمال اولونه جنی گئی اشبو محظره ده اوئرلرک باشارنده بولونه جقدر .
مثال: انسان، کامل، فاضل، طاقل، منصف، خیر خواه اولمالیدر .
بومثالده «انسان» لفظی: «مبتدا» و «مُسْتَدِ اِلْیَه» دره «کامل» ،
«فاضل» و سائر صفتلرده «خیر» و «مُسْتَدِ» درلر . بوراده مذکور
اشارتک یرینه «ورگول» قونولسه، هم «مسند الیه» ایلہ «مسند»
بربرینه قارشمش اولور، هم ده طوراق حق قسما غائب ایدلش بولونور .
اشارتسز گچیله، اوحالده ده «کامل» لفظی، «انسان» لفظنک صفتی
ظن اولونه رق «انسان کامل» اوقونق و بناء علیه «کامل انسان» آکلا
شلق احتمالی وار .

مثال ویکر: جناب حق، سبزه لری، میوه لری، مباح اولان حیواناتی
و شرع شریفک تجویز ایلہ دیگی وجهله هر نوع ارزاق انسانه نفعه اونق
اوزره خلق بیورمشدر .
بومثالده ده «جناب حق» تعبیرنک اوکنده کی یکی اشارتک یرینه
«ورگول» قونولسه، گرچه ذهنی چوقلق تشویش و معنایی اغلال ایتز؛
لکن طوراق حق قسما غائب ایدلش اولور. اشارتسز بیراقلسه، هم طوراق
حق کاملاً غائب ایدلش اولور، هم ده «جناب حق» تعبیرله «سبزه لری»
لفظی بربرینک مضاف و مضاف الیهی ظن اولونه رق اوپولده آکلا شلیق
احتمالی واردر .

«خلقتم عالم نه در؟» سوؤالنک جوابی اولان شوآئیده کی مثالده
دخی مذکور اشارتک درجه لزومی دهها زیاده گوروله جکدر:
جناب حقک، بری، گوگی، انسانلری حیوانلری، اوتلری، آتاجلری،
الحاصل: طالده گورولن و گوروله مین سائر شیلری یوقدن وار ایتیه سیدر .
بومثالده جمله اصلیه نك بر قسمی اولان «جناب حقک» اوکنه ویرگول
اشارتی قونولسه مسمات جمله دن بری بولونان «بری» لفظله سائر مسمات
آره سنده کی ارتباط بوزولور، جمله اصلیه به قارشیر . بوندق باشقه طوراق
درجه سی ده حقیله ادا ایدلش اولماز. اشارتسز بیرا قیلسه، اوحالده ده «جناب
حقک بری» تعبیردن ایلک اونجه اضافت معنایی ذهنه تیادر ایدر .

کتابچی آراکل

حُرَّتِی تَبجیل

تَبجیل سکا ای حُرَّتِی! تعظیم سکا ای والیده صمیمی! اُخوت!
نه قدر و قدن بری سنک حسرتکی چکمهکده ایدک .
سنکه گدیگ یرلری شلتن، اُخوت بشری تأسیس ایدن، مُساواتی
تَملاشدرن، عدالتی احیا قیلان و بونون خیر و محسناتی حائر اولان بر
جوهرسک، برچون سنه لر سنی غائب ایتدک. هوز نمتملریکی اقتطاف
ایتمه دن دشمنلره قایدیردق؛ مُستبدلر، او آلقلره سنی استبداد یا ناغنه
آتدیلر. اوتوز ایکی ییل استبداد یورغانلری آلتندمه قایاتیلشیدک،
او یوشیق بر حالده قالمشک، فقط چوق شکر شیدی خلاص اولدک.
اما شوده وار، که او زمان سنک قیمتکی تقدیر ایدنلرک مقداری
آز اولدینی ایچون حفظ و وقایه ایدیله مه دک؛ بناء علیه مستبدلر قو-
لایحه سنی غضب ایتدیلر؛ لکن غیوستکدن سوگره استبداد نه کندی

[حریت] سربست. آزاد اوله . نفسته صا -	[محسنات] کوزل ایشلر . کوزل لکدر .
حب اولوب امره باغلی اوله مه .	[اقتطاف] دوشیرمه ، الده ایتیه .
[تَبجیل] تعظیم . تکریم . بویومه . آغیرلامه .	[مستبد] قانون و نظام صابمانان . کیتفنه
[تعظیم] بویومه . آغیرلامه . حرمت و اکرام	ایش کورون . ظالم ، زوریه اولان .
[صمیمی] یولک ایچندن ککن ، خالص ، حقیق	[استبداد] کندی باشنه : کندی کیتفنه ایش
[والد] طوغوردان	گورمه . هیچ بر قانونه تابع اوله مه .
	[تقدیر] قیمت ایچمه . بها تعیین ایتیه .

حکمی اجرا ایله دیکه سنی آریانلرک عددی ده چوغالدی . مستبدلرک ظلمی شدت بولدی ، هر طرفه یاسیلدی نسبتندہ حریت دفترنده اولادلرکک اسمیسی ده تکثر ایله دی . هب او قیدسزطورانلر ، یا گلش دوشونلر خطالری آکلادیلر . آرتیق هر طرفدن : « آه آئی بردها اله کچیر برسهک جائزله صاربله جغز ؛ وار قوتمزله آئی دشمننه قارشى مدا فمه ایله جکر » دیبه عهد ایله دیلر .

مستبدلر سنی کاملاً سحو اتمک نیتندہ ایديلر ؛ فقط بوگا امکان بوله مانجه هج اولمازسه دائما اوقوده قالماک هج اویانماک ایچون سنی صالحیوب طورورلردی ؛ اونک ایچونکه اولادلرکک تشبباتی عقیم قالسین ؛ لکن سن هج راحت دکلدک ؛ حقهکده بسله نیان امیدى مطلقا حصوله کترمک ایستردک . آرا صیرا قلبک درینلرندن ایکتیلر ایشیدایلردی . دیمک ایستردک : « خاشلر ! بی پرافکر ! بی پرافکر ، که اویانیم ده عثمانلیله حیات ویریم ؛ نورلری برده اورابه صاچیم » . لکن اونلر اصلا انصاف ایتمزلر ، اصلا متاثر اولمازلردی . بالمسک سنی هج قیلدا تاملق ایچون ، یورغانلرکی ، باقیبه ماملق ایچون ، یوزاور تولىکی ، سس چیقاره ماملق ایچون ، آغز طيقاجلرکی آرتیرلردی ؛ فقط سن ، استبدادک بو شدته قارشى دخی مقاومت ایله رک یسه گو . رور ، یسه تنفس ایدر ، یسه فغان ایله رک . بونی گورن مستبدلر سنک : « محاولماز ، برماذ » ابرگج مطلقا حکم فرما اولور بروح « اولدیکی بیتله دکاری ایچون بر طرفدن حدت ایدرلر ، دیگر طرفدن ظلملری آرتیریرلردی . نه بهوده سی ! نه شاشقین فکر !

[عقیم] نتیجه سز اوله . نمره سی اولما مه . [فغان] فریاد ناله . ایکنلمه . [مدافعه] کندی ، دیگرچی فورومق ایچون [حکمران] حکم ایدن . آمر اولان . هجوم وانمه قارشى طوروب طایعه .

عقل ایده مه یورلردی ، که قدرت الیه ایله نبعان ایدن سوگوز لری طيقا نیرسه مطلقا بر اوته سندن باطلاق وره جک ؛ اذعان ایده مه . یورلردی ، که جریان ایدن ده ره لرک آقیتبسی منع ایچون اوکنه سدقونور سه تراکم ایده جک صویک پیدا ایده جکی قوتلی هجوم ، آئی ده بیقا جق . بو سفالت اخلاق آریانی درک ایده مه یورلر ، که فکر حریت ، عادتا بخار کیدر ؛ تضییق اولوندقجه ، کسب قوت ایلهر .

ای مبارک حریت ! عجب سنک صوگ فغانکی ! ایشیدن ، اوزرکده کی تقاتی قالدیروب فیرتانان ، اولوم یا تاغندن قورتاران کچلر ایدی ؟ باشده . سگا فرط محبتی اولان نیازی و انور بکلر بولونرف ایکنچی و اوخچی اردو قهرمانلری ، بو اردولرک یسه سگا غایت عاشق اولان ضابطان گرامی ایديلر .

اوشانی بر عظمت : اون بریله تموزکده وطن ! وطن ! اویاتان نام پاکى ماضیده ؛ ظنن پاک وطن ، هب نیازی انوردر ؛ فدای جان ایله قورناردیکر بوگون ایسته . تجباتی ایله هب اوروز فیروزکده یتیم قالدن بو قدر ییک زوالی آدملر ؛ قلوب ملت عثمانيان ، منوردر . خلوص ناب ایله شیدی بوتون دعا ایلهر . شیا هتکله یا شا ! ای کتبه نصرت . سعادتکله یا شا ! ای نجیب اولان ملت ؛

اومدار افتخار من اولان مرده غیور . مبصر ، مروتلی ضابطا . ننگ ایلمک استادلری ، یسه سنی غایت تقدیس ایدن ، سگا افراط درجه

[نبعان] صویک بردن چیشماسی . فشرمه . [تقلات] آهولق . صیقینی . [فرط] غایت زیاده . آشیری درجه . [قهرمان] چهار . یکیت . [بر عظمت] بووکاکله طولو (اولان) [طنین] چینلامه . سناک بر مدت دوام ایوب ایشیدیلنه سی . [تجلیات] عیان اولق ؛ کورنمک . [روز فیروز] مبارک گون . [ماضیده] گچمشده . گچن زمانده . [کتبه نصرت] یاردیجی و نظر عسکر . [نجیب] سوغلی . اسیل . [مبصر] دقتله باقان . اینی ملاحظه ایدن . [مروتلی] انسانیتلی . بوکسک طبیعتلی . [استاد] اوکره دیجی . [تقدیس] معزز طومعه . پاک و مبارک صایعه . [افراط] پاک زیاده لک . آشیری اولدق .

محبت باغلابان و سنک عشقہ: حبس، اشکبہ، منقا، زندان، قیراج، دار آغاچی کی اُنک مُدھش فداکارانہ قاتلانان قنایت سنک اوغریبکے بر صورتہ شہید اؤلوب گیدن: شناپیلر، کالمر، مدحت و ضیا باشالر، علی سعاویلر اولدینی کی صولک انقلابی حاضرلابانلرده او بوبوک احرارک کُشاد ایتدکاری حریت مکتبتدن بیتشن و راحتلری، عیال و اولادلری ترک ایدن: محمود باشالر، احمد رضالر، صباح الدینلر، مانیاسی زادلر، سزایلر، صبریلر، طلعتلر، ناظملر، بہاء الدینلر، میناس چرازلر ایدی۔ فقط ای عدالتک، اُخوتک، مساواتک و ایدی اولان سوکلی حریت! سنی تقدیس ایدنلرک، اوغریبہ فدای جان ایله یئلرک عددی، دہابک کتیردر۔ ذاتاً ہیج مستبدلر او قدر شہدانک، او مقدار انسانک تلفاتہ قناعت ایدرلمی؟ اولرک او درجہ طاش یورکلی کیمہ لردر، کہ بالکز کندیلری قالمق شرطیلہ بوتون دنیا محو اولسہ اصلا فتور ایتزلر۔ بناء علیہ سنک ۳۲ سنہ او بوشوب فالدینک مدندہ عناصر عثمانیہ دن باشلچہ ترک و ارمیتلردن مُرکب اوله رق بر میلیونہ یاقین انسان قانیلہ سکا مالک اولمشز۔

تموز انقلابی ساکنانہ حصولہ گلدیگی ایچون «قان دوکہ دن حریتی الدہ ایتدک» دینلر وارسہ دہ طوغرو دکلدر۔ بوتی دینلرک باکین زماندن وقوقلری یوقدر، یاخود ماضی بی تیزدن خاطر دن چبقارانلردر۔ نتہ کیم شاعر ماہر اُشرف بک دیور: شیدی قان دوکہ دی ترکلر دینہ قارشی طورب، شہدا قبرینی اراز ایله محجوب ایتسہک...

[منقا] نقی علی۔ سوردلن بر۔
[دار آغاچی] آدم آتینی ایچون دیکیلن دیرک۔
[مدھش] دھشتلی۔ قورقوبیلر۔
[احرار] حرلر، سرایتلر۔ کندی نفسنہ۔
کندی حقارتہ مالک اوله رق ایستہ دیک
کی حرکت ایدن، آزادہ۔
[انقلاب] باشہ قالبہ دوغہ۔
[فتور] بیقہہ، اوصاعہ۔

آلاچلی چبقارز دفتر حریتدہ، اُسکین دوکہ بگمز قانلری محسوب ایتسہک۔
حائللری بریشان ایدن ژورنالچیلرک عددی آز اولما دینی معلوم ایدی؟ آنلرک مقصداری غایت زیادہ اولدینی، اعلان حریتدن سوگرہ انتشار ایدن غزنتہ لردن، خصوصی کتابلردن آگلا شلشدز۔ نصابک شاعر مشارایہ ذہ دممشدر:

آگہ، سی قورولمادی گتدی تودہ دن، لنتک،
زده کی آگہ دگن، گریا قیرتلاز آلیی در۔
یوق خفیہ ژورنالندن قورقو اما نیلہم؟
تیمی اوراق حوادث نشر ایدرہ ژورنالچی در۔

ای عزیز حریت! ایستہ بو آجیلردی، کہ او عالیجناب ضابطانلرک او بر میلیونہ یاقین اوله رق سنک اوغریبکے فدای جان ایدن احرارک آجدقلری چبقیردن بر عزم و متانت و انسانیت پروزانہ ایله یورویہ رک، فقط او یورویشہ بر تدبیر حکیمانہ ضم ایتک صورتہ حرکت ایدہ رک سنی قورتارامشدرلر۔

یا شاہک ای دلوران! وطن!
سزہ مدیوندر وطن و ملت؟
سزسکز رہبر سلامت اولان،
بزہ ای ناشران حریت!

وار اولسون او قہرمانلر! ۱۳۲۴ سنہ سنی نمودندہ سنی قورتار۔
مارلیلہ اوتوز میلیون مظلومین عثمانیہ بی قورتار دیلر، بوتون تہمتہ عثمانیہ بی عظیم سوتیچلر غرق ایتدیلر۔ اوگوندن بدہ ایلہ ہب بر آغز اوله رق:

[عزم] نظمی فراد ویرمہ۔ قوتاً نیت ایجہ۔
[متانت] متین و قوی اولہ۔ طلبانہ۔
[تدابیر حکیمانہ] بر ایسی غایت عقلانہ دو۔
شوغہ۔ بر ایسی باشا چبقادرق ایچون ایلی و عقلانہ حساب ایدہ ایلہ۔
[دلوران] یوزکایلر، جسورلر، قوی یورک طاشیانلر۔
[مدیون] یورچیلر۔
[رہبر سلامت] سلامت قیلاووزی۔
[ناشران] نشر ایلہ یئلر، طاقیدیلر۔
[علویت] یوکسکلک۔
[مظلومین] ظلم کورمشار۔ چوق غدرہ دوچار اولشار۔

باشاسون: «نیازی و اُور بگلر؛ باشاسون عثمانلی اردوسی» دعاسی
گوکاره چقاردیلر. دایماده بودعاده بولونقلری گبی: مولا شَهدانک
روحلرینه رحمت ایله به «دعاستنده ده قصور ایتمش و ایتمه بولر» .

شو شکرانلر، شو منتدارلقلر، اوقونان شو دعالر، هنوز موجود
اوتوز میلیون نفوسک حصه سنه اصابت ایلدنر. دهاسی واردر، که اوه
غایت واسعدر. بو ایسه بزدن سوکره گله جک، شو مآثر خیر به بی
مطالعه ایده جک اولانلرک حس ایده جکلری منتدارلقدر، که عددی،
میلیارلری تشکیل ایدر. بوندن ماعدا برده: حضور رب العالمین ده نائل
اولمش و اوله جقلری اُجر و مکافات وار. آه! نه موطلو اونلر، که
بو یله غبطه بخش اُجر و مکافات جهالقیتمه مظهر اولورلر!

§ ای سوگیلی حریت! آرتیق نینجه موته اسپر دکلسک؛ الی الابد
بزمسک! آرتیق نورکه منور، نعمت لکه مُنتبِع اوله جفز؛ سنی بردها
الیزدن قایا ما به جقلر؛ چونکه عثمانلی اردوسی، او حریت اولادلی،
سنک او امان دیکله من دشمنک قولی، قانادینی قیرمش، گوزلینی
اومش، قاقانی ازمشدر ..

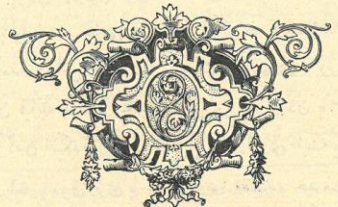
تجیل سکا ای حریت! سنک سایه گده آرتیق آریلق، غیر بلق
قالقدی. نفاق و شقاق زائل اولدی. سن، جمله مزک بروطن اولادی
ارلدنیمزی تأمین ایسدک. آرتیق دوچار مظالم و هدف تضییق اولما
به جفز. آرتیق بی گناهلر حبس و نفی ایدیله به جک. اوجاقلر سوندور
رن خفیله لر بولو نما به جق. باعث ترقی و قبضت اولان کتابلری سر بستجه

[الی الابد] سوگی اولمایان و قنده دک . [نفاق] منافق ، آرایه بوزغناق قویعه .
[منتیم] نعمتله باشایان . فرح عمر گچیرن . [شقاق] اتفاق بزلق . منافرت ؛ خدلق .
نعمتله منتدار قالان .

اوقوبه جفز. اُحاصل سنک هنوز گیرمه دیکک برلره مخصوص اولان بالجه
حقسزلقلر، حد و حسابی اولمایان غدر و ظلملر اجرا ایدیله به جکدر .
نه گونلردی امان الله نه گونلر ؛
آقین آقین گیدیودی سورگونلر .

بورکلری پارچالاردی دردیمز ؛
:بیلر ایدک نه حالده بزکندیمز .
خبر سزه غیب اولوردق اورته دن ؛
حالزه آجیبوردی دوست ، دشمن .
بر بریله قونوشمقدی قبیاحت ؛
گیزی سوز سه صاییلردی جنایت .
زوی ایچون آعلایان گنج زوجله ؛
اوغلاری - سورگون گیدن آتله لر .
کیسه ده بوق آوازه * شکایت ؛
ایچین ایچین قان آعلاردی بوملت .
سلا تیکده باطلادی بر طومیر ؛
صداسیله مسعود اولدق طومیز .

ای معزز حریت! گلشک خیره، قلبک خیره، وارلغک خیره؛ سنک
بوتون ماهینک خیری نچیم ایتدیریر. ایشته اونک ایچون سکا برکده
دها تجیل! بیگ کره دها تنظیم!

[زائل] زوال بولان باقی اولمایان . [آله جق (آدم) .
[هدف تضییق] - میقتیدیریم ایچون نشان [آوازه] یوکسک صدا . ندا . سس .

کاغذ - مُقَوَّا

احتیاجات بشریه میاننده بوپوک بر موقع طوتان، کلبستهه صرف ایدیلان مواد دن بری ده کاغذ در. هله سربستی قلم، سربستی مطبو- عات، سربستی تجارت ابله اداره اولونان بختیار اولکلرده صرف ایدیلان کاغذک مقداری عقلره حیرت کتیرر.

أسکی مصر لیلر [بایروس] یا پراقلری، کاغذ برینه استعمال ایدر. لردی. چینلیلر [بامبو] آغا جنگ باراقلردن، ژا بونیا بلر دخی توت آغا جنگ قاوقلردن کاغذ یا پراقلردی.

اون برنجی عصرده غرب فابریقه جیلری بو صنعتی، شرفیلردن تحصیل ایده رک اسپانیاده بر خیلی فابریقه لر تأسیسه باشلادیلر. ایلک تأسیس ایتدکلی فابریقه [بونا] و [سن فیلیپ] شهرلرنده ایدی. بالآخره کاغذ یا موق ایچون یا موق استعمالی وارد خاطر اولدی.

آوروپالیلر، بو صنعتی عربلردن اوگر نجه کاغذ اعمالی حقدنه کی معلومات، بعه یاواش یاواش سار مملکتده یایلدی. بر زمان سوکره کاغذک اهنون فیأنه جبقاریناسی ایچون پاچاوردان یا بئلاسی تجربه ایدیلدی. بوکدن اسیکدن معمول قاش پاچاوردانی ایشه یارامادینی، یا لیکر کنور ابله یا موق بزی پاچاوردانی مقصده خدمت ایده جکی آکلاشیلدی.

اون یدنجی و اون سکرنجی عصرلرده کاغذ اعمالی صنعتی، فرانسه

و آلمانیا ده ترقی ایتدی. سرعته کاغذ بئیشدیر مک ایچون ماکنه لر احداث اولوندی. ایلک دفعه ماکنه ایجاد ایدن، فرانسه لی [لؤئی رۆ- برت] نام ذات اولمشدر. اک اعلای کاغذ اعمالنه موق اولان محل ده ایتالیا ایدی. لؤئی رۆبرت، ایجاد ایتدیگی ماکنه ابله ایسته نیان آگده آرزو ایدیلان بویده کاغذ یا پراقلری حصوله کتیردی. فرانسه حکومتی، موما الهیک بو اختراعنه مکافاة ۸۰۰۰ فرانک اهدا ایتدی. بو آت، ۱۸۰۳ تاریخنده انگیلتره ده قوللانیلغه باشلاندی؛ ۱۸۲۸ تاریخنده فرانسه ده دورت کاغذ فابریقه سی وار ایکن ایوم ایکی بوز اللی فی مچاوردر. یا لیکر باقتنوطلر، قائمه قاغذلری، آل ابله اعمال ایدیلکده در.

§ کاغذ اعمالی شو وجه ابله در: پاچاوردان جیلر، صواقاقلردن بز پارچه لرینی طوبولارلر. فابریقه لره سانارلر. بونلر جنس لرینه، در. جه قفاستنه، تمیزلکنه، کچی و آگلیکنه گوره صنفلره آریلیر. رنگلی اولانلر، باشقه جه قراق ایدیلیر. بونلر آت مخصوصه ابله صؤدالی صیاق صو ایچنده بیقانیر. أسمر رنگده بر خمبر حصوله کلیر. بوخبر، قیلؤر غازی ابله بیاضلاتدیریلدقدن سوکره برکرده صوغوق صو ابله بیقانیر. چورومک ایچون بر مدت صؤدالی صو ایچنه بیراقیابیر. سوکره تکنه لر ایچنه قونوله رق آتلا ابله کسلیوب طوغرائیر. بو صورتله کاغذ خیری حاضرلاش اولور. ده صوکره آتلا واسطه.

[باقتنوط] باقنه قائمه سی؛ یعنی: آقچه مقادیر - طرفندن قارشیلیق تأمین اولونور بق تداوله منده آلینوب ویریلان کاغذ. بزم بانق عثملا چیقاریلان کاغذ که آقچه مقامنده آلینوب ویریلیر. بونلر: بر، بش، بکری و بود تینک، بهری برلیرائق و بش لیرالق باقتنوت. غروشلیق و دها قیبتداری بولونور. [قائمه کاغذی] خزینة مالیه، یاخود بر باقنه

سیلہ ایچہ ازیلیر. خیرک، آریق یابراق حالہ وضع ایتمک زمانی کتشی اولور. بر طولوما واسطہ سیلہ طوئجیدن معمول فؤرمالر دروننده دو کولور. اورادہ بولونان دیگر بر هوا ماکینہ سیلہ خیرک صوبی آلینیر. تکرار آلت مخصوصہ معرفتیلہ ایچاری بخار ایلہ طولو اولان و غایت صحیاق بولونان بویوک معدنن معمول اسطوانہ لرہ صاریلیر. خیر، حرارتو شدیدہ تاثیر آلتندہ قورور. بعدہ اسطوا نہ لر آراستندہ یاصصیلاندیریلہرق کاغذ ورقہ سی شکلی ویریلیر. آنی، ایستہ. نیان اوزونلقدہ کسکک ایچون، بخار، یا خود الکتریک ایلہ حرکت ایدن خصوصی مقراضلرہ باناشدیریلیر.

معارفک، مدینتک، فنک ترقبسی نسبتندہ کاغذک احتیاجی دہ تزیاد ایستی. بو سببندن دھا آھون کاغذ تدارک ایتمہ ننگ چارہ سی آراندی. کسانندہ آک میدول مادہ لردن بری اولان اودونک، مقصدہ خدمت ایلمہ جکی بانخیزہ آکلاشبیلدی. ایستہ بہرگون میلیونلرلہ طبع اور لوتمقدہ بولونان غرتہ لرہ کتابلر ایچون آھونجہ مایامہ و کایتلہ صرف ایستدگمزر کاغذلر، اورمان آغاچلری سایہ سندہ در. گوزل کاغذ لرایسہ بز پارچہ لردنن یاییلانلردر. رنگلی کاغذ یاییلدینی وقت کاغذ خیرینک ایچنہ بویالی صوقانارلر.

مقوا دخی عینی صورتندہ اعمال ایڈیلیر. فرقہ، اونلرک خیریری، آسکی کاغذ پارچہ لردنن شکرکب اولماسندہ در. مقوا بائیم ایچون استحضار ایدیان خیریر. براز قالین طبقہ حالندہ دوکولور. بعدہ بونلر جندرہ یہ قونہ رق بری بریسہ یاشدیریلیر.

[فورما] قالب، صحیفہ قالی. [جندره] تضییق آلتی؛ زیتون یاغیلقدہ، [اسطوانہ] سیلیندیر؛ مردانہ؛ یعنی؛ مجلدکندہ و سائر صنعتندہ قوللائیلان اوزری دوز یووارلاق جسم. باصق ماکینہ سی. [استحضار] حاضرلامہ، میدانہ گنیرمہ. [تکجیل] مکمل اولہ.

خانہ دیوارلری تزیین ایدن رنگارنک کاغذلرک خیریری دخی اوت و سازلردن مکرکبدر. صورت اعمالی ایسہ کاغذ اعمالاتنک عینی در. ژاپونیا و چین ممالکندہ اعمال اولونان دیوار کاغذلری آوروپایہ اداخل ایڈیلدکن صوکرہ پک زیادہ تکمیل ایلمہ دی. ہلہ فرانسدہ، انگلترہ دہ، بو بابدہ پک زیادہ غیرت ایڈیلہ رک رنگارنک، مڑین، نظر ربا پک چوق دیوار کاغذلری ایجاد ایڈیلدی. او درجہ کہ ۱۷۶۰ سنہ سندن بری آوروپا سالونلرینک دیوارلری، گیتدیکہ حیرت افزا صورتندہ تکمیل ایدن بو کاغذلر ایلمہ تزیین قیلننہ یوز طوئدی.

تعلیملر: اسکی زماندہ نہ اوزرنہ یازی یازیلردی؟ - کاغذ بائیم صنعتی کیلردن اوروپالیرہ کچدی؟ - نہ مادہ لردن کاغذ یاییلدی؟ - اک زیادہ ہانکی مادہ ایسہ یارادی؟ - پاچاوردان نہ صورتلہ کاغذ یاپارل؟ - نیچون اودوندل یاییتقدہ در؟ - دیوارلرہ یاشدیریلان رنگلی کاغذلر نعدن یاییلور؟ - ہانکی مملکتلردہ زیادہ کاغذ چیقییور؟ - مقوا نعدن و ناصل یاییلیر؟ - باقنوط نہ دیکدر؟ اک چوق کاغذ صرفیانی ہانکی اولکلردہ واتمدر؟

قطعة تاریخیہ

گیری آلدق باذن اللہ « قانون اساسی » ی، کہ موجود لکلہ اولدق مظهر تحسینی دنیا ننگ، دیدم تاریخی بر دوشدی اول، بردھا دوشمز، آجلدی مجلس ملت، قابندی جشمی اعدا ننگ.

۱۳۳۶

[ہزین]. ذہنلی؛ سوسلش؛ [تزیین] ذہناتدرمہ؛ سوسلندرمہ؛ سوسلنہ [نظر روپا] نظری جلب ایچیمی؛ باقیسی چکیو [باذاتھ] اھنک اذتیلہ. [حیوت افرا] حیوتی اولان؛ سیرتی آرندیران. [اعداد] دشمن؛ خصم.

گوه زه لك - زوزكلك

انسانك قلبه، سانديق، دوداقلى، سوز، دوايه بگزه؛ زوى قدونك كليلد، لسانى، آناختارد. معرفت، استعمال، فائده لى، زياده سى، آناختارى محافظه ده در. [عروبن عاص] مشردر. [عمر بن عبدالعزى]

جمعيت بشره آراسنده موجب نفرت حالاردن برى ده «گوه زه لك» و «زوزكلك» در. اوگى، آرقه سنى دوشونمه دن لاقدردى ايدن بر زوزوكدن، مناسبت آلر آلاماز سوز سويله ين بر گوه زه دن هج بر گيسه حظ اتمز. گوه زه آدم، او قدر جوق، او قدر صيق، سويله ركه قارشيسنده كنى اوصاندرر. هله بعضيلرى آدمك بورسته كيررجه سنه ياقلاشه رق بر ده نفسيله مخاطبلر ينى بر قات دها صيقارلر.
چوچه آچيق اولان آغيز، اينجده دگرلى برشى بولونمايان كلید. سز سانديقه بگزه. آز سويله يوب جوق ديكله ملك، هم مقبول، هم ده فائده ايسدر. كوچوكر، آلك زياده ديكله مگى عادت ايدنمه ليدر. يالگيز بيله دكلرى مسئله لرى، بويوكردن صورمقله اكتفا ايله مه ليدر لر.
سكوت ايمكده كوچلك چكن آدم، عالم صابيله مازه بوگا بناء دره كه عالمرله سوز و تحيته اعتدالى توصيه ايمشلدردر. گوه زه آغيز، انسانه

[صنديق] عربيسى «صندوق» در. [دوا] علاج. [علم] (علمك چي) علم؛ بيلگيلر؛ بيلينه. [عمر بن عبدالعزى] ملوك امويه دن در. هجر. ۹۹۹ سنه سنده مقام خلافته گچيشدر؛ ۱۰۱ سنه سنده وفات اچشدر. خصائل عدو-حه سى مشهوردر. [عروبن عاص] دهات اربعه عربنددر. معاويه طرفندن مبره والى تعيين اولونمش ايدى. [توصيه] برشيگك بايتباسى مناسبت اوله جفقى سكوت] سومقى. [عنوان] بر آدمك حالته موقمه، مأموريتنه،

اویله شیلر سؤیله بیر، که بالا خره، صاحبیه اولنلری سؤیله دیکنه بشیاناق کتیرر. «انسانك سلامتی، ديلنى ضبط ايمه سنده در» ما لنده اولان: «سلامة الانسان في حفظ اللسان» سوزى ده جمل حکيميه: «عربيه دندور. حضرت عمر رضی الله عنه: «سلامت و عافيت اون قسم ايسه طوبو-قوزى سسکوتدر» بويورمش. چرق سؤیله ين آدم، «معاوماتلى گورونه يم» ديرکن جهالتى گوستيرر؛ «عقللى گورونه يم» ديرکن عقلسز لغتى ميدانه قور.

فرانسه قراللردن بشنجى [شارل] ه: «حکيم» عنوانى ويريليش ايدى. مشارالیهك قونوشماسى او قدر لطيف ايدى، که ديكله ينلر حيران اولورلردى. باخصوص شايان دقت و عبرت دره، که آز سويله مگى عا-دت ايدنمش ايدى. برگون مجلسنده بولونانلر، يکديگرينه: «طلاقت لسان، شايان غيظه» برکالدر. «ديدکلر ينى مش-ار ايله ايشيدهره: «اوت! فقط سکوت ده آندن آشاغى قالماز.» جوابى ويرمشدر.

زوزك طبيعتلى، گوشك آغزلى آدم، هر ايشنده، هر سوزونده بر دورلو خفيلك، آثرى گوستيرر. مثلا: بوبوك آدم لرايله معارفه و انتسابى بولونماسدن بحث ايدر. «شيدى فلان بگك يانندن گليورم؛ برازدن فلان ياشانك قوناغنه گده جگم؛ دون، فلان زده ضياقتده ايدم؛

[بالاخره] سوگره؛ سوگنده. [جمل حکيميه] حکيمانه، عاقلانه سويله تن گو-زل سوزنر. [حيران] شاشه قالمق. [شايان دقت] دفته لايق و ياقيشان شي. [عبرت] اورنك آينه حق شي. [طلاقت لسان] ابي و يارلاق سوز سويله مک. [غیظه] باشقه سنده بولونان بر ايلگك گند. [عنوان] بر آدمك حالته موقمه، مأموريتنه، رتبه سنه گوره ويريان اسم (القب). [عنوان] بر آدمك حالته موقمه، مأموريتنه، دن سوگره امير المؤمنین اولمشدر. حرکات حکيمانه و عادلانه سويله مشهوردر. هجرتك ۲۳ نبي سنه سنده ۶۳ ياشنده وفات اچشدر [حکيم] انبيیه و درين شيلر بيلن: يعنى؛ جوق عقللى و بيلگيچ آدم. [عنوان] بر آدمك حالته موقمه، مأموريتنه، رتبه سنه گوره ويريان اسم (القب). [حيران] شاشه قالمق. [شايان دقت] دفته لايق و ياقيشان شي. [عبرت] اورنك آينه حق شي. [طلاقت لسان] ابي و يارلاق سوز سويله مک. [غیظه] باشقه سنده بولونان بر ايلگك گند. [عنوان] بر آدمك حالته موقمه، مأموريتنه، دن سوگره امير المؤمنین اولمشدر. حرکات حکيمانه و عادلانه سويله مشهوردر. هجرتك ۲۳ نبي سنه سنده ۶۳ ياشنده وفات اچشدر [حکيم] انبيیه و درين شيلر بيلن: يعنى؛ جوق عقللى و بيلگيچ آدم.

بو آقشام بینه بر ضیافتہ دعوتلی یم؛ فلان ایشی بن باشه چیقاردم . مکی سوزلرده بولونور . بونار صحیح سیله اولسه اوتہ کنہ بریکنه سونئمه سی، کومه زہ لیکدن ، خفیف مشربلیکدن ، زوزکلکدن ، بوش بوغازلقدن ایلری کلیر .

مبعوثان مارشی

۱	عنانلیلر بوگون اولدی مُظفر	۲	آل باراقلر بولوطلری صاریبور
	فتح ایتدی وطنی یگدن عسکر		شئلیکمز آسمانه واریبور
	آجدی مہموزلره بولی سوگولر		مظلوملره ظالملر بالواریبور
	یاشاسون نیازی، یاشاسون آور		هی اللهم! بوناصل روز محشر!
۳	کوک یوزنده شہدانک خیالی	۴	اویان مدحت! اویان گلدی زمانک
	آلبشلابور سانکه روح کالی		طوآسون دنیا لری شهرت و شانک
	آہ اوله دن گورمه ایدی بو حالی		سن بولون اوگندمه شومبعوثانک
	اوقیتیلی، محترم وطنپورور		یاشا آرتیسق اولادگله برابر

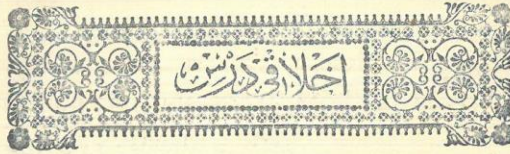
[ساح یک]

[مظفر] ظفره نائل اوله؛ غالب کلمه؛ یکمه. [روز محشر] قیامت گونی، اولولردنه بو دنیاده یابدولری آیتلک و کوتولکارک حسابی آراه جق میدان.

[فتح] ضبط ایجه؛ بریحلی دشمندن آله.

[آسمان] سما؛ گورک.

مکتب

مکتبہ خزینه سیدر جله نمبتک؛
مغناسی سہی و دققی اهل ذکا
وتک . [مذہب باشا]

مالده اقتداری ایجاد ایدن بر
دستگاه وارسه اوده مکتبدر.
[نامق کمال]

مکتبہ غایت عالی، قیلتی، سوعلی بر بنا در. انسانک الگ گوزل
کچیردیگی عمره مکتب گونلریدر. انسان، اورایه گوزلری قارارتیلی،
ذهنی قابالی کیر؛ گوزلری نورلی، ذہنی آجیق چیقار.

مکتبہ ایکنجی برخانہ در. اوراده طویلانان شاگردانہ عینی
برعالمه نک، اولادلری عد اولونور؛ هب {قارداش} نانی طاشرلر .
اوراده {محبت} دینبان حسن مُقدس ایلہ قلبلر بوبور. بو حسن، او-
راده اولانلرک الگ بویوک تربیتاتی، الگ قیلتی وارانہی در.

مکتبہ، ذهنک اقتدارنی تقویہ، فکرک نما سنہ خدمت ایدر؛
مدنیته زهنا اولور؛ علوم و فنونک کثیرالنوع اُتماریلہ درماغک بانجہ.
سی فیضدار اولور؛ نری نورلره غرق ایدر. {انسانیت} دینبان حسن
مبارک، اوراده ایذنیبار؛ بوتون وطنداشلر ایلہ، هر جنس اھالی ایلہ
کالرحبّت و نزاکت اوزره طاورانمانک یولی اوراده اوگرہ یدیر. او-
راسی، وطنداشلرک معنای حقیقیہ سنی اذراک، یکانہ بر واسطه در.
مکتبہ، مُنتظم یاتامانک و اللہنہ بیغمیرینہ، دولتنہ، اوبونتنہ،

[تقویہ] قوت و برمه، قوتلمندیرمه . [فیضدار] فیضلی، برکتلی .
[نما] آتما، چونالنه . [یکانه] تک، بریحک .
[کثیرالنوع] نوعی چوق؛ دورلو دورلو . [منتظم] نظاملی؛ صیرالانمش، صیرایه قونمش،
[اُتمار] ثمره لر، فائدہ لر . بولوننده یاپیشمش (اولان).

آقرباسنه، انسانیتہ خدماتِ حسنہ دہ بولونما نك الك اعلا طریقی اراۓ
ایدر. اولنره قارشى اولان وظیفه لری مُکَمَلًا تحصیل ایتدیریر. الحلا
صل: هر نوع ترقیانك اساسی مکتبدر.
جهالت وَ ضَعَب، بلای انساندر. دफी چاره سی ده مکتبدر.
جاهل، هر سن و سالده چو چوقدن معدوددر؛ دایما آخرك مراننه
آلت، مزاجنه او بونجاق اولور. انساناق شرفنه لک کتیرن بونك علا
جی مکتبدر. بویله نعمتبخش بر بنادن الك چوق مُستفید اولانلره کمال
خواهشله چالشانلره مُداوم اولانلره درس لرینه دقت ایله سیردر.
مکتب مچو چوقلرک موسم بهاریدر. مکتب علوم و فنون ميوه.
سنگ باغی، عقل و فکر چچکلرینک باغچه سیدر. علم و هنر، برگوئش،
مکتب ده اوگونک طوغدینی محلدور. نور معرفت، هب او محمل مبارکدن
صاحبیلر. مکتبدر که خربت و مشروطیتک صفاسی تفهم ایتدیریر؛
مکتبدر که خربت و مشروطیتک درسه قیتلری لایقانه تقدیر ایتدیریر؛
مکتبدر که وطنه قارشى اولان حقوق و وظایفهمزی حقیقه بزه اوگره تیر.
مکتب، اویله بر مقام مُقدسدر، که انسانه هر برده خربت و رعای
بت کتیره جک بر شهادتنامه به برنجته نائل ایدر. بو شهادتنامه، بو
خجته هر کسک سی و غیرتی درجه سنگ نشانه سیدر. عالمده بوندن
قیمتدار نعمت، بوندن زیاده موجب افتخار تروت اوله ماز. الحاصل:
مکتب مچو چوقلرک جتنی، جتنی ده مکتبدر.

[خدمات حسنه] کوزل خدمتار.	[خواهشله] ایسته کله؛ آرزو ایله.
[اراهه] ابراز اینه؛ گوسترمه.	[مداوم] دوام ایدیجی، برایشه آراقدر.
[تعصب] کسندی دین و ملتنه صولک درجه طرفکیر اولماقله برابر دیگر بر دین و ملتنده بولونانلره کین و خصومت گوسترمک.	[چالیشجی] چالیشجی.
[مستفید] استفاده ایدن؛ فائده گوردن.	[تفهم] اهم اناک. فرقتنه وارمق؛ آزار آزار آخلامق.
	[تقدیر] قیمت ائجه، بها معین ائجه.

فنون اخیلاق و تربیت

صنعت

بریحی مقاله معلومات ابتدائیه

آلده آلتون پوله زیکدر صنعت
که وریر اهسته فیض و رفعت
[شناسی]

ادمان و ثمارسه ایله اوگره نیان، قاعده اوزرینه یا ییلوب و جرده
کتیریلن شیئه [صنعت] دینیلیر. بونلری اجرا ایدنلرده [صنعتکار] نا.
سی و بریاریر. اکه کجلیک، تزلیک، چولخالق، قوندوره جیلق،
صنعتدر. ساعجیلق، قوبوجیلق، چیلکیرلک، باغچ، اناق طوغرا.
ماجیلق ده صنعتدر.
«بن عالم اوله جقم؛ سوکره ده شو مأموریته کیره جکم» دینه صنعته
اهمیت و برمه مک، شایان تحسین بر حال دکلدر. صنعت سسایه سنده
طول مدت ضفای خاطرله یا شایانلرک عددی غات کتیردر. بونکله
برابر صنعتلره تحصیله، توسیع معلوماته مانع دکلدر. آرزو ایدنلره
اونک ایچون ده وقت بوله بیلیرلر.
مُساعد زمانلرده کوزل کتابلر، رساله موقوته لر، غزته لر مطالعه او.
لونه رق افکارک تنویرینه، معلوماتک توسیعنه سی و غیرت اولونه بیلیر.

[انسان] بر شیئه چوق دوام ائیکدن حاصل	[اشایان تحسین] بگننگه لایق.
[اولان ایشقانلق]	[طول مدت] اوزدن زمان.
[عمارسه] تکرار و چوق چالیشمه و اوغراشمه	[توسیع] گنیشلنمک
قوتیله قازانیلان آیشیق.	[رساله موقوته] بللی و تیلرده نشر ایلدیان
[چولخالق] دستکاهلرده بز و سائر قماش طوب.	[رساله] مثلاً: آیده و یا اون یئش گونده بر
قویجیلق، نساجیلق.	[چیقان مجموعه].

بو نٹ اُمالی چوقدر . نیچہ اہل صنعت و صاحب ہنر کیسہ لر گو -
 رولشدر کہ بولونقلری مملکتک امور ادارہ سنہدہ مأمور انتخاب او -
 لوئش ، بناء عایہ بر طرفدن کنندی صنعتی اجراء دیگر طرفدن وطنہ ،
 منافع عمومیہ یہ خدمت ایدہ رک مظهر توجہ اولشدر . نیچہ آرابر
 صنایع گو رولشدر کہ ابراز لیاقت و اظہار صداقت ایدہ ایدہ نہا -
 یت دولتنتک بویوک بویوک منصبینہ نائل اولشدر .

دباغلقدن یتشمش اولان [فلیکس فؤر] فرانسه نٹ ریاست حکو -
 متی گئی اٹ یوسکک ، اٹ بارق بر مقامی اجرازا ایلہ دی . رئیس مشار -
 الہ اویلہ بر مہم موقعہ نائل اولدیقیہ زعمًا صنعتہ ، صنعتکارلرہ اولان
 محبتی اصلا زائل اولمادی . ازجملہ : فلیکس فور ، چیراقلندہ کی فو -
 طوغرافیا سی ، سائر شمشعلی رسملر صیرا سندہ یازنخانہ سی اوزرنده
 بولوندی رہ رق ذوقیاب اولور و آرا صیرا دارالصناعہ لری زیارت
 ایدہ رک اہل صنعتی تشویق و تلطیف ایلہ ردی .

مرتبک صنعتیہ اشتغال ایدن آمریقالی مشہور [فرائقان] ، ترقی
 ایدہ ایدہ اکابر و رجال دولتدن بری اولدی . معدن عملہ سندن اولان
 [جہ سیک] ، ترقی ایدہ ایدہ انکلتزہ خارجیہ نظارتی مشتشارلغہ قدر
 نصب اولوندی .
 آلمانیا دہ ، فرانسه دہ ، انکلتزہ دہ ، ژاپونیہ دہ و بالخاصہ آمریقا .

[منافع عمومیہ] ہرکسک فائدہ سی .	[اجرازا] نائل اولہ . قازانمہ :
[آرابر صنایع] صنعت صاحبیلری . صنعت بیلنلر .	[رغما] عنایتہ : شدیتہ
[ابراز لیاقت] شایستہ لک ابرازی ، یارارلق	[دارالصناعہ] صنعتنر اجرا ایدیلن عمل .
گوسترمہ .	[اکابر] پاک بویوک ، ذاتلر : اٹ بویوک آدملر .
[اظہار صداقت] نعمت حقن اوتوماز اولدیدی	[رجال دولت] بویوک ذاتلر . دولتک بویوک ماہ .
میدانہ قومیہ	موردلری .

دہ : میلیونلر ، میلیارلر صاحبی اولمش صنعتکارلرک عددی ہ . غایت
 بویوک بر یکون تشکیل ایدر . بونلر ہر نوع شرفی موقعلری اجرازا
 ایدہ رک کرک وطن عمومیسنہ ، کرک بالذات منسوب اولدقلری مملکتہ
 چہت چہت خدمات نافعہ دہ بولونمشلر در .

نیچہ زنگین فابریقہ طوؤرلر واردہ کہ کیمی ہ ، وقتیلہ بر چراق ، کیمی
 دہ اوافق بر دکاندہ اجرای صنعت ایدر ایکن بالآخرہ کنندی غیرتی ،
 دکاسی ، تحصیل سایہ سندہ ترقی ایتمشدرلر . او درجہ دہ کہ نہایت قوجہ
 قوجہ بر فابریقہ طوؤر اولمشدرلر ؛ فابریقہ لرنده یوزلجہ ، بیکلر جہ ماہ
 مورلر ، عملہ لر چالشدقلری کچی دنیا نٹ ہر طرفنہ دہ مال صانان صا -
 حبر شہرت اولمشدرلر . بوقابریقہ طوؤرلرک بر طاقیمی ، صرف سہر
 ذاتیلریلہ نائل مرتبہ اولمشلر ؛ برطاقیمی دہ عقدشراکت ایتکلہ وجود
 بولمشلر در . اُحاصل : بیلمہ لیدر ، کہ : صنعت ہ . مقبول ، معتبر ، کارلی ،
 شرفلی ، بر مشغلہ در .

ہلہ خُدا یہ جوق سُکرہ کہ بزدہ آرتیق حُر ملنلر صیرا سندہ کیردیکمز ،
 مشرو طیلہ ادارہ اولور یختیارلغندہ بولوندیمز ایچون بوندن سوگرہ
 ہم ہ سرایتجہ اجتماع لر ، افاقلر ، تافونلہ نخبارہ لرسایہ سندہ لایقیلہ اجرای
 صنعت ایدہ بیلہ جک ، ہم دہ شرکتلر تشکیل ایدہ رک ، جسم دارالصناعہ -
 لکشد ایلہ یہ رک صنعتک مزینتی حقیلہ تقدیر ، صنعتکارانک موقعی
 نہ قدر عالی اولدیقی تمامیلہ ادرارک ایدہ جگنر .

§ انسانلرک شرائط حیاتیہ سندن بری دہ : طوبلو جہ یاشامق
 و بکدیگرن دن استفادہ ایتکلدر . برصنعتکارک محصول دستدن نہ دیگر

[نائل مرتبہ] بوسکلمہ . بوسکلمہ مرتبہ بہ وارمہ .	اصولاری .
[خدا] اللہ : تکتلی .	[محصول دست] آل ایکی . آل ایلہ ایشلہ تیلن
[شرائط حیاتیہ] عمرک شرطلری . یاشا مانک	ایشک محصولی .

صنعتکارلر ده مستفید اولور؛ چونکه بر آدم، نه هر صنعتی تحصیل ایده بیلیر، نه ده هر صنعتی اجرا به اقتداری بولونور. بناء علیه قوندؤ ره جی، اگه کجی به، اگه کجی ده قوندوره جی به محتاجدر. آنک گبی دؤلگر، تری به، تری ده دؤلگره لازمدر. کتابجی و مطبعه جی، بوضعتکارلرک اعمالاتیه فائده لیه نیر. ساتر صنعتکارلر ده بونلرک وجو. ده کتیردیگی آثار نافعہ سنی مباحه و فطالعه ایدره مستفید اولورلر. § انسان، استراحت دائره سنده عمر سؤرمک ایچرن: غدا به، روبا. به، خانه به، یا تاق طاقینه و سائر نیجه اشیای بیتیه به احتیاجی واردر. بو احتیاجلرک تدارکی، آبی بر ایشه، آمین بر سغیه وابسته در. ایشه بومو قتی ائک زیاده تأمین ایدن ده صنعتدر.

غیرتلی صنعتکارلر، اکثریتاً زنگینلر دن زیاده مستریحانه یاشارلر. هله صنعتیجه لازم اوله جق قدر تحصیل کورن، طمع - بیبیه ظهوره گله جک مضرتدن صاقینه رق شکر دائره سنده یا شامنی عادت ایله بن صنعتکارلر، هر وجه ایله مسعوددرلر.

§ تروت، اکثریتاً باقی و دائم دکدر؛ چونکه بر آدمک نفؤد موجود - ده سی، یا خؤد مدار تعیش اتخاذاستدیگی سرمایه سی و یا املاک و عقا - ری نه کونا کون و خاطر و خیاله گیز فلاکتلر یوزوندن محو و زائل اوله بیلیر. بوده أمثال کثیره ایله مثبتدر؛ حال بوکه صنعت، اوله بر تروت، اوله بر مال، اوله بر عقار در، که اونی نه سارق چالار، نه ده

[اعمال] ایشلر، ایشلریوب یا بئش شیلر. [واسته] منوط؛ متوقف؛ باغلی (اولان). [آثار نافعہ] فائده لی اثرلر؛ هنرلی، معرفتی [مستریحانه] راحتیه سنه؛ راحت اوزره. [تقود موجوده] حاضر باره. [عقار] ابراه، یعنی کتیرا کتیرن ملکلر؛ بنال. [مباحه] صاوتن آله. [استراحت] راحتلعه. فراخلانعه. [اشیای بیتیه] خانه جه اشیالر. [آمین] امنیتی؛ فورقوسز (اولان). [سارق] خرسز.

یان کسجی چارپار؛ نه حریق سیلوب سؤپوره بیلیر، نه ده حرکت ارضدن خراب اولور؛ نه سیل گلوب قابیلیر، نه ده گؤوه بیبه بیلیر. صنعت، بر کیمه بی صاحب تروت اتمزسه بیله اصلا ضرورتده، سفالنده بیراقماز؛ دایما کچیندره بیلیر. ایشه بو حکمته مبنی در، که آنا. لرمن: «صنعت، آلتون بیله زبکدر» دیمشیر.

تعلیم: صنعت نه به درلر؟ - صنعتکار نه دیکدر؟ - صنعتک نه دورلو فائده لری وار؟ «صنعت آلتون بیله زبکدر» دیمکدر مقصد نه در؟ - فرانقلن کیم ایدی؟ - فیلکس فورنا حل آدمدی؟ - صنعتکارلر دن کیملر آبی استفاده ایدر؟ - نه کیم استفاده ایدیلیر؟ - تحصیل کورن ایله تحصیل کورمه بن صنعتکارلرک فرق نه در؟

اخلاق و تروت

ضروب أمثال عثمانیه - آتالر سوزی

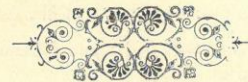
عنانی، تجر به لی، گوزل خوبلی، بعض آدملرک، بو بوک سوزلری واردر، که دایما آتیلیر. نه قدرده وقت گجه آنلرک حکمی باقیسدر. بونلره: «ضروب امثال عثمانیه»، یاخود «آتالر سوزی» دیزیر. انسان، آنتری بلر، او وجه ایله ده حرکت ایدرسه جوق فائده لیر. صحبت ایدیلدیگی، مکتوب یا زبده بی صیراده بونلردن مناسب دوشنلر مثال کتیر بیلیرسه لا قدر دی به پارلاقق، یا زبلان شیلره قوت و بریر. بونلرک عددی غایت چوهدر. کتاپکوزده کیلر، زمان حاضره موافق، مکتوبلره ائک زیاده وار یا نلردر.

آت، بیننک، قلیچ، قوشانا ناک، ایش؛ آرز طمع، جرق زبان کتیریر. دینه بیلنک در. ده وه جی ایله قومشو اولان، قابیسی بونلرک آچار. بونلرک آیت، دکان، آت، باقی؛ بیلر. فقیرلک، عیب دگل امانتیلک، عیبدر. خالی بیلیر. ناموس، انسانک قانی بهاسیدر. جوق سوله بن، جوق یا کتیلیر.

[حریق] یانه بن. [صحت] سوز، لایقیری. [حرکت ارض] زلزله؛ یرک اویتاماسی. [خالق] یاران، یارادیجی، تکلی. الله

حیوان اولۇزۇ، سەمى قالىر؛ انسان
 اولۇزۇ، آتۇ قالىر .
 آتاج باش ايكن آگىلىر .
 آتجه نك كىندىگىنه ياقە ! ايشاك
 يىتىدىگىنه باقى !
 ايشدن آرتقاز ، دىشدن آرتار .
 اوشىزلك، كوتولكلارك آنا سىدر .
 آكللا ياقە سورى سىنك ساز، آكللا
 ما ياقە جلا وقل زور نا آتۇر .
 آلت اىرلرە ال اولۇكۇتۇر؛ قىلچ كىرە
 قۇل اولۇكۇتۇر .
 آدم، ياكىلە ياكىلە عالم اولۇر .
 سويلەيندىن، دىكلەن عارف كرك .
 ايكەنەنە اولۇكجە كىندىگە سوق ؛
 صوكرە چوالدوزى ابلە !

زىب وفر؛ بولدى وجودله سرىر سلطنت؛
 مات عثمانىان اولدى هله خندان و شاد؛
 سويله دم تاريخى طلت، بحر هزىن ابله
 پادشاه آل عثماندر بوگرن سلطان رشاد
 ۱۳۲۷ [طلنت]

[أر] كتاب، جامع، مكتب، چشمه، كوبرو | [خندن و شاد] گولۇوب سويله .
 گى عومه فائده لى شىلر . | [مجوهر] يانكز نقطه لى حرفى آيمده حساب
 [آهسته آهسته] يواش يواش؛ آغىر آغىر . | اولونقده، تاريخ چىقان (بىت ويا عبارده)،
 [زىب وفر] سوس و پارلاقلىق؛ | [بىن] سمات؛ اولغور؛ برکت .
 [سرىر سلطنت] پادشاه نطق .

فنون اخبارى و ادبى

عكس صدا و مقابله بالمثل

رجب آدى بر چو جوق، عكس صدا نك نه اولديغى بىلردى . بر
 كون قيره چىقار؛ كىندىنه بر فرحانق گىر؛ سوينجىدن «هؤ! هؤ!»
 ديه باغىرر. قارشى طرفدن، طيق كىندى سىسى گى بر سس ايشىدر .
 رجب، سىك گىلدىگى برده باشقه بر چو جوق وارده كىندىنى تقليد
 ايدىيور ظن ايشدىگى اىچون: «سن كىسك؟» ديه باغىرر. قارشىدن
 ده: «سن كىسك» ديه عين صدا چىقارق .

رجب، بوگا گوكچه نوب قزارق: «سن دىلمىسك؟» ديه حايقىرر .
 قارشىدن بوسوزلك ده طبقىسى ايشىدر . رجبك، حدتى آرتار؛ برطا.
 قىم قلب قيره جق، ناموسه طوقونه جق سوزلرده بولونور. اونه دن ده
 عىنى سوزلر كىندىنه عكس ايدر . حاصلى: هر نه سويلهرسه قارشىدن ده
 عىن وجه ابله مُقابله اولونور . نهايت آرادىغى بولوب اوج آلق اوزره
 اطرافى طولاشغه باشلار؛ فقط - ذاتاً وجودى اولمايان - خصمى
 بوله مانجه آرغىن، يورغون كىدوب اوه دوشر . رجب، اكر تريبه
 مدينه نك اساسدن اولان: «حظ اتمه دىكك شىبى باشقه سنه بايمه»

[عكس صدا] سىك گرى به گىمه سى. «ياتق» | بىلان برشيه، بىكزه برشى ياتق .
 دىي دىي . | [مقابله بالمثل] برشيك قارشىلغى، يعنى: يال . | [حدت] قىزمه؛ اولفكه له تمه .

قاعده سى ادگره نوب آنى كىندىنه عادت ابدىسى ايدى نه بيهوده يره بويه حدت ابدى جكدى ، نه ده او دورلو يوروله جقدى .
 اُرە كلچىه وقوع حالى والده سته نقل ايدر . والده سى ايشى آكلار .
 دير، كه: « اوغلم! او ايشى تىكلرلر، هب سىنگ سويله مش اولدىغىك سوز-
 » لردر . بوگا: { عكس صدا } دىرلر . شويله كه: بر كىسه، طباغلىق، قايا .
 » لىق ، مغاره لىق ، قور يوق و صهرنج كىي يزل ده خىزلىچى بر سس چىقا .
 » رىنجى سس ، ارارلر چاربه رقى كىرى دونوب تىكلار لايير . ايشته سىگا .
 » ده بو حال واقع اولمش ؛ بىلش اول، كه بونگله بر قبا حته بولونمش
 » و قبا حتكى ميدانه قويمش اولدىك؛ زىرا آپ اشكار اولوبور، كه فنا سوزلر
 » سويله مشسك ده اوزلر عتاً كىرى دونوب سىگا گىش . اگر ائى سوزلر
 » سويله مش اولسه ايدىك بالطبع سن ده ائى سوزلر ايشيده جك ايدىك .

تعليلر : عكس صدا نه به دىرلر ؟ - مقاله بالئل نه دىكلر ؟ - قىره
 چىقان كىم ايدى ؟ - رجب نه ايشىدى ؟ - نيون « كيه قارشى سن كىسك » دىبه
 حاقىردى ؟ - اطرائى نيون طرلاشدى ؟ والده سى نه دىدى ؟ - رجبى تقليد
 ايدن كىم ايدى ؟ - نه دن سس عتاً كىرى دوىكلر ؟ - عكس صدا نه كىي
 يزلر ده واقع اولور ؟

[صهرنج] ياغور سولرىنىڭ بىرىكمە سى ايچون | [بالطبع] طبعى اوله رق ؛ البته ؛ حاييله
 يرآئىشه قازىلان ، سو آلان موخىنى .

طباعت - باصمه جىلىق

محصولات فكريه نىك تعمىي ايچون بىگانه واسطه اولان فن رطبا .
 عت، ميلادك ۱۴۳۸ تاريخنده اختراع اولوندى . موجدى، آلمانيالى
 [غوتانبرغ] نام دانار . فن طباعتك ايجادندن اول كىنابلر، آل ايله يا .
 زىبايردى . اوزمان كاغىده ايجاد ايدىلله مش اولدىنندن انسانلر، فكر
 لرئى ياراق و درى اوزلرئىنه بازارلردى . دىمك كه هم چوق زحمت
 چىكليردى ، هم ده چوق وقت ضايع ايدىليردى . بر كوچوك كىتابى ياز-
 مق ايچون، ايلرجه ، او كىتابك عددنى جوغالتقى ايچون، بىلار .
 چه چاليشمه مۇخاجدى ؛ بناء عليه چوق كىتاب بولونماز ، بولونانلر ده
 يك هالى اولوردى ؛ كىتاب ساتون آلىق ، عادتا زىنگىلرله مخصوصدى .
 غوتانبرغ، ۱۴۰۰ تاريخنده [مانياس] شهرنده تولد ايتشدر .
 مذكور شهرلك بو يوك بر خانه سى قابىسنىك اوزرىنده: « نىباتك ، مناسنىك
 آلدىن بر شى قور تولماز » . عبارته سى مۇكۇ كدى . بو عبارته، غوتانبرغ
 اوزرىنه بو يوك بر تاثير اجرا ايتدى ؛ آنى كىجه گوندوز چاليشمه
 سوق ايلهدى . نهايت مذكور عبارته، غوتانبرغك رهبر موقىبئى اولدى .

[محصولات فكريه] بر چوق دوشومىكله مېدا . [تولد] طوغه ؛ دىرايه گامه .
 نىكستىرئىن قانده لر . [مۇكۇك] حك اولئش ؛ چىلك قلمه ؛ بائير ،
 [تعمىي] عمومى ايته . برايشدن هر كسى قانده .
 لندرمك اوزره او ايشى اطرافه بايمه .
 [يكانه] نك ؛ بىرىك .
 [اختراع] اولندن ائشالى و موجودى اولمادىنى
 حالده دوشونولرلك ، فكر يورارق بولوب
 بر ايشى الله ائىك ايچون بولگوستر مكلك .
 مېدا نه كىنير مه .

اون بشىجى عصرىك بىدايتىدىن ايتباراً تحصيل علوم آرزوسى،
هان بوتون آروپايى استىلا ايله مشدى . حال بوكه كتابلىك بهالىنى،
بو آرزويه قارشى برسد عظيم اولمشدى .

ايلىك اولمىشه : تخته اؤستنه جغرافيا خريطه لرى و بعض رسملر حك
ايتمكك اوغراشيدى . بعدما بو محكوك تخته لره مركبه سورونه رك
ترشه بايراقلى اوزرينه طبع ايديلكك باشلانيدى . سوكره، بو
رسملرگ آلتنه ارفاق تفك عباره لر وضع ايديلى؛ دها سوكره صحيفه
لر تشكىل ايده جك درجه ده عباره لر قوندى . نهايت هر بريا زىنىك
آرى آرى شكلرنى ارا نه ايدر غير ثابت قالبلر احدات اولونومجه
آرتيق طباعتك اساسى وضع ايديلىش اولدى . تعبير آخرله : چشم
جهان ن نور معرفته تور ايديلى .

غوثانبرغ، بو اوغورده تام اون بش سنه چاليدى . اوندن سو-
گره مطبعه حرؤفاتىجه سهؤلت و اهنويت طريقي دؤشؤندى . معد-
نيات مياننده ائك مناسب اوله رق قورشونى بولدى . قورشونى سر-
تلاشديرمك ايجون براز آلتىقون قاتلىمجه تام مطاب حاصل اوله جفته قا-
نع اولدى . ايلىك باسيلان اثره «الميزامير» نام كتابدره كه ائيوم انا نا
دره مقامنده فرانسه نك عمومى كىبجا نه سنده موجود در . تاريخ طبي
ايسه ۱۴۵۶ سنه ميلاديه سيدر .

اوندن سوكره آرتيق مطبوع كتابلر چو غالمغه يوزطوئدى . باصيلان

[استىلا] قابلامه . هر طرفه يايلىمه .
[سد عظيم] بويوك حال ؛ ايكي شيفت آراسى
قابلامه .
[حك] قازيمه ، اويمه . چايك قىلله معدن ،
تخته اوزرينسه چونفور و يا قارتيلى يازيلر ،
شكلكلر پيدا اجه .
[بعدما] اوندن سوكره .
[ترشه] لوستنه يازى يازيلان درى ، گوردى .
فرانسوزجه سى «يارشمن» دره كه بعضا تركيه ده
ده قوللا نيلاير .
[غير ثابت] برنده قائم اولماوب اوتيه
برى يه نقل اولنه بيان (شى) .
[اساس] عمل .
[چشم جهان] ديسانك گورزى كه بوراده «بو-
تون انسانلرك بائيش» معنا سنده در .

كتابلىك نوعى آرتدججه مطبعه لرك عددى ده تىكتر ايتدى .
غوثانبرغك وفاتندن سوكره آنك يتيشدرديكى آدماره آورو-
پانك هر طرفنه طباغيديلر؛ برقاچ شهرده مطبعه كىشاد ايتديلر . بونلره :
«غوثانبرغك شاگرد لرى» ديتيردى .

ممالك عثمانيه ده ايلىك مطبعه، ۱۱۳۵ تاريخنده جنتىكان سلطان
احمد نالك حضرتلرنيك گونلرنده آچىلمشدر . آچانلر، [سعيد] اؤندى
ايه بىجارلى [ابراهيم] اؤندى مرحوملر اولمشدر . بزده ايلىك باصيلان
كتاب، «واقئولى» نام اؤدر .

§ طبع ايجون باشلىجه : دؤكه يازيلر ايله ما كينه لازم . يازيلرگ هر
برى، اوله برشكلكه دؤكولمشدر، كه يان يانه قونوب باصليئجه يازيلر او-
قوناقلى صورتده كاغدىك اؤستنه چيقار . حرفلر، مخصوص باياماش
اولان قاصه لرك بؤله لر بسنه قونور . مُرْتَبْ، حرفلرى برر برر اله رق
دزير . بونلر، اوله سطر، بالا خره صحيفه حانه كئيرر . فن طباعتده
مربتلرگ ائمگى كئيرر، خدملرلى بويوكدر . نته كيم بويوك شاعر ديشدر :

« چيقارى اوله اوراق حوادث كئيدى كئيدنه ؟
« آيانده بر يلا در بو ، بو ييلمز محاسبلر ؛
« كيم گويدوز دوكر ليچاره لرگوز نوري ايشلر كن ؛
« اعالى كور قاييردى ، اولماش اولسه مرتبلر . »

مُرتَبْ صحيفه لر ما كينه يه قونور؛ اوزرينه، طوقالدىن دو كولمش
بوموشاق اسطوانه لر واسطه سيبه ياغلى مُرْكَبْ سورولور . ما كينه
دوندوكجه كاغدلر، طَبَقَه طَبَقَه ما كينه يه وريلاير . گونده ، بيكلرجه صحيفه
باصيلير . باصيلان كاغذ طبقه لرى، قاتلانهرق، يان يانه كئيريله رك كتاب
بايامير . چىر خىمز اولان عادى ما كينه يه { اَل دستگاهى } درلر .

[تسكتر] كئير اوله ؛ چوغله ، چوغه يالغ اوله .
[مرب] ترتيب ايدين ، صيرايه قوياي .
[مرب] ترتيب ايديلىن ؛ صيرايه قونولمش اولان

ما کینہ لره ال ایله چوریلیردی؛ آنجاق تک بر آدوله چوریله جگی ایچون بک جسمانی ما کینہ بایله مازدی؛ لکن بخارک، هوا و بتول غازینک قوتی کشف اولونه لیدن بری کرک ائک جسم بایلانر، کرک دیگرلری او قوته چوریلکده در.

ما کینہ لر ایله ایشله مکده هم قولایلق، هم ده چابوقلق وار. بخارک قوتی سایه سنده آرتیق اویله جسم ما کینہ لر احداث اولوندی، که سا. عتده ۵۰۰۰ بیگ طبقه طبع ایده بیلدیگی گگی باصدیغی طبقه لری عنی زمانده کتک، قانلاق، یکدیگرینه یا بشدیرمق منرلری ده حائر در. بو مقدار ایسه ما کینہ به قولان تک فورمه حائنده در. حال بوکه بو جسم ما کینہ لره متعدد فورمالر دخی وضع ایدیلهگی ایچون جبقاردنی طبقه لرک عددی ده او نسبتده آرتار. طباعت ما کینہ سننی ایلک اختراع ایدن ۱۷۹۰ تاریخنده [نفلسن] نام ذات اولمشدر.

فن طباعت سایه سنده در، که غزته لره ائک اوزاق محللرده کی وقعه. لردن بزى قولایجه، اهنوچه خبردار اتمکده و ایجاد ایدیان انواع آ- تاریخه حقتده بزه معلومات و بر مکده درلر. طباعت سایه سنده در، که غایت اهنون کتابلر، رساله لر طبع ایدیلمکده در. بونگله، بونجه فنون و صنایه، انواع ترقیاته شهولتله واتف و مالک اولمقده بز.

§ او توز سنه اولیسنه کتجه به قدر زده آچیلان مطبعه لرک عددی، مالک سائر به، احتیاجات زمانه، مقدار نفوس بزه نسبتاً اهمیت ویره جک مرتبه ده دگدی. بوک ایلک سبب، اکثر اهلایزک ذوق و مطالعه دن محروم، معارفدن حصوله کله جک منفعت کایه بی تقدردن عاجز بولدیغی در. ایکتیجی سبب، هر شئی حکومتدن، طالعندن بکله نیله سی، بو اولمادیغی حالنده واقع اولان قید سزاق و مترقی ملت لرک حرکاته عطف

نظر اجمه مک و هنوز بزدن آریلرب آز زمانده چوق ترقی ایدن قوم شو. لردن اورنک آلامق گگی قصور لر حسابه آلتما به رق - مسئولیتدن قولایجه قورتولاق ایچون - : «نه یا پالم؛ طالع یوقش»، «قسیم بو قدر مش!» قبایلی سوز لر له اکتفا ایله مه سیدر. اوچیجی سبب، حکومت سابقه منزلته کندی تبعه سننی طریق ترقی به ایصال ایده جک اسبابی تیه اتمک حقتده کی پدرلک وظیفه سننی ایفا ایله مه دیگی در.

مع مافیه ایش، حکومتک پدرلک وظیفه سز لکننده قرار قبلسه ایدی ینه کندبیزی تسلی ایده جک جهت لر من اوله جقدی؛ چونکه هیچ اولماز سه جریان زمانه تابع اوله رق کندیلگمزدن خلیجه ترقی اتمش بولنه جقدق. حال بوکه مدت مذکوره ظرفنده قارشیزه اویله بر حکومت مستبده جقدی، که موجود مطبعه لری، کتابخانه لری بیله محو و خراب ایله دی.

اونه دهشتلی ظلم وظلمتی، فکرین، اعتقادین، باطل؛
طولان بول، ره ضلالتدی؛
گوزرمن کور، دماغنر باطل.

گوستیکدن نه فرقمز وار دی؟
بورگم هپ بو حاله آغلار دی.

شویله، که: اولاً: مُربی وجدان و حمت اولان ارباب قلمک بر قسمتی، انواع تهیدیلر، تعضیدیلر له صوصدور دی، دیگر قسمتی، حیس ونفی اتمک صورتیله طاعتیدی. ثانیاً: مغایر قانون و عدالت اوله رق اتمان و بدللری ویرمکسزین کتابچیلرک، رخصت رسمیه ایله طبع ایتدیر. دکاری کتابلری ضبط ایده ایده اونلری قوتدن دوشوردی. ثالثاً: کو-

[ره] بول؛ طریق: گیدیش - [طال اوله]
[ضلالت] طوغرو بولدن مایه؛ بول غائب ایت، [گوستیک] کور صیغای. «بر صیغای» ده دنیوه
[باطل] صحیح اولمایان؛ بوش و یا کلس اولان، که گوزلری گورد.
[عاطل] ایشیز؛ ایشله من؛ بین بوش طودوب

یا کتابچیلرہ ایدیان بو انصافسزلیق آزامش کی موجودی قلما دجہ طبع ایتک حقیقہ مالک بولوندقاری بر جوق آناری ایطال ایتک صورتیلہ باشقہ جه اضرار بولنه گیتدی .

رایما: بر جوق وقت ، نقد ، ذهن صرفیلہ وجوده گن آناری ، شدتلی ، قاتمرلی سانور آلتنه آله رق - کیف مایشا - یا کاملا رد ایتک ، یا خود اؤک فائده لی جم تیلرینی طی و افاده سی قابل اوله ما به جق بر حالده طبیعتہ رخصت ویرمک تدبیرینی بولدی .

خامسا: بر طرفدن اهل قلبی بزار ایتک ، دیگر طرفدن کتابچیلری برقات دها ازمک ، خلاصه کلام: هیچ کتاب جیمه مایق ، اوغدای روح اولان بکارلری قورومتقی مقصدینه دها سائر واسطه آرادنی صیرا - ده: «ارانه ایدیلہ جک کتاب مسوده لری ، بریرینه اوج نسجه یازدیرتقی» مُشکلاتی چیقاردی .

سادسا: او مکرر سانور لنگه گیدن آناره آری آری طی ایدلدکن صوگره طبیعتہ مساعده اولوندینی حالده بعدالطبع برهفته ، حتی رگون صوگره «بونده مضر کله قاجش» دینیلہ رک ینه بلا بدل اوکتابلری کورمه سیله طویلا تدبیردی . بونلرک هیدسی ، اهلالی بی جهل و تعصب ایچنده بیراقت ، ماننک روحنی کاملا سوندورمک و یاندقاری ظیلره قارشنی دور شونه بیله جک فکر ، سویله به جک اسان ، ترقی به رهبر اوله جق صا - حب وجدانلری محو ایلہ مک ایچوندی .

ایشته او حکومت مسابده زواللی کتابچیلری ، علی الخصوص عهده وفا ایتک مسلک مُقتد سندن آریطانلری بولہ جه اغلا توب صیرلاندینی ، فقر و ضرورته دوچار قیلدینی ، نارو مار ایتدیگی صیرا ده کتدیبلری

[عهده وفاق] سوژونده ، طورمه ؛ شرطده صا - [مسلک مقدس] یاک یول ؛ طوغور گیدیش ؛ دق قائلہ . [محر] ایلک صباح ؛ صباحین . [محرزون] حزنی ؛ غلی ؛ کدردی . [آنین] ایتکله ؛ سسله آغلامه . [آلام] آغریلر ؛ آجیلر ؛ درد و کدردلر . [نوا] آهنگ ؛ مقام ؛ نغمه . [بأس] ما یوسیت ؛ امیدسزلیک . [شامل] مجموعه عائد ؛ هر طرفی قابلامه . [سوزش] یاغمه ؛ یورلک یاغمه سی .

ذوق و سفاقت ایچنده یو وارلانیر طورورلردی . آه ! بیچاره کتابچیلر ! زواللی مطبوعات خادملری ! سز نه لر چکدیگنر ! نه فلاکتلر گوردیگنر !

« نه دندر آه بیلم بن ! سحر » محزون بن محزون
« این و یأس ایلہ هر ، برکدر محزون بن محزون
« فغان سوزش » آلامی ، تقلید ایدر بر قوش
« نوا » یاغمه ، قارشنی ، اؤتر محزون بن محزون »

اوت ! محزون . هم ده بالکنر شخصه دگن ، عمومه شاول بر محزو - نیت ؛ چونکه ناموسی ، استقامتی ، وجدانی کندیته رهبر ایدر رک نشر معارفه وقف وجود ایدن ، ترقیسی نسبتده توسیع خدمت ایلہ به چکی طبیی بولونان بر مطبوعات خادمتی ، مسلک مُتخذه سندن شایر - نیله مادینی ، متانت مسلک ایتدیگی ایچون حصول مقصد اواق اوزره آلتده کی سرما به سی غصب ایدیلہ ایدیلہ بریشان قیلنیر سه بو انصافسر - لقدن ، بو خانلکدن تولد ایدر جک مُصرت ، وطنه ده شامل اوله - جنی طبیی در .

چوق شکر ، که اور دومن سایه سنده او ملعون اداره قالدیریش ، برینه هر گونا ترقیزیک کافلی اولان مشروطیت اداره قائم اولمشدر . آرتیق نائل اولدیشمز حریت فکر ، حریت وجدان ، حریت قلم ، حریت صنایع سایه سنده انتشار معارفه یول آچیشدر .

تعلیم: طباعتدن اول کتابلر ناصل چیقاردی ؟ - یاغمه جلیق نه وقت ایجاد ایدیلدی ؟ - کیم ایجاد ایتمشدر ؟ - بزده ایلک مطبعه نه وقت و کیمیلر طرفندن آچیلدی ؟ - یاغمه یازیلر هانگی معدندن یابیلدی ؟ - دوکله یازیلری کیم ترتیب ایدر ؟ - ناصل ترتیب ایدیلر ؟ - نه گئی آنله کتاب باصیلر ؟ - فن طباعت نه گئی فائده لر حصوله کتیردی ؟ - نه سیبلر ایلہ مطبوعه نامز گریله دی ؟ نه وقت و کیمک سایه سنده او مانلر قالدی ؟

[محر] ایلک صباح ؛ صباحین . [محرزون] حزنی ؛ غلی ؛ کدردی . [آنین] ایتکله ؛ سسله آغلامه . [آلام] آغریلر ؛ آجیلر ؛ درد و کدردلر . [نوا] آهنگ ؛ مقام ؛ نغمه . [بأس] ما یوسیت ؛ امیدسزلیک . [شامل] مجموعه عائد ؛ هر طرفی قابلامه . [سوزش] یاغمه ؛ یورلک یاغمه سی .

فوق العادى

مهراس خمس ظاهره

انسان ده : كورمك ، ايشيتك ، قوقلامق ، طامق ، طوقونق ، حسلرى واردره كه بجه سنه بردن (حواس خمس ظاهره) ديتير .
 گوز - بو آلت سايه سنده : ابي بي ، كوتوندن ، تهلكلى بي ، تهلكه .
 سز دن آيره سايريز . كوز ايله دره كه صارى بي ، قيرمى بي ، ماوى بي ، يشيلى و سائر رنگلى فرق ايديريز . بوز بوزب كز مه من ، برى بر - منى طائيمان ، هب كوز سايه سنده در . كوز معرفتيله او قو يوب يا .
 زارز . آنكه : چچكلرى ، قوشلى ، كوشى ، آبي و اطرافى قو - شاتان كاقه جسملى كوروروز . ابي كورمك ايجون كوزك صاعلام قالماسنه - بي ايديتله لي . كوز نورندن محروم اولانلك حاليه بك آجيتير .
 كوز ، كوچوك ، بارلاق ، بو وارلاق بر جسمدر . كندى بو و ابي ايجنده حركت ايدره . بو آتى محافظه ايدن بر جسم وار ، كه (كوز قاباغى) ديتير ؛ او ، دائما آجيلوب قاباير . بو حاله اوك زياده كوزه بر زبان كله چكى ائنده واقع اولور . كوزك اورت يرنده اوفاق بر نقطه واردره كه (كوز بىگى) تيبير اولونور . ماته لر ، هب كوز بيكته طوغر اولور ؛ سيكرلر واسطه ساييله ، بيته ، بندن ده ينه سيكرلر معرفتيله همان كوزه گيرى كليلر . بونلر بر آنده و عيني وقتده واقع اولور . كوروش ، ايشته بو صورته حصوله كليلر .

[كورمك حسي] قوه بصر .
 [ايشيتك حسي] قوه سامعه .
 [قوقلامق حسي] قوه لامسه .
 [طامق حسي] قوه ذائقه .
 [طوقونق حسي] قوه لامسه .

ايشيتك

- سوزلى ، صدالرى ، جيتير تيلرى ، موسيقى بي ، قو - لاق ايله ايشيديريز . بو صدالركه خوش و يا ناخوش ، يوكسك ، و يا خفيف اولدقلى بي ، بو آلتيله تفريق ايديريز . صداه قولاق ديلكر ندن ايجرى كير ؛ (قولاق زارى) ديتيلن ايشيه درى به چار بار . صداه جسملك برى برينه اؤرؤلماسندن حصوله ككن خفيف بر تيرمه مه نتيجه سيدر . بو تيرمه مه همان هوايه ياييلير ؛ هوادن ده در حال قولاغزمه كليلر . بو صورته ايشيديش واقع اولور . بو كاكو - زل بر مثال ده فونوغراف آلتى در . بو آلتك كذيش اغزندن خزلجه يا . غير ديتيمزده معدن تخمه سى اوزر ينه ايليشديريلن سيورى اوچمه تيرمه - يه رك افاده لرى ادر ايه ضبط ايدر . سوكره آئنده كي او سيورى اوج ، مذكور تخمه اوزر يئسندن عكسى طرفه دوئمكه ، بانسلانجه ينه تيرمه مه قاعده سنجيه اوافاده لر ، خارجه ، قولاقلره كليلر . قولاق اولماسه ايدى هيچ رشى ايشيتمه يه چكلك . صاغر لر ، شايان مرصحت در لر ؛ چونكه قولاقلر ينه هيچ بر صدا ايريشمز .

قوقلامق - چچكلرك ، ميوه لرك ، يملرك ، قوقونسى ، قوقلامق حسي سايه سنده آيريز . وجود مزه ضررلى اولان بعض شيبيلردن صاقينه بيله من ، ينه او سايه ده در . بر رويه ؛ بر كاغد ، يا خود سائر بر جسم آتش آير ؛ ياتمه باشلار . اكر بو حال كوزدن اوزاق بر مجله واقع اولور ايسه بايقاع آكلايه مايز ؛ تهلكه بوور ؛ فقط قوقلامق و - سطه سيله در حال تهلكه بي حسي ايدر ، همان آنك اوگنى آيريز . ضررلى ، يا خود فائده لي اولان بر طاقيم صولو شيلر ، صولو علاجلر

[تفريق] آيزمه : آيزى قومه .
 [زار] غايت ايشيه درى .
 [بايقاع] طيبعتيله ؛ ذات مصلحت اقتضا - سنجيه .

و اردو کہ یک نظر دہ بری برینہ بگڑہ زلر۔ بولری دہ قوقلا مقلہ سچہ۔ ریز، قوقولر، بوردہ بولونان غایت ائجہ بر زار سایہ سندہ حس ایدیلیر۔

طاطی - طاتمق آتی، دیل ایله برده آغزک تاوانی در۔ طاتی، یا خود آکشی، آجی و یا بوروشوق اولابری، طاتمق واسطہ سیلہ آکلارز۔ بکلرک، لذتی و یا لذتسزلیکی، طوزلو و یا طوزسزلیکی، ہپ دیلک نازک سیکرلی واسطہ سیلہ حس ایدیلیر۔

ہا! دیلک غایت اہمیتی بر ماموریتی دہا وار۔ دیل، فکرک تر۔ جانیدر۔ آنکھہ مراہمزی بیان ایدہ رز۔ مذاکرہ دہ بولونورز۔ بونکھہ برابر دیل، ہم گوگل باہمی، ہم دہ گوگل بیقییدر۔ دیل، تسکین حدت ایدیحی، تسلی و بریحی، دوست قازانچی، ثواب ایشلہ بیچی اولدینی کی حدت گنیریحی، تلاشہ دوشوریحی، دشمن پیدا ایدیحی، گناہ ایشلہ بیچی دہ اولور۔ الحاصل: دیل، ہم طاتی، ہم آجی در۔ اما او عضوی ذم و یا مدح ایدر سگڑ یا گنیر۔ چونکہ اونک وظیفہ سی، بالکڑ، فلک ترجمانی، اولمقدن عبارتدر۔ قلب، پاکلانمش، فکر، نورلانمش اولور سہ دیل، طاتی، عکسی حالہ آجی اولور۔

§ حکمای مشہورہ دن [آزوب]، هنوز میت ماموری ایکن آفند۔ بی، دعوتی مسافرلرینی آغیرلامق ایچون طاتی طامالی بر سوفرا حاضرلا مانی تیبہ ایدر۔ آزوب، کیدوب برخیلی دیل آبر؛ آنلردن انواع بکلر ترتیب ایدر۔ آفشام باقارلر، کہ گن بکلر، ہپ دیلن شرتب۔ آفندیسی: «آجانم! سنک باباجنک بومی ایدی۔ بنم سگڑ اولان تہم، آک طاتی بکلر حاضرلامق دگی ایدی؟» دنجہ آزوب: «اوت آفندم! اولہ ایدی، بن دہ او وجہ ایلہ حرکت ایتدم؛ چونکہ دنیا دہ دیلن طاتی بر شی بوقدر» جواجی ویریر۔

برگون دخی آفندیسنہ آجی بر شی اقضا ایتمش۔ آزوب، کیدوب دیل آلہ رق کتیرمش۔ آفندیسی، «آ! آ! نہ در بو سنک بایدینک؟ بن سندن آجی بر شی ایستہ مہ دمی؟» دنجہ آزوب جواباً: «اوت آفندم! لکن دنیا دہ دیلن دہا آجی نہ اولور؟» دیش۔

طوقونسی - بدنمزہ طوقونان مادہ نک ناصل بر جسم اولدینی، دیریم معرفتیلہ حس ایدہ رز۔ آک آبی واسطہ دہ پارماقلرک او جلریدر۔ واقفا وجودمنزک ہر ہانگی بر طرفتہ بر جسم طوقونسہ در حال حس ایدہ رز۔ لکن بولر، بوزگی غایت صوغوق، قاینار صوگی غایت صیحا، طاشگی بک سرت، پاموق کی چوق یوشاق اولان مادہ لر حقتدہ در۔ حال بوکہ بر کاغذک، بر قاشک سرت و بو مو۔ شافقتک درجہ سنی، و کذا بر جسمک نہ درجہ دوز و یا چیقنتیلی اولدینی آک زیادہ تقریق ایدن، پارماقلرمز در۔ پارماقلرلہ برکرتہ جسملرک ہر طرفی یوقلا دقدن صوگرہ گوزہ حاجت قاقمسزین دہ نہ اولدینی تمین ایلہ ریز۔

مذکور بش خاصہ بہ عائد عضوک، کندیلرینہ مخصوص سیکرلی وارد، کہ بیزہ قدر مُنتہ اولور۔ بن، بو سیکرلر واسطہ سیلہ طویار و آکلار؛ طویار طویمازینہ بو سیکرلر واسطہ سیلہ بیندن، همان عینی وقتدہ اولکی یرلینہ گلیر؛ یعنی: آلات حس اولان: گوز، قو۔ لاق، برون، دیل، پارماقلرہ عودت ایدرلر۔ انساندہ موجود بو بش خاصہ نک قوتلری صانکہ بر درجہ در؛ فقط ح۔ و ناتدہ اولہ دگلدر۔ آنلردن بر طاقیمتک حسلری، یا رادیلدیشدہ۔ انسانلرک حسندن دہا قوتلی در؛ فقط بوگا مقابل دہ دیگر حسلری ضعیف در۔

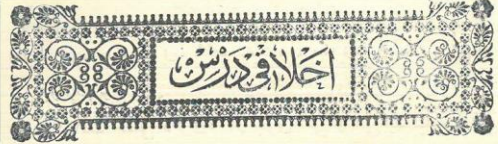
أت بی بن حیوانلرک، گورمک، قوقلامق خاصه لری، یک کسکین دره بیرنجی و سائر برطاقیم حیوانانک ده ایشیتک خاصه سی کسکین اولور. ابحق انسانلرده، مذکور بش خاصه دن بری بولونمادیقی حالده دیگر خاصه لری فرقلی اولور. مثلا: اعمالرک، آللرینک طوقومقی حسی، غایت کسکین اولور. بر درجه ده، که بونلره مخصوص اوله رق احداث اولونان قاباریلی یازیلرله یاپیلان کتاب صحیفه لری اوزرنده بار. ماقلری کزدر دمکله یازیلری او قویه بیایرلر.

آنادن طوغمه اعمی اولانلر، رنگلری بیلزلر؛ بر نیک حقه ده نه دینسه آکلایه مارلر؛ فقط کوزلری صاعلام اولانلر، بردنمه گوردکاری و یا اسمنی خاطرنده طوندقلری بر رنگک اسمی و بریله جک اولورسه گورمکه حاجت قالمسزین آکلرلر؛ چونکه انسان، گوروب اوگرندیگی جسمک حال و رنگی، ذهنده تصویر ایدر.

تعلیلر: خواس خه ظاهره نه دیمکدر؟ - برلی نره سیدر؟ - ترکیه و عربجه اسملری نه در؟ - کوزک نه کی خدمتی، قائده سی وارد؟ - قولانک خدمتی، وظیفه سی نهدن عبارتدر؟ - جسمه زک هانکی قسمی در که کور، که ایشیکه دلالت ایدیور؟ صنایا ناصل حصوله کایر؟ - بورنک خدمتی، وظیفه سی نه در؟ - طانمه آلی هانکی سیدر؟ - قوه لامسه نه دیمکدر؟ - آنک خدمتی نه در؟ - بش نوع حسده دماغک نه خدمت و تأثیری وارد؟ - مذکور حسلرده حیوانلرجه نه کی فرق وارد؟ - [آروبک] طنائیق و آجلیق نامنه هب دیل صانول آلنده کی مقصدی نه ایدی؟

[تصویر] صورتی چیقارمه : رسمه یانجه.

علم و ادب - قدر و حیثیت

طالب علم و ادب اولانلر، مقصدلرینه نائلیتله مستغرق بجر سرور اولورلر.
[امام علی]

دنیا و آخرتده انسانی عزیز، شرفلی ایدن و آیلقلقدن، سسفللکدن، جاهلکدن قورتاروب نور معرفته و طریق سمدانه اربشدرن، علم و ادبدر.

حضرت امام علی، «تیمه اوبوسدن محروم اولانلر دکن، علم و ادبدن، فضل و کالندن محروم قالانلردر» بویورمش. انسانک قدر و شرفنی آرتدیران من تیلرک باشلیجه لری شونلردر: ادب، علم، صداقت، امانتی صیانت. ادبی اولمایان عاقل ایله عملی بولونمایان عالمه شجیا. علی، فقط سلاحسز عسکرمه بگزدر.

ادب، عیلمک عملی دره. علم، بر آجاج، ادب ده آنک نره سیدر. ادبی اولمایان عالمه میوه سز آجاج کبیدر.

ینه حضرت امام علی بویورمشدر، که: ادب، وقت حاجتده : مالر کبیر، وقت مرس و تده: معین ظهیر، حالر وحدتده: ندیم مجلسدر.

[صیانت] ایسانیلان بریشی ای صاعلامه.
[شهباعتی] جساتلی؛ بوزکاه یکبیت اوله.
[نجره] قائده، (کاه میوه و بیش معناد سنه ده گلیر).
[وقت مرورت] انسانیت وفق.
[مهین ظهیر] بللی و مخصوص یار دجی.
[حال و حدتده] یانکزلقده، یانکزر قالدنده.
[ندیم مجلس] «ای، لطیف و حیثی» آرته.

[نور] ایشیق، آیدانق.
[معرفت] هنرلی، صنعتلی چوق بکه تیله.
[شیر بیلمه] جک ایشلر بیلمه.
[طریق] یول.
[سمادت] داغما ای و خوش حالده اوله.
[قدر] هیز، قیمت.
[صداقت] ایبلک اونوتولمامه، نعمت حقنی خاطرندن چیقارمامه، دوستاق.

أدب، قلوب ضعیفہ نی: مَمُورٌ عُقُولِ مِیْتِی: حیاتِ دائمی ایلہ مسرور ایدر.

انسانک حقیقِ دگری، آز چوق علی و عملی ایلہ بیلینیر؛ علی عملی نه مرتبه ده ایسه قیمتی ده اوقدردر.

تعلیل: علم و ادب انسانی نه یار؟- انسانک قدر و شرفی آریدران قاج شیدر؟- حضرت امام علی نه دیوردی؟ ادبی، عملی اولمیان طاقل و عالم نه به بگذرد؟- علمک عملی نه در؟- علم برآخجه بگذره دیسه میوه سی نه اولور؟ حضرت امام علی دهانه دیورمش؟- انسانک حقیقِ دگری نه ایلہ بیلنیر؟-

اخلاق و عبادت

أمثال حکمیہ

بر چوق حصه آینه جق سوزلر واردر، که آنره: [أمثال حکمیہ] دیرلر. بونلر، آنالرمزدن: عقللی، تبحر به لی ذاتلر طرفندن سوبله تمش و عصر لردن بری اولاددن اولاده یادگار قالمشدر. انسان، بونلری بلر، کندینه قیلاووز و دستور العمل یایار ایسه غایت مستفید اولور.

- ۱- حکمتک ابتداسی الله قورقوسیدر.
- ۲- قلبنک راحت اولماسنی ایستهر ایسه ک نیتکی پاک طوت!
- ۳- جناب حَقِّک هر شئی گوردیکنه ایمانی اولان، نه گیزی، نه ده آشکار صورتده گناه ایشلر.

دانش معناسه در .
 قلوب ضعیفہ [ضعیف قلبلره].
 مَمُور [مهرانی، شن، مکمل].
 عقول مِیْتِی [اولمش گچی پاک ضعیف عقللر؛
 دوشونوب آسلامتده قوتسزک .
 [حکمت] ددین عقللیلق.
 [دستور العمل] هر فعل و حرکت ایچون
 انذ ایدیله جیک نظام و قاعده .

۴ - تَبَلُّک و ایشمزک، فقر و ضرورت فایسنک آناختاریدر.

۵ - بیللمه مک عیب دگل، اما بیللمک ایسته مه مک عبیدر .

۶ - بر شئی ایلجه آگلایوب دیگله مکسزین حکم ایتمه مه لیدر .

۷ - حدت و شدت حالنده نه حکم ایت، نه ده مجازات! زیرا

حدت زماننده عقل اولماز؛ اؤفکله ایلہ قالقان، زیان ایلہ اوطورور.

۸ - حدت، طاطلی، اما ثمره سی آجیدر. نصیحت، آجی، اما

میوه سی طاتیلدر .

۹ - انسان، نه فقرندن طولایی حقیر اولمالی، نه ده زنگینلگی

ایچون مغرور .

۱۰ - یالکنیز عبادتله جنته گیریلر؛ سلامت قلب لازم .

۱۱ - جفائی چکمه بن آدم، صفا نک قدرینی بیلر .

[ضرورت] بوقسولاق .
 [حکم] عقلا، فکراً بر شئیته: «سوبله -
 در»، یاخود «بویله در» دیهرک کسوب آتق.
 [شدت] سر تلک . سرت خوبولوق .
 [مجازات] جزا ویرمه . جزا اندیرمه .
 [حقیر] اعتبارسز . آشغی .
 [مغرور] غرورلامه . کبرلی .
 [سلامت قلب] یورک پاکلگی؛ قلب طوغرولغی
 [جفا] جور؛ نا .

ایک بوجگی - بوجکچیلک صنعتی

ایک بوجگی، چین و هندستان طرفارنده ظهور ایتشد. صوگره استانبولک، عثمانلیلر طرفندن قیچندن اول بیزانس امپراطوری اولان [ژوستینان] نام ذات، هندستانه آدملر گوندردی. بونلر، ایک بو-جکک نه بولده بسله ندیککی اوکر ندیلر. تخمکی کیزلیجه آورو پایه آشیر-دیبلر. صوگره هر طرفه یایلدی.

ایک، ایلك ظهورنده آغیرلغجه آلتون ایله آلیوب ساتیلردی. بو بوجک، ابتدا اوافق تخم کبی بر یومورطه دن عبارت اولور. بو تخم، قولتوق آلتنده و یا باشقه صیجاق محله بر قاج گون طوروغجه قورد حالی آلیر؛ بونلر، اوتوز قرق گون قدر دوت یاراغیله بسیله-نیر. بعض آغاچلردن دوشن طیرتیللر قدر بویور. نهایت یاشلی آدملرک کو چوک بارماغی قدر بویور؛ رنگی، آسمره چالار بیاضدر.

بویونجه یه قدر بر قاج دفعه اویقو یه یاتار. دورت دفعه دری دیکشدریر؛ صولک دیکشدریمه سنده اطرافنه آجاج داللی قویارلر. طیر-طیللر، بوداللاک اوزرینه چیقارلر. بر قاج گون ظرفنده اوروجک آخی تللی کبی آغزندن اینجه جک تللر چیقارلر. بوتلندن کندیلرینه - هر طرفی قابالی - ریووا یاپارلر. یووالر، خرماسکلنده اۆلور؛ یومورطه یه ده بکزمه. کندی اوزرنده اوردیگی بو قوغه: (ایک قوزه سی) دینیر. یوواسنی تمامیله اورونجه بوجک، قوزه ایچنده جانسز بر حالده قالیر.

قوزه، اوکجه کونش و با فرون صیجاقلیغنده قورودرلور. حیوان، او راده اولور. ایک چیقاریله جنی زمان قوزه لری صیجاق صو ایچنه آتارلر؛ قوزه، جوزولوب ایک اولور. بر قوزه نک تلی، بعضاً ۴۰۰ آرشون قدر اولور.

قوزه لرک اونی جنسندن یرته سی سنه ایچون بر مقدار تخمق آیریر-لر. بونی، ۱۵ گون کندی حالته بیرا قیرلر؛ ایچنده کی طیرطیللر قوزه-ینی، ده لره ککک شکلنده طیشاری چیقارلر؛ فقط اوچا مایوب یر-ده سؤز اولورلر. اوچا مادق لرینگ سبی، قاناد لرینه گوره وجودلری بویوک اولدینی در. بو صیراده ارککلر ایله دیشیلر برلشیر. آز وقت صوگره دیشیلری یومورطلار. تخمق ایشته بو یومورطه لردر؛ بو صیرا-ده، آریق ارکگی ده، دیشیسی ده بییه جک آراما یوب تلف اولورلر. ملکمزک بر جوق محللرنده ایک چیقاریلیر. باشلیجه چیقان برلر: برؤسه، آدرنه، سلانیک و لایتلیدر. قوزه دن چیقاریلان ایسکندن، انواع قاشلر یاییلیر. چارشافلر، مندیللر، شمسیه لر و نیجه نیجه آتوبلغه مخصوص ایکی قاشلر، هب بوجک قوزه سی سایه سنده در. الحاصل: غایت فائده لی بر حیوان اولوب بک جوق آدملره، عالمه لره، کینیمکه وسیله اولمشدر.

هله بوجکچیلک صنعتی، خداوند کار ولایتنده او قدر ایبرله مشدر، که کرک نفس بروسه ده، کرک جوار محللرنده قورولان دستکارلرک عددی یوزه وارمشدر. بودستکارلرده بیکرجه ارکک، قادین، قیز و ارکک چوجقار چالیشه رق بر جوق عالمه تأمین معیشت ایتکده در. بوندن ماعدا مذکور ولایت، سنوی آلتیدن سکر میلون کیلوبه قدر قوزه؛ بر میلون ایکی یوز بیگ کیلو ایک، بیگ بش-بوز کیلو قوزه

تخمی اخراج ایدەرك تروت مملكتك تزايدنی بادی اولمقده در. شبهه بوق، که مظهر اولدیتمز مشروطیت اداره سایه سنده بو وامثالی صنایع آرزمانده تکثیر و نعمم ایده جکدر.

تعلیملر: اییک بوچکی ابتدا نەرمده ظهور ایتشدەر؟ - استانبوله نه صورتله گلدی؟ - اییک بوچکی، ابتدا نه حالده اولور؟ - ناصل قورد حالته گلیر؟ - نه ایله یسیله نیر؟ - قاچ گون یم بیر؟ - نه قدر بوپور؟ - نه رنکده اولور؟ - نه قدر اویقوبه یاتار؟ - قاچ دفته دری دگیشدیر بر؟ - نه صورتله زه اییک وپرر؟ - بوواسنی نه ایله. یایار؟ - یووا نه شکده اولور؟ - اییک ناصل چیقلا. رپرلر؟ - بوچک ناصل کلیکه نیر؟ - بوچکک بو مورطه سی نه ایسه یارار؟ - ممالک عثمانیه نك نه ره لرنده چوقییه اییک چیقار؟

اخلاقی دروسلار

آرقه داشلق - احبابلق

انسان، کندی دایما آرقه داشه محتاج گورور. یانگن لقتن حظ ایتیز. چایشیدنی، اوطوردینی، کزدیکی، اکزدیکی، طعام ایتدیگی زمانلرده هب کندیته رفیق آرار. آمحق رفیقندن رفیقه چوق فرق وار. فنار فیلر دن مضرت، ائی رفیقلر دن منفعت حاصل اوله جنی ایچون ایرلره یاناشیق، فالر دن اوزاقلاشیق لازم.

بونده اصلا، قطعا اهمال جاژ دگدر؛ زیرا انسان گوزل و یا چیرکین اورنکلی، ایلیک چاغلرنده اخذ ایدر. براز وقت کوتولر میاننده بولونیله جق اولور سه مطلقا فالقله خویلاشمه یوز طونار. آرزمان سوکرده، اوکجه دن بگه نیلدین شیلر، یاواش یاواش بگه نیلیکه باشلار. بر زمان دها گچدیگنده ایسه او کوتو شیلری، آرتیق

برواسزجه کندیسی دخی اجرا ایله رده فتور بیله کتیرمن؛ چونکه گوزء قولاق، وجدان، تمامیله آنره آلتشمش اولور. ایسته آنالردن قاله: «کنی، کندی رفیقندن آزار» سوزی ده بوگا مینی در.

فنا کیسه لر ایله گوروشوب آرقه داشلق ایتک، عادتا بر جوق بلانی صاتون ائلق دیمکدر. بو بلانک بر باشلیجه سی ده حیثیه، اعتباره خال که جگیدر؛ چونکه بر کیسه نك عیاری، آنک اُلفت ایتدیگی کیسه لردن آگلا شاییر. آنک ایچوندر، که آنالرمز: «یا قشی، یکیت یارا نندن بلایدیر» دیتشیلر. حالبوکه بر کیسه کوتولر دن قاچق، اییله یاقلاشیق قاعده.

سنه رعایت ایدنجیه کذبنی طانیما یا نلرجه بیله عقللی، تدبیرلی، حیثی اولدیفته اوزاقتن اوزاغه قناعت گلیر، غایبا آفرینلر، و شجھلر آرتار. بر فنا لغت، بر جوق کیسه لر اوزرنده گوروندیگنه، یا خود کثرتله اجرا اولوندیغه، یا یانک یاشلی و یا زنگین اولدیغه اهمیت و بر مک اصلا جاژ اوله ماز؛ زیرا فنا برشی، هیچ بر سبیله ائی عد ایدیله من. کوتو برشی، هیچ بروقت کوتو اولمق دن دؤر اوله ماز.

§ ائی آرقه داشه نائل اولیق، نعمته قونمق دیمکدر. بونعمتی تقدیر ایدنلر آزدکل ایسه ده آندن نیچون محروم بولوندقورینک سببی بیلله. یینلر آزددر. اوله بر نعمته مالک اولمانک ایلیک چاره سی، کندی نك ده طبقی او آرادینی، آرایه جنی کیسه گبی اولما سنده در.

أصلی: ائی بر آرقه داشک، حقیقی بر احبابک قیتی، غایت بو. یوکدر. بونلرک مقداری زیاده اولدیقنده ایسه اُلبه دها زیاده بر بختیار. لق اولور. ائی آرقه داشلر، عادتا آق صاف، آق براق صولره بگزه ر.

[بروا] قورقو: چکنه. [یا قشی] ائی: گوزل. «قشی» دخی دیشیر.

لرے کہ نہ قدر دہ بکدیگریسہ قاتلسہ، پاکلکری اصلا تفر ایتر، فنا
 رفیقہ ایسہ بالمکس عادتاً سردار جامور لرہ بگرہ لر، کہ داملہ لر
 بیلہ اوگوزل صویک برافلتی، پاکفتی بوزار، نیجہ حبسہ، ویا دہا آغیر
 جزا لر محکوم اولمش کیسہ لرہ آغلا یہ رق، فریاد ایده رک شو سوزلری
 سوبلہ مشلر: «آہ! بن نہ ائی کیدیوردم! صوگرہ لر، بض فنا کیسہ
 لرلہ آرقہ داشاق بیدا ایتمدم دہ باشدن چرقدم؛ شیدی بو فلاکتہ
 دوجار اولدم.»

§ شاعر لر دن بری، ائی رفیقک انسانہ اولان حسن تاثیرینی
 آکلامتی ایچون شونی سوبلہ مشدی:

«برگون گزر ایکن برده یاری قورومش بری ابراق کوردم؛ نظر
 دقتی جلب ایله دی. امله آلم. غایت لطیف قوقوسندن خوشلاندم.
 یاراعه دیدم: «سن گلمیسک؟ غبر میسک، کہ بو قدر لطیف قو-
 قویورسک؟» باریق جواباً دیدی: «خایرین، نہ گلم، نہ دہ غبر؛
 فقط بر زمان گلر ایچنده قالدیم دہ قوقوسی بگا کچدی.»

[حسن تاثیر] رفیقک، برشیتہ سوزل صورتده شیتی گرمی گئی آکلامتی ایچون عقلک وار
 کچمہ سی.
 [نظار] گوز باقیشی.
 [دقت] برشیتہ ایچہ عقل و ذهن ویرمه؛ بر
 [تغیر] غیری اوله؛ دیشمہ؛ باشقہ لاشمہ.
 قوتتی ویرمه.

آرزوی تحصیل

اطلبوا العلم من أهدى إلى التوحيد ﴿١﴾ وَشَيْبَةَ الْعِلْمِ أَعْلَى الزُّنْتِ
 بشیکدن مزاره قدر علم طلب ایدیگر علم رتبه لرک انک عالیسیدر.

انسانلر ایچنده شرفلی بولونمق، ائوبنک محظوظیتلری موجب
 اولمق، حیاتک صوگک زمانلرینه قدر پارلاق بر عمر کچیرمک، هب
 تحصیل سایه سنده حاصل اولور.

تحصیلدر، که: فکرمنزی پارلاتمه، قیجیزی نورلاتمه، روحمنزی
 یوکسلیتکه، سوز و صحیحتره ظرافت ویرمه، حال و حرکتیزه نزاکت
 کتیرمه باعث اولور. تحصیلدر، که استعدادمنزی توسمه، معاملاتیزده
 صاغلام برمسلیک احضارینه، مساعیزمی نمره دار قیلغه بادی اولور.
 اوقومق سایه سنده دره که انسان، خلقت عالمدن بری نه لر ایجاد
 ایلمش وایدیلکده بولوندیقی، ایجاد اولونانر نه دورلو تحجذات کور-
 دیکی، عصرلرک دوراننده کاشانک نه گونا تحولاته اوغرا دیتی،
 کوز اوگنه کتیرمش اولورز.

الحاصل: انسان ایچون اوقومق، علوم و فنون تحصیل ایله مک
 قدر ذوقلی، صفالی برشی یوقدر. عالده کورولن هرکوزللیک، هرترقی،
 هر سهولت، مطالعه سایه سنده وجوده کلمشدر.

بر چوقک ذواتک، هنر و معرفتارندن، اختراعات و کشفیاتندن،
 [خلقت عالم؛ دنیا نیک یا رادیلکی] | [تجدد] یکلیمنه؛ یقی و تازه اوله.

وطن پرستہ و جمعیت بشریہ بہ خدمتِ عظیمہ لرنڈن ناشی و فائرنڈن
 سوگرہ نامری، دیلر دہ آگیلر، تاریخچہ اوقونور، آنلرک بویہ بر
 بویک نام ببرا قدقلرینک سببی آراشدیریلہ جق اولسہ، ہب تحصیل
 علوم و فنون حقتدہ فوق الامادہ سی و غیرتلی اولدینی کورولور.
 § [امام علی] حضرتلری دیر، کہ: «یتیم، پدردن، والدہ دن
 محروم اولان دکل، علم و آبدن، فضل و کالڈن محروم قالاندر.» -
 لایقلی برترقیاتہ نائل اولق ایچون شاگردان، ایلمک اوکچہ یاردمہ محتاج،
 بویاردمی، ابون، معلم، حکومت سنیہ دریغ ایتمہ بولر؛ لکن اگر
 شاگردان اُفندیلرہ کندی سی و غیرتلیرندہ قصور ایدرلسہ ہم آنلرک
 او فدا کارقلرنڈن، او لظفرلرنڈن بکلہ نیان ثمرہ حصولہ کلمز، ہم دہ
 کوزل بر موقع پیدا ایتمکدن، شانلی بر نام قازانمقدن نصیبسز قالینر.
 § [امام غزالی] حضرتلرینہ: «علومدہ بومرتبہ بہ ناصل واصل
 اولڈک؟» دیبہ صورولقدہ: «بیتلہ دیکارمی صورمقلہ.» جوابی ویرمش.
 § مشہور [شیخ فخر الدین عراقی]، ہبش یاشندہ ایکن مکتبہ
 ویریلدی. جلو قوز ماہ نظر فندہ کلام قدیمی تمامیلہ حفظ ایلمہ دی.
 سنی ۱۷ بہ واریجہ بہ قدر زمانندہ بولوان فنون عقلیہ و علوم نقلیہ

[امام علی] خلفای راشدینک دور دنجیسیدر داد۔
 ماد حضرت یغمیری و امام حسن و حسین حضرا۔
 تنک پدرلریدر۔
 [عراق] عراقی، ای کردو، بری: «عراق عرب»،
 دیگرلی: «عراق عجم». عراق عرب، بغداد،
 [فضل و کمال] بیلگیچک و کاملک.
 [امام غزالی] برچوق تألیقاتی وار۔ کتیبای صمد۔
 دت، «دحیای علوم»، «جواهر القرآن»، نام
 کتابلر، آثار مصورہ سنڈن در. هیرتک ۴۵۰
 سہ سئدہ طومش، ۵۰۰ نده وقات ایچشدر.
 [شیخ فخر الدین] طوغوشی: [همدان] شمیری ایسہ
 دہ عراق طرفلرنده چوق سیاحتلر ایچش اوللا۔
 سنڈن، «عراق» دیبہ شہرت بولشدر. آثار مقبول۔
 لہ سی واردر۔ هیرتک ۶۸۸ سہ سئدہ وقات
 ایچشدر.
 [عراق] عراقی، ای کردو، بری: «عراق عرب»،
 دیگرلی: «عراق عجم». عراق عرب، بغداد،
 بصرہ و موصل طرفلریدر۔ عراق عجم ایسہ
 ایراندہ بر قطعہ جسیہ در۔ بونک باشلیسہ
 شہرلی: [اصفہان]، [کاشان] و [همدان]
 در۔ بویکی قطعہ دن برندہ طوغان آدمہ
 [عراق] دینیر: «شیخ فخر الدین عراقی» گہی.
 [فنون عقلیہ] عقل ایلمہ بولوان فنون
 [علوم نقلیہ] کتب التبیہ دن اوچرہ نیان علملر۔

نک جملہ سنی تحصیل ایلمہ دی. نہایت کرک علوم و فنوندہ، کرک نظم و نثر
 دہ زماننک فریدی اولدی.
 § فرانسه مشاہیر حکما سنڈن [بوفون] ہ: «بو قدر معلوماتی ناصل
 تحصیل ایڈک؟» دیبہ صورمشلر. جواباً: «بر دوزی بہ چالیشمق،
 اوزون مدت تجر بہ لرلہ اذمان و ملککہ حاصل ایتمککہ» دیمش.
 § انگلیز مشاہیر حکما سنڈن [ہنوٹون] ہ: «قوانین طبیعیہ نی
 ناصل بولڈک؟» دیبہ صورمشلر: «ہر شیئی اطرافیلہ مطالعہ و ملاحظہ
 ایدرک.» جوابی ویرمش.
 § انگلیز مشاہیر نڈن [بیت] ک، ہنوز اوچ یاشندہ ایکن
 اوقوبہ بیلدیگی، جلو قوز یاشنہ واریجہ بہ قدر طوقوز لسان اوکر ندیگی،
 علم حسابہ مکمل صورتدہ واقف اولدینی، روایات تاریخچہ دندر. بو
 ذات بو بودکدہ: «بر آدمک یابدیغنی، ہر آدم دہ یابا بیلیر.» سوزنی
 کندینہ بر مبدأ ایچاڈ ایچشدی؛ کیم نہ یابا رسہ کندیبی دہ یاچغہ چالیشیر۔
 دی. بوسا بہ دہ ہر فندہ عصرینک فریدی اولدی. تحصیل علم، یالکیز
 مکتبلرہ مخصوص دکلدہ؛ سی ذاتی ایلمہ دہ چوق شیلر اوکرہ نیلیر.
 § ۱۸نجی عصرک مشاہیر حکما سنڈن [بوترهاو]، ۴۰ یاشندن

[نظم] وزنی، قافیہ، ترتیبی سوز.
 [نثر] وزنی، قافیہ لی اولیوب طوغوشی،
 ہمو، دوز و عادت یا زیلان و یا سولہ تن سوز.
 [فرید] بر اشی دہا بولونمایان؛ نک اولان.
 [ملککہ] بر شیشک، چوق اجرا سیلہ حاصل اولان
 آلیشقانلق.
 [قوانین طبیعیہ] طبیعتک قانون و قاعدہ لری
 مکہ مشیت الہیہ ایلمہ انسان و حیوانلرک طوغوش
 بویومہ سی، اولرک بیتیہ سی، سوزک بو۔
 غو اولرک ہوا بہ چیقوب قار و یاغور جا۔
 لندہ تکرار برہ ایچہ سی و مرہ ارض، آبی،
 گوئش و سائر اجرام سماویہ منتظلاً دونوب
 حرکت ایچلری، گیجہ و گوندوز اولماسی و
 سار بویومہ حاللر، ہب اوقاعدہ و قانونہ تا بہ مدد
 [مطالعہ] بر شیشی آکلامق ایچون دانما آ
 کتا باتوب دوشومہ.
 [ملاحظہ] دوشومہ: دتلہ دوشومہ.
 [روایات تاریخچہ] آغیر دن آغیرہ سولہ تن
 و تاریخ کتابلرینہ گچن شیلر.
 [مبدأ] باشلانغیچ: ابتدا: (عادت ایلمہ)
 [انتقاد] ایڈنک: قبول ایچہ: اعتبار ایلمہ.
 [سی ذاتی] کندی کنڈینہ غیرت ایچہ.

صوگرہ علم طبابت تحصیل نہ مہیا ہوئی؛ آزمدت ظرفندہ آئی مکمل صورتہ اوگرندی۔ شویہ کہ: ہم عصر نہ بولونان بلجلہ طیبیلرہ تفوق ایتدی، ہم دہ اوقلدہ یک چوق اصلاحات اجرا ایلہ دی۔

بوزات، حکیمک اوگرنگہ باشلادینی وقت برطاقیم جاہلر ایلہ اجناسندن بعضیلری: «بوڑھاو»، قرقندن صوگرہ حکیم ازلہ۔ «جق، اما حیفاکہ بزئی تداوی ایدہ میہ جک؛ زیرا او وقتہ قدرکیم «اولور، کیم قالیرا» دیہ رک آنکھ استہزا ایدرلردی؛ لکن آزمدت ظرفندہ اویلہ بر حکیم ازلدی، کہ جملہ سنی حیرتہ بیراقدی؛ تحصیلک برین مخصوصی اولمادیغنی فعلاً اثبات ایلہ دی۔ کندیسنه تعریض ایدن اجناسندن جوغنی، دوچار اولدقلری خستہ لقاردن قورنار۔ دی۔ بونلر، [بوڑھاو] ک اجناسی بولوندقلرندن طولانی کندیلری بختیار عد ایدرلر ایدی۔

§ تحصیلک برین موعینہ منحصر اولمادیغنی حسن، و فعلاً اثبات ایدنلردن بری دہ: قسطمونی ولایتی داخلندہ آق قایا ناحیہ سنک ات ییز قریہ سی معلیٰ خطیب اوغلی احمد افندی نام ڈاندر۔ افندی مومالیہ، ۸۷ یا شندہ اولدیغنی حالہ توسیع معلومات ایچون دارالمعلینہ گیرہ رک کندینی شاگردان صیراسنہ قید ایتدیرمشدر۔

§ اسکدار [خدیجہ منیرہ] نام مکتبک ۱۳۲۴ سنہ سی توزیع مکافاد

یعنی: طوقرغہ و چکیشدیروب اگلنہ۔	[طبابت] حکیمک۔
[سن معین] بللی بر یاش۔	[تفوق] باشقہ لردن اوستون و برکسک اولہ۔
[تخصیر] یالکز بر شیبہ مخصوص اولان۔	[اصلاحات] بر شیبی، اولکی حالندن دہا ای بر حالہ قویہ۔
[فعلاً] اثبات سوز ایلہ دگل، یا یارق بر شیبک میدا نہ سوزدیگوسترمہ۔	[احبا] احبابلر؛ دوستلر۔
[توسیع معلومات] بیلدیگی شیلردن دہا، زیا دہ اوگرنگہ چالیشتقلق۔	[حیفاکہ] یازیقکہ۔
[دارالمعلین] خواجہ پیشدیریمکہ مخصوص اولان مکتب۔	[استہزا] اگلنہ؛ اکلنچہ بہ آلمہ؛ ذوقلنہ۔
	[سن مخصوص] بللی بر یاش۔
	[تعریض] طولایسیلہ؛ قایلی، اورتو لوسوز؛

تندہ برنجیلگی قازانان، آلمش یا شندہ [حاجہ روشن] نامندہ بر زنجیہ اولمشدر؛ ہلہ نقشبہ، معلوماً نجہ نائل اولدیغنی آلقیشلر فوق العادہ درجہ دہ ایدی، حاجہ روشن، نعمت تحصیلہ شونا نالبتندن طولانی آرتیق عمری یک بختیارانہ کچیرہ جگنی، صمی برلسالہ ذکر ایدوب بطوروردی۔ مزبورہ نک شوا مل خاصی، اوتہ دن بری ایدیسہ دہ ضرورت حالی، او امنلنہ مانع اولمشدی۔ نہایت برگون، مکتب مذکور ک شاد ایدن خانم افندی بہ مراجعت ایدر۔ موافقتی آیر۔ کتابلری بختاناً ویریلدیگی کئی سا برگونا معاوندہ دہ بولونولور؛ مکتبک مینی مینی طالبہ لرینک یکلرخی ایصیتق، یادوسدہ ایشلرینہ باقق صورتیلہ قایریابر۔

حاجہ روشن، مکتبہ وداع ایلہ دکدن صوگرہ گوردیگی شولطفلر دن طولانی داما و ہر بردہ عرض شکران و بیان منتداری ایجکی ہیج خاطرندن چیقارماز اولور۔ ایشہ انسان، ہانگی یا شندہ دہ بولونسہ تحصیل علم، ہنز و معرفت ایجک عیب صایلہ ماہ جفتہ، انسان ہانگی خصوصدہ بر نیت قوی گوستر برہ آرزوسنہ واصل اولہ جفتہ بر اثبات دہ بو خاتم قادین اولمشدر۔

§ سعی متنبیلہ، فکر واسعیلہ، حسیات عالیہ سیلہ، طرز افادہ۔ سیلہ، آثار حکمیہ سیلہ مشہور اولان سالف الذکر [بوقون] دبرک:

گنجلگمدہ اوقیوی یک زیادہ سوزیم؛ وقت عزیزمک یا۔ ریشہ، اوقوتنبلیگیلہ کچیرہ رک صباحلری یک کچ قالیبیوردم۔ خدمتکارم [زوزوف] واقع اولان تیبیہ اوزریشہ بی صباحلری ایرکن او یاندر۔ مغہ چوق جہد ایدردی؛ فقط موقق اولہ مازدی۔ برگون گونش طولوغمازدن اول بی یا تاغمدن قالدیرہ بیلیرسہ کندیسنہ بر مقدار

[دواع] «اللہ اسمع لادق، یا خود خدایہ امانت [آثار حکمیہ] ثابت عقلانہ، واقفانہ یازیلان اولورک» دیہ رک آرتیلہ۔ کتابلر و سائر ایشلر۔

آخىر وىرە جىگىمى وعدا ئىتىدىم. ايرتەسى گۈن اوياندىرمەگىلىچە جەتتەندىم؛ بىراقوب گىتىدى. اوچىچى گۈنى مامورىتىنى ايفادە قىسور ايتەدى؛ لىكن بىنە اودرجه جەتتەندىم، كە بىچارە آدم قورقوسىدىن قال. چىپورىدى. قالقاندىنمە كىندى چاغىروب: «ژۆزەف! سىن دە نە قور. قاق آدمسىك! يىنە نى ايرىكن قالدىرە مادك؛ يىنە وقتى غائب ايتىدىم؛ سىن دە برشى قازانە مادك. بردها اوياندىرمەگىلىچە بىنە نە قدر دە سنى تىكىرە، تىزىر ايتىسىم اصلا قۇتور كىتىرمە! بىنە ياناقدىن قالدىر. مادىچە بىراقوب گىتە! بىنە صورىتە سىن دە، وعدا ايتىدىكىم مكافاتى «آش اولورسىك!» دىيە اكايدا تىببە ايله دەم.

ژۆزەف، بىنە بۇدقە مامورىتىنى حقىقەتە اجرا يە موقى اۆلدى. هر نە قدر تىكىرە و تەھىد ايتىدىسىم دە باقىمى بىراقادى. بىنە دە وعدىمى اجرا ايتىمكە برابر برده تىشكر ايتىدىم. ايتىق ايرىكن قالقىمى عادت ايتىدىم. يازدىم كىتابلىك برقىمى، ژۆزەف بىنە بورجلى بىم.

§ [غىلىتەس] نامىندە آينەلى فەبىر رىگىمە كوجو كىلىگىدە از تىشكىل كورمىش ايدى؛ بونىگە برابر آنك قىر حالى، تىشكىل عىلە اولان آرزوسى منع ايدە مەدى. آينە دە چىكىمەت درسى و بىرمىكە اولان [ژەتۇن] نام فىلسوفك درسلىرى دىگىلە مەكە بك آرزوكىش ايدى؛ لىكن دوشونوبوردى، كە: درسى گىتە، هر گۈن بىيە جىگىنى تدارك ايدە مە بە جىك؛ كىتە مە درسىدن محروم قالە جىق. نىھىت كىچە. لىرى دىكىر مەن چور مىكە مەبىشنى تامين ايتىدى؛ كوندوز لىرى دە درس

[اكايدا] بر شىبى، قوللى و تىنن اولە رىق [آرزوكىش] آرزو چىكن؛ يعنى: بر شىبە آرزو- تىكرار تىكرار سورالە مەك. سى، هوسى اولان. [حكىمەت] هر شىشك صىجىق و اصل سىبىلىرى [مىجروم] بر شىبە نصىبى اولماقلىق؛ آرزو بىان ايدىن بر عىلدىر. ايتىدىكى و باعتىج اولدىقى شىبە ايرە مە بىش. [فىلسوف] عىل حكىمى سۈدەن؛ مىسلى حكىمەت اويغون اولان؛ قىنا عىتكارلققە هر گىچىرەن، سىبىلىر. [مەبىش] ياشايش؛ ياشامىق اچچون اقتضا ايدىن سىبىلىر. غايت عىللى و بىلىگىچ آدم.

المغە كىدەرك مقصدىنى حصولە كىتىردى. آنك ضرورت حالى بىلىنلەر، بو دىلقانى چالىشما دىنى حالە ناصل كىچىنوب دە درسىنە دوام ايدە. بىلىورا، دىيە تىشكىدە قاير لىدى؛ حقى آنك حقىندە سۇ ظندە دخى بولونور لىدى. بوسۇ ظن، مىلكىتك و اىلىسە قدر عىكس ايتىدى؛ نەھا. يىت حضورىنە جلب ابلە ايتىدۇ حادە. بولوندى. [غىلىتەس]، حقىقت حالى عرض ايتىدى؛ معروضاتى باغچوان و دىگر مىخىنك شەھادىتلىرلە. دە ائىبات ايله دى. والى، دىلقانلىك بو مىسلىكىنى بك بىكىندى؛ بر مكافات ايتىك دخى ايتىدەدى؛ لىكن خواجە سى [ژەتۇن]، بو كا مىسا. عدە ايتەدى. بوگى، مىثالەر، تراجم احواللىردە، تارىخلىردە بك چوقدرە.

تەلىر: تىشكىل عىلە نەگى مىزىلر وار؟ - كىن زمانلىردەكى احوالە نە ابلە و اتق اولورۇ؟ - صنعت، تىجارت، زراعت نە ابلە ترقى بولورۇ؟ - تىشكىل حقىندە امام عىلى نە بوور مىش؟ - و امام غزالى نە دىمىش؟ - امام غزالى ناصل بر ذات ايدى؟ - شىخ فىزالدىنك تىشكىل احوال ناصل ايدى؟ - بو ذات نە رەلى ايدى؟ - بو فون نە دىمىش؟ - كىم ايدى؟ - نە نونە نە صور مىش؟ - نە جواب وىر. دى؟ نە تون كىم ايدى؟ - بو بوژها و كىم ايدى؟ - علم طى نە وقت اوگرىمك مىساقە دوشدى؟ - آگا نەگى كىسە لى تىرىش ايدى؟ - خىطىب اوغلى كىم ايدى و ائىلى نە ايدى؟ - حاجە روشن كىم ايدى و مقصدى نە ايدى؟

[حضور] بو يوگىر ذاتك قارشىستە بولونىش [مىساقە] منع اچتە مە؛ يعنى: بر شىبى ياقىق [استىضاح] ايتىضاحات طلب ايتىك؛ يعنى: بر اچچون قارشى طور مامە. [تراجم احوال] (ترجمە حالك چى) برىنك ياشا ايشك اچىق و اطرافلى صورىندە بىلىدىرلە سى دىنى مدىتچە ايتىدىكى شىركى حكاىە سى. [مىسلك] (برايشە) طولوتلان بول، كىمىدىش.

بالون

انسانلارم فنون سایه سنده واپورلرله، دگرلری، دمیر یوللرله، قاره لری قولایمجه گزؤب جولاشتیق یوانی بولدقندن صوکره برده هوا. لره چیقمنی، هوانک بوشلغنده تدقیقات اجرا ایتمگی دوشوندیلر. نهایت بوگا دارده بر آلت اختراعنه موقف اولمش، اسمی ده (بالون) تسمیه قیلشلردر.

ایلك دفعه بالون یایان، هوایه چیقارانم [مونغولقیه] قارنداشلر اولمشدر. تاریخ ایجادیم ۱۷۸۳ سنه سیدر. صوکره هر طرفه یاییلدی. بالونم جانفسدن یاییلیر. ایچی (مؤلدالماء) ، یاخود هوا غازی ایله جولودورولور. اوزری، بر طبقه (غوم آلاستیق) ایله سیوالی و بر ایسک آغ ایله اور تولودر.

بو آغک آشاغی قسمنده، سبت گبی قامیشدن اورولور بر تکنه آصیلیدر. بالونچی، بونک ایچنده اوطورور. برلکده - ایچلری قوم ایله جولور - بر طاقیم طور بالر آیر. بالونک یوقاریسنده بنجره گبی بر ویا ایکی نفسلک واردر. بالونچی، بونلری بر ایپ واسطه سیله ایسته. دیگی وقت آچوب قاپایه بیلیر.

بالونی هوا غازیله جولودور مق ایچون لزومی قدر یوکسک دیره کایر

[تدقیقات] ائیمه دن ائیمه یه آراشدیرشلر. | جسرلده بولوندیگی گبی صوده دخی واردر. | مؤلدالماء [رنکسز، قوقوسز، یاغاز بر نوع | الگ زیاده، کومور و طوز معدنلرته بولو- | غازدر. اجسام ساژنه ننگ الگ خفیفیدر. بوسیدن | نور. هجرتک ۱۸۰ تاریخنده [قواندیج] نام | بالونه خادم اولمشدر. «مؤلدالماء» بر چوق | ذات بولمشدر.

دیگیلیر. بالونم دیرکارک باشنده کی ما قاره لر دن گجیریلن ایپلر واسطه سیله ائیمه یوقاری قالدیریلیر. مناسب بر درجه یه گنجیه دیرکلردن قورتاریله رق یا لکیز ایپلره باغلی اولدیغی حالده معلقده جولودورولور. صوکره بؤرؤلر واسطه سیله بالونک آلت طرفده کی آغزندن هوا غازی جولودورولور. غازه، جولودغجه بالون خفیفلشمش اولور؛ آرتیق کندی کندینه معلقده جولوره جق درجه یه گلیر. بو صیراده ایپلرله اؤست طرفنده باغلی اولان مچدن چؤزولوب تکنه سنه باغلا تمقله برار غازک جولودورولماسنه ده دوام اولونور. نهایت بر درجه یه گلیر، که بالون کندی کندینه یوکسلگه باشلار. ضبیطی تمامیه کوچ بر حاله گنجیه بالونچیلر همان تکنه یه آیلیر. بو هنکامده قوم ایله مملو اولان طور بالردن بر مقداری طیشاری آتیلدیگی گبی بالونک تکنه سنه باغلی اولان ایپلرده صالیوریلیر؛ بالونم هوا لایمغه باشلار.

هوا طبقه لرینک آغیرلیغی، بالونک آغیرلغندن نه قدر زیاده ایسه بالونده او قدر زیاده چاقوققلقه هوایه یوکسلیر. یوکسله یوکسله بر درجه یه گلیر، که کندی آغیرلیغی، هوانک آغیرلغنه مساوی اولور. آرتیق بالوندها زیاده یوکسله مز. یالکیز روزگارک تاثیرینه تابع قالیر. اگر بالونچی دها یوکسلک ایسته رسه قوم جولور اولان طور. بالرک بر قسمنی ده قاره یه آتار. بوده بالونک خفیفلگنی آرتیر مق ایچوندیر. آتجاق بر درجه واردر، که بالونم، دها یوقاری چیقماز؛ زیرا اورالرک هواسی غایت صوغوق و بک قورودر. بالونم او مرتبه یه گنجیه بالونچی کوچ نقش آلدیگی گبی بالونده بؤرؤشؤب بؤزؤلمگه باشلار.

[معلق] هیچ بر شیشه، هیچ بر پره ایلشمش | [مملو] طولو؛ طولش. | اولمادیغی حالده هواه آسیلی طورمه. | [هنگام] زمان؛ وقت؛ اثنا؛ صیرا.

بالونجيءَ، آشاغی ايمك ايسته نيجه بالونك تپه سنده قاپالي اولان بر دليگي آچار؛ او زمان بالونده كي {مولد الماء} ويا هوا غازينك برمقدا. ري طيشاري جيقار؛ رينهءَ اشبو غاز دن دها آغير اولان هوا كيرر. هوا كيردكيه بالونك آغير لئي ده او نسبتده زياده له شير. بو صورتله بالون آشاغی ايمكه باشلار؛ لکن بك خيزلي ايمه مك ايجون ارضينه ياقلاشديني وقت بالونجيءَ قالان قومك بر مقداريني ده يره آتار. برده {آلت سقوطنيءَ} دينلن برشي وارءَ كه تهلنكه زماننده با. لونجيءَ او واسطه ايله قورتولور. بو آلتءَ غايت قوي برقاشدن يا. بيلير؛ شمس ته شكلنده در؛ ايسارله بالونك تكنه سنه باغليدر. اورته سنده بر دليگي وار. تهلنكه وقتنده بو دليك آچيلنجيه ايجنه هوا كيرر. او زمان مذكور آلت چادرگي آچيله رق هوا نك آقنديسني قولايلاشد بر؛ بو صورتله هم بالونك اينيشينك خيزيني تعديل ايدر، هم ده بالوني موازننده طوتاز. بوسا يه ده قولايجه، سلامتله آشاغی اينيلير. صوگ زماننده بالونك اشكالي، انواعي بك زياده تجدد و ترقی ايتشدر. بالونيءَ اردولرده قوللائق ايجون تجرب به لر اولوبوردی. نهايت او غيرت ده نمره بخش اولدی.

ايسته بوجه ايله انسانلرءَ قوشلرگي هوالره بوكسلمك، بردن كور. رولم ين انواع موجودانيءَ اورالردن سيرايمك بولني بولمش اولديلر. دماغ بشرءَ همج طورماز؛ هنر و معرفت اوغورنده چاليشانلرءَ دائما يكي شيلر بولمقن، موجودلری ده مكمئل حاله قويمقن كيری قالمالزر.

§ دور عبدحميد دهءَ هر خيزلي ايشلر ميا سنده بالون تجرب و تطبقا.

[آلت سقوطنيءَ] ايمك آلت؛ آشاغی ايمك	[موازننده] برطارتيدءَ؛ يعنى؛ برى بردن ته زياده، ته اسكيك.
[ايجون قوللائلان آلت]	[تجدد] يکيلشمه؛ يکي و تازه اولمه.
[تعديل] اورته؛ يعنى؛ قراديجه؛ (بر شيشي)	[تجدد] يکيلشمه؛ يکي و تازه اولمه.
[اورته حاله گتيرمه]	

قي ده ممنوع ایدی. بوحاله، أهاليز ايجون بر محروميت اولديني گي اردومن ايجون ده بو بوك بر ضرري موجبدي؛ ۱۳۲۵ سنه سي ما. يسنك اون بشيچي گوني تقسيم تعليمخانه سي ميدان سنده بو بوك دولترده كسب اهميت ايدن بو آلت فنيه نك ايمك تجرب به سي اجرا قيلندي.

بالونءَ طولمه باغچه غاز غانه سندن آلتان غازله جولدورولدي. بو بالورءَ دو، نسز نوعدن اولديني ايجون او كجه روزكارك استقامتي آكللاشلق اوزره بر قاچ اوفاجق بالون صاليورلدي. بعده يوزباشي مختار، مهندس شكري بگور ايله ايچي فرانسالي استاد [عثمانلي] بالوننه بينديلر. بونلرءَ تماشا ايجون آقبن آقبن كلمش اولان أهالينك آفشاري، عسكري موسينه سنك ترغلي آراننده زميندن آيرلديلر. آنا طولی جهتنه كچه رك چاليجا به طوغرو حرکت ايتديلر.

§ شميدى مراق ايديله جكدءَ كه: «بالونكءَ كرك بوكسليگي، كرك حرکت ايتديكي ائشاده عجباً كائنده كي مخلوقات بالونچيلره نه شكلده كوزوكور؟». طوريكزا بن سزي او خصوصده ده نمون ايديم:

فرانسالي موسيو [زان فوري]ءَ، شهور بر بالون سياحيدر. مو. ما ايهك ۱۹۰۰ دن ۱۹۰۵ تاريخنه قدر واقع اولان سياحتيءَ ۱۲۵ عدده وار مشدر؛ ۱۲۵ نجي دفعه سنده كي بوجيلف سنده، افراباسندن [اوبار لاتام] نام ذات ده برلكده ایدی. بونلرءَ آلتی ساعتمده مانش دكزني كچه رك پارسه واصل اولمشلر. زان فوري ديرءَ كه:

• بالون بردن آربلد قده ۱۶۰۰ قديم بوكسليدي. لوندرة، حيرت
• انگيز بر منظره ارانه ابدردی. كچه پانختك دميرخانه لری، يانار بلاغلر
• دن صاجلان اوقاق قيتيلجملری تقليد ايديبوردی. دكزي كورء.

[ادام] برقدم ياريم آرشون قدر بر اوزاقلقدرد.

« بيله جك مساوى بر درجه ده بوكسلدېگمزه گوزومزك اوگنندن گچن
 « شهرلر، دومينو طاشلرى سېغىتېسېنه بگزه بوردى. ايشىقلرى، او-
 « تېه بى به سربىلش گوروردك. ايرماقلر، كومهوشدن بايتش سىلانوا-
 « رى قورده لارلك منظره سنى و برىوردى. ارضه باقدېغمزده، يالگىز
 « ايلرى به طوغرو اولان حركتمزى حس ايدىوردك. هوا بوشلغنه
 « طوغرو باقدېغمز زمان ايسه حركتمز هېچ حس ايدىله بوردى. /
 « حربت مسعوده مزك شو تازه لگنده قيصه بر بالون سياحتى اجرا-
 « ده نصبدار اولان مير موماليه شكرى بك ده دييور، كه: « آرقه داشلارمدن
 « برى، بالونى قوماندە ايدىوردى؛ دېگىرى، هر منظره نك فوطوغرا-
 « قى آلفاه مشغول اولىيوردى. بن ايسه شهرلك ارا نه ايله دېگى خوش
 « خوش منظره لر نى تماشا اتمكه طالدم. طولنه باغچه سراينه وصو-
 « لمز ده شهرلك پاتېرتىلر، اوزاقدن گلن عكس صدايى آگد رىيور-
 « دى. صمود ايتدېگمزه نقطه به دوندوگومده ميدانده كى غلبلك، يووا.
 « لرندە قايناشان قارىغچه لرى خاطر لايوردى. روزگارلك ائسديگى حس
 « ايتمه بوردق. تېدىل محل ايتدېگمزه، اوزاقلاشدېغمز (نقطه درجه-
 « سنده گورون) بنالردن آگلا شىلوردى. بولده بر بره ار ككلر، قا.
 « دىنلر، چو جوقلر مندېل صالايوب زى القېشلا بوردى. هنوز 60
 « مترو بوكسلده بولوندىغمز ايجون سلام ندالرى صالويردىگمزه بى
 « مقابله ايدىيورلر دى. وقت كچ اولدىغىدن بولغورلى كوينه ايندك. با.
 « لونى تمقيب ايدن بر جوق خلق، گلوب بزه قاووشدىلر. ائستادېمزه
 « بالونى استانبوله نقل اتمك ايتسه دى. اھالى، هر گونا ياردى دېرىغ
 « ايتمه دى. موسو [تېرو]، بو خىر خواه آدملرله پاره و برمك ايتسه.

[صعود] يوقارى چىقىمە : بوكسلە .

« دېسه ده آنلر زده ايتدىلر. بولجېغمز بر ساعت - بوردى. بو بر ساعت،
 « عمرمك ائك مسعود بر سعاى اولدى. »
 « تاملير: بائون نه در؟ ايله باونى كېم باعشدر؟ - بالون نه دن بايباير؟ -
 « بالونجى نېچون برابر نوم آلىر؟ - باونك نغسلگى نه ايجوندر؟ - بالونى نه ايله
 « و ناصل طولدورورلر؟ - بالون نه وقت معلومه طورور؟ - بالون نه زمان
 « بوكسلگه باشلار؟ - قوم نه وقت طيشارى آلىر؟ - بالون نه وقت هوالاتىر؟
 « نه درجه بوكسله بىلير؟ - بالونجى نه ايجون تىكرار قوبى بره آتار؟ - نېچون
 « ايسنه دېگى قدر بوكسله سز؟ - ايتلك ايجون نه بايباير؟ - نغسلگك قاياغى
 « نه وقت ونه ايجون آچىلير؟ - آت سقوطيه نه ايجوندر؟ - بالونك خدمتق نه در؟
 « دور حركتمك ايلك بالونى نه تارىخچه صمود ايتدى؟ - نه ايجون شىدى به
 « قدر بڑه بالون بولجيايى اجرا ايدىلر دى ؟

اخلاقى نرائت

بحرى ايله بدرى حكاية سى

بدرى، فقير بر چو جوق ايدى. بر قيتلق ائناسنده ائمك بولمق
 ايجون بركو به كىندى. او كويك ائك زنگىنلردن برىنك بحرى اسخنده
 بر اوغلى وار ايدى. بحرىنك ائنده بؤ بؤك بر ائمك پارچه سى اولدىنى
 حالده اولرىنك اوگنده طورمقدمه ايدى.
 بىچاره بدرى! آجلقدن هلاك اولمق درجه سنه كىشدى. بحرىنك
 ائنده كى ائمكى گورۇنجه ياننه واردى: « رجا ايدم بر لوقا ائمك وير؛
 زىرا آجلقدن اولۇتۇرم » ديدى. بحرى ايسه: « هايدى ايشگه كىت!
 سگا و بره جك ائمك بوق. » ديه رك زده ايتدى.
 آرادن بر سنه كچدى. بحرىنك كچيسى غائب اولشدى. آرايوب

[قيتلىق] يېتسه جك و يا ايجه جك شىلرلك بو- | زمان . اصلى: «نقطه» در .
 لومئادىنى، ياخود بك آز بولوندىغى حال، و [هلاك] اوله؛ تلف اوله .

بولق اوزره طباغه چيقدى . پك زباده بورولدى . صوسزلقدن بايىلىق
درجه سنه گلدى . بردامله صوبوله مادى . طولاشير ايكن براغاج گولگه .
سندده بدرينك اؤطورديغنى، قؤ يونلرني او تلاتديغنى، ياننده بر صو
دستبى بولونديغنى گوردى؛ همان ياننه قوشدى . بحرى: «آمان برادر!
بكا بر يودوم صووور؛ زيرا صوسزلقدن بايىليورم.» ديتيجه بدرى:
«هابدى ايشكه گيت! سكا ويره جك صوم بوقدر.» جوانى وبرى .
وقتيله بدرينك، برلقمه املك ايسته يوب ده ورمه ديكنى، بحرينك
خاطرينه گلدى؛ آغلايه رق عفونى رجا ايلدى . على جناب بدرى!
مرحت ايندى؛ دستي بي اوزاندى . بحرى، صوسزلغنى گچيردى .
نمون، متشكر اؤلدى . «بكا وبردېكك بو صوبك حقى الله اوده-
سون!» ديه رك دعا لر ايله دى .

تعليل: فقير چوجوق كيم ايدى؟ - قيتلق ائناسنده نه يابدى؟ - بحرى
كيم ايدى؟ - كيم ليدن نه ايسته دى؟ - نه جواب وريلىدى؟ - بر سنه صو-
گره نه اولدى؟ - بحرى اورمانده نه گوردى؟ - صوبى ايسته بن كيم ايدى؟ -
نه جواب وريلىدى؟ - بدرينك على جنابلى نه ايدى؟

اخلاقى درس

حاضر جوابلق

بر آدم، هنوز بدرينك ميرانسه قؤتمش بر ذا نه كيدر: «أفنديم!
«نائل اولديغكز ميرانك ياريسى بئدر؛ بنده سزك قارنداشكز دكلمى
يم؟» دير . او ذات: «عجائب! نه دن قارنداشم اؤلؤتؤرسكز؟» ديه
صورونجه مرقوم جوابا: «الله الله! همز حضرت آدمك نسلندن،

[على جناب] كوتولگه قارشى ايلك ايمشكه | قارشى شكر ايدن كيمسه .
پورتاكه گوستورن (ذات) . | [نسل] سلاله؛ ذريت، صوبى صوب .
[متشكر] گوردىكى ايلگى بيان؛ بر ايلگه

«جهله من اولده رك اولادى گيى يز؟» دير . موما اليه: چيقاروب بر
آلتون ويرير . حريف: «بو قدر بيك ليرالوق ميرانك ياريسى بر
آلتونميدر؟» ديه صورونجه اوتنه كي: «صؤص اؤل! برادر صوص
اؤل! اگر ديگر بوتون قارنداشلرمن طوبه جق اؤلؤرلرسه يايگه بر
غروش ده دوشن .» جوانى وروب باشندن صاوار .

§ ياناغندن كچ قالمغنى عادت ايدنمش بر چوجو غك آنه سى، اير-
كن قائما نك فائده لرني، چوق يانما نك ضرر لرني، عقله اويغون وفته
مطابق صورتده نصيحت ورمه يي نيله ديكندن اوغنه ديره كه «صباحلين
ايركن قالقوب ايشكه گيدن بر آدم، بولده بر كيمسه ياره بولمش.» حاضر جواب
چوجوق: «اويله ايسه ياره يي غائب ايدن، دها ايركن قالمش.» دير .
فقير بر كويلو، ايلك دفعه اوله رق شهره گلير . عطار، تحاشي،
أجازجى دكانلرني سير ايدن ايدن بر صراف دكاني اوكونه وارير . صرا-
فك دكاننده: رافله، ديزيلش ماللر اولما ديغنى گورونجه مرقاق ايدر . «نه
صايرورسكز .» ديه صوراره . صراف، آنى استهزا ايچون «أشك
باشى» دير . كويلو، تحقير اولونديغنى حس ايمشكه برابر حاضر جواب
برى ده اولدبئندن صرافه: «يا هو! بوگون آليشويريشك پك رواجلى
ايمشكه دكانده بر نك اشك باشى قالمش» جوانى ويرير . صرافك صو-
رتنى آصيلي قاليو . بر دها حيدته طوقونما منى عهد ايدر .

تعليل: بر آدم، ميراث بيدى به نه ديدى؟ - ميراث بيدى نه موردى؟ -
او آدم نه جواب وريدى؟ - ميراث بيدى نه وريدى؟ - حريف نه سويله
دى؟ كچ قالفان چوجو غك آنه سى نه ديدى؟ - ياره بولان كيم ايدى؟ -
چوجوق نه جواب وريدى؟ § - كويلو به حقارت ايدن كيم ايدى؟ - صراف نه
تريبه سزلكده بولوندى؟

رنكلر

رنكلر، نظرله خوش گورونور؛ قېلره صفا ويرير. كوك، او والر، چايرلر، بايراقلر، چيچكلر، قوشلر، كله بكارلر رنكلرله نظرلر. استخسانمزي جلب ايدرلر. گوزلرمن، هر رنكلدن زياده بيشيله باقمه. دن خوشلانير. طبيعتده ائك زياده بيشل رنك بولومقمده در. رنكلر، يك چوق صنعتلرده استعمال ايديلديكي ايجون استفاده سي كئيدر در. اصل رنكلر، بدي در. سائر بوتون رنكلر، بونلرئك از چوق بري برلرینه قارىشدير. سايه حاصل اولور. مذكور بدي رنگه: {ألوان اصلته} دینلديكي كهي {ألوان طبيقه} دخي دينير. واقعا كوش طوغديني زمانه بزه بر چوق رنكلر گوستير؛ لکن آنلردن ائك زياده كوزه چار يانلري بدي رنكلر.

رنكلر، حكمت طبيقه كتابلرنده شوييله جه صيرالانمشدر: قير-ميزي، طوزوچي، صاري، بيشل، ماوي، لاجوردی، مؤر. اجرام سماويه آرارلرنده كي ايجيقلقلرده هوادن حيف اوله رق {انير} ناميله بر جسم لطيف وار، كه ضيا و حرارتی نقل ايدر. ضيا-شعاعلري، او جسمدن هوايه، هوادن ده صويه كچرکن كندی استقامتنی تبديل ايدر. بوتدلر استقامت قاعده سنه {انكسار ضيا}

[استخسان] تخسين انقه؛ گوزل بولما؛ بكنمه. | نيزگهي گورونون نودلو پرتولر. [شعاع] گونش باينلده گوزله طوزو اوزا.

دينير. صانك اوغرا ديني شو انكسارمه آنك محتوي اولديني اجزا و تركيبا نك نه دن عبارت بولونديني حل ائمگه وسيله اولمشدر. ايسته {ألوان طبيقه} دينيان بدي رنگه آنك تركيبا تنده گورولمشدر. بونك فتي تعبيری {طيف شمس} در.

بياض و سياه رنكلدن صائيلماز؛ چونكه سياه بوتون رنكلرئك برلته سيله و بياض، تركيبده هيچ بر رنگ بولونما سيله حاصل اولور. صابون كوپوكي اوفله نوب قايارتيلنجيه بر كره حك، حصوله كلدكي معلومدر. بوكره حك، اولاكوزمنه بياض گورونور؛ لکن اوفلئكده دوام اولونديقه آنك اوزرنده، باخصوص ائك ائنجيه طرفي اولان تپه سنده، بو بدي رنگ آنكار صورتده نمايان اولور.

گونسك ضيا سي، {منشور} دينيان بلوردن كچديكي حالده بو بدي رنگ گورولور. باغموردن سوكره، بعض كره كوك بوزونده ياي شكندره گورولن {علام سما} ده دخي بو بدي رنگ مشاهده ايديلير. بو بدي رنگك، بري برينه قارىشدير. سايه سندن يك چوق رنكلر چيقار. آنلرئك باشلنجيه لرئك صورت تركيبی شونلردر:

طوزوچي - قيرمزي ايله صاري دن تركيب اولونور. آچيق اولق ايجون، صاري دن، قوئولتمق ايجون، قيرمزيدن زياده جه قونور. **نيسر** - بياض، ماوي، بر ازده بيشل رنكلردن تركيب ايديلير. آچيق اولق ايجون، بياضدن، قوئولتمق ايجون، ماوي ايله صاري آرتيريلير.

[منشور] توزه جاي گهي اوج و يا دوت يانلي بر جسمدر. بو شكده باينلش بلورئك ايجندن ضيا كچديكي زمانه آني، دورلو دورلو رنكلره آيروب گوسترن ائت. [حلي] قارشيق برماده ي، بري برندن سيجه رنك، ايره ره رق اكلامه. [تركيب] بر دن زياده شيلري بري برينه قارشيديره رق باشقه برشي حاصل ائك. [محتوي] بر قاج شينك بر برده بولونما نهي.

فیضی - صاری ماوی و بیاضدن ترکیب ایدیلمیر. آجیقلاتاق ایچون،

ایچون، بیاضدن قوبولاتاق ایچون یشیل ایله ماویدن آرتیریلیر.

یشیل - صاری ایله ماویدن ترکیب ایدیلمیر. آجیق اولوق ایچون،

صاریدن، قوبولاتاق ایچون، ماویدن زیاده جه قونور.

مور - ماوی ایله قیرمیزدن ترکیب ایدیلمیر؛ لکن ماویدن آزجه

قونور. آجیقلاتاق ایچون، قیرمیزدن، قوبولاتاق ایچون، ماویدن

زیاده جه قاتیلیر.

صوغانی - قیرمیزی، صاری، برازده سیاهدن [*] ترکیب

ایدیلمیر. آجینی ایچون صاریدن، قویوس ایچون سیاهدن آرتیریلیر.

لعل - غاریبالدی ایله قیرمیزدن ترکیب ایدیلمیر.

غاریبالدی - قیرمیزی ایله سیاهدن ترکیب ایدیلمیر. قیرمیزی فضله

علاوه اولونورسه آجیق، سیاهدن زیاده جه قاتیلیرسه قویو اولور.

پنبه - قیرمیزی ایله بیاضدن ترکیب اولونور.

ویشنرنگی - صاریدن، سیاهدن، لعلدن ترکیب ایدیلمیر. بونک قو-

یوسنه «ویشنه چوروکی» دیرلر.

قهرورنگی - سیاه، قیرمیزی و بیاضدن ترکیب ایدیلمیر. سیاهدن زیا-

ده جه قویق اقتضا ایدر.

لاهوردی - سیاه ایله ماویدن ترکیب اولونور. آجیق اولوق ایچون،

ماویدن، قوبولاتاق ایچون، سیاهدن زیاده قونولور.

صوائی - بیاض ایله چوبویدن ترکیب قیلینیر. آجیق اولوق ایچون،

بیاضدن، قوبولاتاق ایچون، چوبویدن آرتیریلیر.

[*] سیاه، چوق قویو اولدینی جهته ساثر رنگره تاثیر زیاده در، بنا علیه هرهانکی رنگه داخل اوله جهته تدریجاً قونولوق ایجاب ایدر.

زیرانی - مساوی مقدارده صاری ایله قیرمیزدن، برازده سیاهدن

ترکیب ایدیلمیر. آجینی ایچون، صاریدن زیاده جه قونور.

جویری - قیرمیزی، صاری و سیاهدن ترکیب قیلینیر؛ لکن قیر-

میزی آزجه قونور. آجیقلاتاق ایچون، صاریدن، قوبولاتاق ایچون

قیرمیزدن زیاده جه قونور.

نفتی - یشیل ایله ماویدن ترکیب ایدیلمیر. ماوی زیاده جه قونور.

تعلیل: الوان اصلیه و یا الوان طبیعیه قاچ در و هانکیلردر؟ - علامت سما

بزه قاچ رنگده گورونور؟ - رنگارک نوعلری ده باشقه نه لرده و نه واسطه

ایله گورولور؟ - نه ایشلرده خدمتی اولور؟ - «آره نه در و نه ایشه یارار؟ -

«طیف شمس» نه دیمکدر؟ - طورونجی رنت ناصل یا بیلمیر؟ - نیرشه هانکی

رنگارندن یا بیلمیر؟ - فستیق؟ - یشیل؟ - مور؟ - صوغانی؟ - لعل؟ - غا.

غریبالدی؟ - پنبه؟ - ویشنه رنگی؟ - قوه رنگی؟ - لاجوردی؟ - هوائی؟

- زینتی؟ - چوزی؟ - نفتی؟ -؟ - ماوی، بیاض ایله سیاه نیچون رنگدن

صا؛ یلغاز؟ - رنگارک نه خدمتی وار؟ «آیره» نه در و نه ایشه یارار؟

اخلاق و اصلاح نفس

اسراف - بخل*

اسراف، دنجه حرام، عقلیجه مردود دره. اسراف، لزومندن زیا-
ده و هیچ بری اولسا دینی حالده مالی صرف ایتمکدر، که سوکئی چوق
تهلک لیدر. مسرف، نه قدرده زنگین اولسه بیه ضرورته دوشور؛ زیرا
آنک مصرف قابیسی آچیدر. فقیرک، کیره جک اوله آجیق قانی آرار.

[بخل] خسبیلک؛ ناسبیلک؛ جریبک. [مصرف] حددن زیاده و لزومسزیره پاره و
[مردود] رد اولونماش؛ قبول اولونماش. مال صرف و خرج ایدن.
[صرف] خرج اتمک؛ آلدن چیقارماق.

بخیل ایسه مدمو میخه اسرافک همیا سیدر؛ زیرا بخیل نه ائک اقتصالی شیلردن بیله مالنی آسیرگر؛ گرچکدن لازم اولان یدنه جک، ایجه جک، کیبه جک شیلره بیله پاره صرف اتمک ایسته مز؛ مثلا: میوه نئک و امثالی شیلرک تازه سنی، آیدینی آلفه قدرتی وار ایکن: باآخی، فنا سنی آیر. انوابک یکیسنی صاتون آلفه قدرتی وار ایکن: آسکی، بیرتیق، آواب کبیر؛ گوزل، هوا دار یرده ساکن اولوق مناسب ایکن: قارا آلق، هوا سز، غلی یرلری سبیر. بخیل، مالنی، پارسنی جانندن بیله آسیر-گر. بونلره عادتا انسان طور توسی صایلیر.

حاصلی: ناکسلک دینیان بوفنا خوی، معاذ الله برکزه انسانده عادت حکمنه کبیرسه هم کندیس، هم ده ائک عالمه سی لذت حیاندن محروم قالدیر. بخیل، یا خود حسیس، بر ذوق مخصوص دخی آرا ماز. او، قوللا غنی، موسیقیدن، فکرنی، تئور دن، قابنی، احبابلقدن محروم بیر آتیر. حسیس، ایستهر، که مسامره موسیقی بی، تربیه فکریه بی، مجلس یاران، هب آغجه به تحویل آیه سون. نهایت گونک برنده مختل اولان صحتی کندیسنه اخیار ایدر، که: «آرتیق ایشدن چکیل!»

قالدی، که مدت عمرنده عالم بشریته هج بر معاوتی اولما دینندن کندیس، ده عالمک معساونتندن محرومدر. او، عمرینک شوته لیکلی گونلرنده کندینی زیارت ایدن، کندینه تسلی ویرن، احبابلق آیه بن کبیره لر آرایه جق؛ لکن بهوده سنی اوله جق! چونکه آکه مشدی، که بیجه یاسون؛ دیکمه مشدی، که طوبیلا به یاسون. کتابلر بیله ائک شو دوشکون ساتلرنده تسلی بخش اوله مایه جق؛ زیرا او، آنلره هج بر وقت میل و محبب آتیه مشدی.

[همیا] آرقاداش (اکثری فئالقدده قوللایلیر) نه جق صورتده آسیرگر یوب صافلایان آدم. [بخیل] پاره سنی، مالنی حددن زیاده و عیبلا. [ساکن اولوق] بر عخلده طورمق.

جسم انسان

انسانک جسمی، اجزای مایه و اجزای ضایه دن متشککدر. وجو دمنی تشکیل ایدن بوابکی قسمدن هر بری، کندی خدمتی، وظیفه سنی منتظم صورتده اجرا ایدرلر.

انسان، وجو دینک ترکیباتی، جسمنده کی حرارتک صورت حصو-لنی، ذهنک و معدده نئک وظیفه سنی، ناصل سنفس ابتدکی، قلبک و دماغک، نه کبی بر شکلی اولدیغنی، هوای نسیمینک حیات بشره نه گونا تا اثرانده بولوندیغنی بیلیمک قدر مهم شی اوله ماز. کذا ناصل هضم ایدیلدیگنه و کیمیکلرک، سبکیرلرک، قانک، بوبره کلرک وجود ده نه خدمتده بولوندقلرینه آگاه اولوق قدر ازم بر کیفیت تصور ایدیله مز.

بدنیز ده کی عضولرک بعضیلری، منفرداً ایضای وظیفه ایدرلر. بعضیلری ده مشترکاً عینی بر فعلک اجرا سنه خدمت آیلرلر. مثلا: آغز، بؤغان، یمک بؤرؤسی، معدده، باغیرصاق، قاره جگر، و تئوکرؤک بیدا ایدن بزلره، هب هضمه خدمت ایتیمکه درلر. بونلره: {جهاز هضمیه} دینیر. وجود انسانی، خانه کبیدر. قافان، بو خانه نئک ایچنده، صاحبک اوله سی صایلیر. گوز، قولاق، بورون، آغیز، بو خانه نئک قابسی

[اجزای مایه]: مولی پارچه لر. [اجزای ضایه]: صافلایان آدم. [منشکل] شکلنش؛ بر شکل و هیئته سبیرمش. [منفرداً] یانلرجه: کندی باشنه. [مشترکاً] برلکده.

ۋە نىجىرە لىرى غەد اولونۇر. بۇنلر واسطە سىلە در، كە حس ايدەرز؛ هر شىئە واقف اولورز. آنلر معرفتيله هر شىئك انتظامده بولونماستە نظار. رت ايله رىز. قافا يوكسككن هر طرفى، هر شىئى تدقيق و تجسس ايدە. رك بىزى، ضرردن تباعد، فائده يە تقرب استدير بر.

انسانك اجزاي صلبه سى، اوبناق برلى، كىلكرى، سىگىرلى و دامارلىدر. ديشلرده اجزاي صلبه دندر. كىلكرك شىكللى، ياىصى، بعضىسى طوبارلاق، كىيى اكرى، كىيى ده اوقۇق اولور. بر طساقىي، قىصه، بر طساقىي، اوزوندر. اوقۇق اولانلرك ايجلرى، اياىلك دىنيان سولو، ياغلى بر مائە ايله جۇلور.

كىلكر، بياضىسى، سرت و مجلادر. آنلرك اوزرى، غايت اينجه بر زار ايله اورتوليدر. هر كىيىك اوزرىده بولونان اوقاق بر دلكندن، قيرمى قان دامارلىرى گىرر. بوقان، بسلهتمە من ايجون مواتر مقدتە يى نقل ايدر. كىلكردن، سياه قان دامارلىرىنىك طيشارى جىقماي ايجون ده اريجه كوچوك دلكلر وار. وجود انساندهكى كىلكرك عددى، ۲۰۸ در. چوچوقلرده زياده اولور؛ فقط باش ايلرله دىكە بۇ فضله كىلكر، برى رىسە قومشو اولان بعض كىلكر ايله قايناشه رق يكاره اولور. وجود من، كىلكردن بر جاتى ايله طوتدور راشدر. آنلر، بدىمزلر قفسنى تشكيل، اشكالنى محافظه ايلەر. بۇكا: (قديد) نسبه اولونور. قديدك اوك مۇهم قسى، صيرت كىيىكى در. بونك يوقارىكى قسىمك نهايت بولدىنى برده قافا طاسى وار. قافا طاسى، يكدىكرىسە مۇكم صورتده بىتىشمش بر قاچ كىيك بارچه لرندن من كىيدر. بو بيتيشك برلر

[تجسس] آراشدرمه ؛ بوقلامه .
[تباعد] اوزاقلاشمه .
[تقرب] قروب اوله ؛ يعنى : ياقلاشمه .
[جلا] جلال ؛ پارلاق .
[يکاره] بارچه سز ؛ بوتون اوله .
[نديد] اسكلت .

دستره آغزىسە بگنهر. قافا طاسى ايجنده، {دماغ} واردر. عقل، دماغده اولور. هر شىئى كورمه من، آنك واسطه سىله در.

قافانك اولك طرفنك بالاسنه: {آلىن} دىرلر. آلىنك آلتنده ايكى قاش، قاشلرك آلتنده ده ايكى اوقۇق وار. بونلر: {كوزچوقورى} دىنير. اوراده كوزلر واردر. كوزلر، توزدن و سائرە دن محافظه ايدىلك ايجون اوزرلرندە كوز قاقلىرى، آنلرك كىنارلرندە ده كىرپىكلر واردر. كوزلرك اورته سندن باشلايه رق آغزە قدر اوزاغش بۇرون، بورونك ايكى طرفنده ده ايكى قولاق واردر. بورنك آلت طرفنده دوداقلر، بونلرك آراسنده ده آغز واردر.

آغز، دىل، طاماق، كوچوك دىل و ديشلردن متشكلكدر. ديشلرە بو بولكرده ۳۲، چوچوقلرده ۲۰ دانه اولور. ديشلرە وجودك ذكرىنى در. بىكى، بارچه لار، آرر، اوكۇدور. دىلك خدمتى، يالگىز بينيان، ايجىلن شىلرك طادىنى آلمقدن عبارت دكلدر؛ اونه چىكهن بىكلرى ديشلرك آلتنه كىنر مگه، يوتولاجنى زمان لوقا حالته قومئغه ده خادمدر.

انسانك يۇزىنى، ايكى چكە كىيىكى قابلامشدر. ديشلر، آغزك اولك و يان طرفلرندە آلتى اوستى اۆلەر ق چكە كىيىكلرى ايجنه كومۇلمشدر. آلت چكە، اوبىنار. چكە لرك يانسندە و آلتنده توكرۇك بىلرلى واردر. بو بىلر سايه سنده آغز من دائما صولاق طورور. آغزك و كوچوك دىلك نهايتنده كردن و بوبون واردر. بونك ايج طرفنه: {غىرتلاق} دىرلر. بورون بولى دىكلارى، غىر تلاقك اوست طرفنده در.

غىرتلاقدن كوگى بوشلئنده كى آق جگر لره اينر بر بورو واردر. آلىان نفس، بو يەلدىن كچه رك كوگسك ايكى طرفنده بولونان جگر لره

گیدر. هوا پوزوسنک یوقاری اوجسده کی غیرتلاق، دودوگ کی سس چیقاری. غیرتلاغ آره سنده بر بوری دها وارد؛ اوده معدہ. یہ اینز. معدہ، غلڈہ { دنیان طولوم شکنده در. بین شیلر معدہ یہ گیدر. معدہ نك ایکی دلگی وارد. یوقاری طرفی نك بوروسنه، آشاغی طرفی باغیر صاغه مر بوطدر.

انسانک گوگسندہ ایکی مہ اولور. گوگسک دریمی آلتندہ اون ایکی چفت کیک وارد. بونلرہ { قابورغہ } کیکی دینیر. قابورغہ کیکی، آرقہ جھتدن، صیرت کیگنہ، اوگ جھتدن، گوگس کیگنہ مر بوطدر. بونلرہ، بدتمزده قوتلی بر قفس تشکیل اولونشدر. قلب، جگر، بۇرکلر، اؤد، معدہ، بوقفسک درونندہ موضوعدر.

کیکلرک بری برینہ بتیشیک یرلرینہ { اویناقلر } نامی ویریلشدر. او. ییناقلر دہ، { قیقر داق } اسمیلہ باغلر وارد، کہ کیکلرک اویناق یرلرندن آریٹلاسنہ مانع اولورلر. اویناقلر، بدنک حرکتلرنی سہیل ایرلر. اوموز اویناقلری، مہمدر؛ قول کیکی، اوموز کیکنک یتگیینسده بولوناند بر قوغوغ اوجسده حرکت ایدر. قول، ساللانہ بیلدیگی کی یوقاری، آشاغی، صاغہ، سولہ طوغغر، دخی حرکت ایدہ بیلیر. قولک خدمتی، وظیفہ سی پک بویرکدر.

قدید اکر بر نك کیکن عبادت اولسہ ایدی بر ایش کورہ مہ. یہ جکدک. اویناقلر سسایہ سندنہ در، کہ اوطور، مقدمہ، قالمققدہ، یو. رومکدہ، قالدیر مقدمہ، ایندیر مکدہ، طومقدہ، براققدہ، اگیلمکدہ، بؤکولمکدہ. نز. کیکلر، صی ایکن یومشاقدر؛ سیکیر گیدر. یاش ایلری لدکجہ قاتیلاشیر. بو قاتیلاش، اون بش یگر می یاشسنہ وارینلیجہ یہ قدر آنجاق درجہ کالی بولور. نہ.

بل کیکی، آگسہ دن قوبروق صو قومنہ قدر اوزانمشدر. بو کیکی، یکپارہ شکنی آلمش ایسہ دہ بری برینہ بتیشمش یگر می دورت پارچہ. دن مٹرکسدر. پارچہ لرک اورتہ لری دلکی دلرلر. بونلرہ، یکدیگری اوزرینہ گہرک یوقاریدن آشاغی یہ بر اوپوق، بر یول تشکیل ایدرلر. بو اوپوقدہ { مر دار ایلیک } بولونور. (بقیہ سی، فراشک ارچہی قسمندہ در).

تعلیم: یاشدہ کی عضول نہ در؟ - کوز قایانلرینک، کیپیکرک یارارلی نہ در؟ - آغیزک ایچندہ نہ اعضا وار؟ - دیشلر قاج دانہ اولور؟ - دیک وظیفہ سی نہ در؟ - توکروک بزى نہ رہ دہ بولونور؟ - نفس نہ رہ دن کچر؟ - سس نہ واسطہ الہ چیقار؟ - نیک نہ رہ یہ کیدر؟ - قلب نہ رہ دہ در؟ - دامارلر نہ رہ دن یاییلنہ باشلار؟ - آق جکر قاج دانہ در؟ - قاج عدد قابورغہ کیکی وار؟ - باجاق کییکرینک برلشدی برہ نہ ویرلر؟ - قول کییکری قاج پارچہ. در؟ - باغیر ساقلر نہ رہ دہ اولور؟ - نیکلر نہ رہ دن کچر؟ - باغیر ساقلر قاج دورلوردر؟ - صفرای ہانکی عضو حاصل ایدر؟ - بورہ کلر قاج دانہ اولور؟ - بونلرک وظیفہ لری نہ در؟ - داللاغک خدمتی نہ در؟ - بل کیکی نہ رہ دن نہ رہ یہ ادر اوزانیر؟ - آتک او بوغندنہ وارد؟ - سیکیرلر نہ ایشہ یارار؟ - سیکیرلرک ایلیک جقدینی بر نرہ سیدر؟ - سیکیرلر نہ رہ لردہ بولونور؟

عبر تبخس بر کلام پادشاهی

اوتہ دن بری متادمدر: جزئیات امورہ وارنجہ یہ قدر مشو. رتسز بر شیئہ تشبث ایتہم. [سلطان محمد بشہی]

چچکلر - عثمانلیق

جمله خانمک، جمال و کمال استندده ایکی ازلک، نجیبه و نسیبه استندده ایکی قیز چو چوغنی واردی. برکون جمله سی کز مکه کوتون. رور. اقرابان برینک باغنه کیه رک چچکلگی کزدرلر. جمال ائدینک، چچکلر اینجندده ائک زیاده بکندیگی گل ایدی. همشیره لرینه کوستره. رک: «چچکلر اینجندده ائک کوزلی گل دگی؟» دیبه سوردی. نجیبه: «شو زنبق ده کوزلکده آشاغی قالماز طنق ایده رم.» دیبه بیان فکر استدی. نسیبه ایسه: «منکشه بی ده خاطر دن چقارما یئک؛ اوده کوز. لکده ساتر لری قدر اعلا در» سوزنی در میان ایدی. کال: «اوت! اوبله در؛ هله شو زنبق، هپسندن اول آچیلدیگی، بی اکلندیر. دیگی ایچون یک سوه رم؛» دیبه آنلرک سوزنی تصدیق ایله دی.

والده لری، چو چوقلرک بو محاوره لرندن خوشلانیدی. آنلره دیدی که: «آفرین چو چوقلرم! سزک بگه نوب سود بیکیز» چچکلر، صحیبا «کوزلدرلر. آنلرک هر بری، آیلگه، مزیتیه برر مثالدر. زنبق، عفتیه، منکشه، عصمتیه، گل ده حجابه مثالدر. دقت ایدیکیز، که عفتیه، عصمتیه، حجابده، آنلرکی اوله سکیز. اگر بونلر لکه لی اولسه ایدی

[اعلا] چوق ای. اصل «علی» در. [درمیان] (بر سوزی) اورته به (تویق)، [تصدیق] برسوزک، بر فکرتک طوغرولغنه قانع اولوق. [محاوره] ایکی و یا ده زیاده آنلرک سو- بلسه لری.

[عفت] حرامدن، گناهدن قاچینوب عرضی، ادلی اولوق. [عصمت] عرضیلوق؛ ناموسلیق؛ سورجسزلق، معصوملق. [حجاب] اوتانلق؛ اوتانغانلق.

«البته بویله سوزن ایدیکیز. سزده پاکدامن قایلر، عفت و عصمتکیزی لکه دار ایتزه سزده هر کس طرفندن سویلر سکیز.

S «چچکلرک موجودیتی، هر نه قدر یک اسیکی ایسه ده آنلرک حقیق مزئی صوگ عصرده طابیشدر. زمانزده مدنی اولک لرده ائک تیمارینه او قدر اهمیت و بریشدر، که عادتاً جیم صنعتلر صیرا. سنه کچمشدر. چچکلرک ایچون گنیش برلر تخصیص اولونه رق بو بولک برنجارت قابیسی آچیشدر. هله سوگیلری خاطر لامق، دوست و اقربالری لطیف ائمک، ولی نمنتره عرض عبودیتده ایله مک اوزره انواع رنگدن مرکب چچکلر بوکتی تقدیم ایله مک، ائک قیئل هدیله لر قدر احراز موقع ایله مشلر.»

S چو چوقلر، باغک اوتنه سی بریسی کزیننه رک دها بر قاج نوع چچکلر طوبالارلر. بوکت یاق ایچون «پسی بر آرایه گنیردکن، آطلاسدن بیاض بر قورده لایله باغلا دکن، خوش خوش فیانغو. لرله سوساندکن سوکره هم آنته لرینه بر نشانه نحت اولوق، هم ده بونک نه یه مثال اوله جفتی صورمق اوزره گتیروب تقدیم ایلرلر.

والده لری، کیفاندکن، بیان خوشنودی ایشدکن سوکره دیر، که: «اولادلرم! بو، عثمانلیانی تشکیل ایدن عناصر مختلفه بی، قانون اساسی باغیله براشه رک اعلا بر وجود حصوله کتیرنله سنه بر مثال تشکیل ایش. واقعا هر عنصر، باشقه باشقه رنگ ارا نه ایدر؛ لکن جمله سی ده عنایت ایله یارا دیش اولدیگی کی، پسی ده شوگو. زل کوزل رنگلی، لطیف لطیف قوقولی چچکلرکی مزیتلری حازر

[پاکدامن] اتگی، یعنی، عرضی، ناموسی تمیز، [لطاف] لطف ایجه؛ گوئل آله. [اوبور] چوق و صیق بیین؛ طویق بیلمه یین.

«در لر. حین حاجتده کافه سی بر آرایه طویلانی؛ شو سویلی،
 «شعشعلی دمت منظره سی مثللو انبات وجود ایدر لر».
 «بهر چیچکک تک حاننده کی لطافت و منظره ایله جمله سی بر آرا-
 «یه کله رک شو بوکنده کی لطافت و منظره آراسنده بک بوپوک فرق
 «وار. ایشته عموم تبعه عثمانیه افرادینک حالی ده طبعی بویله در. بوتون
 «مترقی گوروپ ایشتندگمز اولکهلرک کیدیشی ده بو صورتده در. بر باغچه-
 «ده، بر جوق نوع نبات بولونور. بولر، بری برینه زیان ویرمه دن
 «کندی میوه لرینی برر لر. مملکتی بر کتله طولدور لر. هله باغچوان
 «آنلری ائی تیمار ایدر سه آلبته میوه لری دها زیاده بول و رکئی اولور.
 «بویله بر نعمته مالک اولمق ایچون بزده ده خیلی چالیشانلر اولمش
 «ایسه ده اولکی او خان اداره، هب آگا مانع اولمش؛ حتی مغایر
 «وجدان اوله رق او مقصده چالیشان خیرخواه لری، وطن پرور لری
 «بر بهانه ایله جزا لره چاریمش، حبس و زندانلرده چوروشدر.
 «اولاد لر! سزه بک بختیار سکز؛ چونکه بشنجی سلطان محمد گبی
 «ملک طبعی بر بادشاه، حریتی ظالم لرک بجه سندن قورناران نیازی
 «و انور بگرله محمود شوکت پاشا گبی «بویوک آدم» عنوانه لایق قهر-
 «مانلر، ملت طرفندن سچیلوب تمیین قینان مجلس مبعوثان، وطن و
 «انسانیتی جداسون و سلامت عمومی ایچون فدای جانه حاضر اولان
 «عسکری، ملیکی بر جوق ذوات گوننده یاشا بور سکز.
 «سزه بردها دونمه به جک اولان استبدادک لکه لرندن، قورقور
 «ندن، ایشتکجه لرندن، کدر لرندن آزاده سکز. سزه آرتیق هب: حر-
 «بت، عدالت، محبت گونلری ایچنده یاشایه حق سکز. سنیکن نه
 «درجه ایلر بر سه عثمانلیی ده او درجه بویوک، پاک، پارلاق گوره-»

«جکسکز. بوتون بابا لر، آنلر، قارداشلر، هب سزک ایچون چالیشد-
 «یلر. حریت، عدالت، مساوات هب سزک ایچون قازانیلیدی.»
 § جمیله خانم، مکتب گوروش، آندن سوگره ده ائی بر «أوقا-
 «دخی، اعلا بر زوجه، حقیقی بر «والده» اوله جق کتساب لری او
 «قویه اوقویه تام بر «عائله رئیسی» دیگه لایق خاصه لرله جهاز لانتش بر
 «وجود اولدیفندن اولاد لرینی ده غبطه بخش اوله جق صورتده تربیه
 «ایدردی. بناء علیه چو جوق لرک سؤال لرندن محظوظ قالدینی گبی آنلره
 «ائی بر مرئییه اوله بیلدیکندن طولانی ده قلبی شنله نیر، گوکی سونجه قله-
 «بارردی. چو جوق لر ایسه بویله بر والده به مالک اولدق لرینی گوره-
 «رک افتخار ایدوب طوورور لردی.
 بو صیراده جمیله خانم: «یاورور لم! سزی بویله بختیار لغه نائل
 «قیلانلر حقتده ازرله دیگکز دعا لر دن، شعر لر دن بر قاجتی، بر کره
 «ده شو باغده اوقویکنز» دیدی. چو جوق لر، همان هب بر اغیز دن:
 «یاشاسون عثمانلیق! یاشاسون اردومن! قهر اولسون عباد اللهک فلا-
 «کتندن ذوق آلان خاسنلر! یاشاسون سلطان محمد؛ یاشاسون مشرو-
 «طیت» ئدلرندن سوگره بویوک غازیلر، شهیدلر حقتده ده زبرد کی
 «بعض شعر لری اوقودیلر؛ بدمه بوکیفله عودت ایستدیلر:
 ۲ «ظاهر آتوله ده گرچه فرق «بویایی عاشق بی دل وطن
 «میر آنورله نیازی بر در «آزدر ظلمه، ایکی قاهر در
 ۳ «یاشاسون شان و شرفه یارب!
 «میر آنورله نیازی بر در ...»

« پشوا اولئك جنود الله سل سيف ادوب
 « ر غزای اُسکبر ایتدک نحو اشرار ایله دیک
 « کاسران اول بیگ باشا سمته ای شوکت باشا
 « سلطوت اردوی عثمانی بی اظهار ایله دیک »

« بر مسرتدر گرگللر شوق حریت ایله
 « بیقمدق استبدادی آرتیق شانلی بر غیرت ایله
 « نامیز دنیایی طرندی حب ملیت ایله
 « افتخار امتیکده بڑ عثمانی لقله بڑ هان
 « آرزو ایلریمی عثمانی اولان بر باشقه شان »

« بر صاحب سف و فلم ، بر بیکیبا شیدی محترم
 « استانبولله باصدی قسم ، فخر ایله دی فتح جدید
 « اعجاز استبداد ایچون ایتدی فضای جان اوگون
 « الله رحمت ایله - یون « مختار من اولدی شهید »

« سر بر ملکه جالس اولدی بر خاقان حریت
 « محمد الله فرحیاب اولدی سر تا بر اما ایز
 « دبدی تاریخ جوهر داری ملت اتحاد اوزره
 « محمد خان خامس عدل ایله - سلطان عالیج »

« گروک بوزونده شهادتک خالی
 « آلفیشلا بور صانکه روح کالی
 « آه اوله دن گورمه لیدی بو حال
 « او قیمتلی محترم وطنپر »

تعلیل: گزیمگه گیدنلر لیلر ایدی؟ - نه به تصادف ایتدیلر؟ - حال
 همشیره لینه نه گوستردی؟ - نیجیه نه دیدی؟ - نسیبه نه درمیان ایتدی؟
 - کمال نه بی تصدیق ایله دی؟ - چیکلری نه لره بکزه ندی؟ - جملله خانم
 بوکتی به به تشدیه ایتدی .

زلزله - یا نار طاع

(توصیف درس مقامه ده قنمدر)

ارض قازیله رق آشاغلیرینه طوعرو ایتدیرسه بر صیقلغه راست
 کلنیر . بو ایتدیش نه درجه آرتسه ، صیقلقنک درجه سی ده او نسیبه
 آرتار . درون ارضده بو حرارته یاقین بولونان جسملر: ایصنیرلر ؛
 قاینارلر ؛ اُریرلر ؛ شیشرلر . فیشقیرمغه ، نفس آلفه بر آرارلر .
 مثلا: بر تجره به صو طولدوره رق کسکین آتسه قونسه ، قایاغی-
 ده صیقلجه قایانسه صوم قاینادینی زمان قایاغک بوقاری بوقاری آ-
 تلدینی کورولور . بونک کچی ده بر آلتده قیزوب قاینایان ماده لره فیشقیر-
 مغه ، نفس آلفه بر آرادق لری زمان خیرلی حبزلی بری برینه چار بوب
 ایتدیرلر . بو چاریشمه ، بو ایتدیشمه لری یوزوندن ارضنک او محملری
 صار صلیبر . ایتسه بو حاله {زلزله} ، یا خود {حرکت ارض} دینیر .

ارضک بو حرکتی بک شدتلی اولوشجه اشیالر دوریلیر ؛ جاملر ،
 شیشه لر قیریلیر ؛ بنا لر بیقیلیر . حتی بعض کره کویلر ، شهر لر آت اوست
 اوله رق خراب اولور . بر آلتنده شدتلی صدالر ، دهشتلی کورولتولر
 حصوله کلیر . بر یوزینک بعض قسملری بو کسه لیر ؛ بعض محملری چو کر .
 نهر لر یا ناقولرندن چیقارلر . دکزیم قارایه طوعرو هجوم ایدر .

زلزله لر ، هر دنمه سوروکلی اولمادینی کچی کره ارضک بعض بر-
 لر نده صیق ، بعض بر لر نده سبرک وقوع بولور ؛ لکن وقوعنده ده جزئی

بر زمان ظرفنده قوجه بر مملکت سالانیر. او اسناده آرتیق اوافق گو-
رولتولردن بیله آهالیه دهشت گایر. هرکس قیرله قاچار؛ گوزلر
سمایه طوغرو متوجه اولور. بعض کره دگزلک دیندن قاره لر طیشاری
چقسارق آله شکلی آلیرلر. بعض کره ده آله لر دگزه بانه رق
غائب اولورلر؛ ۱۳۱۲ تاریخده استانبوله وقیره گن زلزله ده دخی
خیلی دهشتلیجه ایدی.

حرکت ارضک دهشتندن حیوانانک بیله حصه مند اولدقلمی،
حتی ظهورندن اول حسن استسکلرلمی، روایت تاریخیه دندر.
۱۸۰۵ سنه سنده وقوعه گن زلزله له بی تعریف ایدن بر مؤرخ دره که:
ایلك صار صندین بر دقیقه اول استکلرله بوکودورلردی. آغبله کی
«قوبولرله مه له به رک چیتزندن فیلامفه جهت ایدرلردی. کویکلرله
«اولورلردی. أهل قوشلرله فغان ایدرله کومسارنده طورماز اولور-
«لردی. مرعا حیوانانی، بردن بره طوره قالیردی. کدیلمله تو-
«یلرخی قاپار تبردی. بالقلرله قاره به طوغرو هجوم ایدرلردی. بو-
«جکلرله دلکلرندن طیشاری فیلالردی لر.»

طیغله وارددره که تپه لرنده حوتی شکلنده دلکلر آجیلر. پورادن:
صیحاق صوم کیمج، کؤکورت، آلهو، دؤمان و قابل تپلر جسملر
قیشقیریر. طباغک اطرافی بو جسملرله قاپلانیر. حتی جسم قایالری،
اوزاق مسافه لره قدر فیلاتیر. ایشته بو حالده اولان طباغله «یانار
طباغ» تسمیه ایدیلر. طباغک اطرافنده یاریقلر آجیلر. اورادن «لاو»
دینلن آله ولی بر صو آقار.

[تبار] بلورلاشمه : بلور شیشه لری گئی [مرعا] اولاق : اولاقه جق بر
طوبه .
[روایت تاریخیه]

یانار طباغک تپه سی چوقور اولور. بو چوقوره: {منفذ برکان}
دینر، که «یانار طباغک آغزی» دیمکدر. بو چوقوره بیتیشیک بولونان
دایک، کره ارضک مرکزینه قدر اوزا نیر.

کره ارضک مرکزی، غایت صیحاق آنشلی بر محلد. واقعا هوا-
مزلک صیحاقنندن، طوبراغک دخی ایصیندینی کوروروز؛ لکن بو
ایصینش، یزک آزر مسافه سنه قدر در؛ دها آشاغیسنده، باشقه حال
کوردولور: ارضک بهر ۳۳ مترق درینلکنده، صیحاق بر درجه آرتار.
یر یوزوندن ۳۰۰ مترق درینلکده، ۱۰۰ درجه صیحاقنه راست گلییر.
بو، صولرک قاینا به بیله جگی بر صیحاققدر؛ ۳۰۰۰ مترق درینلکده،
بیگ درجه صیحاقق بولونه جنی ایچون بو قدر صیحاقلده معدنلرک چو-
غی آزر. درینلگی ۶،۲۶۶،۰۰۰ مترق اولان ارضک مرکزنده ایسه
هر دورلو جسملر اربدکن باشقه بخار حالنه ده گلیر.

حرکت ارض، یانار طباغ و بونلرله مائل حادثات طبیعیه نک سببی،
مرکز کره ارضده بولونان آتشدن. {قدرت حتمی}، یا خود {ایلیجه}
تسمیه ایدیلن بعض محلددره صیحاق و قاینار صولر قیشقیریر. بو قیشقیران
صولرک بودرجه صیحاق اولماسی، ارضک بک درینلرندن نبعان استدیگدر
ارضی اوزینه وقوعه گن آنق قورقونج، آنق وخیم حادثه، یانار
طباغدر؛ بونلرک آنک مشهورلری [آتسا]، [وه زؤو]، [مکلا]
طباغلریدر. کره ارضده زلزله دن آنک زیاده ضرر کوردن طرف، آ-
مریقای جنوبی و علی الحصوص [آنده] طباغلی جواریدر. [برؤ]
مملکتینده کی [آراکیبا] شهری، بو سببدن خراب اولدینی گئی آورو-
یانک غرب طرفنده بولونان [ایزقون] شهری دخی ۱۷۵۵ سنه سنده
زلزله لر دن کاملاً خراب اولمشدر.

ایتالیادہ سچیلیا جزیرہ سندنہ صیق صیق زلزله وقوعہ گایر .
 ۱۸۰۸ دہ کی زلزله غایت دہشتلی ایدی . مذکور آٹھ ابلہ جوارندہ
 کی اون عدد کوی و شهر خراب اولمشدر . نفوسجہ ضایعات یگرمی
 بیکہ ، ثرویحہ ضایعات ، بش میبار فرائقہ بالغ اولمشدر . بریاندن بنا-
 لر زلزله دن بیقلیر ، دیگر یاندن هوا غازلری باطلاماسندن خانہ لر هوا
 یه طوضرو فیرلار ، دھا او بریاندن قاپاران دکز صولری شهره هجوم
 ایدہ رک بنا لری ، انسانلری قابوب کونوروردی .

قرال و قرائچہ در حال فلاکت برینہ شتابان اولدیلر . یارالیرلک
 تدایوسی آمرندہ قرائچہ نك غیرتی او درجه ایدی ، کہ هر کس آئی
 «مرحت ملکی» تسبیہ ابلہ دی . مشارالہاء عادی ایشچی قیافتندہ بو-
 لوندیچی ایچون قرائچہ اولدی بلی اولمازدی . قرال ایسہ حیاتی
 تہلکہ یه قوبہ رق بوتون ویرانہ لری گزردی . فریاد ایدنلرہ یاناشارق
 «سریماً سزہ امداد گله جکدر» دیہ رک آنلری تسلی ایدردی . آغلاشوب
 باغیریشان چوجوقلری ، قوجانلارہ او بر ، سورہ باغیرینہ باصاردی .
 § شو فلاکتندن صاخ قالانلرہ ، بارالی دوشنلرہ یاردم ایتک اوز-
 رہ بوتون ممالک متمدنہ دہ اعانہ جمنہ تشبث اولوندی . واپورلر ،
 عسکرلر ، طیلدر ، علاجلر ، تیمارچیلر ، بیبہ جکدر ، روبالر گوندہ .
 ریلدی . حکومت مشروطہ من دخی اعانہ یه اشتراک ایدہ رک ابراز
 انسانیت ابلہ مشدر .

§ سچیلیا کویولری ، او درجه جاهل ، او درجه باطل اعتقادہ
 ایدیلر کہ «شیطانلر اورادہ در» زعمیلہ ویرانہ لرہ یاناشارلردی . بونلر:
 «شیطانلر» دائماً بوزالری بکلہ یوب ہمضاً طیشاری جیقارق شو فلا-
 کتلی میدانہ کتیریلرلر» خلق ایدرلردی .

§ ألیوم ارشتردہ کاملاً سونمش يك چوق برکانلر واردر . بوکچی
 برکانلرہ کندی آنکلرندہ : کوللر ، جام کچی مادہ لرہ صا جیلش قاپالر ،
 لاو آقینتیلری گورولہ سیلہ طانیایر .

[وہ زؤو] یانار طراغی ، میلاد عیسا نك ۷۹ نجی سنہ سندنہ یاغفہ
 باشلامش و [بؤمہ نی] ، [ہر کولانوم] اسندنہ شہرلرہ کوللر ، لاو لر
 آلتندہ بولونان بر یانار طراغک باطلاماسیلہ بردن برہ [زؤلہ] اسندنہ
 بر آٹھ حاصل اولمش ، فقط صوگرہ بنہ غائب اولمشدر .

۱۹۰۲ سنہ سندنہ دہ فرانسه مستملکاتندن بولونان [مارتینیک]
 جزیرہ سی داخلندہ کائن [بہ لہ] یانار طراغی ، مدھش بر صورتدہ فو-
 ران ایتش ؛ جزیرہ نك قسم اعظمی آتش لاو لری آلتندہ قالمش و
 شہر ابلہ شہرک قرہ لری کاملاً خراب اولمشدر .

§ شو آتیدہ کی ۱۳۱۴ تاریخندہ دگرلیدہ گیجہ وقتی وقوع بو-
 لان حرکت ارض مناسبتیلہ زبیکرک فغانی مُتَضَعِن منظومہ در:

۱	طامزدہ جانین آغین اوپورکن ،	۲	بردن برہ چوکیوردی قوجہ طام ،
	ایکل ایکل بر سس گلدی دریندن		باشمزہ طاشلر یاغدی او آقشام ؛
	طالغہ لاندی بر اوپنادی برندن ،		آلم بلم طوعساز اولدی نہ یایام ؛
	اوقورقوی آکلا تہ مام سزہ بن .		سندن باشقہ مولام کچہ یالوارام .

۳	کل قارداشم یاردم ابلہ قافایم ،	۴	دیدم اما هیچ سس ورن اولمادی ،
	آل شو طاشی بن آلتندن چیچایم ؛		درد لی گوگل آرا دینن بولمادی ؛
	قاب قاراگلی : موی بولوب یاغہم ،		بر صارصیلدی بنہ زری صالحلادی ؛
	آنام ، بابام نہ اولدیلر باغہ ہم .		اوگون بزہ طراغز طاشلر آغلادی .

[مستملکات] بردونلک کندی اولنک سندن او- [متضعن] حاوی اولان ؛ ایچنہ آن
 زاق بر عجلدہ ایدنیکی و اورا یه مهاجر سوق [فوران] قاپانوب فیشقیرہ .
 واسکتیلہ معمور قیلدی ملکک . «مستعبرات» [جزیرہ] هر طرف صو ابلہ قاپالاشن قارہ .
 دخی دینتیر .

بزه امداد ایدنلری یارادن ؟
أسیرکه سین کوتوگوزدن قضا دن ؟
حق یاننده سوکیلدر او یا یان ،
چونکه اهل خیر اولدی شتابان .

تعلیملر : یا نار طاغیر نه در؟ - نه واقع اولور؟ - سبی نه در؟ - یا نار طا.
غک تیه سی نه شکاه اولور؟ - «لاو» نه به دیرلر؟ - «منغد برکان» نه دیمکدر؟
- تیه ده کی دلیکک دیگر اوجی نه ره ده نهایت بولور؟ - بر بوزوندن سرکز کره به
قدر حرارتک درجه سی نه کونا تبدل ایدر؟ - حرارتک هانکی درجه سنده سولر
قایتا به بیایر؟ - هانکی درجه سنده معدنلر اؤر؟ - معدنلر نه درجه صحیقلقده
بخار حالنه کلیر؟ - ایلمجه لرده فیشقیران سولرک صحیاق اولما سنک سبی نه در؟
- ائک مشهور یا نار طاغیر هانکیلدر؟ - آرتیق یاغما مقدمه بولونان طاغیر ناصل
طایلیر؟

اخلاق قی در نین

گوزل بر مثال

بر قادین ، هر آقشام چوجوقلری باشنه طوبلا یوب اوگون نه
یایدقلری ، نه ایلکده بولوندقلرینی سؤال ایدر ایدی . بر آقشام ، چو-
چوقلرک بویوکلری ، نه یایدقلری برر برر بیاندن ایدر لر . سوکره صیرا
[گئئوم] ایله [گلزار] ه کلیر ؛ گئوم دیر ، که : «والده جکم ! بوگون
رفیقه لرمدن بری ، درسلینی پک ائی بیلدیگی ایچون صنف کچدی .
«خواجه من طرفندن پک مدح ایدیلدی . بن همان قوشوب آئی قوجا .
«قلادم . اوده سوینه رک بگا : سوکیلی رفیقیم ! نه کوزل طویفوک
«وار ایسه !» دیدی .
گلزار ده دیدی ، که «بوگون یاننده بر قیز جغز او طوریور دی . بر
«قاج گون اول والده سی وفات ایتمش ؛ خاطرینه کلدیجه کدرله نیوردی ؛

«آغلايه آغلايه درستی ازرله یوردی . آگا باقه رقی بن ده آغلام ؛
دیدم ، که : قارداشم ! کدر ایتمه ! والدهک وفات ایدی ایسه آنتی سی سطا
«والده ییل ! اوه ! ایلمزه ده والده اولور . رفیقیم سویندی . باشی
قالدیروب نی قوجاقلايه رقی : «بلا بوبوک بر ایلک ایتک» دیدی . بیلیم
نه یایدم ، که بگا اوله سوبله دی .»

والده لری ، بولری ایشیدنیجه ، منون اولدی . اولما گئئومه :
«آفرین اولادم ! یاننده کی قیزک درسده سنی کجمش اولدیغنی کوره .
«رک آگا حسد ایتمه یوب سویتمش اولدینک ایچون قات قات آفرین !»
دیدی . سوکره گلزاره دونوب «قیزم ! سکا ده آفرین ، که او قیز جغز ایله
«برا بر آغلامقله ، اوگا نسلی ویرمکله کوزل بر وظیفه اجرا ایتمشک ؛
«زیرا سویننلر ایله سویتمک ، کدرله سنلرله کدرلتمک ، درداییره آئی
بخش اولقی ، انسان ایچون بویوک بر وظیفه در .

تعلیملر : بر قادین چوجوقلرینه نه صوراردی ؟ - گئوم کیمی و نه ایچون
قوجاقلا دی ؟ - رفیقیم سی نه دیدی ؟ - رفیق و رفیقنه نه دیمکدر ؟ - آغلا یان
کم ایدی ؟ - سبی نه ایدی ؟ - گلزار آغلا یان قیزه نه سوبله دی ؟ - نه دورلو
مقابله گوردی ؟ - والده سی گئئومه نه دیدی ؟ - گلزاره نه سوبله دی ؟

لطائف

ایران شاهلرندن بری ، مصاحبلرندن بریله خرماییدورمش .
شاه بر لطیفه اولوق اوزره بیددیگی خرمالرک چکر دکلرینی یاواشیجه جق
مصاحبنک اوکته قوره سوکره دیر ، که : «اما او بؤر ایتمشک ! برکزره
شواؤکگده کی چکر دکلرک بیغیندیسنه باق !» مصاحب ، بوکا قارش :
«شها متلو اؤفندم ! سز بندن ده او بؤر ایتمشکزر ، که خرمالری ، چکر
دکلرله برابر یؤتمشکزر . باقیکر ! طباغکدرده هیچ بر چکر دک قالمشی ؟»
دیه رک شاهک لطیفه سنه نازگانه مقابله ایدر .

[مصاحب] صحبت ایدن : پادشاهلر ایله دائمی قونوشوق شرفنه نائل اولان ذات .

تصرف - آنچه نك اهميتي

آزاجی آزا جی اوور بسیار
دانه لوله طرلاو قوجه آتبار.
[شیخ سعدی]

تصرفه رعایت، هر کس ایچون بویوک بر وظیفه در. بوکا {علم
اقتصاد} دیندیگی کبی {فن} اداره {دخی دینبر.

اداره نك ابلک شرطی، بش پاره برینه اون پاره صرف اتمه مک،
لزوم حقیقیسی گوروله دجه برشی صاتون المامق، مصرفی ایرادینه
اوبدور مقدر. ایکنچی شرط، قازانیلان، آله ایدیلان پاره دن «احتیاط
آچه سی» نامیله بر مقدار آتیر مق و بونلری، تدارک اولونه جق
«احتیاط ضدینه» بر اققدر.

تصرف، حیات ماده منی تأمین ایدن بر دؤر آندیشلمکدر.
شخصجه، خانه جه، آشیاجه بر جوق احتیاج جز وار. ستمز ایلرله دجه بو
احتیاجک نوع و مقداری آرتار. بوندن ماعدا انسانک حیات آیسند
مأمولک خلافتنده بر جوق ناخوش حالاری وار. (الله! سیرکه سون) خسته
لک، سقطلق، ایشده بوز غوناق، ایشسز قالمق و آتولندن خاطر
گازدها سائر نیجه حالار وار در، که هب، انسان ایچوندر. بوتهلکه لره،
بوکو چلکلره غلبه اتمک ایچون همه حال احتیاط آچه سنه محتاج جز.
§ تصرف، ذاتاً قازانیلش بر پاره، پیدا ایدیلش بر ایراد دیمکدر.

[بسیار] جوق .

ایند! تمز معسارف میانسنده اوله لر بولونور، که آنلری یاییور مه مک
مکنندر؛ آیز ده در. هر کس صرف ایدیلگی پاره نی قله آیر و آیده، یا
خود بیله برکته اوکا گوز گر در بر سه نیجه ضروری و مجبوری اولما.
یان شیلره پاره صرف ایدیلش بولوندیغه قانی اولور. بو حال، بالکنز
زنگینلر جه دکل، هر صنف خلق ایچون ده بویله در. یارینی و کله جک
دیگر کونلری دوشونمه بیلر، آله کچن پاره بی خرج ایدیلر، هیچ بر
وقت دواملی اوله رق دوزگون بر عمر کچیره منلر؛ صیقیتیدن، ضرور
رتدن، سفالندن یا قه لری قور تارا مالزلر؛ راست کله ذوق و جیش
آتمه نك صوکی، مطلقا زوکر تلتک و سفالندر؛ بونک نتیجه سی ده شو.
ک بوکا بویون آتمک ذاتنه دوشتمکدر.

§ آنچه نك، حیاتنزه او درجه باغلی، مناسبتلری وار، که هر
آدمیز ده آنک لزومی، اهمیتنی حسن ایده ریز. سونج، گدر، ذوق،
قساوت، گنجلیک، اختیارلق کبی حاللرک هانکیسنده ده بولونه جق
اولسه ق، کندیزی، هب آنچه نك یار دیمه محتاج بولورز؛ عمر منک هر
دورنده آنک لزومی بزدن آریلماز. هله عصر و زمانلرک کیدیشی، بوکا
اک زیاده بر سبب تشکیل ایدیور. علم، معلومات، فضیلت، کالات،
هب آنچه به وابسته قالمشدر.

حتی آنچه نك صرف اتمک بولنی، زماننی بیلنلر، عقلی، تدبیر.
لی طانییور. فی الحقیقه، نیجه ذکا به مالک کیسه لر گورولمشدر، که وقتیلر
آچه، به اهمیت و برمه دکبری ایچون عمرلری سفالنده قرار قیلشدر.
آه! برکه حیاتک صوگ زمانلرنده فقیر قالمش بر اختیار آدمی، یا خود
بر قوجه قاری بی گوز اوکینه کتره لم. بولر، وجود جه قوتدن دوشمش،
حسیات آنلری ضعیفلاشم، هر وجه ایله چالیشمقدن دؤر قالمش اولد.

قلری حالده نه یا یا بیایرلر؟ اگر آنلر معاذالله تربیه سزه وجدانسز برعائله به منسوب ایسه لر طویا جقلری آچی، قاتمرلی اوله جقدر؛ چونکه او خایر سزلر: «سن نه دن وقتيله تصرف ایتمه دلک؟»، «سن نچون اختیار «لق زمانسه یاره آر تیر مادک؟» دیسه ستملر ایده جکلر؛ بلکه آتی استهزا ایتمکدن ده چکینغه به جکلر. احتمالکه برگون ده خانه دن قوغه- رق آتی بر دار الهیزه به آتمغه چالیشه جقلر.

شیدی برده احتیاط صدیقنه بر مقدار یاره آنان اختیارلری گوز اوگنه کتیره لم: بونلر، اول امرده افراد عائله لری آراسینده دهسا یوسک بر موقع احترام احراز ایتمش بولونورلر. ثانیاً: کندیلرینه مرا جعت ایدن فقرایی بوش چورمه دکارندن طولایی خاق آراسینده باشقه دورلو احتراملی اقولورلر. ثالثاً یانئندن پریشان اولانلر، قیلقده آجلیق چکنلر، زلزله دن مسکنسز قالانلر ایچون آجیلان ایغانه دفتربنه اشتراك ایتمکدن چکینزلر. وطنک سلامت و یا بوکسله سی اوغرنده بعضاً اولاد وطنک کیسه حجتیه مراجعت ایدیلدیگی اُناده حصه مند اقولورلر. اقولورلر ده کندی کندیلرینه: «اوح یاربی! ندرتمزه گوره عمر منک شودورلرینه قدر همنوعمه اولان بور چیزی ایفا ایده بیلدک» دیسه رک صفالانیرلر و «وطن عزیزمزه قارشى اجرای وظیفه به شتابان اقله بیلدک.» دیسه رک قلیلری سرورله قابارر. اداره قاعده-نه رعا- یت ایتمه بیلر ایسه بو شرفلرک، بو فضیلتلرک جمله سندن محرومدرلر.

**

لؤندر ده بویوک بر یانغین ظهور ایدر. بر جوق فقرایه بر سزه، یوردسز قالیر. بونلر ایغانه طویلامق اوزره طرف طرف قومیسونلر تشکل ایدر. قومیسون اعضاسندن بعضیلری، اهل ثروتدن برینک

خانه سنه کیدرلر. خانه صاحبی غایت حدتلی بر حالده بولونور. بونک سببی چابوق آگلا شیلیر. مگر خدمتی قیزه اوچی یا قیلامش بر کبریتی بره آتمش.

اعضالر بو حالی گورونجه: «بر کبریت ایچون حدتله ن آدمندن» «گرچه ایغانه امید ایلتیز؛ اما بورا به قدر گلش ایکن برشی دیسه دن عو- «دت ایتمک ده او یاماز.» دیسه رک مرا جعتلرینک سببی بیان ایدرلر. خانه صاحبی هنوز حدتی باقی اولدینی حالده کیدوب دورت یوز انگلیز لیراسی کتیریر. اعضالر اظهار حیرت ایدیغجه صاحب خانه: «تعجب ایتمه یکنر. اگر اوچی یا تمامش کبریتی محافظه ایتمه به جک درجه ده «مسرف اولسه ایدم شیدی خیراته صرف ایده جک قدر یاره بیریکدیره.» «مه به جکدم. سخنی اولوق ایسته بن، اقتصاده رعایت ایتمه لی» دیمشدر.

* * *

میرانه قونمش زنگین بر آمک اوغلی، اداره بیلزدی. اسراف ایده اداره سی طارلاشمشدی. برگون آبی بر احبابنه: «نه یایدک ده بو درجه زنگین اولدک؟ بن اداره لی طاورانیدیورم ده ینه طارلق چکیبورم» دیسه حالئندن شکایت ایدر. احبابی، او صیراده یاتمقده او- لان ایکی مومک برینی سوندوره رک دیر، که «دوستم! ثروته مالک اولما.» «نک ستری، لزومسندن زیاده صرف ایتمه مک، اینینک برینه بر ایله اکتفا ایله مکردر.»

تعلیملر: اداره و تصرف نه یمکدر؟ - مسرف ایله اداره لی آدم ناصل اولور؟
 ۱- یانغین سببندن نچون قومیسونلر تشکل اولومشدی؟ - بر زنگینی اوده نه- حالده بولدیلر؟ - خانه صاحبی نه یایدی؟ - اعضالرک تعجبینه قارشى نه دیدی؟
 ۲- بر زنگینک اوغلی، احبابنه نه صور دی؟ - نه جواب آلدی؟

اخلاق و تربیت

طمع*

طمع: اَكْ كوتوه اَكْ مذموم خوبلك بريد؛ چونكه اَوَه بوتون آر- زولرخي آله كئيرمك ايچون هر دورلو فنالني بايار. هيچ بر كناهيدن ، عيبدين ، وجدانسزلقدن صافتماز. طمعكارلر، يالان سوبله مك ، حرام ييك ، يالان بره عيبن اتمك ، عيبنسده طورمامق ، خيرسزلق اتمك ، رشوتله ايش گورمك ، حيله بايق ، قاتل اولق ، وطنه خاشناكده بو- لومق ، زورنالچلىق اتمك گي اَكْ بويوك فنالقرى اركتاب ايدرلر . اوزلر، نيجه آدملى سفاالته ، نيجه عالهلرلى ماته دوچار قيلارلر- ده يالنگز كندى وارلقلرينك ييغينتيدنى ، كندى كيفلرينك حصوله گله. سنى گوزه تيرلر. طمعكارلر، هر ايسته دكارينه مالك اولورلر ده صورگه ينه كندلرخي هر شيه محتاج كورورلر؛ ياره ييقدجقه ده ز ياده ييتمقدن كندلرخي آله مازلر. انلر كوزلرى، مزاره كيرنجيه قدر طوبىماز .

أى كه اُديشه مان ايله سراسيمه اؤلوب
دون وكون دهر ده اشفته كچر احوالك

جمع مال ايله ديكك، راحت ايچوندر انا
راحتك ا كسك اؤلور هر نيجه آنا مالك

[طمع] گوزى طوبىماق؛ آچ گوزلو اوله . [سراسيمه] سرسم ؛ آليق . [مذموم] ذم اولنه جق شي ؛ عيبلازه جق حال . [دهر] زمان ؛ اوزون مدت || جهان ؛ عالم . [ماتم] اولو ايچون سياهلر كينه ؛ ذوق و [اشفته] مفتون ؛ اوغون ؛ چيلدبرجه سته سومه . [اكاڭه] دن صافينه ؛ ياس طونه . [اندیشه] دوشونجه ؛ غم ؛ كندلى اوله .

آلتون وگوموش، انساني مسعود ايدمه من . سعادت نه تروتك ابي صورتده قولانيلما سنده در . طمعكار ايسه يالنگز آلتونى ، گوموشى سعادت ظن ايدر . طمعكاره دنيا ده اَكْ سفيل ، اَكْ مُحقر بر شخصدر . او، جمعيت بشريه دن صائلمش و صاييلا ماز؛ زيرا بشريتك باغلارى اولان : سرحت ، امل خير ، خدمت متقابله ، وظايف وطن گي او صاف انسانيه دن بي خبردر . او، بلكه اوكله لرى ده طائىماشدر .
ألخالص : طمع، حسيات عايله انسانيه بي محو ايدر .

§ ۱۰ تموز ۳۲۴ و يا ۱۴ نسان ۳۲۵ تاريخلى بويوك انقلابمه كلنجيه به قدر اوتوز سنه ظرفنده اوغرا ديتيمز دهشتلى زيانلر ك ، دو- چار اولديتمز عظيم فلاكتلر ك ، چكديگمز انواع سفاكتلر ك ، وطنه قار- شى اجرا ايدبان خاشلكلر ك ، دولت و ملتك ضعيفلكنه باعث او- لان ژورنالچلر ك سببي ، هپه ياره به طمعما اجرا ايديش اولديتمه ، نامشروع اوله رق ييتمش اولدقلى زولتلى اوزرينه ده ز ياده تر- وت علاوه اتمك حرص و طمع بليه سندن ايلرى گلدېگنه هر كسه قنا- عت كامله گميشدر . بونلر ك، آخري ابي اوله ما به جنى گي بو دنيا ده دنخو ابركچ جزالرخي چكرلر .

بوگا اَكْ باقين ، اَكْ كوزل دليل، او اخلاقده بر خيلى كيمسه لر ك ۱۰ تموز ۳۲۴ دن صورگه بعد الحاكه آغير آغير جزالره چار بيلدقلى- يدر . بونلر ك مقدارى يكدنه آز دكل ايكن دور عبدلجيدده تشويق ايدلجكه عدللى ، كساخلقلى ده او نسيتمه آرتمش ، بناء عليه طمع بليه سيله او جاقلر سوندورمك ، عالهلرلى آغلاتمق ، وطنى خراب

[محقر] تحقير اولومش ؛ آلماش . [محو] بر شيشي يوق اتمك . [اوصاف انسانيه] انسانلعه شرف و بريعى حاللر . [نامشروع] شرعا ممنوع و حرام اولان ؛ حلال [حسيات جاليله] انسانك بويوكسك طوبىغولرى . اولمايان .

ایتمک گئی انواع خائنلکری اجرای ایشلردی؛ فقط عدالت پیشہ
 رک حیثیت، رتبہ و ثروتلری غالب ایتمکله برابر کی آسلیش، کچی نفی
 اولونمش، کچی حبسه آتیش، کچی ده ما موریتلرندن طرد ایدنلشدر.
 § آنا طولی کویولرندن ایکی نفرک مدت عسکر به لری تمام اولور؛
 مملکتلرینه عودت ایتمک اوزره برلکده یوله چیقارلر. نفر لردن بری،
 هنوز کویه گیرمه دن دیگرینه دیر، که: «بونجه بیلدر غر بته ایدک، گل
 کندیزی خانه من خلقتنه بردن بره بیلدر مه به لم؛ باقه لم بزی طانیه
 جقلمی؟» بو قرار اوزرینه هر بری، کندی خانه سنه کیدر.
 «بولردن برینک والده سی، اوغلنی طانیماز، اوغلنی ینه کندینی
 بیلدر مه یوب یا باجی کی طاورانیر؛ اوکیجه کندینی مسافر اتمه سی
 رجا ایدر. والده سی: «بنم یا تاجق برم یوق. مسافر قبول ایدم؛
 شوراده بر قهوه وار؛ کیدوب اوراده یا تا بیلرسک» دیر.
 اوغلی: «جانم! اوزرمده باره وار؛ اولور اولماز بره کیده م؛
 مرحمت ایت ده بنی اویگه قبول ایله!» دیبه تکرار یالواریر؛ و: «آل
 شو یاره بی ده صاقلا!» دیبه رک کیسه سی چیقاروب تسلیم ایلهر.
 قالدین، کیسه بی گورنجه سکیر لری گوشر؛ مسافر ی آلیقور؛
 یلمک و بریر. یا تاجق وقت کلیر؛ مسافر، حالا کندینی بیلدر من. نها-
 یت هر کس یا تار. قالدین، یاره به طعماً مسافرینی اولدورمکی قورار.
 کیجه یاریسنده کیدوب آنی تلف ایدر. صباح اولونجه اوتنه کی نفر کلیر؛
 آرقه داشی صورار. قالدین، خانه سنه اویله بر آدم گلدیکی انکار؛
 ایدر. انکارنده اصرار ایدوب طورونجه نفر: «آجانم! عسکرده براو-
 غلک یوقی ایدی؛ ایشته بزه دون آنکله برا بر گلدک» دیبه بیان حال
 ایلهر. قالدین، ابواه: اویله ایسه اوغلی اولدور مشم! دیبه رک با بیلوب

یره دوشر؛ نه چاره، که اولان اولمش؛ قوش آلدن اوچمش بولونور.
 § وقتیله طمعکارک بری، دورت یوز لیرانی حاوی بر کیسه غائب
 ایدر. «بولوب کتیر نه آلی لیرا ویریله چکدر» دیبه اطرافه دلآل
 چیقارر. کیسه بی بولان بر عمله، برلکده ایکی آرقه داش آله رق گو-
 توروب صاحبته تسلیم ایدر. طمعکار، وعد ایتدیگی مکافاتنی ویرمه-
 مک ایچون حیله لر دوشونور. عمله به دیر، که: «بنم کیسه ده، ۴۵۰ لیرا
 واردی. بوراده، ۴۰۰ موجود. دیمککه وعد ایتدیگم مکافاتنی کیسه
 ایچندن قالدیر مشسک.»

عمله، اویله شی یا مادینتی، صاحبی چیقانه قدر یا ننده حفظ ایلهر-
 دیکنی، یا نا باقله بیان ایدر ایسه ده طمعکار اصلاً دیکله من. «هادی
 ایشکگیت» دیبه ده قوغار. زوالی عمله باقار که هم نصیبه دار اولدینی آلی
 آلتوندن محروم قالیبور، هم ده ناموسی لکه لنینیور. ایشی محکمه به دو-
 شورور. محکمه، هر ایکی طرفنی گوزله دیکله. نهایت بر طرفک،
 حیله و دیسه به صایدیفنه، دیگر طرفک، ناموسلو، وجدانی بری
 اولدیفنه تمامیله قناعت کتیرر. محکمه، طمعکاره خطا با دیر، که: سنک،
 «عائب ایتدیگک باره ۴۵۰ آلتون اولدیفنی دلآل ایله اعلان ایشسک.
 بو آدمک بولدیفنی ایسه ۴۰۰ آلتوندر. دیمککه غائب ایتدیگک
 یاره بودکدر. بناء علیه بونک اصل صاحبی میدانه چیقنجه به قدر با-
 رده، بو آدمه عابد اوله جقدر.»

§ بو حکمله، وجدانی بر عمله، هم کندیدی طوغرولفنک مکافاتنی آلمش
 اولور، هم ده ناموسی محافظه ایدیش بولونور. طمعکار ایسه هم، حیله سی
 میدانه چیقاررق و ذیل اولور، هم ده حیله کارلینک جزاسنی چکمش بولونور.
 بو آسکی وقتلره مخصوص حکم و معامله در. زمانم زده، غائب ایدلمش برشی بو
 لونجه یاقین قاراقولخانه به تسام ایتمک، و یا غزته لرله اعلان ایله مک اصولی
 چاریدر.

ارضاك طبقه لری - معدنیات

(برنجی قسم قراندن بقیه)

آلتون - بومعدن، ایکی نوعدر. بری (طباغ آلتونی) دره که بلور و یا باراق حالنده قایلر ایچنده ظهور ایدر. دیگرگی (قوم آلتونی) دره که بعضاً: کوموش، باقیر، قورشون، کیل، قوم، و بعضاً ده جاقیل، جاقق طاشی ایله برلکده بولونور؛ دانه، باخود کؤپله حالنده ده ظهور ایدر. خالص آلتونک رنگی، صاریدر. آلتون: آغیر، بارلاق، بو- موشاق، چوق یا بیلیر، زیاده اینجه لیر، باسلاماز، چورومن، بک کوچ آریر بر معدندر. ایسته کرک بو خاصه لریدن، کرک نادر بولوندیغندن ناشی قیئل در.

آلتوندن: سنکه، بوزؤک، بیله زبک، کویه، گردانلق، ساعت، قوردون و سائر سوسه عائد شیلر یا بیلیر. ممالک عثمانیه ده آلتون معدنلری بولونان محل: آیدین، قونیه، سیواس، دیاربکر، معموره- العزیز، جزائر بحر سفید ولایتلرله بیفا سنجاغی در.

کوموش - بومعدن، اکثریا: صاج، تل و ذال شکلنده، یا خود داماز حالنده طاشلر ایچنده بولونور. آزدفه اوله رق صافی، خالص حالنده چیقار. اکثریا: قورشون، آنتیون، کورکورت، آلتون، باقیر ایله قاریشیق ظهور ایدر. کوموش، بیاض، بارلاق، سرت، اینجه ضدالیدر. کوموش، تل کی اینجه له شیر، باراق کی یا بیلیر، جلا قبول ایدر بر معدندر. کوموش، اگر خالص اولمازسه رنگی صازی و

سیاهه چالار. کوموشی دها زیاده سرتلشد بر مک ایچون ایچنه بر مقدار باقیر قانیلیر. او زمان: قویشیقلمده، سنکه و سائر انواع ادوات و تربیاته مخصوص اشیا یا بئله یارار. بومعدن، دنیسانک هر طرفنده مبدولا ظهور ایدر.

ممالک عثمانیه ده بولونان عموم کوموش معدنلرینک عددی، ۲۵۰ دن زیاده در. آک چوق جیقان برمن: طرزون، سیواس، خندا وندکار، قونیه، معموره العزیز، آطنه، بن، سلانیک ولایتلر ایدر.

چینقو - بومعدن، بالکنزجه بولونماز. سائر معدنلرله قاریشیق اوله رق ظهور ایدر. چینقوبه (توتیا) ده دنیایلر. بزده باشیجه جیقان رلر: خندا وندکار، آیدین، طرزون ولایتلر ایدر.

بومعدن، بر قاج عملیاتدن کچیریله رک، توز حالته قونوله رق بو- یا جیلقده قوللانیلیر. نخته حالته قونوله رق: اولرک داملریخی اورمکنده و اولوق، بوزو، قوئا، بانو، حوض کی شیلر باقمده مستهلدر. چینقوه زهرلی اولدیغندن بییه جک، ایجه جک قابلر یا بیلماسی جائز دگدر. چینقوه چیقاریلدیغی زمان سرنجبه اولور؛ رنگی ایسه اکثریا آسیر، بعض کره ده صازی، بشیل، قیرمزی اولور.

تنهک - بومعدن، آریجه بر شی دگدر. آریدیلوب دوگولمش، نخته حالته کتیریلش و قالای ایله جلا و بریلش دیردن عبارتدر. بوده: خانه، بانجه صوقابلی و اولوق، قوطو، مشربه و سائر نیجه شیلر یا بیلقده قوللانیلیر.

طوز - بومعدن، دگنر صولردن، طوزلو گوللردن، قاینا. قلدن چیقار؛ بعض طو پراق ایچریسنده قایا حالنده ده ظهور ایدر. طوزلو صولردن طوز جیسقارمق ایچون ایکی تدبیر وار. بری:

مخصوص قوبور، حوضلر آچیلیر؛ طوزلو صولر اوراده تولدورولور؛
گونشك قارشوسنه بیرا قیلیر. اوراده صوم، بۇغولانه بۇغولانه توکە.
نیر؛ نهایت صافی طوز میدانه چبقار. دیگرى: بو صولرى قازانلرده
قایناتە قایناتە بوغو یە محویل اتمک، نهایت صافی طوزی ظاهره
چبقار مقدر. بو اجرا آت محللرینه (طوزلا) دیرلر. طوبراغك آلتندن
چبقار یلانلره ده (طوز معدنی) نامی وریلشدیر.

طوز، یمکلره لنت ویریر؛ یین شیلری سندیر مگه یاردیم ایدر؛
حیوانلرک دریلرینه اکیله رکه، بالقلرک و سائر حیوانلرک اتلرینه
دوکوله رکه طوزلانیر. بوده ائلری قوققدن، چورو مکدن قورؤمق
ایچوندیر. جابجیلقدە، صؤدا یا بقده ده قوللانیاير. اشتها لی یم ییمه لری،
سبز لغه لری ایچون دا وارلره، صیغیرلره، بئیک حیوانلرینه ییدیریلیر.
طوبراغی اصلاح اتمک و قوتلشدیر مک ایچون قاریشدر یاییر.

مالک عثمانیه ده، طوز معدنلری چوقدر. بعض مالکده اویله جسیم
طوز معدنلری واردرکه بوزلجه سنه لردن بری اورالردن طوز
چبقاریلدیغی حالده حالاً توکمه مشدر. قازیله قازیله آرتیق اورالری
بک عجائب محللر اولمشدر. معدنک درنلیکلرناه. طوز دن یانیلش بر
چوق خانهلر وار. عمله لر، عالله لر یله بوتون عمرلری اوراده کچیریر.
لر. معدنک، اوزونلغه، دوینلگنه طوغرو قازینه قازینه اودرجه
ایلری واریلشدیر، که اورالره گوندوزلری ده قاراگقدر؛ لامبه لرک
ایشیغیله ایشله نیر. عمله لری، کولک، ییراق، چایر بوزونی کور مکدن
محر ومدلرلر. اوراده آرتیق عبادتخانه لر یانیلشدیر. بورالره ایندیریان
آرابه ائلری، بردها بو قاری چبقار یلانلر.

تعلیم: آلتون ناصل بولونور؟ - آلتونک خاصه لری نه در؟ - آلتون
نه گبی ایشلره یارار؟ - بزده نه ره لرده چبقار؟ - گوموش ناصل بولونور؟
- خاصه سی نه در؟ - ناصل بر تلشدیر یاییر؟ - نه دورلو ایشلرینه یارار؟ -
بزده نه قدر گوموش معدنی وار؟ - چبقار ناصل بولونور؟ - آنک باشقه
نه اسمی واردر؟ - هانگی ولایتلرده چبقار؟ - چبقار نه ایشلرینه یارار بور؟
- نه رنگده در؟ - چبقار نه دن چبقار؟ - نه ابله بارلاق اولوبور؟ -
ناصل الده ایدیلیر؟ - طوز نه ره لرده بولونور؟ - طوزی الده اتمک ایچون
نه عملیات اجرا بولونور؟ - هانگی صنعتلرده قوللانیاير؟ - حیوانلره نیچون
ییدیریلیر؟ - نیچون طوبراغه قاریشدر یاییر؟ - قاج دورلو طوز معدنلری وار؟

ایحلاقی قوروس

ایبلیک ضایع اولماز

وقتیه [فاروس] آطه سی مُصَبِّر لردن [قامبانی] نامنده مرحمتلی،
انسانیتلی بر ذات واردی. همشهریلری نزدنده: «فقرا با باسی» اسمیله
یاد اولونوردی. زوجة سی [اقرانیا] ایسه بالنعکس غایت خسیس اق.
لوب کیمسه به ایبلیک ایتیز، زوجنک ده ایبلیک ایتیه سی ایسته مز دی.

برکونه، بییه جک، ایجه، بیک آتی اوزره مذکور آطه نك لیمانته
برگمی یانا شیر؛ کیمجیلر، اکرم اسمنده بر ترک چوجوغنی اورابه
چبقاروب قاجارلر. بی چاره اکرم، اوراده حزن حزن آغلامقه
باشلار. او صبراده قامبانی ده دکنر کنارینه اتمکده بولونور. چو-
جوغنک فریادینی ایشیده رکه یانته کیدر: «اولادم نیچون آغلا بوسک؟»
دیسه صورار. چوجوق، باشته گنی آگلاییر. قامبانی: «کدر ایتیه»

[فاروس] اسکندریه جوارنده اولاری مشهور
پراقله ایدی. شیدی یارم آمله حالنده در.
[حزین] حزین: کدرلی، حزن-حزین: کدرلی
[معتبر] اعتبارلی: قیمتلی: گهرلی.
[اقرانیا] باغیرمق: یوسک-سه یاریمه جا-
[ایمان] گمیلرک، واپورلرک باریندقلری دکنر
غیرمق.

چو جوغم ! خانه مه گل ! بن سنی اولادم گهی سَور و بـله رم ؟ دیر ؟
 آلوب خانه سنه کوتورور .
 قامپانی ؟ زوجه سنه : « اورانیا ! ایشته سگا بر جوجوق کتیردم ؟
 * کمبجیلر بورا به بیراقوب قاجشیر . زوالی ! بوراده کیسه بی طانیاز ؟
 رجا ایده رم ، شو چوجوغه اولادک گهی باقی ! » دیر . زوجه سی ، ذا .
 تا کنندی ملت و مذهبندن بیله اولسه ایلیک ایتک ایسته مه دیکندن :
 * « چوجوغنی نه باپاجم ؟ » دینه میریلداتمه باشلار . قامپانی ده : « او -
 * رانیا ! بی دیکله ! بو چوجوق قار داشمز صابیلر کنندی جنسز او -
 لان انسانله آجیقیم دینجه و عقلیجه فرض دگیلدر ؟ » بولنده بر طاقیم
 نصیتملر ایله قارینی کوچ حال قاندر .
 اُکرم ، خیلی زمان قامپانی نك خانه سنده قابر . بابا ، اولادکی
 بری برلرینی سورلر . نهایت بو دینجه استانبوله گیتمگی آرزو ایدر ؛
 اذن آلبر ؛ [فاروس] آله سندن آیریلیر .
 اُکرم ، بر وقت خاطر دن چیقماز ؛ لکن آرادن بر جوق سهر
 کچینجه یاواش یاواش اونوتولور . او صیراده آق دگز آله لرنده
 قورسانلر پیدا اولمش ایدی . بونلر ، برکجه مذکور آله به چیقارلر .
 قورسانلر ، قامپانی نك اویسته گیرلر . او آئنده قامپانی بر یول
 ایله قاچار . زوجه سنی آله کچیریرلر . « باره لرک برینی گوسترا » دینه
 صیقهدشیریرلر . قادین : « باره من بوق . » دینه یک چوق یمنیلر ایدر ؛
 فقط قورسانلر بر دورلو اینتامازلر . بلك یوزلک آلتون آیتما دجه صا .
 لیوریله مه سنه قرار ویریرلر . نهایت قادی آشیریرلر .
 زوالی قامپانی ! بو حال دن غایت کدر له نیر . زوجه سنی قورتاره .
 [قورسانلر] دگز خیرسزلی ؛ خیرسزلی ایچک ایچون دگز اوزرنده سز نلر .

بئلك امليله آله نك مُصَصَّرَفَه کیدر . متصرف ، زوجه سنی قورتارمغه
 قادر اولما دینی سوله ؛ فقط کیفیت [آغریبوز] و ایسنه عرض ایدر
 ایسه - حقا یتقی سَور بر ذات اولدیفندن - قورسانلری بولدوروب زو -
 جه سنی قورتاره بیله جگنی بیان ایدر . قامپانی آغریبوزه کیدر ؛ و ا -
 لینک حضورینه چقار .
 والی ، قامپانی بی گورور گرمرن طانیز . « بویورک ! قامپانی اُفندی !
 او طوریکنز ! » دینه رک تلطف ایدر ؛ قهوه کتیریله سنی اُسر ایلر . بی
 چاره قامپانی ، بو التفاتک سببنی بیله من ؛ نه دینه جگنی شاشیریر .
 والی ، تکرار : « ناصلسکنز ! قامپانی اُفندی ! ان شاء الله کیفکنز
 * آیدر . مادام اورانیا ناصلدز . فاروسدن ناصل گلدکنز ؟ » دیر . بو -
 نك اوزینه قامپانی به براز حسارت کیر . والی به : « سنده گری نه دن
 طانیبور میسکنز ؟ » دینه سؤال ایدر . والی : « ناصل طانیام ؟ سز بی
 طانیبور میسکنز ؟ کوجوک اُکرمی » اونوتدیکزمی ؟ » دینجه قامپانی
 همان والی بی قوجاقلر ؛ باشنه گلن حالی حکایه ایدر .
 والی قورسانلری طوتدورمق اوزره درحال دورت کمی چیقما -
 ریر ؛ جوق سورمن قورسانلر طوتولوره قامپانی نك زوجه سی صاغ ،
 سالم قورتاریلیر ؛ قادی آغریبوزه کتیریرلر . والی ، قامپانی بی بر قاج
 کون مسافر ایدر ؛ بر جوق هدیه لر له ده تلطیب ایلر . بوندن ماعدا
 آنی فاروس آله سنه متصرف تعیین ایتدیریر . لیما نه قدر برابر کیدر .
 وداع ایتدیگی صیراده : « باناجم ! ایشکنز دوشدکجه خبرورک ؛ عُمرم
 اؤلدجه سزی اونوما به جتم » دیر .

[والی] بر ولايتک آمري ؛ يعنى ؛ پای تفکر دن [تلطیف] (برکجه حسنده) ای معامله ایچک ؛
 کوچوک و ناخیه دن ، قضایا و سانجاقدن بو - خاطر بی خوش آله مک .
 یوک اولان شهرلرک اُک بویوک ماموری . [التفات] بویله آنی گوروشک ؛ گوزل قو -
 [عرض] بیان ایچک ؛ (گوسترمک) . نوشقی .

قوشلر

قوشلر حقدە مەلۇمات ابتداشە

قوشلارنىڭ ئاكتۇپىنىڭ ئەنسانلارە برىگۇنا يارارنى واردە برطا قىنىڭ بومورطە سندن و آسندن ، برطا قىنىڭ تويلىندن ، بەضىلىرىنىڭ مضر و بزه تىجىزلىك و بىرن بوجىكلىرى تىلف ايتە لىرىدىن ، كىنىڭ بوستە جىباق خىدمىتى كورمە سندن ناشى مُستفېد اولورۇز . برطا قىنى ايسە رنگارنىڭ و پارلاق تويلىرى ، سويىلى بېجىمىلىرى ، طائىلى اوتوشلىرى ايله باعث صفا من اولورلى . قوشلارنىڭ اىچ اعضا لىرىنىڭ يايىلىشى ، حضم آلتىرى ، مەلى حىوانلر كىكىندىن آز فرقلى در . قوشلارنىڭ مەدە بولى اوزرىندە {طاشلىق} دىنلىن بر آلت واردە . يىدىكلىرىنى اورادە حضم ايدىرلى . بو آلتىزى مەماملە ھضمى مۇكەمل اولە ماز . قوشلارنىڭ دىشلىرى بوقدر ، قوبارەق ، اوفالتىق خىدمىتى ، غاغلارنى كوردىكى كى آلت مەدافە لى دە غاغلارلە نىچە لىدىر .

قوشلار بومورطە دن پىدا اولورلى . دىشلىرى بومورطە لارنى اوزرىنە قانادلىرىنى يايارق اوطورورلى . بوگا {قولۇچقە} دىنبر . قوش ، اوگوندىن اعتباراً {آنا} وظيفە - نى ايدىنىش اولور .

بوقوش بومورطە قىچقە حالى كىب ايدىنىچە وجودىنە عادىدىن زىادە بر صىجاقلىق كاپر . بو صىجاقلىق ساپە سىندە ، اوزرىنە اوطوردىنى بومور - طە لارنى اىچىلدىنە كى ماددە ، آزار آزار وجودلانوب جانلانير .

آنا قوش بومورطە لارنى كىچە كوندوز كالىر ھوسلە اچ ھفتە قدر بومورطە لارنى

اوزىندە قالير ؛ او بىر آجلىنى ، صوسىزلىقى بىلە اونوتور . اونىڭ بىرىنىڭ آرزوسى ، مېدانە كەلگە چىك ياورولرى اولور . بو بىر آنا ئىچىڭ باشلانغىچىدىر . قولۇچقە مەتنى تاماملانە چىنى صېرادە ياورولر كىندى مېنى مېنى غاغلارنى ايله اىچىرىدىن بومورطە نىڭ قابوغىنە اورمىقە باشلارلى . نىھات قابوغى دلە رك ، يارارق طېششارى چىقارلى .

ياورولر بومورطە بىچە قىر آنا لىرى ھىر جەننە اونلرى قايرىر ؛ قا - نادلىرى آلتىنە آلە رف ايدىتىر ؛ پىنى صېرا كز دىرە رك اىشىدىر . دا - نەلر ، بوجىكلر ، قوردلر تدارك ايدە رك بىلەر ؛ و تىمالرىنى قولايلاشدىر . مق اىچون غاغاسىلە دانلارنى اربىلىنى پارچە لار . كىندى قارنى آج دىخى اولسە او بىنە بولدىنى ، ياورولرىنىڭ آغزىنە طىقا مەتلە مَحْظُوظ قاير .

أهلى قوشلار : {گرمس حىوانلىرى} دىنبر . كومس ، اونلارنىڭ ياتە جىقلىرى ، بومورطە لار بىچىقلىرى مۇخلىر . كومس ، انسانلر طرفىدىن يا - بىلەر ، كە اونلارنى بو واسى دىمكىر . غىر اھلىلر ، بو والرىنى كىندىلر يا - بارلى . باشلىچە ، انتخاب ايتىكلىرى بر ايسە : قايا ارالقلىرى ، آغاج تىپە لىرى ، دىوار آزالىرى ، صاچاق آلتى كوشە لىدىر . بونلر ، اوت ، جامور ، كىل و امثالى شىلرى غاغلارلە طاشىبە رق جىلر حىرت ايدە چىك صورتە بو والرىنى مۇكەمەلە انشا ايدىرلى . غىر اھلىلارنى بومورطە لارنى ، جىبو جىبو چىقارمە لىرى ، ياورولرىنى بىلە بوب بو بومورطە لىرى ، ھىب كىندى بو - والرىندە واقع اولور .

غىر اھلى قوشلارنىڭ آنا لىرى ، بىبە چىك تداركىنە كىندىكىندە ياورولر بو وادە قاليرلى . آنا قوش بومورطە بىلدىكى ما كولاتى كىنبروب ياورولرىنىڭ آغزىنە قور . ياورولر ، آنا لىرىنىڭ اوتە دن قوبوب كىدىكىنى كور . دىكارىندە جىبو بىلدا بىرق ، چىرىنە رىق اعلان مسرت اھلىلر ؛ چونكى

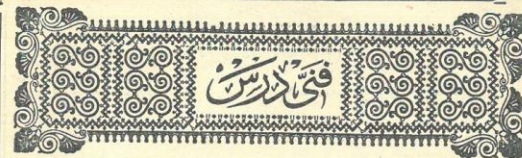
آنالرى، كىزىلرندىن آيرىلوب اوزاقىرە گىتىش ايكن شىمى يانلرندە.
 در. آه آنالار! سىز نە قدر طائىلى، نە درجە سويملىسىز!
 كىدى، بىلان، چابلاق گىي جىوانلار واردەر، كە قوش ياورولرىنى
 پوغوب بىك اىستىرلر. اما آنالرى گلوب يتىشە جىك اولورسە وار.
 قوتىلە آنلرە قارشى قور؛ باغىر، چاغىر، چىرىدىر. هر تەلكىنى
 گوزە آلەر ق اونلرە اوزرىنە آتايير؛ بىچە سىلە، غاغا-سىلە جىنگلە-
 شىر. ايشتە والدىلر، اولادلىرى حقىدە كى تىختىلر، فداكارلىقلار.
 بىنك بر نەمەسى دە بورادە نىمايان اولور. اى آنالار! اى سو كىلى
 وجودلر! سىز نە قدر شفقىلى، نە درجە وفاكار سىز!
 غىر اهللى قوشلر، كرك برده كزەرك، كرك هواده اوچەرق
 اىستە دكارى مەلە كىدرلر. بىضىلر، چۆر هواده گوزە كورونمە يە-
 جىك درجە دە يوكسەلە بىلرلر. قوشلر، كىكلر بىنك اىچلر بوش و
 هوا ابلە طولو اولدىغىندىن وجودلرى خفىف اولور. كىكلر بىنك بوشلىقى،
 آنلر بىنك قوتىلىكى، اوچەلر بىنە قولايلىق ويرير.
 قوشلر: بىدە جىكلر بىنە، عادتلر بىنە، يا بىلدىلر بىنە، طىر ناملر بىنە،
 بىچەلر بىنە كورە آلتى صىفە آرىلر. بىنچىسى: {بىر بىچى} نىمە اولو-
 نادر. بونلر، غاغاسى ابلە بىچەلر بىنك قوتلى اولدىغىندىن اولرىنى
 بارچە لە يە بىلرلر. اىكنجىسى: سرچە جىنسىندىن اولان قوشلر در. او-
 جىچىسى: خوروس كوكر جىن، طاووس، كىكلىك گىي طاووق
 جىنسىندىن اولانلر در. بونلر، غاغالر بىنك دىبلر بوموشاق اولور.
 دور دىچىسى: آغاج قاقان نوعدىر، كە طىر مانەرق آغاجلرە چقارلر.
 بونلر، دورت پارماقلى درلر. اىكسى، اوكدە، دىگىر اىكسى، آر قە دە
 اولور. بشىچىسى: اوزون باجاقلىلر در. بونلر، باجاقلىرى، بوسوتون

توبىسى اولدىغى گىي بار ماقلىرى دە اىنچە اولور؛ باتاققلر، كىنارلرندە
 كىزىلر. اىكنجىسى: آياقلىرى آوچ بىچىمىندە اولانلر در. بونلر، بار-
 ماقلىرىنك آزارلرى بر درى ابلە يكدىگىر بىنە مې بو طدر.
 قوشلر، بىلر: حبوبات، بىش، بوجىك، صوغولجان، طىر طىل،
 كىك، اىت و بالقىن عبارتدر. قوشلردىن بىرخىلىسىنك اىلر بىنچىسى. بر-
 تىچىلر، باتاققلر دە كىزىلر، اى بو قىبىلدنر.
 غىر اهللر، كىك بىنچىسى، موسىلمە كورە سوزو سوزو اوتە يە،
 برى بە كوچ ايدرلر. قىرلانچى، اىنچىر قوشى، بىلدىر جىن گىي قوشلر،
 بر چوغى، صوغوقلردىن قاچىنەرق هواسى دەما ملام برلرە كىدرلر.
 قوشلر، اىك اعلال توبىلوسى، «طاروس»، اىك يكدى، «قارقال»،
 اىك كوزل سىلىسى، «بىلبل»، اىك كىك بىن قانادلىسى، «قىرلانچى»، اىك
 چوق يوكسەلە بىلن، «رىح»، اىك چوق بومورطلايان، «طاووق»، اىك
 ابرى وجودلوسى، «دەووه قوشى» در. (آلت طرف قرائت ك اوچىقى قىمىندە در.)
 تىلبلر: قوشلر نە دورلو قائمە لرى واردەر؟ قوشلر، دىبلر بىلر وارى؟
 - ط شفقلىرىنك خاصەسى نە در؟ - قوشلر نە رە دىن بىدا اولورلر؟ - نە كى قونلە
 يوكسەلە بىلرلر؟ - قوشلر قاچ صىفە آرىلرلر؟ - هانكى نوعدىك اىلر بىنچىسى؟ -
 بىلنە لرى نە ابلە در؟ - هانكىلر بىنە كومس جىوانى دىنير؟ - اهللى و غىر اهللى
 اولانلر، مىسكىنلر نە رەسى اولور؟

قهرمان نىازى بىگە

قانلى بر بىچە، سوروكلر كىن گىيە، خاكە
 كىسوانىندىن، طاوتوب مەشوقە حرىتى*
 سىن يتىشەك اى نىازى حىضر وش امدادىنە
 ايشىك، اضحىلادىن مخلص: ملك و ملك
 [معى الدين]

[كسوان] اوموز اوزرىنە دوكون ساچلر .
 [مەشوقە حرىت] حرىتك سو كىلىسى .
 [اضحىلال] زاتل، يوق اولوق.
 [خىضر وش] خىضر گىي «خىضر» نامىلە معروف [تغايىسى] قورناتامق .

میزان الهوا - بار و متر

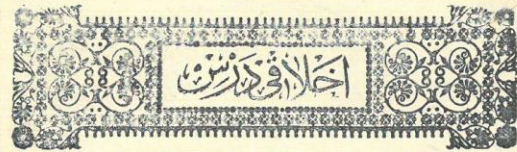
میزان الهوا، هوای نسیمینک آغیر لغی، خفیفگی و آنک سائر تبدلاتی گوستر بر آلتدر. حکمت طبیعتیه دن اولان بو آلت، تاریخ میلادک ۱۶۴۳ سنه سنده ایجاد اولونمشدر. مؤجدی، [غالیه] نام حکمت شناس مشهورک شاگردانندن ایتسالیالی [توربجلی] نام ذانددر. عنی زمانلرده فرانسه ارباب فنوندن [باسقال] دخی طاعنرک و امانالی موقعلرک یوکسکلکلیکنری اوچمک ایچون ایتدیگی تجرب به لرک نتیجه سی اوله رق بو یولده بر آلت ایجاد ایله مشدر.

میزان الهوا، بر اوجی قابالی بر جام بورودن عبارتدر. بورونک ایچنه جیوا طولدورولمش و آجیق اولان طرفیه، ینه جیوا طولور بر جاناعه طالد بریشدر. دها صوکره لر ی بو آلتک سائر نوعلری و بونلر میاننده جیواسزی دخی ایدلشدر. جیوالی نوعدن اولان میزان الهواد، جام بورونک ریجه اوزادیش برنجه وارد؛ بو رویه بیتیشیک اولان بوخنه نک اوزرنده ده میلیترق حسابیله ایشارتلر قونولمشدر: قوراق هوا، علی هوادن خفیفدر؛ بناء علیه جیوا، نه در. جه یوقاری چیقارسه هوانک ده اودرجه قوراق، و نه درجه آشاغی ایتسه هوانک ده اودرجه علی اولدیغی گوستر بر.

[هوای نسیمی] بر یوزوندن یوکسلدیگی حال و [حکمت شناس] حکمتیه آشنا یعنی: حرارت، طبیعتاری باشقه لاشان هوا طبقه لردن بزه آنک شیا، آنکترین، صدا، جسمی فنلر حقیقه یاقین اولان و اطرافیزی قابالمنده بولونان هوا تجرب لر ایدن و معلوماتی بولونان کیمسه . [تبدلات] کیمیشملر: باشقه باشقه اولمالر . [میلیترق] متر نک بنگده بر یا می .

هوانک زیاده قوراق حالده جیوا، ۹۷ سانتیمترق به قدر چیقار. یاغورلو، فیرطنه لی حالده ده زیاده جه ایتر. بر بؤرا و قاصبرغه وقو. عندن اول جیوانک چارچابوق بر قاج سانتیمترق آشاغی ایتدیگی واردر. هوانک، ائی و یا فنا اوله جنی حقیقه میزان الهوا نک گوستر دیگی حسابک بعضاً طوغروو جیما دینی واقعدر. بوده آنک زیاده اوافق جمیده اولان آلتلرده کورولمشدر. رصداخانه لرده و کیمیاخانه لرده بولونان کنیش و ثابت بارومترورلرده ایسه بو خطا، همان هیج حکمنده در. مؤ. خرا آمین بر طریق بولونمشدر: [میزان الهوا] و [میزان الحراره] آلتلر یله برده [مقیاس رطوبت] دینیلن آلت، بر لیکسه قوللانیلور. بو وجه ایله هوانک صحیحاً یاغورلو، یاخود آجیق اوله جنی آکلا شیلقه در. هوانک درجه لری بیلینک اوزره جیواسز اوله رق ایدلر او. لوان دیگر بر آلت دها واردر، که هوانک تبدلاتی، ساعت یلقوانی کچی اوزرنده بولونان ایکنه سیله گوستر مکده در. شویله، که تیبی کچی بو وارلاق اولان بر آلتک اطرافی: «مختلاف»، «یاغور»، «زیاده یاغور»، «فیرطنه»، «بک قورو»، «براق»، «کوزل هوا» دیسه یل. زبیلر. اوزرنده کی یلقوانی، - هوانک مختلف حالارینه کوره - مذ. کور ایشارتلر اوزرینه کیدوب طور اراق هوانک درجه سی گوستر بر. تملیلر: میزان الهوا نه در و هانکی فنه طامد در؟ - نه وقت ایجاد اولوندی؟ - موجودلری کیلدر؟ - آلتده نه نوع ایشاروت وارد؟ - هوانک خفینی و یا آغیری ناصل بیلینیر؟ - زیاده قوراق درجه سی نه در؟ - هوانک تبدلاتی دائما طوغروو گوستر مک اوزره نه ایدلر ایدلیدی؟ - قاج نوع میزان الهوا وار؟

[سانتیمترق] ۱۰۰ قسقه تدیج اولونان متر - گورک عضوی، گورک معدنی یاچله جسملری نک بهر یارجه می . آردنگه، بری بر لیلر برلشدر مکه (ترکیب [رسدخانه] گونش، آبی، یلدی زگی اجمام سما. ایتک)، برلشمن اولانلری آیریمغه (تحلیل ویه نک حرکتی تدیق ایتک و هوانک احوالو آکلامق ایچون یاچیلان بنای مخصوص . عاصوس بنا . [کیمیاخانه] علم کیمیا علیباشخانه می؛ یعنی: [مقیاس رطوبت] علی هوانک اوچوس .

برکوکچوک چوبان ایله آوجی حکایه سی

آناطولی کوبلیک بوند [طؤرسون] نمانده بویوچک برچو-
جوق وار ایدی؛ کوبک حیوانلرنی کوددی .

برگون، قویونلردن بری سؤزؤدن آریلیر؛ اورمانده غائب اور-
لور. قویونی آراکن آجاک آلتنده یاتمش بر آدم گورور. بی چا-
ره آدم، کوچ حال ایله نفس آله بیلوردی . چوبان، بو آدمک یانه
یا قلاشیجه «چوچوغم! آجاقدن، صوسزلقدن بایلیورم . بکا بر
پارچه آتمک، صو ویره بیایرمیسک؟ دؤن آوه چیقدم؛ یولی شا-
شیردم؛ بورالره دوشدم .» دیر . طؤرسون طغارجنده کی آتمک ایله
بینیری آوجی به ویریر .

آوجی، بر آز قوت پیدا ایدنیجه چوبانی آلوب برصو باشنه گو-
تورور . آوجی، ده اینجیجه ده ازا زیاده فرحلانیر . طورسونه بر
چوق تشکرلر ایدر . صوگره بیلرند شویله بر محاوره کچر:

آوجی - گل سنی خانه مه کوتوره می؛ اولادم کی بسله می؛ سنی
بختیار ایدم .

طورسون - تشکر ایدرم؛ فقط بن بوراده بختیارم . آنام، با-
بام وار . آنلری بک سوهرم . نه بن اونلردن آریلیرم، نه ده اونلر
بندن . زنگین دگلز، اما بزه لازم اولان شیلردن ده محروم دگلز .
آوجی - سن بوراده بر قؤله ده اوطوریورسک . بنم بویوک

خانم وار؛ ایچیجه راحت ایدرسک . بوراده صو ایچیجه چک طاسک
بیله یوق . اورایه کنجیه گوموش و آلتون طاسلر ایله صو ایچرسک .
دورلو دورلو ییکلر، طالیلر بیرسک .

طورسون - بزم قولبه مزه، ظن ایتدیگک کی سفیل حالده دگلدر.
یشیل یایراقلر، میوه لی آغاجلر ایچنده و کوزل بر چارداق آلتنده در .
ایچدیگمز صو ایسه شو یاقینده بولونان قاینالردن چیقوب قولبه مزک
اوگندن کچن طانی، و براق بر صودره که هیچ بر صویه دگیشم . یدیه-
جکمزده آکا گوره در .

آوجی - شهر مزده اویله گوزل چچیکلر، میوه لی آغاجلر واردره که
تریف ایدم . باغچم ده ده هر دورلو چچیکلر، آغاجلر ایله طولودر .
ایچنده گوزل بر شادروان ده وار، که فسقیه لرینک گوزللیگی دیل ایله
تریف اولونه ماز؛ گور، که محتاج! صوه او فسقیه لردن فیشقیرارق
طوب طوب هوایه طوغرو بوکسه لیر؛ هوای فیشگی شکلی آلیر .
صوگره کؤنوک کسیلوب مرمر حوضه دوکولور . حوضک اطرافیه
چچیکلر ایله یشیللرک ایله مزیندر .

طورسون - بزم اورمانک گولگه لکلری ایچنده آقان صولرک
چاغتیلری، سزک او شادروانی فسقیه لردن آشاغی قالماز . قولبه مزک
اطرافنده بولونان: چا برلر، چنلر، چچیکلر، سزک باغچه دن ده
گوزلدر . قبالردن فیشقیره فیشقیره آقان، تپه لردن کوبوره کوبوره
آشاغی دوکولن، قبالر آراسندن چاغیلا به چاغیلا به آقان صولری
کورور ده صفالاندقجه صفالانیرم . هیچ بویله بر صفادن، بویله بر
منظره دن واز گجایی می؟

[شادروان] جامع حویلیلرند و بعضی فونانلرک | [مزین] زینتی ؛ سوسلو ؛ سویلی .
باغچه لرنده بولونان فسقیه لی بویوک حوض

آوچى - چو جوغم! سن سوبلدیگكى ئىتله بورسك . آباغكه گان برقىمى تىك ایسته بورسك . شهرده منتظم مکتبلرمن وار . اوراده هر دورلو علملى سكا تحصيل ایتدیریم . گوزل تیا ترولمن وار؛ اعلا اویونلر اجرا ایدرلر . چالغییلرله انواعی چالغیلرینی ، خواننده لرله لطف شرفیلرینی دیکلهر سك . سیرانگه لرمن وار، که سیرجیلر ایله جولار .

طورسون - بگا لازم اوله جق قدر علی، کوزمك مکتبده تحصيل ایتدم . الله تعالی حضرتلرندن قورقق ، بو بوکلرمنه اطاعتده قصور ایتمه مك، حالزه شکر ایله مك ، ایشمز ده دقتلی بولونمق ، بری بریمزه باردیم اتمك بورجمز اولدیغی اوگرنم ؛ بزم ده گوزل گوزل اگله . نه جك شیلرمن وار . سزك خواننده لرکك شرفیلرینی بزم بلبلرله اوتوشندن ده گوزلیدر ؛ ایشمز گونلرده، کنارنده طاتی ، تراق بر صوی بولونان آغا چلقده او طورور، ایجه اگله نیریزه بریاندن بلبلر اوتر، بریاندن ده کوچوک همشیره مله برابر تری چاغیریزه . بن، قوال ده چالارم . سسمن، تا اوزاقلره قدر کیدر . طاغله، قایلره سسلرمنی تکرارلار . آنامز، بابامز، بعض کتره بزمه برابر بولونورلر . بعض دفعه ده سسمنی ایشیده جك قدر اوزاقلره طوروب دیکلهرلر . شکرلر اولسون ! بوندن اعلا صفا اولماز . زیاده سنه ده احتیاج گورم .

آوچى - سزه ویتندار اولدیغیمه بر نشانه اولق اوزره هجج اولمازسه آخیه ایله طولو اولان شو کیمسه می سكا ویره می .
طورسون - قبول اتم . والدم راضی اولماز . هم ده بگا طاریایر؛ زرا مکتبده خواهمدن ، اوده والدمدن اوگرنم، که: « محتاجلره [خواننده] آبی و چوق شرق ، بیان . گوزل [سیرانگه لر] سیر بری؛ اسمله نه جك بلبلر . برکولر، چاغیران .

یاردم اتمك انسانك وظیفه سیدر . پارایی قبول ایده جك اولسام، ایتدیگم ایلگی صامش اولورم . بن، او موقعده سكا پیتر، اتمك ویر مكله یالکیز بورجی ادا اتمش اولدم .

آوچى - یابن سنك متندارک اولدیغیمی نه ایله بیان ایده می ؟ هر حالده بندن بر شی المادجه راحت ایده می .
طورسون - آوچینك بو قدر ابرامنه بناء آتک اوزرنده کوردیگی گوزل رسملی بر شیشه می قبول ایده بیله جگنی بیلدیردی ؛ آوچى آنی کمال منو بیته و بردی ؛ چو جوق ده وداع ایده رک ابریلدی ؛ صیجره به، اوبنایه قویونلرینك یانسه گیتدی .

تعلیلر: طورسون نه جی ایدی ؟ - چوبان کیمه راست گلدی ؟ - چوباندن نه ایسته دی ؟ - چوبان نه و بردی ؟ - آوچى طورسونه نه تکلیفلر ده بولوندی ؟ - چوبان اونلری ییچون رد ایتدی ؟ - صوکره آوچى نه ویرمك ایسته دی ؟ - چوبان اونی نه دییه قبول ایتمه دی ؟ - چوبان ایله آوچى نه اولدیلر ؟

فقیه کورسسه

اکل طعامک اصول فقیه سی

تکمیل دور، ایکی جبهته اویویا .
مازلر؛ بری؛ زیاده اکل طعامدن،
بری ده آبلقدن . [سعیدی]

بریمگی، نه قدر نفیس نه درجه لذیذ اولسه ینه آجانی دفع ایده . جك مقدار دن زیاده میمه . لی ؛ زرا زیاده می معده به آغیراق ، هضمه کوچک ، اویقوبه راحتسزاق ، معده به یوز غوناق ، سیکرله گوشکک و بربر . معده به بردفعه یوز غونلقه اوغراسه آرتیق باش آغیریلری ، باغیر صاق صایجیلری ، معده غنونتلری کبی خسته لقلر یوز کوستربر ؛

[تکمیل دور] قادن بیله ییسی ؛ چوق بیین . [لذیذ] لذتی ؛ طمای گوزل ؛ طمای خوش . [نفس] حظ ایده جک ؛ خوشایلاجی شی

اوندن سوکڑہ دہ سائر برطاقم تہا کہ لی خستہ لقلرک حروشنہ باعث اولور۔ بناء علیہ قارین طویدینی حسن ابدینجہ سو فرادن گیری چکیله لی۔ عصر سعادت حضرت پیغمبریدہ بولونان اطیبان دن مکتہ مکڑہ دہ طیبلیک ایدن [حارث بن کلدہ] دن: «دوای احسن نہ در؟» دیہ سوال اولونمش. «بیکنہ اعتدالدر» دیش. «علت نہ در؟» دیہ سو رولقدہ: آجیقما دن طعام اوستنہ طعام ایتمکدر. «جوانی ویرمش.

ذانا بوتون اطیبانک ادعاسی، بر جوق خستہ لقلرک سبب حدودنی، طعام ایتمک صنعتنہ و قوفسزلق اولدینی مرکزندہ در.

عمر الفاروق حضرت نلری بو پورمشدر، کہ: «معدہ طوہونانی، وجو۔» دی خراب ایدر؛ ایراث مرض ایلر؛ ادای فریضہ عبودیتہ گوشکاک و کتیرر؛ علتہ دوشورور. اعتدال طعام ایسہ وجودی اصلاح ایدر. یکدن براز اول و براز سوکڑہ بدنا برایشلہ مشغول اوباق، کزینہ رک وجودی حرکتہ طوتمق لازمدر. بولر؛ اشتہا آخفہ، بکی هضم اینجہ باردیم ایدر. اکل طعامک بر شرطی دہ آنی، آہستہ آہستہ اجرا ایلہ مک، لقمہ لری ایلجہ چیکنہ مکدر. بونک ایچون غایت قیمتی اعضا من دن بولونان دیشلرک محافظہ سنہ دقت ایتمہ لیدر.

S ملوک ایرانیہ دن برینک نزدیک بر طیبیب گوندہ ریلر. طیبیب، اول: «نہ قدر و نہ وقت بیک بیرسکڑ؟» دیہ صورار. «قارنمز آجیقدینی وقت بیرز؛ طوہما دن آز اول سو فرادن قالانارز.» جوانی

[عصر سعادت] سعادتلی عصر؛ بختلیلق [ادای فریضہ عنودیت] عبادت فرضی آدا زمانلری. ایتمک: فرض اولان عبادتی؛ یہی: نماز و دعا بورجی اودہ مک. [دوای احسن] الگوزل، آلت ایی علاج. [ایراث مرض] خستہ لق کتیرمک؛ خستہ لقمہ [بدنا] وجود ایلہ؛ گودہ ایلہ. [ملوک ایرانیہ] ایران شاهرلی.

ویرلر. طیبیب: «اولہ ایسہ بورادہ بنم سزہ توصیه دہ بولونہ جق برشیم یوقدر»؛ دیہ رک همان عودت ایدر.

S هضم آلترلی: دیشلر، صالیبا، معدہ، باغیر صافلردر. بولر؛ صیرا ایلہ اجرای وظیفہ ایدرلر. ایلک وظیفہ دارہ دیشلر ایلہ صالیہ اولدینی ایچون طعامی ایلجہ چیکنہ مک، صالیبا ایلہ کوزلجہ ایصلا تمق اقتضا ایدر.

ایلجہ چیکہ نیلہ بن، صالیہ ایلہ مکتہ لاجہ ایصلا تیلبان لقمہ لر، بوغاز دن آشاغی ایدر بیلر سہ معدہ بہ، قدرتندن زیادہ ایش کور دورمش اولہ جقز. بناء علیہ آنی دایما یورغون، دایما ضعیف بیراقش بولونہ۔ جقز. معدہ بویله بلایہ اوغرامش اولور سہ ایلای وظیفہ دہ عاجز قا۔ لہ جتی طبیی در. او حالده هنوز اربہ مش، سرنجہ قالمش طعاملر باغیر۔ صافلرہ کیدہ جکی ایچون شیمی ازیب چکمک، اقتدارندن فضلہ بولک یوکلنک صیرا سی، صولک هضم آلتی بولونان باغیر صافلرہ گلنیش اولہ جق. بوندن اول امر دہ: باغیر صاق صانجیلری باش گوسترہ جک؛ نا۔ نیآ طعامدن بکلہ دیگر فائدہ بی حقیلہ ایدینہ۔ مہ مش بولونہ جقز؛ چونکہ بیکلرہ نہ درجہ زیادہ ابریش بولونورسہ اودر جہ زیادہ قانہ قا۔ ریشیر، بناء علیہ اوگا گورہ غذا لانمش اولوروز؛ زیرا انسان، بیدکار ندہ دکل، هضم ایتمکدن بسلہ نیر.

طعام ایتمک فنی نہ در؟ - بو فتنہ رطابتسز لکدہ نہ مضرت طوفار؟ - حادث بن کلدہ نہ دیشلدر - حضرت مہر نہ بو پورمشدر؟ - یکدن اول و سوکڑہ نہ تدبیردہ بولونالی - ملوک ایرانیہ نزدیکہ کیدن طیبیب نہ سو ردی؟ - نہ جواب آلدی؟ - چ هضم آلترلی قایددر؟ - ایلک و باشلیجہ خدمت ایدن هانکبیدر؟ - اکل طعامدن حقیلہ استفادہ ایتمک نہ بہ باغایدر؟

وطنه شرقیسی

(گفته سی، کمال بیک سر جو کلدور، بونگ توپه لیسو، عملم قرانشک دوردیسی قسمته در.)

ایشته همدو قارشوده حاضر سلاح!	چله منگ والده من در وطن؟
آرش یگیتلر وطن امداد دینه.	هر کسی لطفیله اودر بسله پن.
آرش ایلری آرش زمدور فلاح؟	باسدی همدو گوگسته بز صاع اکن؟
آرش یگیتلر وطن امداد دینه.	آرش یگیتلر وطن امداد دینه.
شبان وطن، حفظ بلاد و عباد؟	رهبر من غیرت سر دانه در؟
ایته ده در سونگو گزه استناد.	هر طاشمن بر نبیه بر جانه در.
ماقی ایلر می سکنز نا سراد؟	جانه دکن میل بوگون شانه در.
آرش یگیتلر وطن امداد دینه.	آرش یگیتلر وطن امداد دینه.

یا ره نشاندور تشنه اولرک؟
موت ایسه صولک وتیه سیدر صکرک.
آنی ده بر، اوسق ده بر در پرک؟
آرش یگیتلر وطن امداد دینه.

وطنه قهرمیت شرقیسی

گفته نك ایکیسی، نیکار خانم ایلدینک، دیگر ایکیسی، موسیر [ده بول] کدر.
بسته سی ایسه موسیر [قورلای] طرفندن تنظیم او اوغشدر.

آی شرفلی، شانلی عسکرل!	شهر وطن بولدی فیضگرله نجات؟
آی دلیر و شجاع دلاورل!	سیمیگر اولدی دافع آفات؟
وار اولک آی مفاخر ملت!	قهرمانلر قلوب امنده؟
باعث انشراحز اولر.	سزه راجع بوتون بونحمیدات.
قابلا مشدی گوگداری ظلت؟	آی انیس جهان حریت!
بزه اولمشدی گریه لر عادت؟	شان عشایران حریت!
جهدگر کلدی، بردن امدادده؟	یا شا بیکلر یا شا عزیز و کریم!
قوربدی آشک ددمه مات.	یا شا آی یار جان حریت!

۱	تعمیه حقدہ اختطارات	۶۱	وتکر
۲	تظہر حقدہ اختطار مهم	۶۷	اسراف - بخل
۳	حرثی تجبیل	۶۹	جس انسان
۱۲	کاغذ - مقوا	۷۲	عبر عشق بر کلام پادشاہی
۱۳	قطعة تاریخہ	۷۴	چشمک - عقابلیق: مشرومیت
۱۶	کوه زہ - زو ککک	۷۵	پادشاہ، فازی و شہید حقدہ شمرل
۱۸	میوان مارتی	۷۹	زولہ - یازار طاع - زینکارک
۱۹	مکتب		
۲۱	سنت	۸۱	بر منظومہ سی
۲۵	ضروب امتال عقابہ - آتاز سوزی		کوزل بر مثال
۲۶	جلوس پادشاہی (شمر)	۸۵	اطائف
۲۷	مکس صدا و مفاہہ بالثل	۸۶	تصرف - آتقہ تک احمیق
۲۹	طبابت - باصمہ جلق	۹۰	طمع
۳۶	حواس غسٹہ ظاہرہ	۹۱	ارضک طبقہ لی - مہدنیات
۴۱	علم و ادب - قدر و حیثیت	۹۷	آیکہ ضایع اولاز
۴۲	امثال حکمیہ	۱۰۰	قوشلر
۴۴	ایک بوجی - بوجیکہ سنق	۱۰۳	فہرمان نیازی بک
۴۶	آرتہ داشلق - اجبابلق	۱۰۱	میزان الہوا - بارومترو
۴۹	آر زوی تحصیل	۱۰۶	بر کوچوک جوان الہ ادبی
۵۶	بالون	۱۰۹	آکل طما مک اسول فنیہ سی
۶۱	بحری الہ بدری حکا بہ سی	۱۱۲	وطن شرفیسی (تاقی کال تک)
۶۲	خاطر جوانلق	۱۱۲	وطن و حریت شرفیسی (نگار خانم و موسیووا بول)

بیامہ جمال

دور اسقیداد دہ درجی ممنوع اولان موادک دور حریتدہ یازیلہ بیلفہ سندن ناهی اثرہ بر فورما دہا علاوہ ایدلدی. بو مناسبتلہ فیاتقہ دہ یکری پارہ شہی ضروری اولدی. بوندن ماہدا بر سنہ دن بری طبعہ لیک عملہ اجرئی اوچ دورت متلی تزیاد ابتدکی ایچون آرتک فیاتی دخی هیچ اولمازسہ ایک منقلہ ابلاقی مجبوری ایکن بو بک برفد آکارلق اختیار اولونہ وق یا لکوزیکری پارہ شہیلہ اکتفا قیلدی.

تعلیم غرضک دور دخی قسی بو بک بر خواہشلہ آراندهی، لکن دور ساد بی سبب سندن اولہ وق تکرار طعلری منع ایدیلدی ایچون هر طرفہ موجب محرو میت اولمشدی. بوکرہ افکار عالیہ بی، تضائل عقابلیہ بی، اخلاق مکملہ بی جا مع و مقالات مهمہ بی عنوی اولہ وق طبع و نشر قیلدی اعلان اولوتوز.

EK-3. Etik Kurul İzin Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 13/12/2019-365111

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı :97132852/302.14.01/
Konu :Etik Kurul Değerlendirmesi

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALINA

Anabilim Dalımız Öğr.Üyesi Doç.Dr.Özcan BAYRAK'ın danışmanı olduğu yüksek lisans öğrencisi Muzaffer EKİNCİ'ye ait "Tehzib-i Ahlak İve Islah-ı Nefs Adlı Eserin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi" konulu çalışma ile ilgili Etik Kurul Kararı ekte sunulmuştur.

Gereğini ve bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalıdır.
Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ
Kurul Başkanı

13/12/2019 Mem.

: P.ARSLAN

Firat Üniversitesi Rektörlüğü 23119 ELAZIĞ/TÜRKİYE

Tel: 0 (424) 237 00 00

E-Posta: :

Faks: 0 424 2122717

Elektronik ağı: <http://www.firat.edu.tr>

Ayrıntılı bilgi için İrtibat : Pınar Arslan

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACILARIN ADI SOYADI
12.12.2019	40	3	Sorumlu Araştırmacı : Doç.Dr.Özcan BAYRAK Yardımcı Araştırmacı: Muzaffer EKİNCİ

KARAR

“Tehzib-i Ahlak ve Islah-ı Nefs Adlı Eserin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi ” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ (Başkan)			
Prof. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	Bulunamadı	Doç. Dr. Rıfat BİLGİN (Üye)	İmza
Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza	Doç.Dr. Haki PEŞMAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç.Dr. Yunus Emre KARAKAYA (Üye)	İmza
Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	Bulunamadı	Dr. Öğr. Üyesi Serkan BİÇER (Üye)	İmza
Doç.Dr. Erkan Turan DEMİREL (Üye)	İmza	Dr.Öğr. Üyesi Ayşe Ülkü KAN (Üye)	İmza

EK-4. Lisansüstü Tez Benzerlik Raporu

FEN
BİLİMLERİ
ENSTİTÜSÜ
1993

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ BENZERLİK RAPORU

FORM
44

I - ÖĞRENCİ BİLGİLERİ						
Adı ve Soyadı	Muzaffer EKİNCİ	Öğrenci No:181404101				
Bilim Dalı	Türkçe Eğitimi					
Programı	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora					
II - TEZ BİLGİLERİ						
Tez Başlığı (Enstitü Tescilli)	"Tehzib-i Ahlak ve Islah-ı Nefs Adlı Eserin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi"					
Danışman	Prof. Dr. Özcan BAYRAK					
II. Danışman						
III - ENSTİTÜ BENZERLİK RAPORU						
<p>Yukarıda bilgileri verilen öğrencimizin tezi, CD ortamında MSWORD ve PDF formatında vermiş olduğu kopyaları kullanılarak aşağıda belirtilen filtreler uygulanmak suretiyle TURNİTİN intihal tespit programında analiz edilmiştir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Kaynaklar bölümü hariç 2. Özet ve abstract dahil, diğer ön bölümler hariç 3. Alıntılar dahil 4. Benzerlik oranı %1 ve üzeri ise dahil <p>İntihal tespit programının üretmiş olduğu rapora göre ilgili tezin benzerlik oranı</p> <table><tr><td>Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (109)</td><td>%19</td></tr><tr><td>Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (118)</td><td>%19</td></tr></table> <p>değerlerine sahip olup Enstitümüzce uygulanan kabul edilebilir üst sınır %25 dir.</p>			Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (109)	%19	Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (118)	%19
Tez savunma sınavından önce taranan sayfa sayısı (109)	%19					
Tez Savunma Sınavından sonra taranan sayfa sayısı (118)	%19					
Kontrol Personeli Celal YILMAZ	Tez, veri tabanına saklanmıştır ☒ Saklanmamıştır ☐	17/08/2020 İmza 				
Sınav Jüri Üyesi Prof. Dr. Özcan Bayrak (Unvanı, Adı ve Soyadı)	Düşünce: Başarılı bir çalışma olmuş.	İmza 				
AÇIKLAMA						
<ol style="list-style-type: none"> 1. Form öğrenci tarafından bilgisayar ortamında doldurulur ve üst yazı ekinde savunma sınavı jüri üyelerine gönderilir. 2. Her bir jüri üyesi bu raporu dikkate alarak Tez Bireysel Değerlendirme Formunda ve bu formda ilgili alanları doldurmamalıdır.						
Firat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 23119 - Elazığ / TÜRKİYE	http://ebe.firat.edu.tr/	Telefon : +90 424 237 0086 Fax: +90 424 237 0087 e-posta : egtbilens@firat.edu.tr				

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Muzaffer EKİNCİ
Doğum yeri : Batman
Doğum Tarihi : 22.08.1988

Eğitim Durumu

Lisans : Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
Yüksek Lisans : Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yabancı Dil

Dil : Farsça

İletişim

E-mail : muzaffer_7221@hotmail.com